

Rief

Ersättningar och förmåner inom frivilligförsvaret

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2014

National Library
of Sweden

SOU 1985:35

Betänkande av frivilligförmånskommittén

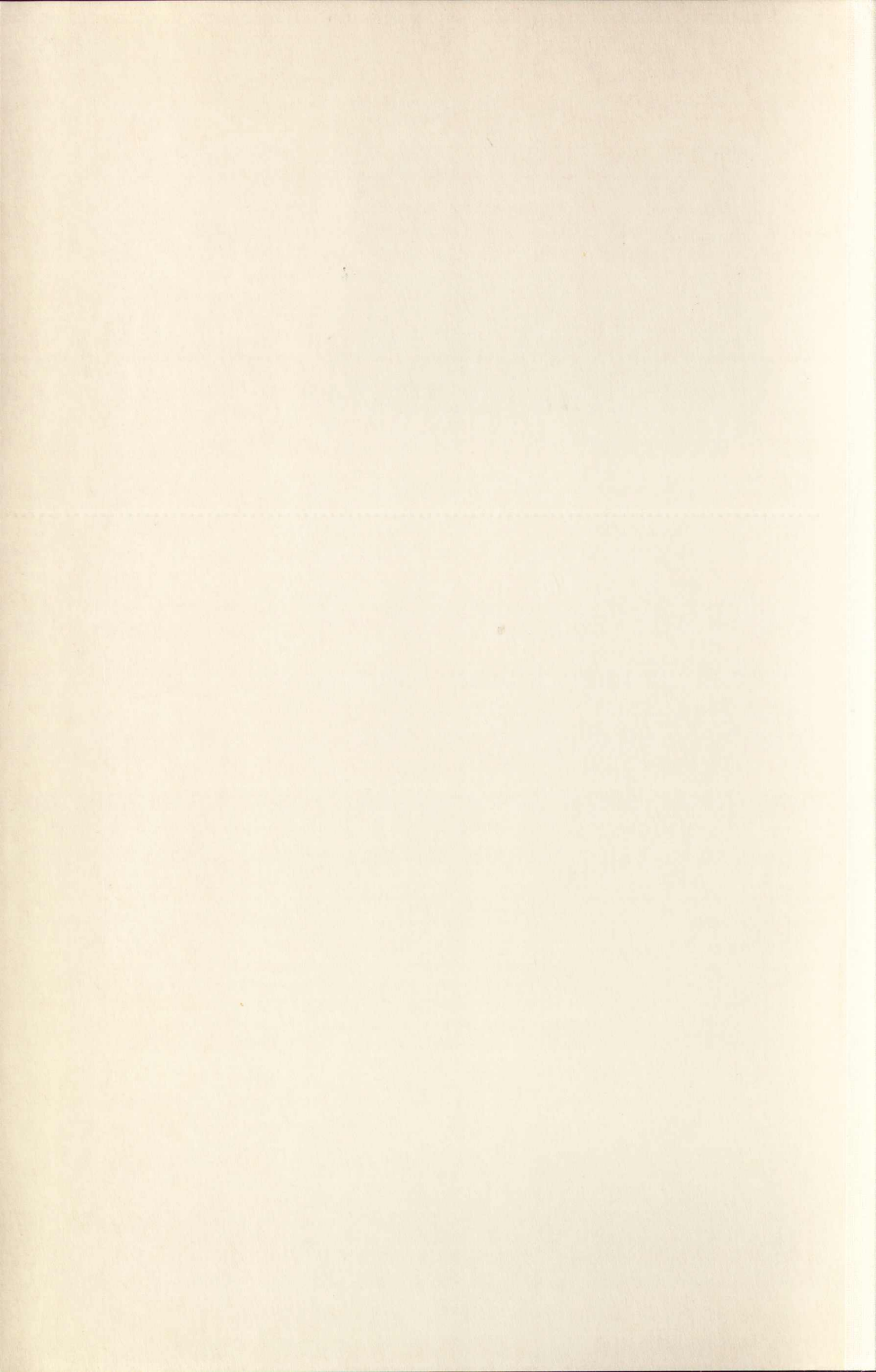

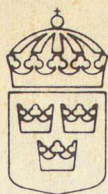
Rief

Ersättningar och förmåner inom frivilligförsvaret

SOU 1985:35

Betänkande av frivilligförmånskommittén

Statens offentliga utredningar

1985:35

Försvarsdepartementet

Ersättningar och förmåner inom frivilligförsvaret

Betänkande av
frivilligförmånskommittén
Stockholm 1985

Omslag Förlagsateljén

ISBN 91-38-08923-8

ISSN 0375-250X

Liber Tryck AB Stockholm 1985 370668

Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet

Regeringen bemyndigade den 8 juli 1982 chefen för försvarsdepartementet att tillkalla en kommitté med högst fem ledamöter för att utreda förmåner m.m. vid frivillig försvarsverksamhet. Genom beslut den 22 december 1982 förordnades ytterligare en ledamot att ingå i kommittén. Ledamoten, riksdagsman Holger Bergman avled den 1 juni 1985.

Kommitténs sammansättning framgår av bilaga 1.

Kommittén har arbetat under benämningen Frivilligförmånskommittén (FFMK).

Kommittén får härmed överlämna sitt betänkande benämnt Ersättningar och förmåner inom frivilligförsvaret. Uppdraget är därmed slutfört.

Stockholm i augusti 1985.

Axel Andersson

Stig Alftin

Ulla Ekelund

Göran Allmér

Eric Hägelmark

/C.-F. Lindahl

Innehåll

<i>Förkortningar</i>	13
<i>Sammanfattning</i>	17
<i>Författningsförslag</i>	25
1 Allmänt	25
2 Förslag till förordning om ersättningar inom frivilligförsvaret	25
3 Förslag till lag om ändring i familjebidraglagen (1978:520)	32
1 <i>Kommitténs direktiv och utredningsarbetets bedrivande m.m.</i>	35
1.1 Kommitténs direktiv m.m.	35
1.2 Utredningsarbetets bedrivande	36
2 <i>Frivilligförsvarets organisation och verksamhet samt personal. — Nuvarande ordning</i>	37
2.1 Allmänt	37
2.2 Organisation och verksamhet i stort	37
2.2.1 Myndigheternas uppgifter och ansvar	37
2.2.2 Frivilligorganisationernas uppgifter och verksamhet i stort	39
2.2.3 Hemvärdet	41
2.3 Samarbetsorgan för frivilligverksamheten	42
2.4 Frivilligförsvarets personal	44
2.4.1 FBU-personal	44
2.4.2 Personal med A- eller B-avtal	44
2.4.3 Hemvärnspersonal	46
2.4.4 Funktionärer och instruktörer	48
3 <i>Frivilligförsvarets utbildning. — Nuvarande ordning</i>	49
3.1 Allmänt	49
3.1.1 Utbildningsområden	49
3.1.2 Utbildningskategorier	49
3.2 Grundutbildning	51
3.3 Repetitionsutbildning	52
3.3.1 Allmänt	52

3.3.2	Repetitionsutbildning för personal med A- eller B-avtal	52
3.4	Befordringsutbildning	53
3.5	Kompletteringsutbildning	54
3.5.1	Kompletteringsutbildning för hemvärnsmän	54
3.5.2	Kompletteringsutbildning inom den frivilliga befälsutbildningen	54
3.5.3	Kompletteringsutbildning för personal med A- eller B-avtal	55
3.6	Utbildning för hemvärnsmän	55
3.7	Funktionärsutbildning	58
3.7.1	Funktionärsutbildning inom CFB	58
	A Central utbildning	58
	B Regional utbildning	58
3.7.2	Funktionärsutbildning inom SLK	59
	A Central utbildning	59
	B Regional utbildning	59
	C Lokal utbildning	60
3.8	Ungdomsutbildning	60
3.8.1	Utbildning av manlig ungdom	60
3.8.2	Utbildning av kvinnlig ungdom inom frivilligorganisationerna	61
3.8.3	Övrig utbildning av ungdom	61
4	<i>Ersättningar och förmåner vid frivillig försvarsverksamhet m.m. — Nuvarande ordning</i>	63
4.1	Ersättningar och förmåner till värnpliktiga	63
4.1.1	Grunder	63
4.1.2	Generella ersättningar och förmåner i fredstid	63
4.1.3	Behovsprövade ersättningar och förmåner i fredstid	65
4.1.4	Ersättningar vid beredskapstillstånd och krig	65
4.1.5	Övrigt	65
	A Personskadeskydd	65
	B Grupplivförsäkring	66
	C Ersättning för glasögon och klocka	66
	D Förbud mot avsked	66
	E Lön eller annan ersättning från ordinarie arbetsgivare	66
	F Tjänstgöringens inverkan på semester	66
4.2	Grunder för ersättningar och förmåner vid frivillig försvarsverksamhet	66
4.3	Dagersättning, dagpremier, dagpenning m.m.	69
4.3.1	Dagersättning	69
4.3.2	Dagpremie	69
4.3.3	Ersättning till viss hemvärnspersonal vid deltagande i ledningsövningar för totalförsvaret	70
4.3.4	Värnpliktsförmåner (dagersättning resp. dagpenning)	70

4.3.5	Skattefria resp. beskattade ersättningar	71
4.4	Utbildningspremier m.m.	71
4.5	Familjebidrag	73
4.6	Naturaförmåner och ersättningar för dessa	74
4.6.1	Reseförmåner	74
4.6.2	Fri mat och inkvartering	74
4.6.3	Förmåner vid sjukdom och skada	74
4.7	Ersättningar till funktionärer och viss hemvärnspersonal	75
4.8	Ersättningar till instruktörer	76
4.9	Bestämmelser om ledighet för frivillig utbildning	77
4.10	Studieledighetslagen	78
5	<i>Grunder för kommitténs överväganden och förslag . . . . .</i>	79
5.1	Allmänt	79
5.2	Myndigheternas principiella syn på och mål för frivilligverksamheten	80
5.2.1	Det militära försvaret	80
5.2.2	Totalförsvarets civila delar	80
5.3	Frivilligorganisationernas principiella syn på frivilligverksamheten	81
5.4	Kommitténs principiella syn på frivilligverksamheten	81
6	<i>Rekryteringsfrågor. — Möjligheter att delta i frivillig försvarsverksamhet . . . . .</i>	85
6.1	Allmänt	85
6.2	Ledighet för frivillig försvarsverksamhet	85
6.2.1	Aktuella grupper av frivillig personal	85
6.2.2	Rätt till ledighet i lagar och avtal	86
A	Studieledighetslagen	86
B	Semesterlagen	87
C	Lagen om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av värnpliktstjänstgöring m.m.	87
D	Tjänstledighetsbestämmelser i avtal	88
E	Kommitténs sammanfattning m.m. och slutsatser	89
6.2.3	Överväganden	90
A	Mål för ledighetsbestämmelserna	90
B	Ledighetens längd. — Konsekvenser för arbetsmarknaden m.m.	91
C	Ansökningsförfarande	92
D	Ledighetsreglernas inplacering	93
6.3	De ekonomiska villkoren för att delta i frivillig försvarsverksamhet	93
6.3.1	Nuvarande bestämmelser i avtal	93
A	Det statliga området	93
B	Det landstingskommunala området	93
C	Det primärkommunala området	94
D	Svenska arbetsgivareföreningens område	94

6.3.2	Kommitténs rekommendationer	94
6.3.3	Åtgärder i övrigt för att underlätta främst kvinnors deltagande i frivilligverksamhet	95
7	<i>Ersättningar till frivillig personal i krigsorganisationen vid beredskapstillstånd och i krig</i>	97
7.1	Allmänt	97
7.2	Frivillig personal inom försvarsmakten och civilförsvaret	97
7.3	Frivillig personal inom totalförsvarets civila delar	98
7.3.1	Organisatorisk bakgrund	98
7.3.2	Gällande bestämmelser om ersättningar	99
7.3.3	Värnpliktsförmånsutredningens synpunkter m.m.	99
7.4	Frivilligorganisationernas egen personal	101
7.5	Kommitténs överväganden och förslag	101
7.5.1	Ersättningar till frivillig personal inom försvarsmakten och civilförsvaret	101
7.5.2	Ersättningar till frivillig personal inom totalförsvarets civila delar (utom civilförsvaret)	102
7.5.3	Ersättningar till frivilligorganisationernas egen personal	104
7.5.4	Frågan om näringsbidrag	104
7.5.5	Sammanfattning	105
8	<i>Ersättningar till frivillig personal i fredstid</i>	107
8.1	Allmänt och vissa grunder	107
8.2	Grundläggande överväganden	108
8.3	Förslag till ersättningssystem	111
8.3.1	En generell dagpenningmodell	111
8.3.2	Ersättning vid kontrakts- och avtalsenlig årlig utbildning m.m.	113
8.3.3	Dagersättning och dagpremie	114
8.3.4	Ersättning vid deltagande i ledningsövningar m.m.	115
8.3.5	Sammanfattning	115
8.4	Utbildningspremier	116
8.4.1	Utbildningspremier för fullgjord kontrakts- och avtalsenlig årlig repetitionsutbildning	116
8.4.2	Övriga utbildningspremier	117
	A Allmänt	117
	B Utbildningspremiebelopp	118
8.5	Resor och reseersättningar	119
8.5.1	Gällande bestämmelser m.m.	119
8.5.2	Överväganden och förslag	120
8.6	Övriga generella ersättningar och förmåner	122
8.6.1	Särskild ersättning vid flygtjänstgöring	122
8.6.2	Ersättningar vid personskada, sjukdom m.m.	123
8.7	Familjebidrag	123
8.8	Sammanfattning	124

9	<i>Ersättningar till instruktörer m. m.</i>	127
9.1	Bakgrund	127
9.2	Ökat anlitande av frivilligorganisationernas instruktörer	127
9.2.1	Allmänna överväganden	127
9.2.2	Möjliga stimulansåtgärder	128
9.3	Instruktörsarvoden	130
9.4	Reseersättningar till instruktörer	133
9.4.1	Gällande bestämmelser m.m.	133
9.4.2	Undersökningar, överväganden och förslag	133
9.5	Förslag rörande instruktörskategorierna(-begreppen)	135
10	<i>Ersättningar i fredstid till hemvärnets befäl och frivilligorganisationernas funktionärer</i>	137
10.1	Allmänt	137
10.2	Nuvarande ordning	137
10.3	Kortfattad återblick	138
10.3.1	Ersättningar till hemvärnets befäl	138
10.3.2	Ersättningar till funktionärer	138
10.4	Framförda synpunkter på ersättningar och arvoden	139
10.5	Kommitténs överväganden och förslag	140
10.5.1	Allmänt	140
10.5.2	Principer för ersättningar och arvoden	140
10.5.3	Överväganden och förslag rörande ersättningar för kostnader	142
10.5.4	Överväganden och förslag rörande befattningspenning till hemvärnsbefäl och vissa funktionärer	142
10.5.5	Överväganden och förslag rörande arvoden till funktionärer i övrigt	144
10.6	Sammanfattning	144
11	<i>Tjänstgöringsområden för frivillig personal inom totalförsvarets civila delar</i>	145
11.1	Bakgrund	145
11.2	Utvecklingen under senare år	146
11.2.1	Tillgången på frivillig avtalspersonal	146
11.2.2	Hemskyddsorganisationen inom civilförsvaret	147
11.2.3	Vissa totalförsvarsmyndigheter	148
A	SJ:s krigsorganisation	148
B	Postverkets krigsorganisation	148
C	Vägverkets krigsorganisation	148
D	Krigssjukvårdens organisation	148
E	Övrigt	148
11.3	Kommitténs synpunkter och förslag	148
12	<i>Kursavgift vid vissa ungdomskurser</i>	151
12.1	Bakgrund	151
12.2	Nuvarande ordning	151
12.2.1	Organisatorisk bakgrund	151

A	Ungdomsverksamhet inom frivilligförsvaret	151
B	Ungdomsverksamhet inom de självständiga ungdomsorganisationerna	151
12.2.2	Mål för ungdomsverksamheten inom frivilligförsvaret	152
12.2.3	Ungdomsverksamhetens omfattning inom frivilligförsvaret	152
12.2.4	Lokalisering av och nuvarande avgifter vid ungdomsverksamhet	153
A	Ungdomsverksamhet inom frivilligförsvaret	153
B	Ungdomsverksamhet utanför frivilligförsvaret	154
12.3	Överväganden och förslag	154
12.3.1	Ekonomiska aspekter	154
12.3.2	Slutsatser och förslag	155
13	<i>Övriga frågor</i>	157
13.1	Samordning av statsbidrag	157
13.1.1	Bakgrund	157
13.1.2	Nuvarande ordning	157
13.1.3	Överväganden	157
A	Samordning av uppgiftsbundna statsbidrag	158
B	Samordning allmänt stöd — uppgiftsbundet bidrag	159
13.1.4	Slutsatser	159
13.2	Delegering av beslutsbefogenheter och föreskrifter	160
13.2.1	Allmänt	160
13.2.2	Överväganden, slutsatser och förslag	161
13.3	Avtalspersonalens benämningar och indelning	162
13.4	Övrigt	162
13.4.1	Begreppet frivillig tjänstgöring	162
13.4.2	Begreppet krigsfrivillig personal	163
14	<i>Ekonomiska konsekvenser av kommitténs förslag</i>	165
14.1	Allmänt	165
14.2	Kostnader för ersättningar och förmåner. — Nuvarande ordning	165
14.2.1	Dagersättning, dagpenning och premier	165
14.2.2	Funktionärsarvoden	166
14.2.3	Övriga ersättningar och förmåner	166
14.2.4	Ersättningar till instruktörer	167
14.3	Kostnadsförändringar	167
14.3.1	Allmänt	167
14.3.2	Kostnadsminskningar	168
14.3.3	Kostnadsökningar	168
14.3.4	Sammanfattning m.m.	170

Bilaga 1	<i>Kommitténs sammansättning</i>	171
Bilaga 2	<i>Kommitténs direktiv (till kap. 1)</i>	173
Bilaga 3	<i>Förteckning över studiebesök (till kap. 1)</i>	179
Bilaga 4	<i>Frivilligorganisationerna. — Organisation och verksamhet (till kap. 2)</i>	181
Bilaga 5	<i>Allmänna hemvärnet och driftvärnet. — Organisation och verksamhet (till kap. 2)</i>	187
Bilaga 6	<i>Exempel på grund- och repetitionsutbildning enligt gällande ordning för avtalsbunden personal (till kap. 3)</i>	189
Bilaga 7	<i>Sammanfattningar av försvarsgrenschefernas principiella syn på och mål för frivilligverksamheten (till kap. 5)</i>	191
Bilaga 8	<i>Sammanfattningar av vissa civila totalförsvarsmyndigheters principiella syn på och mål för frivilligverksamheten (till kap. 5)</i>	193
Bilaga 9	<i>De frivilliga försvarsorganisationernas normer för utbetalning av funktionärsarvoden (till kap. 10)</i>	195
Bilaga 10	<i>Exempel på ungdomsorganisation inom frivilligorganisation och självständig ungdomsorganisation (till kap. 12)</i>	199

Förkortningar

A	Armén
AFU	Allmän försvarsutbildning
AMS	Arbetsmarknadsstyrelsen
AMU	Allmänmilitär utbildning
ARA	Allmänt reseavtal
AST	Allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän
BEA	Bilersättningsavtalet för statsanställda
Bk	Befälkurs/Befordringskurs
BU	Befordringsutbildning
CA	Chefen för armén
CFB	Centralförbundet för befälsutbildning
Cfs	Civilförsvarsstyrelsen
CFV	Chefen för flygvapnet
CM	Chefen för marinen
Dgr	Dagar
EKC	Efterforskningsbyrån för krigsfångar och civilinternerade
Ers	Ersättning
FAK	Frivilliga automobilkårens riksförbund
FBU	Frivillig befälsutbildning
FCF	Försvarets civilförvaltning
FFK	Frivilliga flygkåren
FFS	Försvarets författningssamling
FIF	Flygfältsingenjörsföreningarna
Fj	Fanjunkare
Fk	Fortsättningskurs eller Fänrik
Fl	Flottan
FMCK	Frivilliga motorcykelkårens riksförbund
Fo	Försvarsområde
FOS	Frivilligorganisationernas samarbetskommitté
FRO	Frivilliga radioorganisationen
FV	Flygvapnet
Fu	Furir
FVRF	Flygvapenföreningarnas riksförbund
FÖ	Fackövning
Gk	Grundkurs

GKU	Grundläggande krigsförbandsutbildning
GU	Grundutbildning
Hlk	Högre ledarkurs
Hv	Hemvärn
HvSS	Hemvärnets stridsskola
Ik	Instruktörskurs
Ik P	Instruktörskurs, praktik
Ik T	Instruktörskurs, teori
JN	Jordbruksnämnden
KA	Kustartilleriet
KadS	Kadettskola
KAROF	Kustartilleriets reservofficersförbund
KFÖ	Krigsförbandsövning
Kn	Kapten
KU	Kompletteringsutbildning
Kvm	Kvartermästare
Lbev	Luftbevakning
Lk	Ledarkurs
Lt	Löjtnant
Milo	Militärområde
Org	Organisation
PBS	Plutonsbefälsskola
PV	Personalvård
Repkurs	Repetitionskurs
ROK	Reservofficerskurs
Rskr	Riksdagsskrivelse
RU	Repetitionsutbildning
SAF	Svenska arbetsgivareföreningen
SAFR	Svenska Arméns och Flygvapnets reservofficersförbund
SAV	Statens arbetsgivarverk
SBK	Svenska brukshundklubben
SBS	Svenska blå stjärnan
SCF	Sveriges civilförsvarsförbund
Serg	Sergeant
SFF	Svenska fallskärmsförbundet
SFRO	Svenska Flottans reservofficersförbund
SFS	Svensk författningssamling
SFÖ	Särskild fackövning
Sjv	Sjukvård
SKBR	Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund
SkytteÖS	Skytteförbundens överstyrelse
SLK	Riksförbundet Sveriges lottakårer
SoS	Socialstyrelsen
SOU	Statens offentliga utredningar
SRK	Svenska röda korset
SSF	Svenska sportskytteförbundet
SVK RF	Sjövärnsmårens riksförbund
SVOF	Svenska värnpliktofficersförbundet
SPSF	Svenska pistolskytteförbundet

SÖ	Särskild övning
UFV	Utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m.fl.
Uh	Underhåll
URK	Ungdomens röda kors
Utb	Utbildning
V	Vecka
Vpl	Värnpliktig
ÖB	Överbefälhavaren
ÖEF	Överstyrelsen för ekonomiskt försvar
Öfu	Överfurir

Sammanfattning

Kommittédirektiven och beskrivningar av utgångsläget m.m. (kap. 1-4)

Kommittén redovisar utöver direktiven (kap. 1), utgångsläget vad gäller organisation, verksamhet och personal inom frivilligförsvaret (kap. 2), de skilda formerna av frivillig försvarsutbildning (kap. 3) samt gällande ersättningar och förmåner vid frivillig försvarsverksamhet (kap. 4). Som bakgrund till denna senare redovisning redovisas i kapitel 4 inledningsvis även gällande ersättningar och förmåner till värnpliktiga.

Grunder för kommitténs överväganden och förslag (kap. 5)

Utöver bl.a. direktiven samt de av statsmakterna angivna målen och uppgifterna för frivilligverksamheten inom totalförsvaret måste enligt kommittén stor vikt fästas vid den principiella syn på och mål för frivilligverksamheten som de för denna ansvariga myndigheterna anger. Myndigheternas, frivilligorganisationernas och Svenska kommunförbundets uppfattning i dessa frågor har inhämtats och redovisas av kommittén.

Kommittén framhåller att frivilliga insatser för att försvara vårt land i första hand kommer vårt totalförsvaret till godo. Frivillig personal med lokalkännedom och kort inställelseväg kan ha avgörande betydelse vid snabb mobilisering av vårt totalförsvaret.

Av stor betydelse är att varje enskild svensk medborgares positiva vilja till en insats inom totalförsvaret och att utbilda sig för en befattning i detta alltid får ett positivt gensvar i allmänopinionen och hos statsmakterna. Kommittén förutsätter härvid att anslagen till den frivilliga försvarsverksamheten ses över och avpassas så att hinder för fortsatt uppbyggnad av frivilligförsvaret i enlighet med riksdagens beslut röjs undan.

Frivilligverksamheten fyller också viktiga sociala funktioner eftersom den även gör medborgarna beredda och lämpade att göra insatser vid fredstida olyckor och katastrofer samt verkar stimulerande på förmågan att ta ansvar och initiativ.

Kommittén delar ÖB:s m.fl. uppfattning att frivilligverksamheten främst skall vara inriktad på att säkerställa krigsorganisationens behov.

Även utbildning m.m. av de frivilliga till ledare och instruktörer inom egen organisation i fredstid bör tillmätas stor vikt eftersom den gagnar såväl frivilligsystemet som också krigsorganisationen.

Kvinnornas roll inom bl.a. frivilligverksamheten berörs av kommittén som konstaterar att deras insatser är omistliga och framdeles måste tillmätas än större vikt. En direktivpunkt framhålls i sammanhanget vara särskilt betydelsefull — nämligen den om att utreda möjligheterna att skapa bättre förutsättningar för kvinnor att delta i frivilligverksamheten.

Avslutningsvis framhålls att villkoren för att delta i frivillig försvarsverksamhet bör vara så lika som möjligt för all frivillig personal.

Rekryteringsfrågor. — Ledighet m.m. för att delta i frivillig försvarsverksamhet (kap. 6)

Inledningsvis redovisas gällande bestämmelser i lagar och avtal om rätt till ledighet. Härvid konstateras att det endast är den s.k. studieledighetslagen (1974:981) som ger den enskilde rätt till tjänstledighet för frivillig försvarsutbildning. Denna lag har dock vissa begränsningar som medför att det kan inträffa att arbetstagaren inte får avsedd användning för studieledigheten.

Kommittén anser det vara ytterst otillfredsställande att frivillig försvarsutbildning vad gäller lagstadgad rätt till ledighet för den enskilde inte värderas högre än annan utbildning, t.ex. sådan av hobbykaraktär. Kommittén föreslår att en lagfäst rätt till ledighet för frivillig försvarsverksamhet införs, lämpligen i lagen (1939:727) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av värnplikts-tjänstgöring m.m. Denna lag föreslås även bli kompletterad med bestämmelse om skydd mot uppsägning eller avskedande av den som går genom frivilligutbildning.

Den lagfästa rätten till ledighet för frivillig försvarsverksamhet föreslås omfatta

- all avtalsenlig tjänstgöring (repetitionsutbildning)
- grundutbildning samt
- befodrings- och sådan kompletteringsutbildning som erfordras för att den enskilde skall uppnå eller behålla kompetens för sin krigsfattning.

Någon tidsbegränsning av ledigheten bör inte förekomma eftersom det i flertalet fall blir aktuellt med endast en till två veckors och i undantagsfall tre veckors ledighet.

Även gällande bestämmelser om löneavdrag m.m. för den som beviljas ledighet för frivillig försvarsverksamhet redovisas. Härav framgår att landstings- och kommunanställda har sämre ekonomiska villkor då de deltar i frivilligutbildning än statsanställda. Inom den privata sektorn innebär de av SAF i ett delägarcirkulär utfärdade rekommendationerna att bidrag om 25 % av lönen kan lämnas anställd som beviljas ledighet för frivillig befälsutbildning och hemvärnsutbildning.

Det av kommittén i kapitel 8 föreslagna ersättningsssystemet innebär att dessa orättvisor undanröjs.

Efter överväganden om ev. barnpassningsbidrag till frivilliga — främst kvinnor — som har omvårdnad om minderåriga barn avstår kommittén från att lägga fram förslag i denna fråga.

Ersättningar vid beredskapstillstånd och i krig (kap. 7)

Pågående arbete med att införa dagpenningssystemet¹ för frivillig personal inom försvarsmakten (inkl. hemvärnet) och civilförsvaret bör fullföljas. Ersättningar enligt nämnda system för hemvärnets del bör dock träda i kraft redan då hemvärnsberedskap beordras.

För frivillig personal inom de civila delarna av totalförsvaret föreslår kommittén två skilda system för ersättning under beredskap och krig.

Frivillig personal inom civilbefälhavarkanslier och krigslänsstyrelser tjänstgör under i stort samma betingelser som frivillig personal inom försvarsmaktens staber. De nämnda civila ledningsorganen är även normalt samgrupperade med militär stab. Kommittén föreslår därför att frivillig personal inom civilbefälhavarkanslier och krigslänsstyrelser får ersättning enligt dagpenningssystemet vid beredskap och krig.

Frivillig personal inom övriga civila delar av totalförsvaret är placerad inom verksamhetsområden — näringslivet och den civila krigssjukvården — som tillförs personal även genom vanlig arbetsförmedling eller med stöd av t.ex. allmänna tjänstepliktslagen (1959:83). De senare grupperna, liksom de som tidigare är verksamma inom dessa sektorer, erhåller lön enligt ”gällande författning, reglemente eller avtal”. Kommittén föreslår att detsamma skall gälla frivillig personal vid beredskap och krig inom dessa sektorer.

Frivilligorganisationernas egna avtalsbundna personal föreslås få ersättningar enligt dagpenningssystemet.

Slutligen föreslås att även frivillig personal bör ha möjlighet att få näringsbidrag under beredskapstillstånd och krig.

Ersättningar till frivillig personal i fredstid (kap. 8)

Med utgångspunkt i direktivkraven att ersättningssystemet för frivillig personal skall uppfattas som rättvist av alla frivilliga och samtidigt vara enkelt och lätt att administrera föreslår kommittén en väsentligt vidgad tillämpning av dagpenningssystemet som generell ersättning till frivillig personal i fredstid. Dagpenning skall sålunda, enligt vissa preciserade regler, utbetalas vid all centralt anordnad och viss regional utbildning/tjänstgöring.

Kommitténs förslag innebär vidare att dagersättningen, höjd till samma belopp som till värnpliktiga, blir aktuell endast inom hemortsutbildningen vid utbildning två dagar i följd och att ersättningsformen dagpremie blir obehövlig. Det förefaller vidare inte längre nödvändigt att för statstjänstemän m.fl. i allmänt avlöningsavtal (AST) behålla bestämmel-

¹ Detta ersättningssystem omfattar dagpenning (i princip lika med sjukpenning, dock f.n. lägst 55 kr. per dag), befattningspenning och fälttraktamente.

sen om rätt till lön med B-avdrag vid tjänstledighet för viss frivillig utbildning.

Personal inom allmänna hemvärdet föreslås erhålla en årlig utbildningspremie för fullgjord kontraktssnlig utbildning i stället för nuvarande dagersättning och dagpremie. En motsvarande utbildningspremie föreslås också för avtalspersonalen.

Ersättning med dagpenning föreslås vidare för frivillig som deltar i ledningövning för totalförsvaret och för personal i förband inom allmänna hemvärdet då sådant tas i anspråk t.ex. för bevakning och efterspaning.

Kommittén föreslår även höjningar av vissa utbildningspremier och att de som utbetalas efter grundkurser skall slopas.

Slutligen föreslås bl.a. att de frivilliga bör ges rätt att själva välja färdstätt, dock inte flyg, vid resor till och från utbildningsplats samt att nuvarande portionsersättning vid resa ändras till måltidersättning.

Ersättningar till instruktörer m.m. (kap. 9)

I kapitlet behandlas såväl åliggandet att undersöka möjligheterna att i ökad omfattning anlita personal ur frivilligorganisationerna och hemvärdet för instruktörsuppgifter som ersättningsfrågorna.

Kommittén anser att övervägande skäl talar för att stimulera till ökat anlitan­de av frivilligpersonal som instruktörer men konstaterar att det inte är möjligt eller önskvärt att helt överlåta frivilligutbildningen på organisationernas egna instruktörer.

En av grunderna för utredningsarbetet är att förmånssystemet skall vara rättvist. Det är därför helt uteslutet att premiera hemvärdets och organisationernas egna instruktörer och ge dem högre instruktörsarvoden än vad yrkesofficerarna får. Detsamma gäller traktamente och reseersättningar.

Ersättning för inkomstfall till frivilligpersonal som tjänstgör som instruktörer enligt nuvarande dagpenningssystem bör behållas. Bestämmelserna bör dock ändras så att även egenföretagare, hemarbetande person och studerande får dagpenning vid tjänstgöring som instruktör vid utbildningskurs inom frivilligförsvaret.

Vad gäller instruktörsarvodena finner kommittén att rejäla höjningar av timarvodena är nödvändiga för att man skall få väl kvalificerade och erfarna instruktörer till hemortsutbildningen. Det är också nödvändigt att utforma arvodessystemet så att det följer utvecklingen av löner och olika kostnadsersättningar. Systemet skall vidare uppfattas som rättvist av alla berörda samtidigt som det skall vara enkelt och lätt att administrera.

Kommittén föreslår att timarvodet ersätts med det föreläsararvode som gäller som ersättning till föreläsare för personal inom försvarsmakten enligt följande regler.

- Enstaka utbildningstimme, sammanlagt högst tre under en dag, ersätts med föreläsararvode enligt reglerna för sådant arvode.
- Utbildning om halv dag (kväll) ersätts med halvdagsarvode som

motsvarar tre föreläsararvoden i lägsta arvodesgrupp. Med halv dag (kväll) avser kommittén utbildning som pågår fyra till sex timmar.

- Utbildning om hel dag (sju timmar eller däröver) ersätts med heldagsarvode som motsvarar maximalt sex föreläsararvoden i lägsta arvodesgrupp.

Om verksamheten under ett helt veckoslutsdygn bedrivs under sådana villkor som förutsätts för ersättning under förbandsövning bör, utöver nyssnämnda arvoden, även kunna utbetalas ett arvode som motsvarar förbandsövningstillägget. Detta senare bedöms bli undantagsfall.

Nuvarande dagarvode föreslår kommittén bör fastställas till 1,5 x beloppet för föreläsararvode (i lägsta arvodesgrupp) inom försvaret. Det bör samtidigt byta benämning och kallas veckokursarvode.

Bestämmelserna om reseersättning till instruktörerna föreslås bli förenklade och utformade så att instruktörerna skall känna sig likformigt och rättvist behandlade. Kommittén föreslår att tillfällig instruktör vid färd med egen bil till och från frivilligutbildning erhåller ersättning enligt en schablon med lägsta belopp enligt det statliga bilersättningsavtalet (BEA) — f.n. 94 öre per kilometer. Vidare föreslås att alla reseersättningar till instruktörer betalas ut av berörd frivilligorganisation.

Slutligen föreslås att benämningarna på de skilda instruktörskategorierna ändras från nuvarande ordinarie resp. tillfällig instruktör till "frivillig" resp. "beordrad" instruktör. Dessa benämningar klargör bättre än de nuvarande vad det är fråga om.

Ersättningar i fredstid till hemvärnets befäl och frivilligorganisationernas funktionärer (kap. 10)

I kapitlet redovisas nuvarande system för ersättningar och arvoden i fredstid till hemvärnets befäl och frivilligorganisationernas funktionärer samt de synpunkter härpå som har framförts.

Kommittén redogör för systemet med befattningspenningar till värnpliktigt befäl samt föreslår att allmänna hemvärnets befäl och vissa av frivilligorganisationernas funktionärer — typ förbundsordförande, kårchef (motsv.) och liknande — skall erhålla befattningspenningar redan i fredstid som lämplig gottgörelse för det särskilda ansvar och de insatser de gör utöver vad frivillig personal i allmänhet avkrävs.

Förslaget innebär vidare att man framdeles bör klart skilja mellan ersättningar till enskilda för havda kostnader, befattningspenning till hemvärnsbefäl och vissa funktionärer resp. arvoden av nuvarande typ till huvuddelen av organisationernas funktionärer.

Kostnadsersättning bör kunna ske dels med schablonbelopp som fastställs av myndighet, dels mot räkning.

Befattningspenningar till allmänna hemvärnets befäl i vissa nyckelbefattningar redovisas i tabell 10.1. Övriga befäl inom allmänna hemvärdet föreslås få befattningspenningen inräknad i den föreslagna årliga utbildningspremien.

ÖB och AMS bör utfärda erforderliga bestämmelser för befattnings-

penning till organisationsfunktionärer, medan organisationerna själva bör fastställa arvoden för sina funktionärer.

Tjänstgöringsområden för frivillig personal (kap. 11)

Utvecklingen under senare år i fråga om behov och tillgång på frivillig avtalspersonal inom de civila delarna av totalförsvaret redovisas. Härav framgår att bristen på avtalspersonal har ökat trots att tillgången på frivilliga med avtal har stigit.

Fastställda nya områden för avtalspersonal och resultaten av kommitténs egna undersökningar redovisas även.

Täckandet av de f.n. fastställda behoven och de nya behov som närmast kan bli aktuella ställer krav på ökade medel för frivillig försvarsverksamhet. Besparingar är i detta sammanhang inte möjliga att påvisa.

Kommittén anser att tillgängliga resurser bör utnyttjas för att vidmakthålla sådan frivilligverksamhet som redan finns och avstår från att lägga fram förslag om utvidgning av tjänstgöringsområdena, utöver redan nu befintliga, för frivillig personal i krigsorganisationen.

Kursavgift vid vissa ungdomskurser (kap. 12)

Inledningsvis redogörs för ungdomsverksamheten såväl inom frivilligförsvaret, som inom de självständiga ungdomsorganisationer — bl.a. Svenska blå stjärnans riksungdomsförbund, Sveriges unglottor, Ungdomens röda kors och Skytterörelsens ungdomsorganisation — som har anknytning till frivilliga försvarsorganisationer.

Kommittén konstaterar efter sina överväganden att kursavgifter av den storlek som kommittén bedömer vara rimlig och lätt att motivera skulle innebära en ca tioprocentig ändring av annars möjligt antal elever vid centralt anordnad ungdomsutbildning. Effekten skulle alltså bli begränsad.

Kommittén anser att all frivillig försvarsutbildning i princip bör vara avgiftsfri. Något förbud för frivilligorganisationerna att själva bestämma och ta ut en mindre avgift av elev i ungdomsutbildningen bör emellertid inte utfärdas.

Övriga frågor (kap. 13)

I kapitlet behandlar kommittén bl.a. två frågor enligt dess direktiv — möjligheterna till dels samordning av statsbidragen till frivilligorganisationerna, dels delegering av beslutsbefogenheter och föreskrifter m.m. från myndigheterna till frivilligorganisationerna.

Statsbidragen till frivilligorganisationerna betalas f.n. ut enligt en inom totalförsvaret gällande grundprincip att ansvar i fred också omfattar ansvar för motsvarande verksamhet under beredskap och krig. Kommittén finner detta system vara rationellt och effektivt. Någon ändring föreslås inte.

Även nuvarande system vad gäller delegering av beslutsbefogenheter och föreskrifter finner kommittén böra som princip behållas.

Avslutningsvis tar kommittén upp vissa benämningsfrågor och pekar bl.a. på att benämningarna på A- och B-personal ofta uppfattas som en kvalitetsvärdering samt att frivilligkungörelsens förklaring av innebörden av begreppet B-personal är missvisande då det gäller den B-personal som ingår i hemvärdet.

Kommittén föreslår att de nuvarande benämningarna slopas och utgår från att det bör ankomma på ÖB och AMS att utfärda erforderliga nya föreskrifter.

Slutligen föreslås att även begreppen frivillig tjänstgöring resp. krigsfrivillig personal byts ut mot nya begrepp som inte ger anledning till missförstånd. Förslag till nya begrepp lämnas.

Kostnader (kap. 14)

Kommitténs förslag beräknas innebära årliga merkostnader om högst ca 12,5 milj. kr.

Die ...
...
...

Die ...
...
...

Die ...
...
...

Die ...
...
...

Die ...
...
...

Författningsförslag

1 Allmänt

Bestämmelser om ersättningar och förmåner inom frivilligförsvaret återfinns f.n. i tre skilda regeringsförordningar, en som gäller hemvärnspersonal, en som gäller frivilligpersonal m.fl. och en som gäller instruktörer inom frivillig försvarsutbildning.

Kommittén anser det vara värdefullt att bestämmelserna om ersättningar inom frivilligförsvaret samlas till en enda regeringsförordning. Kommitténs författningsförslag är utarbetat i enlighet härmed. Det har därvid bedömts vara opraktiskt att paragraf för paragraf söka jämföra förslaget till förordning med de gällande bestämmelserna. Kommittén begränsar sig därför i det följande till att redovisa ett förslag till förordning utan sådana jämförelser.

Kommittén får vidare anmäla att den anser att begreppet förmåner i författningstexterna i flertalet fall bör ersättas av begreppet ersättningar.

2 Förslag till Förordning om ersättningar inom frivilligförsvaret

utfärdad den

Regeringen föreskriver följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna förordning tillämpas i den mån inte särskilda bestämmelser gäller vid hemvärnsberedskap, beredskapstillstånd eller krig.

2 § I denna förordning förstås med
frivillig: den som är medlem i frivillig försvarsorganisation.

Enligt överenskommelse mellan frivillig försvarsorganisation och berörd myndighet kan även annan än den som är medlem i sådan organisation under viss utbildning anses som medlem.

beordrad instruktör: tjänsteman som i tjänsten och inom fastställd arbetstid fullgör instruktörsverksamhet inom frivillig försvarsutbildning innefattande hemvärnsutbildning.

frivillig instruktör: den som fullgör instruktörsverksamhet inom frivillig försvarsutbildning innefattande hemvärnsutbildning under andra förutsättningar än som anges i föregående stycke.

Frivillig instruktör skall i förekommande fall vara godkänd som instruktör av vederbörlig utbildningsmyndighet.

Ersättningar under hemvärnsberedskap, beredskapstillstånd och krig

3 § *Hemvärnspersonal* erhåller vid tjänstgöring under hemvärnsberedskap dagpenning, befattningspenning, fältraktamente och andra förmåner enligt 13-14, 31-34, 37-39 och 41-42 §§.

4 § *Frivillig* erhåller vid tjänstgöring under beredskapstillstånd och krig

- 1 i försvarsmaktens och civilförsvarets krigsorganisation samt inom civilbefälhavarkanslier och krigslänsstyrelser dagpenning, befattningspenning, fältraktamente och andra förmåner enligt 13, 15, 31-32, 37 och 40-41 §§ samt
- 2 inom övriga civila delar av totalförsvaret lön enligt gällande författning, reglemente eller avtal.

De i mom. 1 angivna ersättningarna och förmånerna må även utbetalas till frivilligorganisationernas egen avtalsbundna personal.

Ersättningar i fredstid

5 § *Hemvärnspersonal och frivillig* erhåller under centralt anordnad utbildning/tjänstgöring och sådan regional utbildning/tjänstgöring som är gemensamt godkänd av myndighet och berörd frivillig försvarsorganisation dagpenning och andra ersättningar enligt 13, 19-21, 31-32, 37-42 §§ under

- 1 hel vardag samt under lördag och söndag som omsluts av utbildning/tjänstgöring som berör två eller flera veckor samt
- 2 lördag och/eller söndag som inleder eller avslutar utbildning/tjänstgöring under hel(a) vardag(ar) under förutsättning av styrkt inkomstbortfall.

Då frivillig avtalspersonal under repetitionsutbildning erhåller dagpenning enligt denna paragraf utgår även befattningspenning enligt 13 §.

6 § *Hemvärnspersonal* erhåller dagersättning, årlig utbildningspremie, befattningspenning och andra ersättningar enligt 14, 17-20, 22-24, 31-34, 37-39 och 41-42 §§ vid

- 1 utbildning och tjänstgöring som avses i 16 § hemvärnskungörelsen (1970:304) och
- 2 musiktjänstgöring.

7 § *Frivillig* erhåller, i de fall då dagpenning enligt 5 § inte erhålles, dagersättning, årlig utbildningspremie och andra förmåner enligt 16-18, 21, 31-32, 37 och 40-41 §§ vid deltagande i utbildning som enligt berörd myndighets bedömning är nödvändig för att vederbörande skall kunna tjänstgöra i krigsbefattning eller annan placering inom totalförsvaret eller som funktionär inom frivillig försvarsorganisation.

8 § *Hemvärnspersonal och frivillig* som efter kallelse från myndighet deltar i ledningsövning (motsv.) för totalförsvaret erhåller dagpenning, befattningspenning och andra förmåner enligt 13, 31-32, 37-39 och 41-42 §§.

Ersättningar enligt denna paragraf utgår även till hemvärnspersonal vid

- 1 tjänstgöring enligt förordningen (FFS 1985:3) om hemvärnsmäns medverkan vid bevakning och efterspaning m.m. och
- 2 samövning med förband som genomför krigsförbandsövning.

9 § *Hemvärnspersonal* erhåller vid sammanträde med hemvärnets särskilda organ för förslags- och beslutanderätt arvode per sammanträdesdag enligt 22 §.

10 § *Hemvärnsungdom och deltagare i frivillig försvarsorganisations ungdomsutbildning* erhåller fria resor. Härutöver får naturaförmåner eller ersättning för sådana förmåner utgå i samma omfattning som till hemvärnsmän och annan frivilligpersonal. Kontant ersättning för måltid under resa utgår dock inte.

11 § *Beordrad instruktör* åtnjuter förmåner enligt avtal. För sådan instruktör gäller härvid inte ersättningarna och förmånerna enligt denna förordning.

12 § *Frivillig instruktör* inom hemvärnet eller annan verksamhet för frivillig utbildning inom totalförsvaret har rätt till ersättningar enligt 26-32 och 35-36 §§.

Dagpenning, befattningspenning och fälttraktamente

13 § *Dagpenning och befattningspenning* utgår med belopp som motsvarar vad värnpliktig får enligt värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008).

Fälttraktamentets storlek fastställs av regeringen i särskild ordning.

14 § *Personal inom allmänna hemvärnet* som är placerad i befattning på gruppchefs nivå eller högre kompetensnivå är berättigad till befattningspenning under ett visst antal dagar per år enligt följande.

Kretshemvärnschef	340 dagar
Hemvärnschef	340 ”

Hemvärnsadjutant	340 dagar
Ställföreträdande kretshemvärnschef	340 x 0,25 dagar
Ställföreträdande hemvärnschef	340 x 0,25 "
Hemvärnskompanichef	340 x 0,25 "
Musikkårchef	340 x 0,25 "
Hemvärnsplutonchef	340 x 0,25 "

Befattningsspenningen för hemvärnsbefäl i övrigt på troppchefs- och gruppchefs-nivå ingår i den årliga utbildningspremien enligt 18 §.

15 § *Frivillig* som är placerad i befattning på gruppchefs-nivå eller högre kompetensnivå och funktionär inom frivilligorganisation som är avtalsbunden för samverkan med totalförsvarsmyndigheter är berättigad till befattningsspenning under verksamhet som funktionär i fredstid enligt överbefälhavarens och arbetsmarknadsstyrelsens närmare bestämmande.

Dagersättning, årlig utbildningspremie m.m.

16 § *Dagersättningen* utgår med belopp som motsvarar vad värnpliktig får enligt värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008).

17 § *Hemvärnsman och frivillig* erhåller dagersättning för sammanhängande utbildning/tjänstgöring som varar minst två dagar i följd med i genomsnitt sex timmar per dag och som inte ger rätt till dagpenning.

18 § *Personal inom allmänna hemvärdet och frivillig* erhåller för fullgjord kontrakts- resp. avtalsenlig tjänstgöring en årlig utbildningspremie som utgår med belopp enligt överbefälhavarens bestämmande.

19 § *Hemvärnsman i driftvärdet* behåller under utbildning den avlöning och den rätt till pension och övriga förmåner som är förenade med anställningen. För driftvärnsman med tim- eller ackordslön skall avlöningen utgå för antalet förlorade ordinarie arbetstimmar med medeltimförtjänsten beräknad enligt tillämpliga bestämmelser eller gällande praxis. Vid utbildning på fritid utgår inte overtidsersättning.

Driftvärnsman erhåller under utbildning och tjänstgöring på fritid dagersättning enligt 17 §.

För hemvärnsman i företagshemvärn vid statlig myndighet gäller samma bestämmelser som för hemvärnsman i driftvärdet.

Utbildningspremier

20 § *Personal i allmänna hemvärdet* som med godkända vitsord har gått genom befäls- eller specialkurs inom hemvärdet samt *hemvärnsman i driftvärdet* som med godkända vitsord har gått genom befattningskurs inom hemvärdet erhåller utbildningspremie med belopp enligt överbefälhavarens bestämmande.

21 § *Frivillig* som med godkända vitsord har gått genom befälskurs för avtalspersonal eller befodringskurs inom frivillig befälsutbildning erhåller utbildningspremie med belopp enligt överbefälhavarens och arbetsmarknadsstyrelsens bestämmande.

Arvoden m.m. till hemvärnspersonal

22 § *Hemvärnspersonal* som deltar i sammanträde med hemvärnets särskilda organ för förslags- och beslutanderätt erhåller arvode per sammanträdesdag med belopp som motsvarar hälften av det arvode till ledamot i hemvärnets centrala förtroendenämnd som regeringen fastställer i särskild ordning.

23 § Tillsynsmän för hemvärnsförråd och ungdomsledare i allmänna hemvärnets erhåller årligt arvode enligt bestämmelser som regeringen meddelar särskilt.

24 § Kretshemvärnschef och hemvärnschef erhåller ersättning för telefonkostnader enligt chefens för armén bestämmande.

Hemvärnschef erhåller ersättning för att anskaffa erforderliga expeditions- och förrådslokaler enligt försvarsområdesbefälhavarens bestämmande.

Arvoden till frivilliga

25 § Överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen bestämmer det belopp som högst får utges som årligt arvode till funktionärer inom de frivilliga försvarsorganisationerna.

Arvoden m.m. till frivilliga instruktörer

26 § Under utbildningskurs som pågår minst tre kalenderdygn i följd med minst sex timmars verksamhet varje dygn får frivillig instruktör som medverkar huvuddelen av kurstiden veckokursarvode. Veckokursarvodet utgår med 1,5 x beloppet för föreläsararvode lägsta arvodesgrupp inom försvaret för varje dygn från och med dagen för instruktörens inställelse vid och till och med dagen för instruktörens utryckning från kursen.

27 § Frivillig instruktör som är yrkesofficer skall vid tjänstledighet för tjänstgöring som avses i 26 § inte vidkännas löne- eller semesteravdrag på grund av tjänstledigheten. Vederbörlig myndighet får efter prövning i varje särskilt fall medge att löne- eller semesteravdrag vid sådan tjänstledighet inte heller görs för annan tjänsteman inom försvarsmakten. Statlig myndighet i övrigt får medge tjänstledighet på samma villkor för tjänsteman vid myndigheten.

28 § Frivillig instruktör som inte omfattas av bestämmelserna i 27 § får vid ledighet för tjänstgöring som avses i 26 § ersättning med belopp som

motsvarar sådan dagpenning som värnpliktig får enligt 7 § värnpliktsförordningen (1976:1008). Vid tjänstgöring som avses i 26 § får även frivillig instruktör som är hemarbetande eller studerande ersättning med sådan dagpenning.

29 § Vid annan utbildning än som avses i 26 § får frivillig instruktör arvode enligt följande.

För enstaka timme — föreläsararvode.

För halv dag — halvdagsarvode som motsvarar tre föreläsararvoden i lägsta arvodesgrupp.

För hel dag — heldagsarvode som motsvarar sex föreläsararvoden i lägsta arvodesgrupp.

Om verksamheten under helt veckoslutsdygn bedrivs under villkor som förutsätts för ersättning under förbandsövning tillkommer härutöver ett arvode som motsvarar förbandsövningstillägg.

Samtliga arvoden enligt denna paragraf innefattar ersättning för förberedelse- och efterarbete samt restid.

30 § En undervisningstimme omfattar minst 45 och högst 60 minuter.

Fria resor

31 § *Hemvärnspersonal i allmänna hemvärdet, frivillig och frivillig instruktör* har vid färd för inryckning till och utryckning från utbildning och tjänstgöring rätt till fri resa mellan bostaden eller tjänstestället och utbildnings- eller tjänstgöringsplatsen.

Hemvärnsman i driftvärdet erhåller fri resa enligt första stycket vid utbildning på ort där han inte skall utföra arbete i sin anställning.

Vid tjänstledighetsresa erhåller frivillig fri resa och traktamente enligt bestämmelser som överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen utfärdar i samråd med försvarets civilförvaltning.

32 § Fri resa som inte kan anordnas genom utbildningsmyndighetens försorg erhålles genom militär tjänstebiljett. Har vid sådan resa tjänstebiljett inte tillhandahållits eller skulle med hänsyn till kommunikationsförhållandena fram- och återresa med allmänt kommunikationsmedel medföra oskäligt lång restid, utgår resekostnadsersättning. Vid resa med tåg eller fartyg skall biljetten för hemvärnspersonal och frivillig avse plats i andra klass och resekostnadsersättning utgå med högst det belopp som motsvarar kostnaden för resa i denna klass. Vid färd med egen bil till och från frivillig försvarsutbildning erhålles ersättning med lägsta belopp enligt det statliga bilersättningsavtalet.

För frivillig instruktör ersätts inte kostnad för sovplats i enbäddskupé.

Traktamente m.m.

33 § *Hemvärnsman* har vid sammanträde med rikshemvärnstinget och hemvärdets centrala förtroendenämnd rätt till resekostnadsersättning och traktamente. Vid sammanträde med annat av hemvärdets särskilda

organ för förslags- och beslutanderätt har hemvärnsman i allmänna hemvärdet rätt till traktamente och fri resa enligt 31 §.

34 § *Hemvärnsbefäl, ungdomsledare och musikledare i allmänna hemvärdet* har vid tjänsteresa och tjänsteförrättning utom bostadsorten rätt till resekostnadsersättning och traktamente.

35 § *Frivillig instruktör* har rätt till traktamente för rese- och tjänstgöringstiden.

36 § Traktamente och övriga resekostnadsersättningar enligt 33-35 §§ utgår med belopp motsvarande de som framgår av allmänt reseavtal (ARA).

Övriga ersättningar och förmåner

37 § *Hemvärnspersonal och frivillig* erhåller under utbildning eller tjänstgöring, inbegripet färd mellan bostaden och platsen för utbildningen eller tjänstgöringen, fri inkvartering och fri förplägnad. Hemvärnsman i driftvärdet erhåller dock fri inkvartering endast om han inte kan bo i ordinarie bostad under utbildningen. Kan dessa förmåner inte tillhandahållas, utgår ersättning enligt de grunder som gäller för sådan ersättning till värnpliktiga vid värnpliktstjänstgöring.

38 § Avlider *hemvärnspersonal i allmänna hemvärdet* utgår samma begravningshjälp som enligt värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008) utgår då värnpliktig avlider under värnpliktstjänstgöring.

39 § *Hemvärnsman i driftvärdet* har under utbildning och tjänstgöring rätt till samma sjukvårdsförmåner och ersättning vid skada och sjukdom som i sin anställning.

40 § *Frivillig* har under utbildning rätt till samma sjukvårdsförmåner och begravningshjälp som enligt värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008) tillkommer värnpliktig under värnpliktstjänstgöring.

Sjukvårdsförmånerna utgår dock endast om utbildningen varar minst två dagar i följd.

41 § Särskilda bestämmelser gäller om hemvärnspersonals och frivilligs rätt till familjebidrag, grupplivförsäkring, ersättning för skada och sjukdom under utbildning, fri utrustning och beväpning samt inlösen av klädespersedlar och annan utrustning.

42 § *Hemvärnsman i driftvärdet* kan enligt vederbörlig myndighets eller företags bestämmande erhålla tjänstefrihet med bibehållna avlöningsförmåner för att han skall få den vila som med hänsyn till utbildningen behövs för att han på ett från driftsäkerhetssynpunkt betryggande sätt skall kunna fullgöra ordinarie arbete.

Särskilda bestämmelser

43 § Berörd frivillig försvarsorganisation eller myndighet bestämmer vilken ersättning instruktör skall betala för inkvartering och förplägnad vid utbildning som avses i 26 §.

44 § Alla kostnader som är förbundna med beordrad instruktör skall bestridas av aktuell utbildningsmyndighet.

Alla kostnader som är förbundna med frivillig instruktör utom kostnader enligt 27 § och kostnader för transport som enligt 31 § första stycket ordnas av utbildningsmyndighet skall bestridas av berörd frivilligorganisation.

45 § Föreskrifter och anvisningar för tillämpningen av denna förordning meddelas efter samråd med berörda myndigheter, hemvärnets centrala förtroendenämnd och berörda organisationer av överbefälhavaren i fråga om verksamheten inom försvarsmakten (utom hemvärnets), av chefen för armén beträffande hemvärnets och av arbetsmarknadsstyrelsen i övrigt.

Denna förordning skall kungöras i Försvarets författningssamling (FFS).

Förordningen träder i kraft en vecka efter den dag, då förordningen enligt uppgift på den utkommit från trycket, men tillämpas för tid från och med den 1 juli 198 .

Genom förordningen upphävs följande regeringsförordningar:

- FFS 1977:10 om förmåner till frivilligpersonal m.fl.,
- FFS 1977:11 om förmåner till hemvärnspersonal,
- FFS 1977:24 om förmåner till instruktörer inom frivillig försvarsutbildning och
- FFS 1978:76 om ersättning vid deltagande i ledningsövningar för totalförsvaret.

Förekommer i författning eller särskilt beslut av regeringen hänvisning till föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i denna förordning tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

På regeringens vägnar

3 Förslag till Lag om ändring i familjebidragslagen (1978:520)

3 §

Med tjänstepliktig avses den som har inkallats för att

1. enligt värnpliktslagen (1941:967) eller lagen (1966:413) om vapenfri tjänst fullgöra grundutbildning eller repetitionsutbildning i omedelbar anslutning till grundutbildningen,

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2. fullgöra sådan föreskriven utbildning till befattning för kompanibefäl eller motsvarande utbildning som icke fullgörs enligt värnpliktslagen,

3. tjänstgöra vid hemvärnet eller frivilligt utbilda sig för eller tjänstgöra i befattning inom totalförsvaret, om utbildningen eller tjänstgöringen skall pågå *minst fem dagar* i följd och icke ger rätt till dagpenning som motsvarar vad värnpliktig erhåller under repetitionsutbildning eller rätt till lön enligt de grunder som gäller för anställd personal.

Vid tillämpning av bestämmelserna om näringsbidrag avses med tjänstepliktig även den som har inkallats för att fullgöra tjänstgöring enligt civilförsvarslagen (1960:74) och den som har inkallats till annan utbildning eller tjänstgöring enligt värnpliktslagen eller lagen om vapenfri tjänst än som anges i första stycket (1981:417).

3. tjänstgöra vid hemvärnet eller frivilligt utbilda sig för eller tjänstgöra i befattning inom totalförsvaret, om utbildningen eller tjänstgöringen skall pågå *minst fyra dagar* i följd och icke ger rätt till dagpenning som motsvarar vad värnpliktig erhåller under repetitionsutbildning eller rätt till lön enligt de grunder som gäller för anställd personal.

Vid tillämpning av bestämmelserna om näringsbidrag avses med tjänstepliktig även den som har inkallats för att fullgöra tjänstgöring enligt civilförsvarslagen (1960:74) och den som har inkallats till annan utbildning eller tjänstgöring enligt värnpliktslagen eller lagen om vapenfri tjänst än som anges i första stycket (1981:417) *samt den som har inkallats för att fullgöra tjänstgöring enligt frivilligavtal eller hemvärnskontrakt.*

Journal of...

The first part of the paper...

and

The second part of the paper...

The third part of the paper...

References

1. ...

2. ...

3. ...

190

Journal of...

1 Kommitténs direktiv och utredningsarbetets bedrivande m.m.

1.1 Kommitténs direktiv m.m.

Utredningsuppdraget innebär sammanfattningsvis att två huvudgrupper av frågor skall lösas.

Den ena huvudgruppen omfattar två frågor som kommittén vill beteckna som rekryteringsfrågor. Den ena gäller att skapa bättre förutsättningar för kvinnor att delta i frivillig utbildning och tjänstgöring samt att avtalsbinda sig för tjänstgöring i krig. Den andra gäller att klarlägga och föreslå hur andra än statsanställda kan ges möjlighet att delta i frivilligverksamheten på motsvarande villkor som de statsanställda.

Den andra huvudgruppen av frågor är ersättnings- och förmånsfrågorna. För kommitténs översyn av ersättnings- och förmånssystemen såväl för frivillig personal som för instruktörer i frivillig försvarsverksamhet gäller målet att systemen skall vara enkla och lätta att administrera samt att de skall uppfattas som rättvisa av alla berörda. Särskilt skall prövas om det är möjligt att reglera genom mera generella bestämmelser.

Allmänt gäller restriktionen att de totala kostnaderna i stort sett skall rymmas inom nuvarande kostnadsram för frivilligverksamheten.

Utöver de nämnda huvudgrupperna kommer frågor om utvidgning av tjänstgöringsområdena för frivillig personal, samordning av statsbidragen, möjligheterna att delegera beslutsbefogenheter samt ev. avgiftsbeläggning av vissa ungdomskurser.

De fullständiga direktiven återges i bilaga 2.

Härutöver har, efter förslag i prop. 1982/83:115 om förbättrade förmåner åt värnpliktiga m.fl., följande två frågor överlämnats till kommittén att behandla.

Frågan om semesterlön som uppbärs under frivillig tjänstgöring bör räknas som inkomst och därmed påverka behovet av familjebidrag (prop. s. 30).

Frågan om familjebidragslagen bör ändras så att även frivilliga kan erhålla näringsbidrag samtidigt med dagersättning (prop. s. 39).

Vidare har regeringen jämlikt departementsprotokoll den 7 april 1983 resp. den 5 maj 1983 överlämnat följande två skrivelser till kommittén.

Rikshemvärnschefens skrivelse den 20 november 1981 Förv 460 om att för hemvärnsmän i företagshemvärn vid statlig myndighet skall gälla samma förmånsbestämmelser som för hemvärnsmän i driftvärn.

Hemvärnsbefällets Riksförbunds skrivelse den 22 juni 1982 med hemställan om översyn av hemvärnsbefälens arvoden.

Chefen för försvarsdepartementet har vidare jämlikt departementsprotokoll den 4 februari 1985 till kommittén överlämnat en inom försvarsdepartementet utarbetad promemoria avseende frivilligorganisationerna — tilldelning av statsbidrag för beaktande i kommitténs arbete.

1.2 Utredningsarbetets bedrivande

Flertalet personer i kommittén tillsattes fr.o.m. den 1 oktober 1982. Två byten av ordförande i kommittén medförde emellertid att första sammanträde med kommittén kunde avhållas först i början av april 1983. Kommitténs arbete blev härigenom försenat.

För kommitténs överväganden har insamlats ett omfattande underlag rörande frivilligverksamheten och kostnaderna för denna från såväl myndigheter som frivilligorganisationer. Bl.a. har kommittén inhämtat den principiella syn på och de mål för frivilligverksamheten inom totalförsvaret som de för denna verksamhet ansvariga myndigheterna med utgångspunkt i statsmakternas beslut anser vara vägledande.

Kommittén har företagit en rad studiebesök vid dels kursgårdar och andra utbildningsplatser, dels krigsförbandsövningar inom samtliga försvarsgrenar, dels ett antal övningar inom hemvärdet. En sammanställning av kommitténs studiebesök återfinns i bilaga 3.

2 Frivilligförsvarets organisation och verksamhet samt personal. — Nuvarande ordning

2.1 Allmänt

Den frivilliga försvarsverksamheten leder sitt ursprung till mitten av 1800-talet. Under 1900-talet har flera frivilliga försvarsorganisationer tillkommit. I dag finns ett tjugotal sådana organisationer med olika försvarsfrämjande uppgifter. Härtill kommer hemvärnet som är en särskild del av arméns krigsorganisation.

Sammantaget omfattar frivilligförsvaret för närvarande i runt tal 750 000 medlemmar.

Statsmakterna har sedan länge lämnat ekonomiskt stöd till den frivilliga försvarsverksamheten. Utöver statsbidrag erhåller organisationerna bistånd från myndigheter i form av bl.a. materiel och tjänster.

Författningsunderlaget för den frivilliga försvarsverksamheten är dels kungörelsen den 27 maj 1970 (nr 301, ändrad genom SFS 1971:1139, 1974:670, 1977:124, 1982:35 och 1984:849) om frivillig försvarsverksamhet (frivilligkungörelsen), dels hemvärnskungörelsen den 27 maj 1970 (nr 304, ändrad genom SFS 1973:1061, 1977:184, 1979:401 och 1984:72).

Frivilliga försvarsorganisationer är en sammanfattande benämning på de organisationer som behandlas i frivilligkungörelsen. Stadgarna för dessa organisationer fastställs av regeringen. I organisationernas styrelser ingår representanter för myndigheterna. Myndigheternas representation regleras i de skilda organisationernas grundstadgar.

Vid sidan av de renodlade totalförsvarsuppgifterna deltar alla frivilliga försvarsorganisationer i samhällets sociala och humanitära verksamhet.

2.2 Organisation och verksamhet i stort

2.2.1 Myndigheternas uppgifter och ansvar

Det frivilliga försvarsarbetet bedrivs i nära samarbete mellan frivilligorganisationerna å ena sidan samt militära och civila statliga och kommunala myndigheter å andra sidan. Enligt frivilligkungörelsen skall myndighet inom sitt verksamhetsområde och i samråd med de frivilliga försvarsorganisationerna:

- lämna organisationerna underlag för upplysningsverksamheten,

- bistå organisationerna i rekryteringsverksamheten,
- leda frivillig befälsutbildning samt utbildning av personal med A- eller B-avtal,
- anordna utbildning av annan frivillig personal under medverkan av organisationerna,
- registrera personal för frivillig befälsutbildning,
- teckna avtal med, registrera och krigsplacera personal med A-avtal,
- svara för erforderlig lokal- och centralregistrering samt krigsplacering av personal med B-avtal,
- tillhandahålla frivillig försvarsorganisation materiel, lokaler och övningsområden enligt särskilda bestämmelser,
- i övrigt understödja den frivilliga försvarsverksamheten samt meddela de tillämpningsföreskrifter som behövs.

För att bästa möjliga effekt skall uppnås erfordras en samordning av den frivilliga försvarsverksamheten. Denna uppgift ligger på överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen. Därvid svarar arbetsmarknadsstyrelsen för samordningen inom totalförsvarets civila del och överbefälhavaren för samordningen inom försvarsmakten samt mellan de militära och civila delarna av totalförsvaret.

Överbefälhavaren skall verka för enhetliga bestämmelser om utbildning, antagning och förordnande av personal, som deltar i frivillig försvarsutbildning, och för en ändamålsenlig fördelning av de frivilliga försvarsorganisationernas uppgifter.

Överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen åligger att i samråd ge anvisningar för beräkning av maximistyrkor för personal med A- resp. B-avtal samt att ge riktlinjer för rekrytering av denna personal. På försvarsgrenschef och myndighet utanför försvarsmakten ankommer det särskilt att lämna frivillig försvarsorganisation uppgifter om behovet av frivillig personal och det årliga utbildningsbehovet.

Arbetsmarknadsstyrelsen samordnar frivilligverksamheten inom totalförsvarets civila del. För utbildning m.m. ansvarar fackmyndigheter enligt följande

- arbetsmarknadsstyrelsen — administrativ personal m.m. till civilbefälhavarkanslier och krigslänsstyrelser
- civilförsvarsstyrelsen — flygförare och markpersonal samt räddningshundar med förare till civilförsvaret
- socialstyrelsen — bl.a. civilsamariter, administrativ personal inom krigsblodverksamheten och förare av ambulans till hälso- och sjukvårdens krigsorganisation
- statens jordbruksnämnd och lantbruksstyrelsen — djurvårdare till jordbruket och veterinärbiträden m.m. till veterinärväsendet
- transportrådet — bilförare till det ekonomiska försvaret.

Ledningen av den frivilliga försvarsverksamhet som åligger regionala myndigheter sker efter samma principer som övrig ledningsverksamhet i regional instans. Inom försvarsmakten leder militärbefälhavaren frivilligverksamheten inom militärområdet. Inom civilområdet leds frivilligverksamheten av civilbefälhavaren. Militärbefälhavaren svarar i samråd

med andra berörda myndigheter också för samordning mellan de militära och civila delarna av den frivilliga försvarsverksamheten inom militärområdet. När det gäller den civila sektorn är det länsstyrelsen, som i samarbete med lantbruksnämnden, länsarbetsnämnden, landstingskommunen och kommunerna leder frivilligverksamheten. Länsarbetsnämnderna har ett särskilt ansvar för behovsberäkningar, avtals-teckning, krigsplacering och redovisning. Inom försvarsmakten är det chefen för fo-regemente (motsv.) som svarar för samordning mellan de civila och militära delarna av den frivilliga försvarsverksamheten. Detta sker i samverkan med frivilligorganisationerna.

Frivilligorganisationerna bestämmer själva över sina föreningsmässiga angelägenheter.

2.2.2 Frivilligorganisationernas uppgifter och verksamhet i stort

Frivilligförsvaret kompletterar de statliga försvarsåtgärderna. I huvudsak innebär detta att organisationerna i samråd med myndigheterna skall informera, rekrytera och utbilda frivilliga för krigsorganisationen samt vidareutbilda till totalförsvaret uttagen personal.

I frivilligkungörelsen anges de frivilliga försvarsorganisationernas uppgifter på följande sätt:

Frivillig försvarsorganisation skall i samråd med myndigheterna

- leda upplysnings- och rekryteringsverksamheten,
- medverka vid sådan utbildning av frivillig personal som leds av myndighet,
- leda sådan utbildning av frivillig personal som icke anordnas av myndighet,
- teckna avtal med och svara för registrering och krigsplacering av personal som tecknat avtal för tillfällig tjänstgöring inom totalförsvaret (personal med B-avtal).

Frivillig försvarsorganisation skall vidare

- avge förslag till framställning om statsbidrag,
- omhändera tilldelade statsmedel enligt föreskrifter av central förvaltningsmyndighet samt
- bestämma över sin ekonomiskt stödjande verksamhet och andra föreningsmässiga angelägenheter.

Inom ramen för de gemensamma huvuduppgifterna — rekrytering, utbildning och upplysning — har var och en av organisationerna sina speciella och i stort sett avgränsade uppgifts- och verksamhetsområden. Även den organisatoriska uppbyggnaden skiftar.

Frivilligorganisationerna respektive deras medlemmar kan med avseende på verksamhetens primära inriktning indelas i tre huvudgrupper enligt tabell 2.1.

Frivilligorganisationernas fördelning på de skilda huvudgrupperna framgår av tabell 2.2.

Tabell 2.1 Huvudgrupper av frivilligorganisationer

Grupp	Organisation	Personal
a)	Organisationer som rekryterar och utbildar för befattningar i krigsorganisationen	Personal som tecknar avtal för tjänstgöring inom totalförsvaret
b)	Organisationer som vidareutbildar för befattningar i krigsorganisationen	Personal som deltar i frivillig vidareutbildning som påbyggnad till den obligatoriska försvarsutbildningen
c)	Organisationer som utbildar för att öka den enskildes personliga färdighet	Personal som deltar i utbildning avsedd att stärka den egna allmänna förmågan att verka inom totalförsvaret

Tabell 2.2 Frivilligorganisationernas fördelning på huvudgrupper

a) Avtalslutande organisationer	b) Vidareutbildande organisationer	c) Allmänt försvarsstärkande organisationer
Riksförbundet Sveriges lottakårer (SLK)	Frivilliga befälsutbildningen (FBU)	Sveriges civilförsvarsförbundet (SCF)
Sveriges kvinnliga bilkårens Riksförbund (SKBR)	Sjövärnsskårens riksförbund (SVK RF)	Frivilliga skytterörelsen
Svenska blå stjärnan (SBS)	Flygvapenföreningarnas riksförbund (FVRF)	Svenska pistolskytteförbundet
Föreningen svenska röda korset (SRK)	Svenska värnplikts officersförbundet (SVOF)	Svenska sportskytteförbundet
Frivilliga motorcykelkårens riksförbund (FMCK)	Svenska Arméns och Flygvapnets Reservofficersförbund (SAFR)	Svenska fallskärmsförbundet (SFF)
Frivilliga automobilkårens riksförbund (FAK)	Svenska flottans Reservofficersförbund (SFRO)	
Frivilliga radioorganisationen (FRO)	Kustartilleriets Reservofficersförbund (KAROF)	
Frivilliga flygkåren (FFK)	Flygfältsingenjörsföreningarna (FIF)	
Svenska brukshundklubben (SBK)		

Medlemmarna i organisationer enligt grupperna b) och c) deltar i frivillig försvarsutbildning utan att teckna avtal för tjänstgöring inom totalförsvaret.

Flertalet organisationer i grupp a) bedriver även verksamhet som avses i grupp b), liksom den frivilliga befälsutbildningsrörelsen bedriver verksamhet som avses i b) och c). Även hemvärnets personal kan hänfö-

ras till båda nyssnämnda grupper. Personal tillhörande vissa frivilligorganisationer rekryteras delvis bland ungdomar, som har gått genom särskild ungdomsutbildning.

Inom totalförsvarets civila del är frivilligorganisationernas uppgift bl.a. att anskaffa och utbilda reservarbetskraft till sådana sektorer inom arbetsmarknaden i krig där brister beräknas uppstå.

Närmare uppgifter om de skilda frivilligorganisationerna återfinns i bilaga 4.

Helt fristående men jämställda med vidareutbildande frivilligorganisation är flygfältsingenjör föreningarna. Dessa får statsanslag från försvarsdepartementet.

2.2.3 Hemvärnet

Hemvärnets uppgift är enligt hemvärnskungörelsen att skydda hembygd och arbetsplats.

Hemvärnet indelas i allmänt hemvärn och driftvärn. Det allmänna hemvärnets uppgift är att skydda hembygden medan driftvärnets uppgift är att skydda driften vid den egna anläggningen och arbetsplatsen.

Då hemvärnet bildades år 1940 hade det uppgifter *bakom en mobiliserad armé*. År 1985 har hemvärnet däremot sina förstahandsuppgifter *framför en försvarsorganisation under mobilisering* vilket kan innebära (om det värsta händer) att hemvärnet blir den del av armén som har att genomföra de inledande striderna.

Hemvärnets viktigaste uppgift i dag är försvar mot överraskande angrepp, dvs. att försvåra en angripares styrketillväxt samtidigt som vår egen mobilisering skall stödjas. Detta har inneburit en ändring av hemvärnets stridsuppgifter från bevakning med små enheter till försvarsuppgifter i halvplutons till plutons styrka, i vissa fall även i kompaniförband.

Huvuddelen av det allmänna hemvärnet grupperas inledningsvis för bevakning och försvar av hamnar, flygfält, radio- och telestationer samt viktiga kommunikationspunkter. Mindre delar skyddar försvarsmaktens mobilisering.

År 1984 påbörjades organisation av hemvärnsförband med marina uppgifter. Dessa förband skall ingå i nu organiserade hemvärnsområden.

Stora krav ställs redan i fredstid på hemvärnets beredskap. Den enskilde hemvärnsmannen förvarar sin personliga utrustning (uniform, vapen, ammunition m.m.) i bostaden. Tyngre vapen (kulsprutor, granatgevär, minor, handgranater, pansarskott m.m.) förvaras i särskilda förråd, till vilka hemvärnspersonalen har omedelbar tillgång.

Regeringen förordnar om hemvärnets beredskap.

Vid *grundberedskap* under fredstid är hemvärnsmän i allmänna hemvärnet (jämlikt regeringsförordningen FFS 1985:3) efter eget åtagande skyldiga att tjänstgöra i hemvärnet för följande uppgifter:

- 1 Bevakning i samband med verksamhet enligt IKFN-förordningen (1982:756).
- 2 Bevakning med anledning av förbud enligt i 1 § lagen (1940:358) med

vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m. (bevakning av militära skyddsföremål).

- 3 Räddningstjänst.
- 4 Efterspaning.

Regeringen (i vissa fall överbefälhavaren) kan förordna om *hemvärnsberedskap*. Detta innebär att hemvärnsförbanden förbereder lösandet av sina stridsuppgifter, dvs. höjd stabsberedskap, sambands-, fältarbets- m.fl. förberedelser. Då hemvärnsberedskap är beordrad kan ÖB, militärbefälhavare eller försvarsområdesbefälhavare beordra *hemvärnslarm* för (del av) hemvärnnet. Hemvärnslarm innebär att hemvärnsförbanden grupperas för att lösa sina stridsuppgifter. Samtidigt som hemvärnslarm beordras torde andra beredskapshöjande åtgärder genomföras inom övriga delar av försvarsmakten.

När försvarsmaktens förband har mobiliserat och grupperats har hemvärnnet i regel löst sina förstahandsuppgifter och blivit avlost av mobiliserade förband. Om förhållandena det medger återgår hemvärnsförbanden till en lägre beredskapsgrad varvid hemvärnsmännen i regel kan återgå till sina civila arbeten. I detta skede används hemvärnnet främst för ytövervakning varvid avlösning inom och mellan hemvärnsförbanden förutsätts ske.

Vid behov höjs hemvärnsförbandens beredskap. Förbanden kan då antingen förstärka de förband som har avlost dem eller tilldelas nya uppgifter. Som regel är även dessa s.k. andrahandsuppgifter kända och deras lösande förberett i fredstid.

Hemvärnnet tillhör armén och består av militärt organiserade förband. Hemvärnnet rekryteras på frivillighetens väg. Viss personal är dock skyldig att tjänstgöra i hemvärnnet under beredskapstillstånd och krig. Detta gäller framför allt värnpliktspersonal med uppskov.

Under chefen för armén utövas i fred den högsta ledningen av och uppsikten över hemvärnnet av rikshemvärnschefen som biträds av rikshemvärnsstaben. Rikshemvärnschefen leder utbildningen inom hemvärnnet. I viktigare frågor om hemvärnnet skall rikshemvärnschefen höra hemvärnets centrala förtroendenämnd. Militärbefälhavare och chef för försvarsområdesregemente (fo-regemente) (motsv.) leder hemvärnnet inom militärområdet respektive försvarsområdet.

Närmare uppgifter om det allmänna hemvärnnet och driftvärnnet återfinns i bilaga 5.

2.3 Samarbetsorgan för frivilligverksamheten

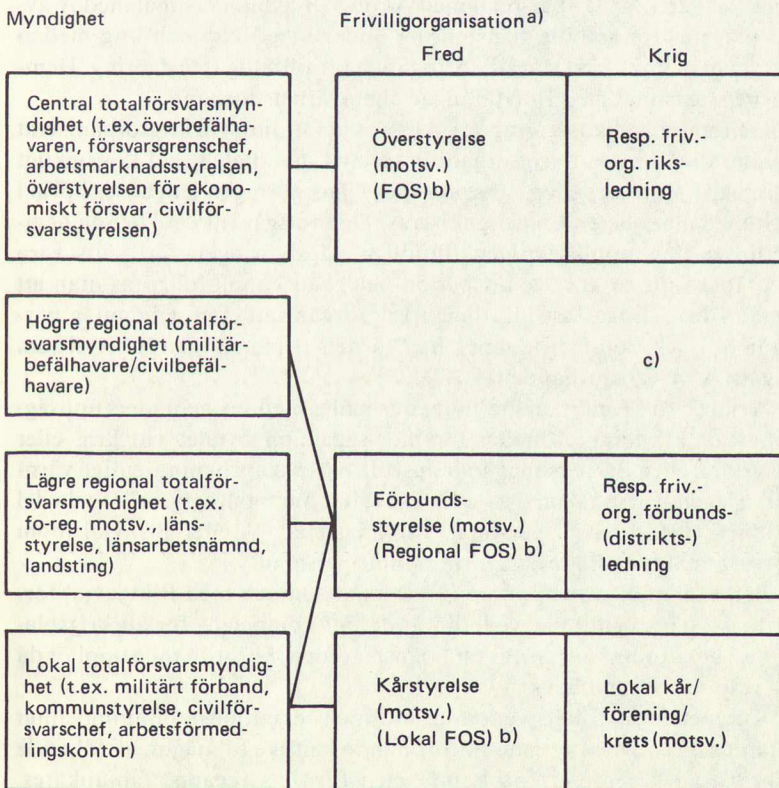
För samarbete m.m. mellan de frivilliga försvarsorganisationerna inbördes samt mellan myndigheterna och organisationerna finns särskilda samarbetsorgan. Hur denna samverkan är uppbyggd framgår av figur 2.1.

Verksamheten inom samverkansorganen inriktas bl.a. på att samordna och effektivera informationen om totalförsvaret och rekryteringen till det frivilliga försvaret. Vidare granskar organen erfarenheter av sådan

verksamhet, ger fortlöpande information, anordnar konferenser med myndigheter och intresseorganisationer, handlägger utbildningsfrågor och övriga frågor som underställts samarbetsorganet.

För att svara för samordningen på central nivå finns Frivilligorganisationernas samarbetskommitté (FOS). Kommittén är ett forum för ömsesidig orientering och diskussion om gemensamma angelägenheter och består av representanter för de frivilliga försvarsorganisationerna och hemvärnet. Ordförandeskapet skiftar mellan kommitténs ledamöter och omfattar tvååriga mandatperioder. Det förhållandet att FOS har såväl ordförande som sekreterare innebär inte att FOS kan betraktas som en organisation e.d. FOS är alltså inte någon remissinstans utan ett forum inom vilket frivilligorganisationerna överlägger.

Figur 2.1 Frivilligförsvarets samverkansnivåer

a) Samverkansorgan skall finnas centralt och regionalt för avtalslutande organisationer.

b) FOS är inte någon organisation e.d. (jfr p. 2.3).

c) Frivilligorganisationerna har inte någon organisation på denna nivå. Samverkan sker vid behov och efter ärendenas art med den centrala riksledningen eller berörda regionala instanser.

2.4 Frivilligförsvarets personal

2.4.1 FBU-personal

Personalen inom FBU-rörelsen är värnpliktig personal, reservpersonal, hemvärnsmän och krigsfrivillig personal m.fl. Av de vuxna medlemmarna är omkring 70 % värnpliktiga eller krigsfrivilliga, ca 6 % reservbefäl samt omkring 24 % annan personal. Dessutom finns ungefär 6 000 ungdomar anslutna.

Värnpliktig FBU-personal erhåller kompetens för förordnande i högre tjänstegrad genom frivillig befälsutbildning enligt i avsnitt 3.4 redovisat utbildningssystem.

2.4.2 Personal med A- eller B-avtal

Personal, som genom skriftligt avtal åtar sig att frivilligt tjänstgöra inom totalförsvaret, kallas personal med A- resp. B-avtal. Personal med A-avtal placeras för ständig tjänstgöring under beredskap och krig medan personal med B-avtal står till förfogande för tillfällig tjänstgöring. Hemvärnets personal med B-avtal ingår i hemvärnets förband.

Den ständiga tjänstgöringen sker i viss befattning vid krigsorganiserat förband (enhet), vid krigsorganiserad civil myndighet, vid krigsviktigt företag (K-företag) eller motsvarande. Tjänstgöringen kan anses börja i och med att enheten krigsorganiserats. Den fortgår till dess denna hemförlovas eller upplöses. Den tillfälliga tjänstgöringen förutsätts vara begränsad till en kortare tidsperiod och skall kunna fullgöras utan att personalen i fråga fast inordnas i krigsorganisationen. Undantag härifrån är dock, som har nämnts, hemvärnets personal med B-avtal som ingår i hemvärnsförbanden.

Avtal träffas för fyraårsperioder och gäller med sex månaders uppsägningstid. Frivilligpersonalen får inte säga upp avtalet vid krig eller krigsfara eller då personal inkallas till beredskapsövning enligt värnpliktslagen. Personal med A- eller B-avtal inom totalförsvarets civila del tillhör kategorin civil personal. Personal med A- eller B-avtal inom försvarsmakten tillhör kategorin militär personal.

Personal med A-avtal inom försvarsmakten och med B-hv-avtal förordnas i tjänstegrad när vederbörande fått kompetens för att krigsplaceras i befattning som svarar mot tjänstegraden. Förordnande upphör då A- resp. B-hv-avtal hävs.

Kompetensen erhålls genom grund- och repetitionsutbildning enligt i kapitel 3 redovisat system. Förordnande kan ske till någon av följande tjänstegrader beroende på kompetens: furirs, sergeants, fanjunkares, fänriks, löjtnants eller kaptens tjänstegrad.

Det finns inom flertalet grenar inom totalförsvaret behov av personal som tecknar avtal för tjänstgöring i krig. Fördelning på tjänstegrenar av personalen med A- resp. B-avtal framgår av tabell 2.3.

Rekrytering och utbildning inom totalförsvarets civila del sker främst av bilförare till det civila transportväsendet och civila hälso- och sjukvårdens krigsorganisation, av djurskötare och traktorförare till jordbru-

Tabell 2.3 Fördelning på tjänstegrenar av personalen med A- resp. B-avtal

Friv. org.	Försvarsmakten		Totalförsvarets civila del	
	Personal med A-avtal	Personal med B-avtal	Personal med A-avtal	Personal med B-avtal
SBS	—	—	Djurvårdare, veterinärbitr. och tekniska bitr. till veterinärväsendet	
SKBR	Motorfordonstjänst	Motorfordonstjänst	Bilförare till ek. försvaret, allm. civila medicinalväsendet, krigslänsstyr.	
SLK	Stridslednings-, luftförsvars- och luftvärns-samverkans-, rapport-central-, mob. plats-, materiel-, sjukvårds-, expeditions-, stabs-, förplägnads-, sambands-, signal-, underrättelse-tjänst	Sambands-, materiel-, mob. plats-, expeditions-, stabs-, förplägnadstjänst		
FAK	Särskilda tjänster vid mobilisering	—	Bilförare till ek. försvaret, krigslänsstyr.	—
FMCK	—	Motorcykelordonnans	Motorcykelordonnans till krigslänsstyr.	
FRO	Sambandstjänst	Sambands-tjänst	Sambandstjänst till krigslänsstyr.	—
FFK	—	—	Flygförare och markpersonal till civilförsvaret	—
SRK	Sjukvårds-tjänst	Sjukvårds-tjänst	—	Civilsamariter till allmänna civila medicinalväsendet

ket, av samariter till sjukvården, av veterinärbiträden till veterinärväsendet, av flygförare till civilförsvaret samt av administrativ personal och sambandspersonal m.m. till civilbefälhavarkanslier och krigslänsstyrelser.

Totalförsvarets behov av frivillig personal med A- och B-avtal var vid tidpunkten för närmast föregående översyn av frivilligförsvarets förmåner drygt 90 000 personer. Tillgången på avtalspersonal var då ca 70 % av behovet. Härtill kom en tillgång på ca 90 000 frivilliga hemvärnsmän.

Behovet av personal med A- och B-avtal har sedan mitten av 1970-talet stigit samtidigt som tillgången totalt sett minskat något. Bristen på avtalspersonal är f.n. större inom de civila delarna av totalförsvaret än inom den militära krigsorganisationen. Tillgången på frivilliga hemvärnsmän har ökat och är f.n. ca 100 000.

I en av överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen gemensamt gjord utredning (ÖB/AMS-utredningen) om totalförsvarets personalbehov (maj 1980) som överlämnades till 1978 års försvarskommitté konstaterades bl.a. vad gäller frivillig personal för totalförsvaret att rekryteringen inom de flesta tjänstegrenarna då var tillfredsställande. Den relativt långsamma tillväxttakten var enligt ÖB/AMS-utredningen främst begränsad av ekonomiska begränsningar.

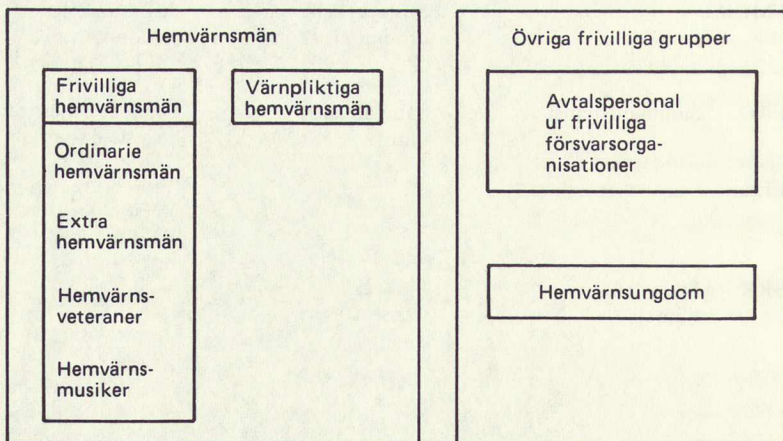
Under de senaste åren har rekryteringen ökat, sannolikt som följd av en tilltagande spänning i det utrikespolitiska läget.

2.4.3 Hemvärnspersonal

Hemvärnets personal är frivillig eller värnpliktig och består av hemvärnsmän¹, hemvärnsungdom och avtalspersonal ur frivilliga försvarsorganisationer (jfr även figur 2.2).

De *frivilliga hemvärnsmännen* tecknar avtal om tjänstgöring i hemvärnets med hemvärnskontrakt. Hemvärnskontraktet gäller med en månads

Figur 2.2 Hemvärnets personalsammansättning

¹Hemvärnsman i driftvärnets benämns driftvärnsman.

uppsägningstid men får inte sägas upp av den enskilde vid krigsfara eller då hemvärnsberedskap har beordrats.

Värnpliktig hemvärnsman är sådan värnpliktig som har uppskov från krigsplacering inom försvarets organisation i övrigt men är skyldig att tjänstgöra i hemvärdnet under beredskapstillstånd och krig. Grundläggande bestämmelser rörande värnpliktiga hemvärnsmän finns i uppskovskungörelsen (1973:939) och i av chefen för armén utfärdad kungörelse (FFS 1980:10).

Frivillig hemvärnsman är endera ordinarie eller extra hemvärnsman, hemvärnsveteran eller musikhemvärnsman.

Ordinarie hemvärnsman är krigsplacerad i hemvärdnets förband och rekryteras från följande grupper

- män över värnpliktsåldern (> 47 år). De utgör ca två tredjedelar av hemvärdnets ordinarie personal och har i regel fullständig värnpliktsutbildning bakom sig. Av dem som lämnar värnpliktsåldern anmäler årligen ca 6 000 intresse för placering inom hemvärdnet
- frikallade personer
- ungdomar (18-20 år) som inte har påbörjat sin värnpliktstjänstgöring. De består till huvuddelen av f.d. hemvärnsungdomar
- värnpliktiga som på grund av frivilligt åtagande och efter militär myndighets medgivande krigsplaceras i hemvärdnet samt
- värnpliktiga med uppskov från krigsplacering som har anmält intresse att få bli ordinarie hemvärnsmän.

De två senare kategorierna utgör ca en tredjedel av hemvärdnets ordinarie personal.

Extra hemvärnsman är värnpliktig som är krigsplacerad vid annat förband inom försvarsmakten. Han disponeras av hemvärdnet då han inte fullgör tjänstgöring vid försvarsmakten i övrigt. Extra hemvärnsman kvarstår i regel efter frivilligt åtagande som ordinarie hemvärnsman då han går ur värnpliktsåldern.

Hemvärnsveteran är f.d. ordinarie hemvärnsman som på grund av åldersskäl har utgått ur hemvärdnets krigsorganisation. Hemvärnsveteran biträder hemvärnschef med rekrytering eller annan stödjande verksamhet.

Hemvärnsmusiker har f.n. inte någon tjänstgöringsskyldighet i hemvärdnet vid beredskap eller i krig.

Till ordinarie driftvärnsman och till hemvärnsmusiker kan även kvinnor antas.

De värnpliktiga hemvärnsmännen organiseras vid beredskapstillstånd och krig antingen som företagshemvärn eller som förstärkning till redan befintliga hemvärnsförband.

Hemvärnsungdom utgörs av ynglingar, 15-20 år gamla, som inte har påbörjat sin värnpliktstjänstgöring eller inte har tecknat kontrakt som hemvärnsmän.

Hemvärdnets avtalspersonal är personal som har tecknat B-hvavtal med frivilligorganisation för krigsplacering inom hemvärdnet. Denna personal har vid hemvärnsberedskap och högre beredskap samma tjänstgöringsskyldighet som övrig personal ingående i hemvärnsförbanden.

Hemvärnets avtalspersonal utgörs av

- hemvärnslottor ur SLK i expeditions- och förplägnadstjänst
- hemvärnssamariter ur SRK i sjukvårdstjänst
- hemvärnsbilkårister ur SKBR i motorfordonstjänst
- hemvärnssignalister ur FRO i sambandstjänst
- hemvärnsordonnanser ur FMCK i motorcykeltjänst.

Hemvärnets avtalspersonal genomför sin grundutbildning vid sin frivilligorganisation i samverkan med resp. försvarsområdesregemente (motsv.). De tecknar avtal om krigsplacering i hemvärnets förband och fullgör sin avtalsenliga repetitionsutbildning i första hand vid dessa förband och i annat fall i form av kurs.

2.4.4 Funktionärer och instruktörer

Inom frivilligorganisationerna finns ett stort antal medlemmar, som efter frivilligt åtagande arbetar som funktionärer inom organisationerna. Funktionär kan vara t.ex. ordförande, kårchef, sekreterare, kassör eller utbildningsadjutant (-chef, -ledare). En mindre del av funktionärerna i central instans är antingen anställda tjänstemän eller förtroendevalda. Såväl på central nivå som framför allt på regional och lokal nivå finns frivilliga, som arbetar med eller utan särskilt arvode och fullgör funktionärsuppdraget som fritidssysselsättning. Gällande bestämmelser om ersättning av statsbidrag till funktionärer framgår av kapitel 4.

För utbildningsverksamhetens organisation, planläggning och genomförande anlitas instruktörer. Dessa kan vara ordinarie eller tillfälliga. Ordinarie instruktör är militär befattningshavare som i sin befattning har att bedriva instruktörsverksamhet inom ramen för fastställd veckoarbetstid. De militära tjänstemän som här avses är de ordinarie instruktörerna vid hemvärns- och frivilligavdelningar (motsv.). Tillfällig instruktör är den som efter frivilligt åtagande bedriver instruktörsverksamhet utanför sin tjänst och utom ramen för fastställd veckoarbetstid. Tillfällig instruktör kan vara militär befattningshavare som avses ovan, medlem i frivilligorganisation eller hemvärdet eller annan av försvarsområdesbefälhavare (motsv.) godkänd instruktör. För att annan än yrkesofficer skall kunna anlitas som tillfällig instruktör krävs att han har godkänts såsom sådan av vederbörlig utbildningsmyndighet. Inom SCF är det dock riksförbundet som godkänner instruktörerna.

3 Frivilligförsvarets utbildning. — Nuvarande ordning

3.1 Allmänt

3.1.1 Utbildningsområden

Frivillig utbildning för verksamhet inom totalförsvaret bedrivs, beroende på utbildningens syfte, i följande former

- grundutbildning
- repetitionsutbildning (hemvärnet: årlig utbildning)
- befodringsutbildning
- kompletteringsutbildning
- funktionärsutbildning
- ungdomsutbildning och
- självskyddsutbildning inom det civila samhället.

Därutöver kommer vissa specialformer av frivillig utbildning, t.ex. om- skolning, ävensom frivillig tjänstgöring, vilken i sig har värde från utbildningssynpunkt för den enskilde.

Förekomsten och innebörden av begreppen grundutbildning, repetitionsutbildning, befodringsutbildning och kompletteringsutbildning belyses i p. 3.2-3.5 och i tabell 3.1.

3.1.2 Utbildningskategorier

Den frivilliga försvarsutbildningen kan också, främst med avseende på vilka personalkategorier den omfattar och villkor för deltagande, indelas i

- utbildning för hemvärnsmän
- frivillig befälsutbildning
- utbildning för personal med A- eller B-avtal.

Utbildningen för hemvärnsmän omfattar introduktionsutbildning, årlig utbildning och övrig utbildning varibland även ungdomsutbildning ingår.

I den *frivilliga befälsutbildningen* deltar huvudsakligen personal som är ansluten till CFB. I utbildningen kan delta värnpliktig personal, reservpersonal och hemvärnsbefäl samt annan personal inom totalförsvaret. Utbildningen syftar till att direkt höja krigsförbandens användbarhet och effektivitet.

Tabell 3.1 Förekomst och innebörd av vissa begrepp inom frivillig försvarsutbildning (utom ungdomsutbildningen)

Begrepp	Förekomst och innebörd inom		
	<i>Hemvärnet</i> (utom för personal med B-avtal)	<i>FBU-rörelsen</i>	<i>De avtalsslutande frivilligorganisationerna</i>
Grundutbildning (GU)	Har normalt fullgjorts före inträde i Hv, fullgörs i annat fall som kurs inom Hv	— (Har fullgjorts genom vpljänstgöring)	Gk Bk 1 Bk 2 Ik T Ik P } osv. jfr tabell 3.2
Repetitionsutbildning (RU)	Benämns inom Hv: årlig utbildning, jfr p. 3.6.	— (Fullgörs vid framför allt KFÖ och SÖB)	Fullgörs enligt avtal vid KFÖ, SÖB, repetitionskurser och övningar (s. k. annan tjänstgöring)
Befordringsutbildning (BU)	Begreppet förekommer inte. Däremot finns begreppet befälsutbildning, jfr p. 3.6.	Omfattar ett stort antal kurser, jfr p. 3.4.	Begreppet förekommer inte. Befäls- och instruktörsutbildningen rubriceras som GU
Kompletteringsutbildning (KU)	Omfattar bl. a. försvarsupplysning, skytte, mil. idrott, kompl. GU, instruktörsutbildning	Omfattar bl. a. krigsförbandskurser, allm. utb., specutb., föupplysning, idrott, skytte	Omfattar bl. a. försvarsupplysning, viss tjänstegrensutbildning, ledarskapsutbildning

Den frivilliga befälsutbildningen består av befordringsutbildning och kompletteringsutbildning. Ungdomsutbildning bedrivs därutöver inom den frivilliga befälsutbildningsrörelsen.

För deltagande i frivillig befälsutbildning gäller att det skall finnas behov av utbildning inom totalförsvarets krigsorganisation och att vederbörande är medlem i frivillig försvarsorganisation eller hemvärdet. Den som inte är medlem i sådan organisation kan få delta i utbildning efter överenskommelse mellan vederbörlig myndighet och frivilligorganisation. Utöver det allmänna kompetensvillkoret gäller särskilda fordringar för varje slag av frivillig befordringsutbildning.

Ändamålet med den frivilliga utbildningen till A- eller B-avtal inom de avtalsslutande organisationerna är att bibringa och vidmakthålla erforderliga kunskaper och färdigheter för placering i befattningar inom totalförsvaret.

Utbildning för personal med A- eller B-avtal fullgörs i form av grund-, repetitions- och kompletteringsutbildning.

För deltagande i utbildning för personal med A- eller B-avtal krävs svenskt medborgarskap, lämplighet för avsedd befattning och medlemskap i frivilligorganisation. Särskilda fordringar gäller därutöver för deltagande i viss utbildning t.ex. i fråga om hörsel, syn och ålder.

Deltagarna i ungdomsutbildning kan vara i åldrar upp till 25 år (manlig ungdom 20 år). Inom totalförsvaret förekommer utbildning av både manlig och kvinnlig ungdom.

3.2 Grundutbildning

Grundutbildning inom frivilligsystemet är aktuell endast för avtalsslutande organisationer och i undantagsfall — för personal som inte har fullgjort grundutbildning som värnpliktig — inom hemvärnet. I övrigt fullgörs grundutbildning i det obligatoriska utbildningssystemet, dvs. genom värnpliktstjänstgöring.

Grundutbildningen syftar till att utbilda personalen för avtal och att fördjupa kunskaperna för personal som redan har tecknat avtal så att den enskilt och i förband (arbetsenhet) kan lösa uppgifter som är förbundna med aktuell krigsbefattning.

A-avtal inom försvarsmakten

Grundutbildningen sker i form av grundkurs, befälkurs 1 och 2, instruktörskurs/teori, instruktörskurs/praktik samt högre ledarkurs och körlärarkurs. Utbildningen består av allmän försvarsutbildning, befattnings- och förbandsutbildning samt praktisk utbildning i egen krigsbefattning vid repetitionsutbildning av staber och förband (KFÖ/motsv.).

A-avtal inom totalförsvarets civila del

Grundutbildningen sker i form av grundkurs, fortsättningskurs, ledarkurs, bitr. instruktörskurs, instruktörskurs/teori respektive praktik samt högre ledarkurs och körlärarkurs.

Grundutbildningssystemet för A-avtal framgår av tabell 3.2.

B-avtal inom försvarsmakten

Grundutbildningen sker i form av grundkurs och befälkurs om vardera 40-80 timmar.

B-avtal inom totalförsvarets civila del

Grundutbildning sker i form av grundkurs under ca 40-80 timmar. F.n.

Tabell 3.2 Grundutbildning för A-avtal inom totalförsvaret

Försvarsmakten		Totalförsvarets civila del	
Kurs	Timmar	Kurs	Timmar
Grundkurs (Gk)	100—140 ^a	Grundkurs (Gk)	70—140
Befälkurs 1 (Bk 1)	100—140	Fortsättningskurs (Fk)	70—140
Befälkurs 2 (Bk 2)	100—140	Ledarkurs (Lk)	30—140
Instruktörskurs, teori (Ik T)	100—140	Instruktörskurs, teori (Ik T)	50—140
Instruktörskurs, praktik (Ik P)	100—140	Instruktörskurs, praktik (Ik P)	100—140
Högre ledarkurs (Hlk)	120—200		
Körlärarkurs	180—200	Körlärarkurs	180—200

^a Inom FRO ca 190.

förekommer sådan utbildning endast för SRK-personal för uppgifter som samariter inom den civila krigssjukvården.

Delar av utbildningen — främst allmän försvarsutbildning — samordnas i regel med annan frivillig utbildning.

3.3 Repetitionsutbildning

3.3.1 Allmänt

Repetitionsutbildning bedrivs inom totalförsvarets olika utbildningssektorer i flera olika former. Hemvärnets årliga utbildning är en form av repetitionsutbildning. Den redovisas i avsnitt 3.6.

Krigsförbandsövningar (KFÖ) och särskilda övningar för befäl (SÖB) är för den frivilliga befälsutbildningsrörelsens personal aktuella huvudsakligen inom ramen för personalens obligatoriska tjänstgöring enligt värnpliktslagen. Krigsförbandsövningar är aktuella även för all personal med A-avtal inom försvarsmakten. Frivilliga krigsförbandskurser, som är en form av kompletteringsutbildning och är avsedda för krigsförbandens befäl, redovisas i p. 3.5.2.

Repetitionskurser eller likvärdig utbildning enligt försvarsgrenschefs bestämmande anordnas för personal med A- resp. B-avtal tillhörande förband som inte kallas in till krigsförbandsövningar eller personal med A- resp. B-avtal som har erhållit anstånd med fullgörande av nämnd övning.

När kommittén i den följande redovisningen använder begreppet repetitionsutbildning inom frivilligsystemet innefattar det här endast sådan utbildning för personal med A- eller B-avtal.

3.3.2 Repetitionsutbildning för personal med A- eller B-avtal

Personal med A- eller B-avtal är skyldig att fullgöra repetitionsutbildning. För personalen med A-avtal omfattar denna skyldighet högst 16 dagar för varje fyraårsperiod av avtalstiden. För personalen med B-avtal omfattar den högst 80 timmar för varje fyraårsperiod av avtalstiden. Repetitionsutbildning kan delas på flera utbildningstillfällen.

Vid krig eller krigsfara eller då personal kallas in till beredskapsövning enligt värnpliktslagen är personal med A- resp. B-avtal skyldig att fullgöra den tjänstgöring som behövs med hänsyn till verksamheten inom totalförsvaret. För personal krigsplacerad inom hemvärdet gäller dock tjänstgöringsskyldighet från det att hemvärnsberedskap förordnas.

Repetitionsutbildning genomförs under en fyraårsperiod för *personal med A-avtal* inom armén och marinen med f.n. i regel 6-10 dagar enligt central myndighets bestämmande, in- och utryckningsdagar inräknade. Inom flygvapnet tas i regel 10-16 dagar ut.

Beträffande personal med A-avtal inom försvarsmakten gäller särskilt följande. För personal i befattning för plutonsbefäl samt viss personal i kvalificerade befattningar för menig och gruppbefäl tillkommer särskild övning (motsvarande) under sex dagar enligt avtalsmyndighets bestämmande.

Utbildningen genomförs i första hand som krigsförbandsövning eller motsvarande och i andra hand som repetitionskurs (Repk) med ca 60 timmar eller likvärdig utbildning enligt försvarsgrenschefs bestämmande.

För personal med A-avtal inom totalförsvarets civila del fullgörs utbildningen som kurs (tjänstgöring) enligt central utbildningsmyndighets eller frivilligorganisations bestämmande.

Repetitionsutbildning för *personal med B-avtal* genomförs under en fyraårsperiod med f.n. i regel 20-80 timmar.

Personal med B-avtal inom försvarsmakten fullgör utbildningen i första hand i egen krigsbefattning, i andra hand som kurs eller tjänstgöring enligt central utbildningsmyndighets eller frivilligorganisations bestämmande.

Personal med B-avtal inom totalförsvarets civila del fullgör utbildningen som kurs eller tjänstgöring enligt central utbildningsmyndighets eller frivilligorganisations bestämmande.

Hemvärnets personal med B-avtal fullgör i regel repetitionsutbildningsskyldigheten med ca 20 timmar/utbildningsår. Viss personal (t.ex. chefssamariter, förplägnadsgruppchefer, sambandsgruppchefer och vissa expeditionslottor) kan komma att tas i anspråk mer i samband med befälsutbildning. Repetitionsutbildning av hemvärnets personal med B-avtal skall ske vid årliga utbildningstillfällen i samband med hemvärnets utbildning, i första hand vid hemvärnsförbandens övningar på krigsuppgifterna. Personalen med B-avtal skall därvid tjänstgöra i sina krigsbefattningar. Del av repetitionsutbildningsskyldigheten som inte utnyttjas för utbildning i krigsbefattning kan tas i anspråk för vidare utbildning. Repetitionsutbildning i form av repetitionskurs (högst 40 timmar) anordnas endast om övningar med hemvärnsförbanden inte har kunnat genomföras samt för sådan personal med B-avtal som inte har haft möjlighet att tidigare delta.

Exempel på grund- och repetitionsutbildningens uppbyggnad enligt gällande kursplaner för respektive frivilligorganisationer återfinns i bilaga 6.

3.4 Befordringsutbildning

Befordringsutbildningen avser (jämlikt ÖB:s bestämmelser år 1972 för frivillig befälsutbildning inom krigsmakten — FBU K) utbildning som ger kompetens för

- befordran inom gruppbefäls-, plutonsbefäls- och kompanibefälsnivån eller mellan dessa nivåer,
- övergång från värnpliktofficer till reservofficer,
- övergång till placering vid hemvärnet,
- omskolning till annan befattningstyp än innehavd.

Befordringsutbildningen omfattar furirkurs, överfurirkurs, sergentkurs, fanjunkarkurs, fänrikskurs, löjtnantskurs och kaptenskurs. Kaptenskurs fördelas på högst sex år, övriga befordringskurser fördelas på högst fyra år utom sergent- resp. fänrikskurs vid armén och flygvapnet.

Befodringsutbildningen genomförs i skeden benämnda allmänt skede (A-skede), instruktörsskede (I-skede) samt befattningsskede (B-skede). Härtill kan komma tjänstgöringsskede (T-skede).

3.5 Kompletteringsutbildning

3.5.1 Kompletteringsutbildning för hemvärnsmän

Kompletteringsutbildning för hemvärnsmän omfattar försvarsupplysning, skytte, militär idrott och utbildning av nyantagna hemvärnsmän med ofullständig grundutbildning. Kompletteringsutbildning samordnas där så är möjligt och lämpligt mellan hemvärdet och de frivilliga försvarsorganisationerna.

3.5.2 Kompletteringsutbildning inom den frivilliga befälsutbildningen

Kompletteringsutbildningen avser att vidmakthålla och utveckla deltagarnas förmåga i allmänhet samt förmågan att tjänstgöra i krigsbefattning som motsvarar innehavd tjänstegrad. Kompletteringsutbildning kan också avse omskolning till annan krigsbefattning i innehavd grad. Utbildningen består av frivilliga krigsförbandskurser, olika former av allmän utbildning, specialutbildning, militär idrott och skytte samt försvarsupplysning. Kurser ingående i befodringsutbildning kan också utnyttjas som kompletteringsutbildning.

Kompletteringsutbildningen bedrivs enligt tabell 3.3.

Tabell 3.3 Kompletteringsutbildning inom den frivilliga befälsutbildningen

Regional/Lokal utbildning	Central utbildning
Krigsförbandskurser, veckoslutsövningar, kvällslektioner, träningspass, studiebreve	Allmän utbildning och specialutbildning i kurser om i regel en vecka

Frivilliga krigsförbandskurser ordnas som regional/lokal utbildning för det vid ett förband (bataljon eller självständigt kompani) krigsplacerade värnpliktiga befälet. Även yrkes- och reservofficerare kan delta. Kursen leds som regel av krigsförbandets chef.

Övrig kompletteringsutbildning ordnas antingen som regional/lokal eller central utbildning och består av ett rikt facetterat kursutbud.

Den regionala/lokala utbildningen genomförs främst som veckoslutsövningar och kvällslektioner. I viss utsträckning utnyttjas instruktörer ur frivilligorganisationernas egna led.

Den centrala utbildningen genomförs för arméns del vid FBU-rörelsens egna kursgårdar med foregementena som kursanordnande myndigheter.

3.5.3 Kompletteringsutbildning för personal med A- eller B-avtal

Utbildningen avser att vidmakthålla och utveckla deltagarnas förmåga i allmänhet samt förmågan att tjänstgöra i befattningen.

Kompletteringsutbildningens syfte och omfattning för personal med A- eller B-avtal inom försvarsmakten framgår av tabell 3.4.

Tabell 3.4 Kompletteringsutbildning för personal med A- eller B-avtal inom försvarsmakten

	Armén	Marinen och flygvapnet
Syfte	Komplettera grund- och repetitionsutbildningen. Den inriktas främst på områden av betydelse för krigsorganisationen samt mot allmän försvarsutbildning.	Utveckla personalens med A- eller B-avtal kunskaper och färdigheter. Kan anordnas för att meddela nyheter inom tjänstegrenar med anledning av nya förfaringssätt, ny materiel eller ändringar i krigsorganisationen.
Innehåll	Befattnings- och specialutbildning, militär idrott och skytte, försvarsupplysning. Utbildningen kan ske centralt, regionalt eller lokalt.	Enligt CÖrIB/CK resp. flottiljchefs bestämmande.

Kompletteringsutbildning består av befattnings- och specialutbildning, militär idrott och skytte samt försvarsupplysning. Deltagande i kompletteringsutbildning (del därav) kan tillgodoräknas som del av grund- och repetitionsutbildning enligt central myndighets bestämmande.

Kompletteringsutbildningen för personal med A- eller B-avtal inom *totalförsvarets civila del* har i huvudsak samma syfte och innehåll i tillämpliga delar som motsvarande utbildning för försvarsmaktens personal. Utbildningen anordnas enligt bestämmelser som vederbörlig frivilligorganisation meddelar.

3.6 Utbildning för hemvärnsmän

Hemvärnsförbanden utbildas för att lösa av försvarsområdesbefälhavare fastställda krigsuppgifter i hembygden.

Driftvärnsförbanden utbildas för att skydda myndigheter eller egna anläggningar och verksamhet.

Hemvärns- och driftvärnsförbanden skall härvid vara så utbildade att de vid beredskapstillstånd och krig omedelbart skall kunna lösa sina krigsuppgifter. Krigsuppgifterna skall förberedas genom utbildning på platsen i fred. Försvarsområdesbefälhavare anordnar varje år det antal förbandsövningar på hemvärnets krigsuppgifter, som erfordras för att samtliga hemvärnets krigsförband skall bli samövade i förband. Målsättningen skall vara att minst 85 % av personalen deltar i förbandsövning-

arna. Samordning med de krigsförband som skall avlösa hemvärnsförbanden skall eftersträvas.

Ordinarie och extra hemvärnsman (driftvärnsman) är skyldig att årligen fullgöra lägst 20 (befäl 34) och högst 50 timmars utbildning. Tid för att behålla eller öka skjutskicklighet eller allmän fältduglighet räknas inte in i denna utbildningstid.

Extra hemvärnsman är inte skyldig att fullgöra utbildning under samma år som han tas in anspråk för värnpliktstjänstgöring (repetitionsutbildning).

För värnpliktiga hemvärmän (värnpliktiga med uppskov från krigsplacering) föreligger lagfäst skyldighet att fullgöra repetitionsutbildning liksom för övriga värnpliktiga. Denna skyldighet tas emellertid i regel inte ut. De värnpliktiga hemvärmännen erhåller därför utbildning för sina krigsuppgifter endast om de frivilligt ansluter sig till hemvärnets utbildning som ordinarie hemvärmän. F.n. deltar omkring 10 % av de värnpliktiga hemvärmännen i hemvärnets utbildning.

Vid beredskapstillstånd och under krig är hemvärnsman skyldig att fullgöra utbildning enligt regeringens bestämmande.

Hemvärnets utbildning leds av foregementschef och genomförs för det allmänna hemvärdet på hemvärmans fritid. Driftvärdets utbildning genomförs på driftvärmans arbetstid.

Uppgifter och ansvar åläggs pluton (grupp), som om möjligt hålls samman vid all utbildning. Utbildningen skall främst ske enhetsvis enligt krigsorganisationen — i pluton, tropp, grupp, patrull eller arbetslag (driftvärn) och så långt möjligt bedrivs på platsen för krigsuppgiften. En ökad satsning sker på befäls- och förbandsutbildning. Viss enskild kompletterande utbildning erfordras.

Hemvärdets utbildning (jfr tabell 3.5) omfattar:

- årlig utbildning för all kontrakterad personal,
- grundläggande befälskurs för allt hemvärnsbefäl *innan* vederbörande har tillträtt sin befattning,
- repetitionskurs för allt befäl före åttonde året i befattningen,
- högre kurser för kretschefer,
- ungdomsutbildning samt
- i undantagsfall grundutbildning för personal som inte har fullgjort värnplikt¹.

Grundläggande befälskurser och repetitionskurser genomförs såväl vid Hemvärdets stridsskola som vid försvarsområdesmyndigheterna.

Den årliga (kontrakterade) utbildningen skall genomföras som förbandsövningar på krigsuppgifterna. Del av den kontrakterade utbildningen kan enligt försvarsområdesbefälhavare genomföras som enskild befattningsutbildning, främst i vapen-, sambands- och fältarbetstjänst.

Alla nyantagna hemvärmän erhåller en orientering om för hemvärdet speciella förhållanden (uppgifter, utbildning, rekrytering) i form av *allmän introduktionsutbildning*. Denna utbildning utgör del av den kontrakterade utbildningen under första utbildningsåret.

Hemvärnsbefäl, som enligt regeringens kungörelse 1982:43 skall erhålla högre grad, skall förutom tre till tolv års välmeriterad tjänstgöring

¹ Denna utbildning skall av kostnadsskäl tills vidare begränsas.

Tabell 3.5 Hemvärnets utbildningssystem för hemvärnsmän och personal i driftvärnet^{a)}

Utbildningens benämning	Utbildningens omfattning	Central utbildning ^{b)}	Regional (lokal) utbildning
Årlig utbildning	Kontrakterad utbildning. Minst 20 tim. för att kunna lösa krigsuppgifterna.		X ^{d)}
	Särskild befälsutbildning. Minst 14 tim. för befäl. Genomförs för allt befäl dels som utbildning med förbandens befäl sammanförda, dels som kurser för olika befälskategorier. Kurserna kan anordnas som veckoslutskurser.		X
Introduktionsutbildning	Allmän introduktionsutbildning ca 6 tim. för nyantagna hemvärnsmän. Ingår i första årets kontrakterade utbildning.		X
	Introduktionsutbildning för befäl. Kurs om 40 tim. för hemvärnsbefäl som förordnas i ny befattning fr. o. m. plutonchef och plutonchefs stf.	X	(X)
Befälsutbildning	Obligatorisk utbildning för att erhålla högre grad.	X	(X)
	Fortsatt befälsutbildning. Repetitionskurs för befäl om 40 tim. (veckokurs).	X	(X)
	Instruktörsutbildning. Allmän instruktörskurs för särskilt uttagen personal om 40 tim. Specialutbildning. Kurs för särskilt uttagen personal om 40 tim.	X X	X (veckokurser)
Grundutbildning ^{c)}	Omkring 160 tim. varav två skeden om 80 resp. 40 tim. och kontrakterad utbildning 40 tim. under två år.	X	
Kompletteringsutbildning	Se avsnitt 3.5.3.		

^{a)} I driftvärnet kan även ingå kvinnor som "driftvärnsmän".

^{b)} Vid HvSS genomförs befäls- och instruktörsutbildning.

^{c)} Endast för sådan personal som inte tidigare har gått genom militär grundutbildning. (Utb. begränsas t. v. av kostnadsskäl).

^{d)} I första hand förbandsutbildning för att lösa förbandets uppgifter (med hela hemvärnsområdet/hemvärnsförbandet samlat). I vissa fall kan flera hemvärnsområden föras samman till gemensam övning. Utbildningen bedrivs främst som hel- eller halvdagsövning på söndagar eller andra arbetsfria dagar såvitt gäller allmänna hemvärdet.

i befattningen även ha genomfört *obligatorisk befälsutbildning* vid Hemvärnets stridsskola (HvSS). Denna utbildning varierar mellan en vecka (plutonchef) och åtta veckor (kretshemvärnschef).

Allt hemvärnsbefäl skall före förordnande i grad ha genomfört för befattningen fastställd utbildning. Härutöver skall allt hemvärnsbefäl

före åttonde året i befattningen genomföra repetitionskurs vid HvSS eller vid utbildning som anordnas av försvarsområdesbefälhavare.

Vid HvSS genomförs dessutom instruktörs- och kompletteringsutbildning, stabskurs m.fl. kurser.

Instruktörsutbildningen vid HvSS omfattar utbildning av biträdande hemvärnsinstruktörer med uppgift att främst leda enskild utbildning och enklare förbandsutbildning vid hemvärnsområde.

Kompletteringsutbildning genomförs utöver kontrakterad utbildning. Kompletteringsutbildning genomförs huvudsakligen som hemortsutbildning — ofta ledd av hemvärnets egna instruktörer — men kan också genomföras som central utbildning, t.ex. vid FBU-kurs.

Kretshemvärnschef och hemvärnschef (driftvärnsledare och driftvärnsförbandschef) skall med biträde av egna instruktörer (hemvärnsinstruktörer) kunna leda utbildning.

Inom varje hemvärnsområde skall på sikt utbildas en hemvärnsinstruktör och en medhjälpare till denne.

Enskild befattningsutbildning skall uppgå till ca en tredjedel av hemvärnets årliga utbildning.

3.7 Funktionärsutbildning

Varje frivilligorganisation svarar själv för utbildningen av sina funktionärer. Kommittén begränsar sig till att i det följande redovisa två exempel — från CFB och SLK — på hur funktionärsutbildningen bedrivs.

3.7.1 Funktionärsutbildning inom CFB

Inom CFB bedrivs funktionärsutbildning för befattningshavare inom FBU- rörelsen såväl centralt som regionalt.

A Central utbildning

I CFB:s regi utbildas vid centralt anordnade veckokurser bl.a. företrädare för utbildning, försvarsupplysning, information och rekrytering samt kontaktmän med pressen. Dessa kurser uppgår årligen till mellan fem och åtta. De äger rum på någon av FBU-rörelsens kursgårdar.

CFB:s årliga höstkongressens under ett veckoslut är avsedd för utbildning av förbundssekreterare. Ställföreträdande chefer för hemvärns- och frivilligavdelningar (motsv.) inbjuds att närvara vid denna.

Vartannat år genomförs en central administrativ kurs om en vecka för främst styrelseledamöter inom förbund och föreningar.

Normalt vart tredje år ordnas under ett veckoslut särskild utbildning för förbundskassörer.

B Regional utbildning

På motsvarande sätt som i central instans ordnas, som regel årligen, funktionärsutbildning förbundsvis i form av veckoslutskurser. Härvid behandlas främst ett av tidigare nämnda verksamhetsområden. Vid behov medverkar personal från CFB:s centrala kansli.

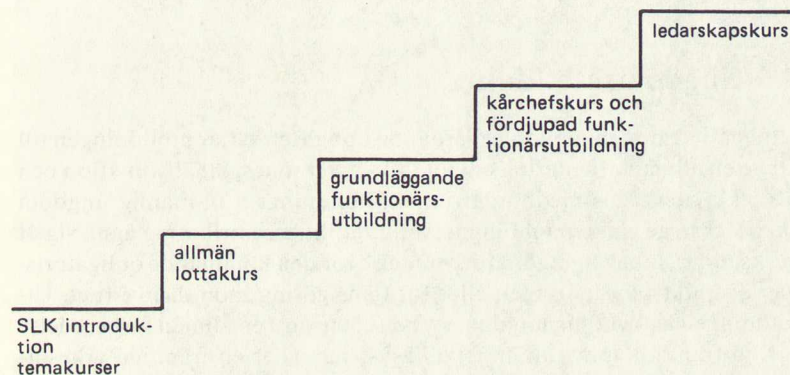
3.7.2 Funktionärsutbildning inom SLK

SLK:s funktionärsutbildning ingår i organisationens interna utbildning som syftar till att

- ge den enskilda medlemmen kunskaper om organisationen och totalförsvaret
- utbilda funktionärer.

Denna utbildning anordnas lokalt, regionalt och centralt genom kurser och konferenser. Dessa är inordnade i ett utbildningssystem — en utbildningstrappa — enligt figur 3.1.

Figur 3.1 SLK:s interna utbildningssystem (utbildningstrappa)

Avsikten är att utbildningen skall ske stegvis så att deltagarna får tillräcklig underbyggnad för fortsatt utbildning. Den egentliga funktionärsutbildningen genomförs enligt följande.

A Central utbildning

Den centrala funktionärsutbildningen sker huvudsakligen på organisationens kursgård, Älvkarleö herrgård, under veckoslut.

Kurser anordnas för kårchefer årligen och för informationslottor i kårer och förbund vartannat år. Av sekreterare och funktionärer i mobiliserings- eller kassatjänst utbildas en kategori varje år. Samtliga dessa kurser är inriktade på utbildning i funktionen.

För nyvalda förbundsloftachefer hålls kurs varje år medan konferens för samtliga 24 förbundsloftachefer anordnas två gånger per år.

Ledarskapsutbildning för organisationens funktionärer genomförs varje år. Vid behov anordnas ytterligare konferenser för förbundsfunctionärer.

B Regional utbildning

I två militärområden per år ordnas utbildning under ett veckoslut för sekreterare, mobiliserings-, kassa- och informationslottor i lottakår.

Varje förbund genomför minst två konferenser årligen för samtliga

kårchefer inom förbundet. Med variationer mellan förbunden hålls konferenser och kurser vid behov för kårernas funktionärer.

Temakurser, t.ex. "Lottaförbund i arbete", genomförs för förbunds-funktionärer.

C Lokal utbildning

Temakurser, t.ex. "Lottakår i arbete", genomförs på kvällstid för lottakårernas funktionärer och enskilda lottor.

Utbildning i folkrätt, försvarskunskap m.m. anordnas för funktionärer och medlemmar.

3.8 Ungdomsutbildning

Utöver den allmänt ungdomsvårdande uppgiften syftar utbildningen till att ge en allmän orientering om totalförsvaret som samhällsfunktion och utveckla elevernas medborgarsinne. Utbildningen av manlig ungdom skall också ge eleverna möjlighet att efter intresseinriktning ägna sig åt verksamhet som kan utgöra förberedelse för den kommande obligatoriska värnpliktstjänstgöringen eller för tjänstgöring inom hemvärdet. Utbildningen av kvinnlig ungdom syftar till att vara en allmän förberedelse för en framtida insats inom frivilligsystemet eller en framtida yrkesutbildning.

FBU-rörelsen har utbildning som anknyter till försvarsgrenarnas verksamhet. FMCK har motorcykelordonnansutbildning och FRO har sambandsutbildning. Hemvärdets ungdomsverksamhet är direkt knuten till hemvärdet. För att delta i ungdomsverksamheten fordras att vederbörande är medlem i frivillig försvarsorganisation eller antagen i hemvärdet. Sådant medlemskap förutsätter att vederbörande är svensk medborgare, fyller minst 15 år antagningsåret, har förutsättning för verksamheten samt förmyndares medgivande.

3.8.1 Utbildning av manlig ungdom

Utbildningen av manlig ungdom består av

- grundutbildning som består av grundkurs och fortsättningskurs(er), vardera om i allmänhet minst 80 timmar
- ledarutbildning som består av ledarkurs 1 och ledarkurs 2, vardera om i allmänhet minst 80 timmar
- särskild utbildning, t.ex. vinter- och fjällkurser samt specialkurser inom de olika försvarsgrenarna (truppslagen). Varje kurs omfattar ca 40-80 timmar.

Huvuddelen av utbildningen genomförs i hemortsregionen. Dessutom anordnas centrala kurser om en till två veckor vinter- och sommartid.

3.8.2 Utbildning av kvinnlig ungdom inom frivilligorganisationerna

Inom frivilligorganisationerna bedrivs utbildning av kvinnlig ungdom i form av aspirantutbildning endast inom Riksförbundet Sveriges lottakårer och Sveriges kvinnliga bilkårens riksförbund. Denna ungdomsutbildning omfattar medlemmar mellan 16 och 18 år (inom SLK endast 16-åringar). Den sker antingen i form av grundläggande utbildning om 20-30 timmar, som anordnas lokalt/regionalt, eller som aspirantkurs om 45 timmar, som anordnas centralt. Verksamheten syftar till att ge eleverna dels utbildning av allmänorienterande art — allmän försvarsutbildning (AFU) — , dels utbildning som förberedelse till utbildning inom organisationens speciella verksamhetsområde (tjänstegrensutbildning). Kvinnlig ungdom får inte genomföra stridsutbildning.

Skälet till att aspirantutbildning endast finns inom SLK och SKBR är att dessa organisationer utbildar personal främst för försvarsmaktens krigsorganisation. Avtalstecknande för försvarsmakten är tillåtet först vid 18 års ålder. För avtal inom totalförsvarets civila delar är lägsta åldern däremot 16 år. Ungdomar inom SBS kan alltså gå grundutbildning vid den ålder då ungdomar inom SLK och SKBR går genom aspirantutbildning.

3.8.3 Övrig utbildning av ungdom

Som framgår av bilaga 4 finns vissa självständiga ungdomsorganisationer med anknytning till de frivilliga försvarsorganisationerna. Dessa är följande.

- Svenska blå stjärnans riksungdomsförbund
- Sveriges unglottor
- Ungdomens röda kors
- Skytterörelsens ungdomsorganisation.

Dessa ungdomsorganisationers verksamhet bedrivs med medel som erhålls från statens ungdomsråd från åttonde huvudtiteln (utbildningsdepartementet) och härutöver även med bidrag från bl.a. landstingsmedel.

Ingen av nyssnämnda fyra ungdomsorganisationer är formellt någon frivillig försvarsorganisation men de tjänar som naturliga rekryteringsbaser till moder-organisationerna. Det är därför naturligt att medlemmarna i dessa ungdomsorganisationer får viss orientering om moderorganisationen och om frivilligförsvaret.

Svenska blå stjärnans riksungdomsförbund bedriver ungdomsverksamhet som syftar till att väcka intresse för våra husdjur samt bibringa kännedom om grunderna för djurskötsel och naturvård. Ungdomsförbundet skall vidare upplysa om SBS uppgifter och verksamhet samt verka för att ungdomarna engagerar sig i SBS verksamhet sedan de har fyllt 16 år.

Utbildningen inom Sveriges unglottor utgörs av tre s.k. stjärnkurser och sex s.k. triangelkurser. Dessutom förekommer ett flertal kurser av hobbykaraktär. Stjärnkurserna omfattar vardera 20 timmar och innehåll-

ler orientering om lottornas uppgifter, föreningskunskap, sjukvård, samhällskunskap, självskydd samt idrott. Triangelkurserna är mera specialinriktade än stjärnkurserna. De innehåller utbildning i kontorsteknik, teletjänst, förplägnad, sjukvård, navigation och teknik.

Unglottausbildning anordnas i form av lokala eller regionala kurser, men också i form av centrala lägerkurser, de senare i regel på omkring en vecka.

I ungdomsutbildningen inom Ungdomens röda kors deltar såväl manliga som kvinnliga ungdomar upp till 25 års ålder. Utbildningen syftar till att väcka ungdomarnas intresse för hälso- och sjukvård och att ge förberedande utbildning inom dessa områden. Ungdomarna deltar efter genomgången utbildning i den fredstida olycksfallsberedskapen samt biträder vid vård och tillsyn av barn, åldringar och handikappade. Kurser anordnas i olycksfallsvård och hemsjukvård samt för barnvakter och för vård av handikappade. För att stimulera intresse för sport och friluftsliv anordnas bl.a. vinterkurser i fjällterräng.

4 Ersättningar och förmåner vid frivillig försvarsverksamhet m.m. — Nuvarande ordning

Som bakgrund till redovisningen av ersättningar och förmåner vid frivillig försvarsverksamhet lämnas här först en redovisning för vad som gäller för värnpliktiga.

Samtliga i detta kapitel redovisade ersättnings- och förmånsbelopp är de som gäller fr.o.m. den 1 juli 1984.

4.1 Ersättningar och förmåner till värnpliktiga

4.1.1 Grunder

Ersättningar och förmåner till värnpliktiga framgår av värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008). Värnpliktig har härutöver rätt till familjebidrag enligt villkor som anges i familjebidragslagen (1978:520).

Ersättningarna och förmånerna enligt värnpliktsförmånsförordningen kan sägas vara generella medan de enligt familjebidragslagen är behovsprövade.

I fredstid är ersättningarna och förmånerna olika under grundutbildning och repetitionsutbildning. De skilda formerna av ersättningar och förmåner i fredstid framgår av tabell 4.1.

4.1.2 Generella ersättningar och förmåner i fredstid

Värnpliktig under grundutbildning erhåller *dagersättning* om f.n. 23 kr. och efter 230, 300 resp. 360 tjänstgöringsdagar efter hand ökande *tillägg till dagersättning*.

Värnpliktig under repetitionsutbildning erhåller i stället *dagpenning* och — i förekommande fall — *befattningspenning*. Detaljer redovisas i p. 4.3.4.

Utbildningspremier förekommer inom värnpliktsförmånsystemet numera endast inom utbildningen till reservofficer.

Värnpliktig erhåller *fri resa* med anvisade eller allmänna färdmedel till hemorten eller annan ort inom landet under grundutbildning en gång per vecka och under repetitionsutbildning till hemorten en gång för varje hel tjänstgöringsperiod om 14 dagar.

Tabell 4.1 Ersättningar och förmåner till värnpliktiga i fredstid

Typ av ersättning eller förmån	Erhålls under	
	grundutbildning ^{a)}	repetitionsutbildning
A. Generella		
Dagersättning och tillägg till dagersättning	X	—
Dagpenning	—	X
Befattningspenning	—	X
Utbildningspremie	X ^{b)}	—
Fria resor	X ^{c)}	X ^{c)}
Utryckningsbidrag	X	—
Förplägnadsersättning	X	X
Hysesbidrag	X	X
Måltidsersättning	X	X
Beklädnadsersättning	X	X
Begravningshjälp	X	X
B. Behovsprövade		
Familjebidrag:		
Familjepenning	X	—
Bostadsbidrag	X	—
Näringsbidrag	X	X
Begravningsbidrag	X	—
Flyttningsbidrag	X	—
Särskild ekonomisk hjälp	X	X

^{a)} samt vid repetitionsutbildning i direkt anslutning till grundutbildning.

^{b)} Numera endast i utbildningen till reservofficer.

^{c)} Bestämmelserna för resor under grundutbildning och repetitionsutbildning är olika.

Värnpliktig som rycker ut efter minst 180 tjänstgöringsdagar erhåller *utryckningsbidrag*.

Värnpliktig erhåller naturaförmåner i form av *fri förplägnad*, *fri in-kvartering* samt *fri hälso- och sjukvård* (inkl. viss tandvård). I samband med övningsuppehåll, tjänstledighet eller sjukdom i hemmet erhåller en värnpliktig *förplägnadsersättning* om 25 kr./dag. Förläggs en värnpliktig utom kasernområdet utgår *hyresbidrag* om inte den värnpliktige uppbär bostadsbidrag (jfr p. 4.1.3). Om en värnpliktig under tjänstgöring av något skäl är förhindrad inta sin fria förplägnad utgår *måltidsersättning* om 15 kr./frukost, 20 kr./lunch resp. middag.

Värnpliktig som har tillstånd att i tjänsten använda civila kläder erhåller *beklädnadsersättning*.

Begravningshjälp utgår för värnpliktig som avlider under tid då han är berättigad till fri sjukvård och oberoende av om dödsfallet har samband med militärtjänstgöringen eller inte.

Av ersättningarna enligt denna punkt är dagpenningen beskattningsbar. Övriga ersättningar och förmåner är skattefria.

4.1.3 Behovsprövade ersättningar och förmåner i fredstid

Värnpliktig under grundutbildning har under vissa förutsättningar rätt till *familjebidrag* som kan bestå av *familjepenning*, *bostadsbidrag*, *näringsbidrag* och *begravningsbidrag* (jfr även p. 4.5). Han har härutöver möjlighet att efter individuell ansökan och prövning om särskilda skäl föreligger få *flyttningsbidrag*.

Då värnpliktig under repetitionsutbildning erhåller dagpenning kommer av familjebidragen endast *näringsbidrag* i fråga. Den frivillige har under motsvarande förhållanden inte rätt till sådant bidrag.

Under såväl grundutbildning som repetitionsutbildning kan den värnpliktige få *särskild ekonomisk hjälp*. Denna kan utgå som lån eller bidrag för att tillgodose under tjänstgöringen uppkomna särskilda behov som inte har kunnat förutses och som inte rimligen kan tillgodoses på annat sätt.

Av ersättningarna enligt denna punkt är näringsbidraget och viss särskild ekonomisk hjälp vid repetitionsutbildning skattepliktiga. Övriga ersättningar och förmåner är skattefria.

4.1.4 Ersättningar vid beredskapstillstånd och krig

Vid beredskap och under krig gäller i princip samma förmånssystem som under repetitionsutbildning. Dock kommer förutom *dagpenning m.m.* att utgå ett särskilt *fältraktamente*. Detta skall utbetalas kontant och direkt till den värnpliktige och avser täcka behovet av "fickpengar" för inköp av hygienartiklar, tidningar, choklad, cigaretter e.d. Storleken av fältraktamentet kommer regeringen fastställa i samband med ett inkallelsebeslut. Värnpliktsförmånsutredningen angav i sitt betänkande (Ds Fö 1982:1) Ersättningar till personal i krigsorganisationen storleken till 15 kr./dag.

4.1.5 Övrigt

A Personskadeskydd

Värnpliktiga är, liksom annan personal i försvarstjänst, försäkrade enligt lag om statligt personskadeskydd (1977:265). Försäkringen gäller fr.o.m. att den värnpliktige börjar sin inryckningsresa t.o.m. när han avslutar hemfärden efter utryckning. Ersättning utgår vid sjukdom, bestående nedsättning av arbetsförmågan och vid dödsfall. Ersättning för sveda och värk kan i vissa fall utgå enligt lag (1977:266) om statlig ersättning vid idéell skada.

Värnpliktig personal har även försäkringsskydd enligt kungörelsen (1963:243) angående grupplivförsäkring åt värnpliktiga m.fl. Detta gäller under inskrivningsförrättning, prövning för antagning som officers- eller reservofficersaspirant, tjänstgöring jämlikt värnpliktslagen samt under föreskriven tjänstgöring för utbildning till befattning för kompanibefäl eller motsvarande tjänstgöring, som inte fullgörs jämlikt värnpliktslagen.

B Grupplivförsäkring

Värnpliktig personal åtnjuter försäkringsskydd enligt kungörelsen (1963:243) angående grupplivförsäkring åt värnpliktiga m.fl. Försäkringsskyddet gäller under tjänstgöringen. Det kan dock fortsätta att gälla efter tjänstgöringen under arbetsoförmåga på grund av sjukdom eller olycksfall om denna arbetsoförmåga har uppkommit under tjänstgöringen och föreligger vid tjänstgöringens slut.

Bestämmelser om vilka belopp som utgår vid ev. dödsfall m.m. återfinns i reglementet (1962:698) angående statens grupplivförsäkring.

C Ersättning för glasögon och klocka

Värnpliktig kan under vissa förutsättningar medges använda privata glasögon eller kontaktlinser i tjänsten. Om dessa eller privat klocka skadas kan den värnpliktige få ersättning för reparationskostnad eller, enligt vissa regler, kostnad för nyanskaffning (jfr p. 4.6.3).

D Förbud mot avsked

Värnpliktiga får, enligt lag (1939:727) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av värnpliktstjänstgöring m.m., inte avskedas på grund av sin tjänstgöring. Värnpliktig kan oaktat detta avskedas enligt i annan ordning fastställda kriterier såsom arbetsbrist, företagsnedläggning m.m. Den värnpliktige är alltså endast garanterad att inte hamna i ett sämre läge än sina icke pliktjänstgörande arbetskamrater.

E Lön eller annan ersättning från ordinarie arbetsgivare

Efter förhandling reglerar vissa avtal förutsättningarna för och möjligheterna till bibehållandet av viss lön (motsv.) under värnpliktstjänstgöringen.

F Tjänstgöringens inverkan på semester

I enlighet med semesterlagen (1977:480) skall repetitionsutbildning som inte fullgörs i direkt anslutning till grundutbildningen vara semesterlönegrundande. Härvid får högst 60 dagar per år tillgodoräknas.

4.2 Grunder för ersättningar och förmåner vid frivillig försvarsverksamhet

Ersättningar och förmåner till *frivilligpersonal* under utbildning och tjänstgöring för verksamhet inom totalförsvaret är fastställda i en regeeringsförordning (FFS 1977:10, ändrad genom FFS 1979:23). Föreskrifter och anvisningar för tillämpning av nämnda förordning har utfärdats av överbefälhavaren i kungörelse (FFS 1977:48, ändrad genom FFS 1980:11) och av arbetsmarknadsstyrelsen den 18 november 1977 och 18 december 1979.

Även ersättningarna och förmånerna till *hemvärnsmän* i allmänna hemvärdet och driftvärdet är fastställda i en regeringsförordning (FFS 1977:11). Föreskrifter och anvisningar för tillämpning av denna förordning har utfärdats av chefen för armén i kungörelse (FFS 1977:53, ändrad genom FFS 1978:59 och 1979:49). Härutöver finns en regeringsförordning (FFS 1978:76) om ersättning till viss hemvärnspersonal vid deltagande i ledningsövningar för totalförsvaret.

Föreskrifter rörande *arvoden till funktionärer* inom de frivilliga försvarsorganisationerna har utfärdats av överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen i gemensam skrivelse (senast 1981-11-23). *Arvoden till viss hemvärnspersonal* fastställs årligen av regeringen i det s.k. bisysslobrevet.

Bestämmelser om *familjebidrag* till frivillig personal finns i familjebidragslagen (1978:520).

Ersättningar och förmåner till *instruktörer* inom frivillig försvarsutbildning regleras genom en regeringsförordning (FFS 1977:24, ändrad genom FFS 1981:33, 1982:27 och 1983:7). Föreskrifter och anvisningar för tillämpning av denna förordning har utfärdats av försvarets civilförvaltning i en kungörelse (FFS 1983:16).

Ersättning till frivillig personal inom totalförsvaret vid *beredskapstillstånd eller krig* fastställs av regeringen. Bestämmelserna i förordningarna om förmåner till frivilligpersonal m.fl. (FFS 1977:10) resp. hemvärnspersonal (FFS 1977:11) skall även tillämpas vid vid beredskap och krig, om det inte har utfärdats särskilda bestämmelser. Frivillig personal som tjänstgör inom försvarsmakten i krig omfattades tidigare av ett krigsavlöningsreglemente från år 1945. Detta hade inte trätt i kraft och har numera upphört att gälla (SFS 1983:332).

Efter förslag i prop. 1982/83:115 beslöt riksdagen (FöU 1982/83:11, rskr 291) att dagpenningssystemet, som i fred tillämpas för värnpliktiga m.fl. under repetitionsutbildning, under beredskap och krig bör omfatta — utöver värnpliktiga m.fl. — även den frivilliga personal som skall tjänstgöra inom försvarsmakten, inkl. hemvärdet, och civilförsvaret. Frivilligförmånskommittén skulle dock inom ramen för sina direktiv även ha att pröva frågan om ersättning vid beredskap och krig (jfr p. 1.1).

Några regeringsföreskrifter i övrigt om särskilda ersättningar i krig till frivillig personal inom totalförsvarets civila del finns f.n. inte.

Den följande redovisningen avser *ersättningar och förmåner m.m. i fredstid* vid frivillig försvarsverksamhet (jfr tabell 4.2 och 4.3).

Nu gällande system för ersättningar och förmåner m.m. i fredstid vid frivillig försvarsverksamhet består i huvudsak av

- a) dagersättning, dagpremier, dagpenning m.m.
- b) utbildningspremier m.m.
- c) familjebidrag
- d) naturaförmåner, bl.a. fria resor
- e) ersättning vid skada och sjukdom
- f) ersättningar till funktionärer och hemvärnsbefäl
- g) ersättningar till instruktörer.

Ersättningarna och förmånerna a) — e) omfattar i princip all frivillig personal oavsett kategori och oberoende av vilken organisation den enskilde är medlem i. Undantag gäller dock för hemvärnsmän i driftvärdnet. Dessa behåller de förmåner som är förenade med anställningen.

Systemet gäller heller inte för all personal som fullgör frivillig tjänstgöring vid försvarsmakten jämlikt regeringsförordningen den 29 november 1984 (FFS 1984:60). De undantagna är: personal som är anställd vid försvarsmakten på reservstat eller i en reserv eller i väg- och vattenbyggnadskåren samt yrkesofficerare över värnpliktsåldern som samtidigt innehar en civil statlig tjänst.

Tabell 4.2 Nuvarande principer för kontant ersättning vid frivilligutbildning

Utbildning/Tjänstgöring	Dag-er-sätt-ning	Dag-pre-mie	Vpl-för-måner	Utb.-premie	Lön enligt jebi-avtal	Famil-drag ^{a)}
<i>Grundutbildning (GU)</i>	X	—	—	X	—	X
<i>Repetitionsutbildning (RU)</i> Krigsförbandsövning/särskild övning (KFÖ/SÖ)	—	—	X ^{b)}	—	—	—
Annan RU (Betr. årlig utbildning vid Hv se nedan)	X	X	—	—	—	X
<i>Befodringsutbildning (BU) vid</i> Vpl grundutb.	—	—	X ^{c)}	—	—	X
BU i allmänhet	X	—	—	X	—	X
<i>Kompletteringsutbildning (KU)</i>	X	—	—	—	—	X
<i>Frivillig tjänstgöring i krigsbefattning</i> Tjg vid vpl RU (KFÖ/SÖ)	—	—	X ^{b)}	—	—	—
Annan RU	X	X	—	—	—	X
<i>Utbildning vid hemvärdnet</i> Årlig utb. Allm. hv	X	X	—	—	—	—
—”— Driftvärdnet	—	—	—	—	X	—
Spec. och befutb. Allm. hv	X	—	—	X	—	X
—”— Driftvärdnet	—	—	—	X	X	—
Ungdomsutbildning	Endast naturaförmåner					

^{a)} Utgår vid utbildning som pågår minst fem dagar i följd.

^{b)} Ersättning (benämnd dagpenning) som motsvarar hel sjukpenning enligt den allmänna sjukförsäkringen och (för frivillig som tjänstgör i befattning på lägst gruppchefs-nivå) befattningspenning.

^{c)} Samma dagersättning som värnpliktig får enligt värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008).

4.3 Dagersättning, dagpremier, dagpenning m.m.

4.3.1 Dagersättning

Dagersättning utgår under vissa villkor för all frivillig utbildning som är nödvändig för att vederbörande skall kunna tjänstgöra i krigsbefattning eller annan befattning inom totalförsvaret eller som funktionär inom frivillig försvarsorganisation. Dagersättning utgår således till den som deltar i grundutbildning, kompletteringsutbildning, befodringsutbildning i allmänhet (jfr tabell 4.2), repetitionsutbildning (dock inte vid krigsförbandsövning och särskild övning inom värnpliktsutbildningen) och av myndighet godkänd funktionärsutbildning. Dagersättningen benämndes före den 1 april 1977 dagtraktamente.

För personal som omfattas av frivilligkungörelsen (1970:301) ställs villkoret att dagersättning utgår endast om utbildningen äger rum minst två dagar i följd och omfattar i medeltal minst sex timmars utbildning per dag. Vid repetitionsutbildning för personal med A- eller B-avtal och vid frivillig tjänstgöring i krigsbefattning utgår dock ersättning för varje dag då verksamheten omfattar minst tre timmar.

Motsvarande villkor (utbildning två dagar i följd) gäller inte för hemvärnsman i allmänna hemvärdet eller för hemvärdets avtalspersonal då den deltar i hemvärdets årliga utbildning. Personal inom hemvärdet får dagersättning för dag med viss närmare specificerad¹ sammanhängande utbildning om minst tre timmar. Jfr även p. 4.3.3 i det följande.

Hel dagersättning utgår med tjugo kronor per dag. Vid verksamhet som pågår minst tre men inte sex timmar utgår dagersättning med tio kronor. Denna halverade dagersättning utbetalas dock aldrig till värnpliktiga som utbildas i CFB:s regi.

Dagersättning utbetalas och täcks av respektive frivilligorganisation. Undantag är dock de fall då dagersättning utgår vid frivillig tjänstgöring enligt "frivilligbrevet" (jfr tabell 4.2 och 4.3) då den utbetalas och täcks av militär myndighet.

4.3.2 Dagpremie

Dagpremie utgår till frivillig personal vid repetitionsutbildning som avses i 14 § av frivilligkungörelsen (1970:301) och vid frivillig tjänstgöring i krigsbefattning. Frivillig som går genom utbildning under krigsförbandsövning eller särskild övning inom värnpliktsutbildningen får däremot inte dagpremie (liksom inte heller dagersättning, jfr p. 4.3.1).

Dagpremie utgår även till hemvärnsman i allmänna hemvärdet och till hemvärdets avtalspersonal vid utbildning eller tjänstgöring (om minst tre timmar) som avses i 16 och 19 §§ hemvärdskungörelsen (1970:304)².

Hel dagpremie utgår med tjugo kronor per dag. Den halveras enligt samma grunder som dagersättningen (jfr p. 4.3.1).

Dagpremie utbetalas och täcks på samma sätt som dagersättningen (jfr p. 4.3.1).

¹ Jfr FFS 1977:11.

² För utbildning som har karaktär av grundutbildning utgår däremot endast dagersättning.

Tabell 4.3 Nuvarande ordning för att täcka och betala ut frivilligersättningar och förmåner

Typ av ersättning eller förmån	Täcks och utbetalas vid/av						
	Grund- utbild- ning	Kompl.- utbild- ning	Repetitionsutbildning			Frivillig tjänstgör.	
			KFÖ/SÖ	Kurs	Annan tjg Hv-öv- ning	KFÖ/SÖ	Annan tjg
Dagersättning	Org.	Org.	—	Org.	Org.	—	Mynd.
Dagpremie	—	—	—	Org.	Org.	—	Mynd.
Dagpenning, personal med A—B- avtal	—	—	Org.	—	—	—	—
" friv. tjg pers. m. A—B-avtal	—	—	—	—	—	Org.	—
" vpl frivpers. och krigs- friv. personal	—	—	—	—	—	Mynd.	—
Befattningspenning	—	—	Mynd.	—	—	Mynd.	—
Utbildningspremie ^{a)}	Org.	—	—	—	—	—	—
Familjebidrag	Hem- kom.	Hem- kom.	—	Hem- kom.	—	—	Hem- kom. ^{b)}
Resor, in- och utryckning för elever	Org.	Org.	Mynd.	Org.	Org.	Mynd.	Mynd.
Portionsersättning	Org.	Org.	Mynd.	Org.	Org.	Mynd.	Mynd.
Måltidsersättning	Org.	Org.	Mynd.	Org.	Org.	Mynd.	Mynd.

Org. = Organisation, Mynd. = Myndighet, Hemkom. = Hemortskommun

^{a)} Utbildningspremie efter genomgång av befodringsutbildning för värnpliktig personal utbetalas av respektive frivilligorganisation.

^{b)} Endast vid tjänstgöring högst åtta dagar i följd och inte vid vpl RU (KFÖ/SÖ).

4.3.3 Ersättning till viss hemvärnspersonal vid deltagande i ledningsövningar för totalförsvaret

Hemvärnsschef och kretshemvärnsschef som efter kallelse från myndighet deltar i ledningsövning för totalförsvaret får ersättning enligt följande.

Anställd, som företer intyg från arbetsgivaren om mistad avlöningsförmån får full ersättning härför.

Egen företagare, som med intyg eller på annat sätt kan påvisa eller göra sannolikt att han åsamkats inkomstbortfall får efter försvarets civilförvaltnings bestämmande ersättning med högst 235 kr för dag.

4.3.4 Värnpliktsförmåner (dagersättning resp. dagpenning)

Då medlem i frivillig försvarsorganisation går genom frivillig befälsutbildning vid plutonsbefäls- och kadettskola för värnpliktiga får vederbörande dagersättning med belopp som motsvarar vad värnpliktig erhåller enligt värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008) under sådan skol-utbildning. Denna dagersättning utbetalas och täcks av militär myndighet.

Frivillig avtalspersonal som går genom repetitionsutbildning under krigsförbandsövning eller särskild övning inom värnpliktsutbildningen

får dagpenning och, i förekommande fall, befattningspenning med motsvarande belopp som värnpliktig. Dagpenningen utbetalas och täcks av frivilligorganisation, befattningspenningen av militär myndighet (jfr tabell 4.3).

Dagpenningen bestäms per dag till belopp som svarar mot sådan hel sjukpenning som den enskilde är berättigad till enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, f.n. dock lägst femtiofem kronor.

Frivillig som tjänstgör i befattning på gruppchefs nivå eller högre får för varje dag som han uppbär dagpenning också befattningspenning. Denna är per dag

på gruppchefs nivå	4 kr.
" troppechefs nivå	6 "
" plutonchefs nivå	8 "
" kompanichefs nivå	10 "
" bataljonschefs nivå	12 "

Befattningspenning utbetalas och täcks alltid av militär myndighet.

4.3.5 Skattefria resp. beskattade ersättningar

Dagersättning, dagpremie och befattningspenning är skattefria ersättningar. Dagpenning är däremot skattepliktig.

4.4 Utbildningspremier m.m.

Frivillig resp. hemvärnsman i allmänna hemvärdet resp. hemvärnsman i driftvärdet som med godkända vitsord har gått genom utbildning enligt tabell 4.4 får utbildningspremie med belopp som framgår av tabellen.

Jämlikt överbefälhavarens tillämpningsföreskrifter (FFS 1977:48) utgår utbildningspremier även enligt följande.

Till B-personal efter genomgång vid HvSS av:

Kurs för förplägnadsgruppchef	200 kr. ³
-"- sjukvårdsgruppchef	200 kr. ³

(Sistnämnda premie utgår även vid regional utbildning som anordnas av SRK).

Till personal avsedd för frivilligorganisationernas barnorganisation efter genomgång av:

Grundkurs	100 kr. ³
-----------	----------------------

Vid personalvårdsutbildning efter genomgång av:

Bk Fk PV	1 000 kr. ⁴
Bk Lt PV	1 500 kr. ⁴
Hlk PV	1 000 kr. ⁴

³ Utbetalas och täcks av respektive frivilligorganisation.

⁴ Utbetalas och täcks av CFB.

Tabell 4.4 Utbildningspremier (fastställda av regeringen) för frivillig personal

Grundutbildning för A- och B-personal	Premie kr. ^{a)}	Frivillig befälsutbildning	Premie kr. ^{b)}	Hemvärnsutbildning	Premie kr. ^{c)}
Grundkurs B-personal	100	Furirkurs	250	Allmänna hemvärdet: befäls- eller specialkurs resp. driftvärdet: introduktionskurs f. befäl	
Grundkurs A-personal	200	Överfurirkurs	400	eller hemvärnsinstruktörskurs om 40 timmar om 80 timmar	400 800
Gruppbefälskurs (ledarkurs, numera benämnd befälskurs 1)	400	Sergeantkurs vid flygvapnet	600		
Plutonsbefälskurs (ledarkurs 2, numera benämnd befälskurs 2)	600	Fanjunkarkurs	1 200		
Plutonsbefälskurs (instruktörskurs, numera benämnd instruktörskurs, teoriskede)	800	Löjtnantskurs	1 500		
Plutonsbefälskurs (praktiskt skede, numera benämnd instruktörskurs, praktiskt skede)	1 200	Kaptenskurs	3 100		
Kompanibefälskurs (högre ledarkurs)	1 200				

^{a)} Utbetalas och täcks av respektive frivilligorganisation.

^{b)} Utbetalas och täcks vad gäller elever ur

- armén och kustartilleriet av CFB
- flottan av SVK RF och
- flygvapnet av FVRF.

^{c)} Utbetalas och täcks av hemvärdet.

Jämlikt regeringsförordningen tillkommer att frivillig som har gått genom reservofficersutbildning för värnpliktig fanjunkare får utbildningspremie med 1 700 kronor eller, om utbildningen har omfattat även befattningsskede, med 2 500 kronor. Dessa premier utbetalas och täcks av CFB. Reservofficersutbildning för värnpliktig fanjunkare förekommer f.n. endast inom armén.

Jämlikt arbetsmarknadsstyrelsens tillämpningsföreskrifter den 18 november 1977 och 18 december 1979 får frivillig personal med A-avtal inom totalförsvarets civila del utbildningspremier för fortsättningskurser enligt tabell 4.5.

Jämlikt tillämpningsföreskrifter utfärdade den 30 november 1978 av civilförsvarsstyrelsen får personal som tillhör frivilliga flygkåren utbildningspremier för följande kurser:

Grundkurs (3 dagar)	200 kr.
Lågflygning (5 dagar)	120 kr.
Vidareutbildning i flygtjänst (3 dagar)	120 kr.
Kurs för flygplanmekaniker (2 dagar)	80 kr.
Kurs för signalmekaniker (2 dagar)	80 kr.
Sambandskurs för signalister (2 dagar)	80 kr.

Personal inom frivilliga flygkåren får härutöver för varje dag som den deltar i flygning en särskild ersättning om 20 kr. per dygn.

Alla i denna punkt redovisade utbildningspremier är skattefria förmåner.

Tabell 4.5 Utbildningspremier för frivillig personal med A-avtal inom totalförsvarets civila del

Organi- sation	Kurs		Premie kr.
SKBR	Fortsättningskurs	1 (Fk 1)	400
		2 (Fk 2)	600
FAK	"	sjukvård	400
		1 (Fk 1)	200
		2 (Fk 2)	400 ^{a)}
SBS	"	1 traktorförare (Fk 1)	250
		veterinär- och tekniska bi- träden	350

^{a)} Om endast fortsättningskurs 2 genomförs utgår premien med 200 kr.

4.5 Familjebidrag

Familjebidragslagen (1978:520) är tillämplig på bl.a. följande tjänstepliktiga personal som har inkallats för att

- fullgöra sådan föreskriven utbildning till kompanibefäl eller motsvarande utbildning som inte fullgörs enligt värnpliktslagen.
- tjänstgöra vid hemvärnet eller frivilligt utbilda sig för eller tjänstgöra i befattning inom totalförsvaret, om utbildningen eller tjänstgöringen skall pågå minst fem dagar i följd och inte ger rätt till dagpenning som svarar mot vad värnpliktig får under repetitionsutbildning eller rätt till lön enligt de grunder som gäller för anställd personal.

Familjebidrag utgår efter ansökan av den tjänstepliktige. De är behovsprövade och utgår i form av familjepening, bostadsbidrag, flyttningsbidrag, näringsbidrag och begravningsbidrag. Frivillig som får dagpenning under repetitionsutbildning får dock inte näringsbidrag. Familjebidrag prövas och utbetalas av den frivilliges hemortskommun.

Av familjebidragen är näringsbidraget beskattad förmån och övriga bidrag skattefria förmåner.

4.6 Naturaförmåner och ersättningar för dessa

4.6.1 Reseförmåner

All personal som deltar i frivillig utbildning eller som tjänstgör frivilligt får fri resa mellan bostaden eller arbetsplatsen och utbildnings- eller tjänstgöringsplatsen. Hemvärnsman i driftvärnet får dock fri resa endast vid utbildning på ort där han inte skall utföra arbete i sin anställning.

För frivilligpersonalen⁵ gäller att fri resa erhålls genom militär tjänstebiljett i den mån transport inte kan ordnas genom utbildningsmyndighetens försorg. Om sådan biljett inte har tillhandahållits eller om det skulle medföra oskäligt lång restid att använda allmänt kommunikationsmedel, utgår resekostnadsersättning enligt allmänt reseavtal (ARA, SAV:s cirkulär 1984 A 17). Vid resa med tåg eller fartyg skall biljetten avse plats i andra klass och resekostnadsersättning utgå med högst det belopp som motsvarar kostnaden för resa i denna klass. Vid resa med egen bil utgår ersättning per kilometer enligt det bilersättningsavtal (BEA) som gäller för statsanställda under förutsättning att särskilt medgivande har lämnats. Härvid antas körlängden per budgetår vara enligt avtalstabellens mellangrupp.

Reseförmånerna utbetalas och täcks enligt tabell 4.3.

4.6.2 Fri mat och inkvartering

All frivillig personal får under utbildning och tid för färd till och från utbildningsplatsen fri mat och inkvartering. Kan dessa förmåner inte tillhandahållas, utgår ersättning enligt samma grunder som gäller för värnplikting.

I tillämpningsföreskrifter till förordningarna om förmåner till frivilligpersonal m.fl.⁶ resp. till hemvärnspersonal⁷ anges att portionsersättning utgår endast om restid och övrig tid för vistelse utom bostadsorten uppgår till sammanlagt mer än sex timmar.

Portions- och måltidsersättning utbetalas och täcks enligt samma grunder som reseersättning (jfr p. 4.6.1).

4.6.3 Förmåner vid sjukdom och skada

Frivilligorganisationernas personal har under utbildning rätt till samma sjukvårdsförmåner och begravningshjälp som enligt värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008) tillkommer värnplikting under värnplikts-tjänstgöring. Sjukvårdsförmånerna utgår dock endast om utbildningen varar minst två dagar i följd.

Om hemvärnsman i allmänna hemvärdet avlider utgår samma begravningshjälp som enligt värnpliktsförmånsförordningen utgår då värnplikting avlider under värnplikts-tjänstgöring. Hemvärnsman i allmänna hemvärdet har däremot inte fri sjukvård enligt de regler som gäller för annan frivillig personal.

Hemvärnsman i driftvärnet har under utbildning rätt till samma sjuk-

⁵ SRK har dock ett särskilt avtal med SJ.

⁶ Kungörelse utfärdad av överbefälhavaren (FFS 1977:48).

⁷ Kungörelse utfärdad av chefen för armén (FFS 1977:53 med ändring 1979:49).

vårdsförmåner och ersättning vid skada och sjukdom som i sin anställning.

All frivillig personal omfattas jämlikt förordningen (SFS 1977:284) om arbetsskadeförsäkring och statligt personalskadeskydd av lagen (SFS 1977:265) om statligt personalskadeskydd och av lagen (SFS 1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada.

Försäkringsskydd enligt kungörelsen (SFS 1963:243, ändrad 1970:302) om grupplivförsäkring åt värnpliktiga m.fl. föreligger för

- frivillig personal* under tjänstgöring vid försvarsmakten på grund av åtagande i krigsfrivilligavtal eller under annan frivillig utbildning för att nå eller behålla kompetens för placering inom totalförsvaret,
- sjövärnsskårens personal* under föreskriven tjänstgöring vid försvarsmakten, som inte sker efter eget åtagande i utbildningssyfte och
- hemvärnets personal* under tjänstgöring vid hemvärdet.

All frivillig personal som går genom frivillig utbildning vid försvarsmakten omfattas av förordningen (FFS 1981:18) om skadereglering inom försvaret, m.m. Frivillig inom försvarsmakten kan med stöd av denna förordning och enligt vissa regler få ersättning för bl.a. reparation av glasögon eller klocka som har skadats under tjänstgöringen.

4.7 Ersättningar till funktionärer och viss hemvärnspersonal

Arvoden m.m. för vissa uppdrag inom försvarsdepartementets verksamhetsområde fastställs årligen genom regeringsbeslut (det s.k. bisysslobrevet) från civildepartementet. F.n. utgår följande arvoden till hemvärnspersonal.

- Kretshemvärnschef: 200 kr. för månad
- Hemvärnschef i hemvärnsområde: högst 2 780 kr. för år enligt rikshemvärnschefens närmare bestämmande.
- Ställföreträdande kretshemvärnschef eller hemvärnschef, hemvärnskompanichef, adjutant vid hemvärnskrets eller hemvärnsområde, musikledare och ungdomsledare vid ungdomsavdelning: 50 kr. för månad.

Arvoden till funktionärer inom de frivilliga försvarsorganisationerna har fastställts av överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen i gemensam skrivelse (senast 1981-11-23). Enligt denna skrivelse gäller tills vidare följande.

Till funktionär, som leder förhandlingar eller ansvarar för penningmedel, rekrytering, utbildning eller direkt samverkan med totalförsvarsmyndighet får sammanlagt till en och samma person av statliga medel utbetalas högst det belopp som i bisysslobrevet fastställs per år för hemvärnschef i hemvärnsområde, f.n. 2 780 kr. per år.

Till ungdomsledare för inom totalförsvaret bedriven utbildning får på motsvarande sätt utbetalas högst det belopp som i bisysslobrevet fastställs per år för ungdomsavdelning inom hemvärdet, dvs. nu 50 kr. per månad.

Samtliga frivilligorganisationer har egna direktiv eller föreskrifter om funktionärsarvoden grundade på överbefälhavarens och arbetsmarknadsstyrelsens gemensamma skrivelse.

Samtliga arvoden som har redovisats i det föregående i denna punkt (p. 4.7) är skattepliktiga ersättningar.

Härutöver kan, jämlikt kungörelse (FFS 1977:53) som har utfärdats av chefen för armén, kretshemvärnschef och hemvärnschef få ersättning för telefonkostnader enligt följande. Ersättning kan erhållas dels för nytt telefonabonnemang, dels för abonnemangsavgift och 733 samtalsmarkeringar per år. Chef för försvarsområdesförband kan, om särskilda skäl finns, medge ersättning för fler samtalsmarkeringar samt kostnader för anknötning.

Enligt försvarsområdesbefälhavares bestämmande erhåller hemvärnschef även ersättning för att anskaffa erforderliga expeditions- och förrådslokaler.

4.8 Ersättningar till instruktörer

Förordningen (FFS 1977:24, ändrad genom FFS 1981:33, 1982:27 och 1983:8)⁸ om förmåner till instruktörer skiljer mellan ordinarie och tillfälliga instruktörer. Ordinarie instruktörer är yrkesbefäl som i tjänsten och inom fastställd veckoarbetstid fullgör instruktörsuppgifter. Bl.a. kan personer som är utbildade inom frivilligorganisationerna vara tillfälliga instruktörer under förutsättning att de har godkänts som sådana av berörd utbildningsmyndighet.

Föreskrifter och anvisningar för tillämpningen av förordningen har meddelats av försvarets civilförvaltning (FCF) genom en kungörelse år 1983 (FFS 1983:16). Arbetsmarknadsstyrelsens tillämpningsföreskrifter utgavs den 16 november 1978.

Tillfällig instruktör erhåller följande ersättningar.

- a) Dagarvode under utbildningskurs som pågår minst tre kalenderdygn i följd med minst sex timmars verksamhet per dygn. Dagarvodet är 100 kr. för varje dygn under vilket instruktören undervisar minst fyra timmar.
- b) Bibehållen lön under tjänstledighet för tjänstgöring som tillfällig instruktör. Bestämmelsen gäller för militär tjänsteman på aktiv stat eller militär arvodist. Efter prövning av FCF kan den också tillämpas på annan tjänsteman inom försvaret. Motsvarande kan också gälla vid myndighet inom totalförsvarets civila del.
- c) En tillfällig instruktör som inte omfattas av bestämmelserna i föregående punkt får vid ledighet för tjänstgöring som avses i a) ersättning för mistad avlöning med belopp som motsvarar dagpenning för värnpliktig enligt 7 § värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008). Den svarar alltså mot hel sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, dock f.n. lägst femtiofem kronor.
- d) Vid annan utbildning än sådan enligt a) får tillfällig instruktör timar-

⁸ Förordningen gäller instruktörer inom civilförsvaret och hemvärdet eller annan verksamhet för frivillig utbildning inom totalförsvaret.

vode som omfattar ersättning för normalt förberedelse- och efterarbete samt restid. Timarvode utgår dock inte för instruktörsverksamhet som en tillfällig instruktör, statstjänsteman, fullgör inom ordinarie veckoarbetstid.

Timarvodet är 60 kr. för varje fullgjord undervisningstimme (minst 45 och högst 60 minuter) eller förberedelsetimme som överstiger normal förberedelsetid.

e) Fri resa mellan tjänstestället eller bostaden och utbildningsplatsen samt rätt till traktamente och ersättning för logikostnad för rese- och utbildningstiden.

Kostnaderna för instruktörs resor betalas och täcks av utbildningsmyndighet. Övriga ersättningar till instruktör utbetalas och täcks av respektive frivilligorganisation.

Alla instruktörsarvoden är skattepliktiga.

4.9 Bestämmelser om ledighet för frivillig utbildning

I allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST) anges bl.a. att vid tjänstledighet för frivillig utbildning, som fordras för att vinna eller behålla kompetens för befattning i totalförsvaret utgår lön med B-avdrag 32 dagar av ett och samma kalenderår. Dock skall C-avdrag tillämpas för dag då dagpenning utgår enligt 7 § förordningen (FFS 1977:10) om förmåner till frivilligpersonal m.fl. I övriga fall av tjänstledighet för frivillig utbildning tillämpas C-avdrag (19 § A punkt 2 b).

Vidare anges att vid tjänstledighet för tjänstgöring vid allmänna hemvärnet, däri inbegripet sammanträde med organ för förslags- och beslutanderätt inom allmänna hemvärnet, utgår lön med B-avdrag 14 dagar av ett och samma kalenderår och C-avdrag i övrigt (19 § A punkt 2 d).

B-avdrag innebär avdrag med 24-33 %⁹ av daglönen i 30-dagarsmånad. C-avdrag motsvarar daglönen.

Kommunalt anställda har inte möjlighet att få tjänstledighet med motsvarande förmåner som statsanställda för frivillig utbildning.

Vad gäller övrig personal — icke statligt eller kommunalt anställd — kan konstateras att Svenska Arbetsgivareföreningen i ett delägarcirkulär har utfärdat vissa rekommendationer enligt följande.

Frivillig befälsutbildning och frivillig militärtjänstgöring

Den frivilliga befälsutbildningen och den frivilliga utbildningen i krigsbefattning utgör viktiga komplement till den obligatoriska utbildningen enligt värnpliktslagen. Vi rekommenderar företagen en välvillig bedömning i samband med sådan utbildning.

SAF:s rekommendationer

Frivillig befälsutbildning och frivillig utbildning i krigsbefattning: ledighet bör beviljas i den mån detta är möjligt, varvid det kan vara lämpligt att viss del av utbildningstiden räknas som semester. Den anställde kan för den utbildningstid som förläggs utom semestern få vidkännas viss ekonomisk uppoffring. Vi rekom-

⁹ Procenten varierar med lönegraden.

menderar arbetsgivaren att vid frivillig befälsutbildning lämna den anställda ett bidrag med 25 % av lönen (semesterlönen) — — —

Hemvärnet

Hemvärnet är en del av armén och rekryteras på frivillig grund. Det indelas med hänsyn till sina uppgifter i allmänt hemvärn och driftvärn. Inom det allmänna hemvärnet kan organiseras verks- eller företagshemvärn med främsta uppgift att skydda egna anläggningar.

SAF:s rekommendationer

Samma behandling som i fråga om frivillig befälsutbildning.

4.10 Studieleighetslagen

Studieleighetslagen (1974:981) ger varje arbetstagare i allmän eller enskild tjänst rätt till behövlig ledighet från sin anställning för att gå genom utbildning. För rätt till ledighet fordras normalt att arbetstagaren vid ledighetens början varit anställd hos arbetsgivaren de senaste sex månaderna eller sammanlagt minst tolv månader under de senaste två åren.

Studieleighetslagen är enbart en ramlag som vid behov kompletteras med bestämmelser i kollektivavtal. Avtal som innebär att en arbetstagares rättigheter enligt lagen inskränks är i den delen dock ogiltigt.

Lagen reglerar inte studieleighetens längd men innehåller utförliga regler om hur begärd ledighet skall förläggas samt om turordning. Dessa regler innebär vissa inskränkningar för den enskilde i möjligheterna att få begärd ledighet beviljad.

5 Grunder för kommitténs överväganden och förslag

5.1 Allmänt

Utöver kommitténs direktiv utgör framför allt följande grunden för kommitténs arbete.

Statsmakternas grundläggande krav rörande mål och uppgifter för frivilligverksamheten inom totalförsvaret som har fastlagts genom beslut av 1970 års riksdag (SOU 1968/54 och 1969:40, prop. 1970:18, SU 1970:87, rskr 1970:194) samt i skilda fortsatta principiella beslut rörande totalförsvaret, senast år 1982 (prop. 1981/82:102, FöU 1981/82:18, rskr 1981/82:374). Härvid har bl.a. betydelsen för totalförsvaret av de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet understrukits. Det framhålls att verksamheten utgör en integrerad del av totalförsvarsverksamheten. Den bidrar till att sprida kunskap om och intresse för vårt försvar, att göra medborgaren bättre förberedd att lösa de uppgifter som kan komma att åvila honom/henne i krig samt att öka landets totala försvarseffekt. Genom den frivilliga utbildningen utnyttjas även våra personella resurser inom totalförsvaret bättre.

Totalförsvaret har under nu överblickbar framtid behov av frivillig försvarsverksamhet i minst samma omfattning som hittills. Betydelsen av den frivilliga försvarsutbildningen tenderar att öka ytterligare mot bakgrund av såväl den allmänna samhällsutvecklingen som utvecklingen inom värnpliktsystemet. Detta gäller såväl den frivilliga befälsutbildningen som hemvärnsutbildningen och annan frivillig försvarsutbildning. Även konstaterade och prognostiserade förändringar av födelsetal och folkmängd, ställda i relation till de samlade uppgifterna inom totalförsvaret, är av vikt att beakta i sammanhanget. Också kvantitativt ökar betydelsen av frivilliginsatserna.

Som utgångsvärden för kommitténs överväganden gäller den nuvarande ordningen beträffande frivilligverksamhetens organisation och förutsedda behov av frivillig personal, liksom gällande ordning i fråga om längd på och utformning av skilda slag av utbildning och tjänstgöring samt rekrytering av personal. Vad gäller de framtida behoven av frivillig personal har kommittén att särskilt beakta och överväga vad som i direktiven uttalas om utvidgning av tjänstgöringsområdena för frivillig personal.

5.2 Myndigheternas principiella syn på och mål för frivilligverksamheten

Stor vikt måste enligt kommitténs mening fästas vid den principiella syn på och de mål för frivilligverksamheten som de för denna verksamhet ansvariga myndigheterna med utgångspunkt i statsmakernas beslut anser vara vägledande för resp. myndighet. Kommittén har därför inhämtat myndigheternas uppfattning i dessa hänseenden. Eftersom kommunerna jämlikt 1982 års totalförsvarsbeslut efter hand kommer att ta över ansvaret för ledningen av civilförsvsverksamheten på lokal nivå i krig och det planläggningsansvar i fred som hänger samman härmed har kommittén också begärt och erhållit Svenska kommunförbundets principiella syn på den frivilliga försvarsverksamheten.

5.2.1 Det militära försvaret

Överbefälhavaren framhåller bl.a.: "att de frivilliga försvarsorganisationerna

- tillför krigsorganisationen utbildad personal och höjer kvaliteten på krigsförbanden
- utgör en väsentlig grund för försvarsviljan
- är av stor betydelse för att upprätthålla en god kontakt mellan försvaret och det övriga samhället".

ÖB bedömer att frivilligverksamheten är så betydelsefull att den även i fortsättningen kommer att vara ett av de verksamhetsfält som prioriteras.

Inom den frivilliga försvarsverksamheten prioriterar ÖB rekrytering och utbildning för att säkerställa krigsorganisationens behov. Särskilt angelägna uppgifter är möjlig vakansuppfyllnad av avtalspersonal inkl. åtgärder för att behålla redan tecknade avtal, liksom utbildning av det stora antalet plutonchefer med bristande formell kompetens.

Försvarsgrenscheferna delar ÖB:s uppfattning att frivilligverksamheten är ett av de verksamhetsområden som skall prioriteras. Försvarsgrenschefernas principiella syn på och mål för frivilligverksamheten i övrigt sammanfattas i bilaga 7.

5.2.2 Totalförsvarets civila delar

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller bl.a. att den i fred utbildade, övade och avtalsbundna frivilligpersonalen utgör en mycket viktig del av den arbetskraft som krävs för att vid krigsorganisering ersätta de personer som lämnar sina ordinarie arbetsplatser för att tjänstgöra inom försvarsmakt och civilförsvaret.

Betydelsefullt är att frivilligpersonalen omedelbart kan ställas till arbetsmarknadens förfogande. Den utgör då en mycket viktig beredskapsfaktor. Men detta förutsätter att den är övad enligt planerna. Särskilt väsentligt är att frivilligpersonalen får tillfälle att genomföra sina repetitionsövningar. Av ekonomiska skäl är det nödvändigt att personalen står kvar i flera avtalsperioder.

Om vissa arbetskraftsbehov inte kan tillgodoses med frivilliga kan den allmänna tjänsteplikten utnyttjas. Denna yttersta möjlighet skall dock användas mycket restriktivt framhåller AMS som anser att ett bättre resultat nås genom arbete av fri vilja än genom tvingande åtgärder. AMS tillmäter därför tillgången på frivilligpersonal inom krigsarbetsmarknaden mycket stor vikt. Vidare konstateras att den frivilliga personalen minskar behovet av uppskov på den militära sidan.

Övriga civila totalförsvarsmyndigheter delar i allt väsentligt AMS syn på betydelsen av den frivilliga försvarsverksamheten. Dessa myndigheters principiella syn på och mål för frivilligverksamheten i övrigt sammanfattas i bilaga 8.

5.3 Frivilligorganisationernas principiella syn på frivilligverksamheten

De frivilliga försvarsorganisationerna framhåller att frivilligförsvaret är en folkrörelse som genom sin verksamhet vill stärka vårt totalförsvar och ge uttryck för medlemmarnas försvarsvilja.

De betonar att en god försvarsvilja bildar grunden för försvarets styrka, effektivitet och trovärdighet samt att varje medborgare har rätt att bidra till rikets försvar.

Förutom sitt försvarsgagnande arbete gör de frivilliga försvarsorganisationerna även andra samhällsnyttiga insatser genom t.ex. ungdomsarbete, katastrofhjälp, hälso- och sjukvård samt genom trafiksäkerhetsarbete och genom att medlemmarna deltar som funktionärer i tävlingar och andra verksamheter.

Medlemmarnas idealitet och vilja att göra insatser tas till vara främst i planerings- och styrelsearbete. Samtidigt betonas att administrationen måste göras så enkel och så lite kostnadskrävande som möjligt.

Vad gäller statsbidragen framhåller organisationerna bl.a.

- att de bidrag som utgår bör vara så avpassade att utbildnings- och övrig verksamhet verkligen kan bedrivas enligt uppsatta mål och
- vikten av att deltagare i utbildning för totalförsvaret får samma förmåner för samma utbildning oavsett organisationstillhörighet.

5.4 Kommitténs principiella syn på frivilligverksamheten

Frivilligförmånskommittén konstaterar att den frivilliga försvarsverksamheten är ett uttryck för vårt folks starka försvarsvilja. Viljan till frivilliga insatser för att försvara vårt land kommer självfallet i första hand vårt totalförsvar till godo. Inte minst gäller detta våra möjligheter att, i händelse av fientligt angrepp, ha en väl fungerande insatsberedskap. Frivillig personal med lokalkännedom och korta avstånd mellan bostad och krigsuppgift kan ha avgörande betydelse för våra möjligheter att med kort varsel mobilisera vårt totalförsvar.

Denna beredskapsaspekt gäller all frivillig personal och oavsett om den är krigsplacerad inom hemvärdnet, inom försvarsmakten i övrigt eller inom de civila delarna av totalförsvaret.

Kommittén finner det vara av mycket stor betydelse att varje enskild svensk medborgares positiva vilja att göra en insats inom totalförsvaret och att i konsekvens härmed utbilda sig för en krigsbefattning alltid får ett positivt gensvar både i allmänopinionen och hos statsmakterna. Kommittén förutsätter mot denna bakgrund att anslagen till den frivilliga försvarsverksamheten ses över och anpassas så att ekonomiska hinder för fortsatt uppbyggnad av frivilligförsvaret i enlighet med riksdagens beslut undanröjs. Den frivilliga försvarsverksamheten bör prioriteras inte endast i formella uttalanden utan även i konkreta åtgärder.

Betydelsen av frivilligorganisationernas och den frivilliga personalens insatser gäller dock inte bara totalförsvarets krigsorganisation. Den frivilliga utbildningen gör medborgarna beredda och lämpade att göra insatser inte bara i krig utan även vid fredstida olyckor, katastrofer o.d. Genom de aktiva insatser och den självverksamhet som den frivilliga försvarsverksamheten medför verkar den stimulerande på de enskilda medborgarnas förmåga att ta ansvar, initiativ m.m. Enligt kommitténs mening fyller frivilligorganisationerna därigenom också viktiga sociala funktioner.

Vad gäller prioriteringar inom den frivilliga försvarsverksamheten finner kommittén — i likhet med bl.a. ÖB — att de främst bör avse rekrytering och utbildning för att säkerställa krigsorganisationens behov. Även utbildningen och vidareutvecklingen av frivilligorganisationernas egna medlemmar till ledare och instruktörer inom frivilligverksamheten i fredstid bör tillmätas stor vikt. Ökad självverksamhet inom frivilligorganisationerna på dessa områden är enligt kommitténs mening av central betydelse för livskraften i frivilligsystemet samtidigt som den stärker medlemmarnas förutsättningar att fullgöra befälsuppgifter inom det krigsorganiserade totalförsvaret.

Kvinnors möjligheter att göra insatser inom de militära delarna av totalförsvaret har under senare år vidgats genom att flertalet officerslinjer har öppnats för dem. Sedan länge görs emellertid mycket omfattande och betydelsefulla insatser inom totalförsvaret av kvinnor från frivilligorganisationerna. I viss mån kan frivilligorganisationerna betecknas som pionjärer vad gäller kvinnornas insatser i samhällsverksamheten, i detta fall inom totalförsvaret. Kommittén finner dessa insatser vara omistliga och att de framdeles måste tillmätas än större vikt än tidigare i takt med att kvinnornas möjligheter och inflytande i samhället förbättras inom ramen för jämställdhetsarbetet. Härtill kommer att befolkningsutvecklingen med ett sjunkande antal värnpliktiga medför att frivilliginsatserna och framför allt kvinnornas frivilliga insatser inom totalförsvaret som redan nu är av stor betydelse kommer att bli än mera betydelsefulla.

I anslutning härtill finner kommittén en av punkterna i dess direktiv vara särskilt betydelsefull — nämligen den som ålägger kommittén att utreda möjligheterna att skapa bättre förutsättningar för kvinnor att delta i frivillig utbildning och tjänstgöring samt att avtalsbinda sig för

tjänstgöring i krig. Kommittén behandlar därför hithörande frågor i följande kapitel (kap. 6) innan kommittén tar upp ersättnings- och förmånsfrågorna.

Kommittén vill vidare som sin uppfattning framhålla att villkoren för att delta i frivilligutbildning och frivillig försvarsverksamhet bör vara så lika som möjligt för all frivillig personal. Frivilligheten inom totalförsvarets ram är det som förenar all frivillig personal oavsett tillhörighet till organisation. Skillnaderna i villkor bör därmed inte vara större än vad uppgifterna kräver eller motiverar.

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

6 Rekryteringsfrågor. — Möjligheter att delta i frivillig försvarsverksamhet

6.1 Allmänt

I kommitténs direktiv anges bl.a. följande.

Möjligheterna att skapa bättre förutsättningar för kvinnor att delta i frivillig utbildning och tjänstgöring samt att avtalsbinda sig för tjänstgöring i krig bör utredas. I denna del bör kommittén samråda med Jämställdhetskommittén.

För statsanställda finns avtal om att lön med B-avdrag utgår vid tjänstledighet för frivillig utbildning, som erfordras för att vinna eller behålla kompetens för befattning i totalförsvaret. Motsvarande förmåner finns inte för andra anställda. Kommittén bör överväga och lämna förslag till hur andra än statsanställda kan ges möjligheter att delta i frivilligförsvaret på motsvarande villkor.

Som framgår av kapitel 5 (p. 5.4) finner kommittén den först återgivna direktivpunkten vara särskilt betydelsefull. Eftersom Jämställdhetskommittén lades ned vid utgången av december 1982 har frivilligförmånskommittén i stället samrått med det särskilda sekretariat för jämställdhetsfrågor som inrättades i arbetsmarknadsdepartementet fr.o.m. den 1 januari 1983.

Redan under ett tidigt skede av utredningsarbetet stod det klart för kommittén att för dem som vill ägna sig åt frivillig försvarsverksamhet är frågan om möjligheterna att få ledigt härför av stor vikt. Vid intervjuer av frivillig personal under kommitténs studiebesök har också framkommit att många deltagare anser möjligheterna att få ledigt för frivillig försvarsverksamhet vara ännu viktigare än ersättningsfrågorna.

Kommittén behandlar därför frågorna om ledighet för frivillig försvarsverksamhet innan kommittén överväger åtgärder för att skapa bättre förutsättningar för särskilt kvinnor att delta i frivillig utbildning och tjänstgöring.

6.2 Ledighet för frivillig försvarsverksamhet

6.2.1 Aktuella grupper av frivillig personal

I frivillig försvarsverksamhet deltar följande huvudgrupper av personal.

- Personal inom FBU-rörelsen
- Personal med A- eller B-avtal

- Hemvärnspersonal
- Krigsfrivillig personal
- Funktionärer och instruktörer

Gränserna mellan grupperna är emellertid inte överallt skarpa. T.ex. ingår i FBU-rörelsen förutom värnpliktiga bl.a. även reservofficerare, hemvärnsmän och krigsfrivillig personal. I gruppen funktionärer och instruktörer ingår dels frivillig personal från de fyra övriga grupperna, dels yrkesofficerare m.fl. som inte är medlemmar i frivilligorganisation eller hemvärdet. Kommittén behandlar därför frivilligorganisationernas och hemvärdets funktionärer och instruktörer tillsammans med den personalgrupp som de tillhör.

6.2.2 Rätt till ledighet i lagar och avtal

A Studieledighetslagen

Om arbetstagares rätt till ledighet för att undergå utbildning stadgas i lagen (1974:981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning (studieledighetslagen).

Denna lag gäller alla arbetstagare i såväl allmän som enskild tjänst som vill gå genom utbildning. Någon begränsning i fråga om utbildningens art finns inte utan utbildningen kan ha i stort vilken inriktning som helst. Frivillig utbildning inom försvaret anses omfattas av lagen.

För att få rätt till ledighet enligt lagen måste arbetstagaren ha varit anställd hos arbetsgivaren antingen de senaste sex månaderna eller sammanlagt minst tolv månader under de senaste två åren. Någon kvalifikationstid finns dock inte då det gäller ledighet för facklig utbildning.

Arbetsgivaren har rätt att skjuta på den begärda ledigheten. Om han vill skjuta på ledigheten mer än sex månader fordras samtycke av berörd facklig organisation. Detsamma gäller om arbetsgivaren vill skjuta på en ledighet som sammanlagt motsvarar högst en arbetsvecka med mer än två veckor.

Den som utnyttjar sin rätt till ledighet för utbildning får inte sägas upp eller avskedas för detta.

I lagen anges inte något om ekonomiska förmåner under utbildningstiden.

Riksdagens revisorer avgav i en granskningspromemoria (nr 5/1978) Tjänstledighet för frivillig utbildning inom totalförsvaret¹ följande ömdöme om den enskildes möjligheter att med stöd av studieledighetslagen få tjänstledighet för frivillig utbildning inom försvaret.

Enligt lag (1974:981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning har arbetstagare i allmän eller enskild tjänst som vill undergå utbildning rätt till behövlig ledighet från sin anställning. I lagen preciseras inte vilken art av utbildning som ledigheten skall avse. I förarbetena till lagen (prop. 1974:148) betonas också särskilt att det bör ankomma på arbetstagaren själv att avgöra inriktningen av utbildningen samt att utbildning av alla slag, allmän och facklig utbildning såväl som yrkesutbildning, i princip bör omfattas av lagen. Följaktligen torde alla statligt, kommunalt och landstingskommunalt anställda samt även alla privatan-

¹Granskningens mål var att klarlägga om reglerna i allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST) för tjänstledighet med B-avdrag vid frivillig utbildning inom totalförsvaret användes rätt.

ställda med stöd av denna lag kunna få tjänstledighet för att undergå frivillig utbildning inom försvaret. Härvid är dock att märka att lagen prioriterar t.ex. facklig utbildning, att vissa turordningsregler finns samt att arbetsgivaren har viss rätt att skjuta på begärd ledighet om skäl finns för detta.

B Semesterlagen

Semesterlagstiftningen syftar i första hand till att ge arbetstagaren tid för vila och återhämtande av krafter och hälsa. Ett annat syfte är att arbetstagaren genom en årlig, betald ledighet av viss längd skall få tillfälle att odla intressen som inte har direkt samband med yrkesverksamheten.

I semesterlagen (1977:480) regleras, till skillnad från studieledighetslagen, vilka ekonomiska förmåner som arbetstagaren skall ha under ledigheten.

Semesterlagen är av visst intresse i de sammanhang kommittén har att behandla. Det har nämligen visat sig att många som deltar i frivillig försvarsutbildning eller fullgör avtalsenlig tjänstgöring ser sig nödsakade att utnyttja semesterledighet för att över huvud taget kunna delta i utbildningen resp. fullgöra tjänstgöringen. Till detta kommer att semesterersättning inte räknas som lön då behov av familjebidrag prövas.

Semesterlagen gäller, liksom studieledighetslagen, alla arbetstagare i såväl allmän som enskild tjänst.

C Lagen om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av värnpliktstjänstgöring m.m.

Rubricerad lag (1939:727) är inte en renodlad ledighetslag utan stadgar förbud mot uppsägning eller avskedande med anledning av fullgörandet av viss tjänstgöring inom totalförsvarets krigsorganisation.

Denna lag gäller också den som har antagits som frivillig vid försvarsmakten eller eljest enligt frivilligt åtagande blivit tjänstgöringsskyldig inom det totala försvarets krigsorganisation. En sådan arbetstagare får inte sägas upp eller avskedas med anledning av tjänstgöring som han eller hon är skyldig att fullgöra.

I lagen stadgas att arbetstagaren med anledning av tjänstgöringen inte skall behöva vidkännas minskning i de med anställningen förenade förmånerna i vidare mån än vad om följer av uppehållet i arbetet.

I anslutning till denna lag gör kommittén följande konstaterande rörande de olika aktuella grupperna av frivillig personal (jfr p. 6.2.1).

Personalen inom FBU-rörelsen utgörs till huvuddelen av värnpliktiga, Dessa är underkastade en plikttag — värnpliktslagen. De har därmed skyldighet att dels gå genom grundutbildning för att erhålla kompetens för (bli krigsplaceringsbara i) avsedd befattning i krigsorganisationen, dels fullgöra repetitionsutbildning för att behålla och förstärka kompetensen för krigsbefattningen. Denna skyldighet för den värnpliktige kan samtidigt i förekommande fall sägas vara förenad med en motsvarande skyldighet för hans arbetsgivare att ge honom ledighet för att kunna fullgöra skyldigheten. Hans arbetsgivare får vidare inte säga upp eller avskeda honom med anledning av den tjänstgöring som han är skyldig att fullgöra.

De tre följande grupperna av frivillig personal — dvs. personalen med A- eller B-avtal, hemvärnspersonalen och krigsfrivillig personal — har liksom reservofficerare genom bestämmelserna i den rubricerade lagen (1939:727) i princip samma skydd som de värnpliktiga då de fullgör sådan tjänstgöring som de genom avtal resp. anställning har åtagit sig att fullgöra, dvs. tjänstgöring i krigsbefattning och/eller annan repetitionsutbildning (motsv.). Deras arbetsgivare får inte säga upp eller avskeda dem med anledning av deras avtalsenliga tjänstgöring.

Däremot finns f.n. inte något motsvarande skydd för frivillig som går genom grundutbildning till krigsbefattning (personal med A- eller B-avtal). Inte heller finns något sådant skydd för någon grupp av frivillig personal som går genom befodringsutbildning eller kompletteringsutbildning (inkl. funktionärsutbildning och instruktörsutbildning²) eller tjänstgör som instruktör.

D Tjänstledighetsbestämmelser i avtal

a) Det statliga området

Anställningsvillkoren för statligt anställda regleras i AST (Allmänt avlönsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän). I AST finns inte några bestämmelser som reglerar rätten till ledighet för att delta i frivilligutbildning. Däremot finns bestämmelser som anger vilken typ av löneavdrag som skall gälla för den som deltar i olika aktiviteter inom totalförsvaret (jfr kapitel 4, p. 4.9).

b) Det landstingskommunala området

Bestämmelser om ledighet finns i §§ 23-28 i kollektivavtalets Allmänna bestämmelser.

I kollektivavtalet regleras inte rätten till ledighet för deltagande i frivillig försvarsutbildning. I avtalets § 27 sägs emellertid att arbetstagare kan få ledigt för enskilda angelägenheter under förutsättning att arbetsgivaren bedömer att så kan ske utan avsevärd olägenhet för arbetet.

c) Det kommunala området

Bestämmelserna på det kommunala området som berör ledighet för värnpliktstjänstgöring m.m. och ledighet för enskilda angelägenheter och utbildning är likalydande med dem som gäller på det landstingskommunala området.

d) Svenska arbetsgivareföreningens område

SAF har utfärdat rekommendationer om förmåner från arbetsgivaren vid viss tjänstgöring inom totalförsvaret (jfr kapitel 4, p. 4.9).

I fråga om frivillig utbildning och tjänstgöring konstaterar SAF att arbetstagare enligt studieledighetslagen har rätt till ledighet i samband med frivillig utbildning.

² Instruktörsutbildningen inom hemvärdet räknas som kompletteringsutbildning. Inom de avtalsslutande organisationerna räknas instruktörsutbildningen däremot som grundutbildning.

E Kommitténs sammanfattning m.m. och slutsatser

Som framgår av det föregående är det endast studieledighetslagen (1974:981) som ger den enskilde rätt till tjänstledighet för frivillig försvarsutbildning. Denna lag har emellertid (jfr tidigare återgivet utdrag ur riksdagens revisorers gransknings-PM) vissa begränsningar. Som närmare framgår av föredragande departementschefens uttalanden i prop. 1974:148 angående ledighetens förläggning kan arbetsgivaren visserligen inte neka arbetstagaren ledighet för studier. Han synes emellertid kunna skjuta på ledighetens förläggning under året. Om så sker kan det inträffa att arbetstagaren inte får avsedd användning för studieledigheten. Det kan med anledning härav sättas i fråga om den som vill gå genom viss bestämd kurs inom frivillig försvarsverksamhet är hjälpt med att hänvisa till studieledighetslagen då han eller hon skall begära ledighet för att gå genom den aktuella kursen.

Att studieledighetslagen inte alltid har varit eller är ett tillräckligt stöd för den enskilde som avser att gå genom frivilligutbildning synes i viss mån bestyrkas av att förhållandevis många kursdeltagare använder semester för att gå genom sådan utbildning. Detta exemplifieras i det följande. Även andra faktorer kan emellertid härvidlag påverka. En del känner uppenbarligen inte till att de med stöd av studieledighetslagen kan få tjänstledighet för frivillig försvarsutbildning. Andra har kanske kännedom om studieledighetslagen men väljer att ta betald semester framför att ta tjänstledighet utan lön. Till detta kommer att den som går genom frivillig försvarsutbildning under sin semester är berättigad till familjebidrag.

Vad gäller kursdeltagares ledighetsförhållanden lämnar kommittén följande två exempel.

I en enkät som gjordes av riksdagsrevisorerna våren 1978 erhöles 308 svar från kursdeltagare i frivillig försvarsutbildning. Enkäten gjordes bland deltagarna i 19 olika FBU-kurser. Av allt att döma var samtliga elever som deltog i enkäten män. Av de 308 kursdeltagarna hade 17 man (6 %) inte förvärvat arbete.

Av kursdeltagarna hade 59 % tjänstledighet eller annan ledighet (t.ex. kompensationsledighet) medan 31 % hade tagit semester för att kunna gå genom kursen.

I de intervjuer av 140 elever, huvuddelen kvinnor, som kommittén genomförde under studiebesök sommaren 1983 framkom att 39 % hade tjänstledighet eller annan ledighet och att 61 % hade tagit semester.

Som framgår av kapitel 5 råder stor enighet om värdet och betydelsen av den frivilliga försvarsverksamheten och den utbildning för uppgifter inom totalförsvaret som de frivilliga åtar sig. Kommittén finner det mot denna bakgrund vara ytterst otillfredsställande att den frivilliga försvarsutbildningen vad gäller lagstadgad rätt till ledighet för den enskilde inte värderas högre än annan utbildning, t.ex. sådan av hobbykaraktär. En klar brist i nuvarande bestämmelser är även enligt kommitténs mening att frivillig personal som går genom frivillig försvarsutbildning — utom vad gäller avtalsenlig repetitionsutbildning — saknar skydd mot uppsägning eller avskedande.

Kommittén kan då det gäller rätt till ledighet för frivillig försvarsverksamhet också erinra om riksdagsmotionen 1984/85:528 i samma fråga. I nämnda motion hemställer motionärerna att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om lagstadgad rätt till ledighet för insatser i frivilliga försvarsorganisationer.

6.2.3 Överväganden

A Mål för ledighetsbestämmelserna

Statsmakterna har under lång tid inriktat sig på att söka i största möjliga utsträckning likställa villkoren för den värnpliktiga personalen och för den frivilliga personalen inom totalförsvaret. Sålunda innebar reformerna inom frivilligverksamheten år 1970 att utbildnings- och tjänstgörings-systemet för den frivilliga personalen med A- och B-avtal principiellt utformades efter värnpliktssystemet. På motsvarande sätt sökte man under 1970-talet på flera punkter så långt möjligt närma de ekonomiska villkoren för frivilligpersonalen till vad som gällde för värnpliktiga. Dessa strävanden har därefter fortsatt. Frivilligförmånskommitténs direktiv synes vara ett uttryck för denna inställning hos statsmakterna.

Kommittén finner det vara rimligt och riktigt att ställa upp samma mål då det gäller möjligheter till och regler för ledighet i samband med de frivilligas utbildning och tjänstgöring. Värnpliktig personal och frivillig personal bör alltså i princip i dessa avseenden ha samma villkor.

Med utgångspunkt i det nyss framförda finner kommittén att lagfäst rätt till ledighet i första hand bör föreligga för all frivillig personal dels då den fullgör avtalsenlig tjänstgöring (repetitionsutbildning) oavsett om denna fullgörs i krigsförband eller som repetitionskurs (motsv.), dels för grundutbildning till en krigsbefattning.

Som framgår av kapitel 3 ingår i den frivilliga försvarsutbildningen även befodringsutbildning och kompletteringsutbildning. Denna övriga utbildning är av stor betydelse för att höja den enskildes personliga förmåga i allmänhet och i innehavd krigsbefattning. Den är också i många fall ovillkorligen behövlig för krigsplacering. Detta gäller t.ex. de fall då lagstadgad värnpliktstjänstgöring eller avtalsenlig tjänstgöring inte ger rum för utbildning som är ett ovillkorligt behov för krigsorganisationen. Sådana behov kan växla beroende på förändringar inom denna organisation. F.n. föreligger t.ex. inom armén ett stort behov av frivilligt åtagen befodringsutbildning av tidigare plutonsbefälsutbildade värnpliktiga till kompanibefälsnivå.

Inom kompletteringsutbildningen förekommer bl.a. omskolning från en krigsbefattning till en annan eller på ny materiel m.m. Denna utbildning är angelägen om det skall vara möjligt att efter förändringar inom krigsorganisationen på bästa sätt ta till vara dem som har innehaft befattningar som utgår eller som har handhaft utgående materiel.

Inom hemvärnet föreligger behov av utbildning vid kurser för kretshemvärnschef resp. hemvärnschef, för hemvärnsgruppschefer och för personal i värnkanontjänst. Denna utbildning är obligatorisk för krigsplacering i de nyssnämnda befattningarna och i övrigt att närmast jämställas med befodringsutbildning.

Kommittén finner det vara rätt och rimligt att den enskilde som frivilligt åtar sig en utbildning som är oundgängligen nödvändig för krigsorganisationen skall ha en i lag stadgad rätt till ledighet för att gå genom sådan utbildning. Kommittén anser därför att all nivåhöjande befodringsutbildning i princip skall ge lagfäst rätt till ledighet. Sådan kompletteringsutbildning som erfordras för att den enskilde skall uppnå eller behålla kompetens för sin krigsbefattning bör enligt kommitténs mening också ge lagstadgad rätt till ledighet.

Jämlikt sina direktiv har kommittén bl.a. att undersöka möjligheterna att i ökad omfattning anlita personal ur frivilligorganisationerna för instruktörsuppgifter. Kommittén som behandlar hithörande frågor i kapitel 9 vill emellertid redan här framhålla att den finner det vara viktigt att underlätta för frivilligorganisationernas egna medlemmar att åta sig tjänstgöring som instruktör. Lagfäst rätt till tjänstledighet för instruktörstjänstgöring inom frivilligverksamheten skulle därvid kunna vara ett led. Kommittén har därför övervägt om inte även tjänstgöring som instruktör i frivilligutbildning borde omfattas av en lagstadgad rätt till ledighet. Ett tungt vägande motiv är därvid att den frivillige har åtagit sig en tidskrävande och kvalificerad utbildning till instruktör. Rättvisan synes emellertid fordra att rätten till ledighet omfattar alla jämförbara frivilliginstruktörer. Även reservofficerare och värnpliktigt befäl har frivilligt åtagit sig en lång och kvalificerad utbildning. Inte heller hemvärnets befäl kan lämnas utanför en rätt till ledighet. I vidare mening måste även andra grupper av instruktörer med särskild kompetens inom visst fackområde övervägas oberoende av om de är medlemmar i en frivilligorganisation eller inte. Grunden härför ligger i att instruktörskompetensen inte är knuten enbart till viss mot instruktörsbefattning inriktad utbildning. En kärnpunkt i frivilligheten är att även ta hänsyn till och ta till vara den varierande kompetens inom olika områden som inryms i de frivilligas egna led i organisationernas egenskap av folkrörelser. Kommittén diskuterar och konstaterar i annat sammanhang (kapitel 8) behovet av en ersättning som bl.a. kompenserar bortfall av ordinarie lön. Kommittén finner emellertid att konsekvenserna av att införa en lagfäst rätt till ledighet för instruktörstjänstgöring medför mycket besvärliga gränsdragningar. Kommittén är därför inte beredd att föreslå att instruktörstjänstgöring inom frivilligutbildningen skall ge lagfäst rätt till ledighet.

Kommittén föreslår sammanfattningsvis att lagfäst rätt till ledighet för frivillig försvarsverksamhet skall omfatta

- all avtalsenlig tjänstgöring (repetitionsutbildning),
- grundutbildning samt
- befodrings- och sådan kompletteringsutbildning som erfordras för att den enskilde skall uppnå eller behålla kompetens för sin krigsbefattning.

B Ledighetens längd. — Konsekvenser för arbetsmarknaden m.m.

Enligt kommitténs mening bör det inte finnas någon tidsbegränsning i den lagfästa rätten till ledighet för frivilligutbildning enligt den omfattning som kommittén föreslår enligt A.

I tabell 6.1 redovisar kommittén det årliga normalantalet kursdeltagare m.m. (utom i ungdomsutbildningen) i kurser om en till tre veckor samt det normala totalantalet kursveckor (motsv.) per år.

Tabell 6.1 Årligt normalantal kursdeltagare (veckokurser och längre) och totalantal deltagarveckor per år

Ändamål	Normalantal deltagare per år i kurser m. m. om			Summa deltagar- veckor/år
	1 vecka	2 veckor	3 veckor och längre	
Grundutbildning	550	2 110	420	6 030
Repetitionsutbildning	1 750	130	—	2 010
Befordringsutbildning	1 600	760	20	3 180
Summa	3 900	3 000	440	11 220

Kommittén bedömer att även efter tillkomsten av lagfäst rätt till ledighet för frivillig försvarsverksamhet enligt här framlagt förslag kommer en del frivilliga att av ekonomiska skäl välja semester före tjänstledighet vid deltagande i frivilligutbildning. Åtskilliga kursdeltagare är vidare skolelever som går genom utbildningen sommartid eller icke yrkesverksamma. Detta innebär att antalet tjänstledighetsfall blir lägre än vad tabellen anger.

Kommitténs förslag innebär att uppskattningsvis högst ca 7 000 frivilliga årligen kommer att utnyttja den lagfästa rätten till ledighet och att antalet ledighetsdagar troligen kommer att vara högst ca 50 000 per år.

Motsvarande siffror för värnpliktiga är: repetitionsutbildning per år ca 90 000 värnpliktiga och drygt en miljon tjänstgöringsdagar samt grundutbildning ca 45 000 värnpliktiga och ca 13 miljoner tjänstgöringsdagar. Kommitténs förslag berör alltså totalt ca tre promille av totalantalet tjänstgöringsdagar. Kommittén anser därför att konsekvenserna för arbetsmarknaden av här framlagt förslag är relativt sett obetydliga. Värdet för totalförsvaret är däremot desto större.

C Ansökningsförfarande

Inkallelse till KFÖ och SÖ torde normalt ske ca sex månader före men kan i undantagsfall ske så sent som en månad före aktuell utbildning.

Normal tidpunkt för senaste anmälan till kurs och antagningsbesked varierar. I normalfallen torde dock anmälan göras ca tre månader före och antagningsbesked lämnas en till två månader före kursstart. Det förekommer dock att den frivillige blir antagen som elev vid kurs i mycket sent skede på grund av att återbud har lämnats av annan elev.

Kommittén anser att den enskildes ansökan om ledighet i normalfallet bör komma arbetsgivaren till handa senast omkring tre månader före början av aktuell ledighet. Till ansökan bör fogas inkallelseorder (motsv.) resp. intyg om utbildningens tid och karaktär. Den av statens arbetsgivarverk (SAV:s cirkulär 1984:A 19) fastställda blanketten

(M7102-384430-8) Intyg om frivillig utbildning inom totalförsvaret bör enligt kommitténs mening härvid kunna användas. Anmälan till arbetsgivaren om att antagning till sökt kurs har skett bör ske så snart den enskilde har erhållit antagningsbesked.

D Ledighetsreglernas inplacering

De bestämmelser om rätt till ledighet för frivillig försvarsverksamhet som föreslås tillkomma bör enligt kommitténs mening lämpligen föras in i lagen (1939:727) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av värnpliktstjänstgöring m.m. Kommittén föreslår att så sker. Nämnda lag föreslås samtidigt bli kompletterad med bestämmelse som ger all personal som går genom frivillig försvarsutbildning skydd mot uppsägning eller avskedande med anledning av sådan utbildning.

6.3 De ekonomiska villkoren för att delta i frivillig försvarsverksamhet

6.3.1 Nuvarande bestämmelser i avtal

A Det statliga området

Som framgår av p. 6.2.2 D finns enligt AST bestämmelser som anger vilken typ av löneavdrag som skall gälla för den som av myndighet beviljas ledighet för att delta i frivillig försvarsverksamhet. Bestämmelserna innebär följande.

Tjänstgöring

Frivillig utbildning, som fordras för att vinna eller behålla kompetens för befattning i totalförsvaret.

Tjänstgöring vid allmänna hemvärnet, däri inbegripet sammanträde med organ för förslags- och beslutanderätt inom allmänna hemvärnet.

Löneavdrag

B-avdrag 32 dagar av ett och samma kalenderår; dock skall C-avdrag tillämpas för dag då den frivillige får dagpenning.

C-avdrag i övrigt

B-avdrag 14 dagar av ett och samma kalenderyr.

C-avdrag i övrigt.

B-avdraget är ungefär 30 % av lönen och C-avdraget hela lönen.

B Det landstingskommunala området

Under ledighet för enskilda angelägenheter kan enligt avtalets § 27 arbetstagaren, om synnerliga skäl föreligger, medges rätt att behålla lönen under sammanlagt högst tio arbetsdagar per kalenderår. Som synnerliga skäl räknas inte deltagande i frivillig utbildning.

Enligt § 28 kan arbetstagaren vid ledighet för att genomgå utbildning

av arbetsgivaren medges rätt att behålla lönen eller del därav. Deltidsanställd arbetstagare kan av arbetsgivaren även medges rätt till fyllnadslön eller del därav. Arbetsgivaren har rätt att föreskriva särskilda villkor för att arbetstagaren skall få uppbära och behålla lön, som har beviljats för ledigheten. I avtalet finns bestämmelser om att lönen under ledighet skall minskas med annan ersättning som utgår. Bl.a. skall lönen reduceras med vissa ersättningar enligt lagen om allmän försäkring och militärersättningsförordningen.

C Det primärkommunala området

Bestämmelserna på det kommunala området som berör ledighet för värnpliktstjänstgöring m.m. och ledighet för enskilda angelägenheter och utbildning är likalydande med dem som gäller på det landstingskommunala området.

D Svenska arbetsgivareföreningens område

Som framgår av kapitel 4 (p. 4.9) rekommenderar SAF arbetsgivaren att då ledighet beviljas den anställde vid frivillig befälsutbildning och hemvärnsutbildning lämna den anställde ett bidrag med 25 % av lönen (semesterlönen). När det gäller arbetstagare som frivilligt deltar i grund- eller repetitionsutbildning samt avtalsbundna arbetstagare under krigsförbands- och särskilda övningar bör, enligt SAF, normalt inte några bidrag ges av arbetsgivaren. Ledighet i samband med frivillig utbildning och tjänstgöring räknas inte i anställningstiden vid beräkning av antalet betalda semesterdagar.

6.3.2 Kommitténs rekommendationer

Kommittén har under sina studiebesök ansett sig kunna konstatera att landstings- och kommunanställda är underrepresenterade inom frivilligverksamheten. Kommittén har vidare inte påträffat någon landstings- eller kommunanställd deltagare i frivilligutbildning som har medgetts rätt att behålla lönen eller del därav under tjänstledighet för frivillig försvarsutbildning. Statsanställda deltagare som har intervjuats av kommittén har däremot haft sådan förmån under tjänstledighet.

Eftersom betydande inslag av kvinnor finns bland den landstings- och kommunanställda personalen bedömer kommittén det vara särskilt angeläget att dessa offentliganställda kvinnliga tjänstemän får möjligheter att delta i frivilligverksamheten på samma villkor som de kvinnliga statsanställda.

Kommitténs förslag i kapitel 8 om att dagpenning skall införas som generell ersättning till frivillig personal i fredstid innebär att frivillig personal oavsett civil anställning får möjligheter att delta i frivilligverksamhet på samma villkor. Kommittén konstaterar i kapitel 8 även att föreslaget ersättningssystem i fredstid för frivillig personal även innebär att det inte längre förefaller vara nödvändigt att i allmänt avlönsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST) behålla bestämmelsen om

rätt att vid tjänstledighet för viss frivillig utbildning och tjänstgöring erhålla lön med B-avdrag.

6.3.3 Åtgärder i övrigt för att underlätta främst kvinnors deltagande i frivilligverksamhet

Kommittén bedömer att den barnorganisation som frivilligorganisationerna sätter upp under beredskap och krig samt i viss utsträckning övar i anslutning till krigsförbandsövningar av större omfattning är av stort värde för de frivilliga — främst kvinnor — som har omvårdnad om minderåriga barn.

Frågan om ersättningar till personal inom frivilligorganisationernas barnorganisation behandlar kommittén då det gäller beredskap och krig i kapitel 7 och KFÖ (motsv.) i kapitel 8.

Kommittén har även övervägt ev. åtgärder för att ge frivillig personal bidrag till att täcka kostnader för barnpassning i samband med vecko-kurser o.d. Kommittén konstaterar emellertid att den i kapitel 8 föreslagna dagpenningen till frivillig personal vid flertalet sådana kurser till del bör kunna ses som bidrag för att täcka sådana kostnader. En ev. barnpassningsersättning skulle därmed vara aktuell främst inom hemortsutbildningen och vid korta kurser t.ex. över veckoslut. Kommittén finner att ett sådant bidrag, som måste behovsprövas, blir administrativt betungande för berörda frivilligorganisationer. Det står också i strid med uttalandet i kommitténs direktiv att förmånssystemet skall vara enkelt och lätt att administrera. Vidare anges att kommittén skall eftersträva generella förmåner.

Frivilligförmånskommittén avstår därför från att föreslå någon form av barnpassningsbidrag.

7 Ersättningar till frivillig personal i krigsorganisationen vid beredskapstillstånd och i krig

7.1 Allmänt

Jämlikt prop. (1982/83:115) åligger det kommittén att pröva om ersättning till frivillig personal inom försvarsmakten, inkl. hemvärdnet, och civilförsvaret under beredskapstillstånd och krig enligt dagpenningssystemet är lämplig.

I samma prop. (s. 39) uttalade departementschefen också att enligt hans mening borde möjligheten att få näringsbidrag finnas även i krig. Vidare angavs följande.

När det gäller frågan om familjebidraglagen bör ändras så att även frivilliga kan erhålla näringsbidrag samtidigt med dagersättning¹ är jag inte beredd att nu ta ställning till en sådan förändring. Jag anser att den tidigare nämnda kommittén om förmåner m.m. vid frivillig försvarsverksamhet bör studera denna fråga så att konsekvenserna av en sådan ändring blir ytterligare belysta.

7.2 Frivillig personal inom försvarsmakten och civilförsvaret

Ersättningen till personal inom försvarsmaktens, inkl. hemvärdnet, och civilförsvarets krigsorganisation under beredskap och krig skall ske enligt det s.k. dagpenningssystem som gäller för värnpliktiga, vapenfria, civilförsvarspliktiga och frivilliga vid repetitionsutbildning i fred (prop. 1982/83:115, FöU 1982/83:11, rskr 1982/83:291, efter förslag Ds Fö 1982:1 av värnpliktsförmånsutredningen). Förutom dagpenning m.m. kommer också ett särskilt fälttraktamente att utbetalas till den enskilde (kap. 4, p. 4.1.4). Värnpliktigt befäl och hemvärnsbefäl erhåller härutöver befattningspenning (jfr kap. 4, p. 4.1.2).

För hemvärdnet och dess personal med B-avtal hade värnpliktsförmånsutredningen föreslagit ett annat ersättningsystem än för de värnpliktiga. Sedan bl.a. ÖB och rikshemvärnschefen hade avstyrkt särbehandlingen av hemvärdnet anförde departementschefen (prop. 1982/83:115) bl.a. följande.

¹ I prop. anges (s. 39) visserligen "dagersättning". Kommittén utgår från att detta är en felskrivning. Enligt familjebidraglagen är det nämligen f.n. så att det endast är då den frivillige får dagersättning som han/hon också kan få familjebidrag, däribland näringsbidrag.

Jag finner att utredningens förslag i fråga om personal ur de frivilliga försvarsorganisationerna har utformats främst mot bakgrund av att de frivilliga förutsätts tjänstgöra endast korta tider och nära hemmet. I likhet med bl.a. överbefälhavaren är jag dock för egen del tveksam om detta system är administrativt mindre betungande än dagpenningssystemet. Jag är även principiellt tveksam till om ett annat ersättningssystem bör tillämpas för frivillig personal än för värnpliktiga m.fl. Jag förordar därför att den frivilliga personal som skall tjänstgöra inom försvarsmakten, inkl. hemvärnet, och civilförsvaret omfattas av samma dagpenningssystem som värnpliktiga m.fl. Frivillig personal inom driftvärnet bör dock, liksom personal inom verkskyddet, avlönas av ordinarie arbetsgivare. Från flera remissinstanser har föreslagits att ersättningssystemet för frivilliga ytterligare klarläggs. Jag anser att kommittén (Fö 1982:08) om förmåner m.m. vid frivillig försvarsverksamhet inom ramen för sina direktiv även har att pröva frågan om ersättning vid beredskap och krig. I den mån dagpenningssystemet då befinns olämpligt för den frivilliga personalen bör förslag till undantagsregler m.m. utarbetas.

7.3 Frivillig personal inom totalförsvarets civila delar

7.3.1 Organisatorisk bakgrund

Frivillig, i fredstid utbildad och avtalsbunden (A- eller B-avtal) personal tas inom de civila delarna av totalförsvaret f.n. i anspråk för följande uppgifter.

- Inom jordbruket* som djurvårdare och traktorförare, varvid de krigsplaceras som djurvårdare (personal ur SBS).
- Inom veterinärväsendet* som veterinär- och laboratoriebiträden (personal ur SBS).
- Inom civila transportföretag* som lastbils- och bussförare (personal ur FAK eller SKBR).
- Inom den civila hälso- och sjukvården* som civilsamariter och personal till blodgivningsexpeditioner och krigsblodcentraler (samtliga ur SRK och huvudsakligen med B-avtal) samt förare av ambulans (ur SKBR).
- Inom civilbefälhavarkanslier och krigslänsstyrelser* som bilförare (ur SKBR), sjukvårdspersonal (ur SRK), expeditions-, sambands- och förplägnadspersonal samt ordonnanser (ur SLK, FRO och FMCK).
- Inom civilförsvaret* som flygförare och markpersonal (ur FFK) samt hundförare (ur SBK) för räddningshundar.

Sveriges civilförsvarsförbund har utrett möjligheterna att rekrytera och utbilda frivillig personal till hemskyddsombud inom civilförsvaret. F.n. räknas med att dessa frivilliga skall teckna B-avtal.

Som framgår av p. 7.2 omfattar principbeslutet om ersättningar under beredskap och krig såväl försvarsmaktens som civilförsvarets personal i krigsorganisationen. Kommittén behandlar därför i dessa frågor fortsättningsvis frivilligpersonalen inom civilförsvaret tillsammans med försvarsmaktens frivilliga personal.

7.3.2 Gällande bestämmelser om ersättningar

I regeringens förordning (FFS 1977:10) om förmåner till frivillig personal m.fl. anges följande.

1 § Denna förordning tillämpas i den mån ej särskilda bestämmelser gäller vid beredskapstillstånd eller krig.

Några andra av regeringen utfärdade bestämmelser om ersättningar och förmåner under beredskap och krig till frivilligpersonal inom totalförsvarets civila delar finns inte.

Eftersom nyssnämnda regeringsförordning, då det gäller dagersättning, dagpremie och dagpenning, uteslutande knyter dessa ersättningsförmåner till olika typer av utbildning ger förordningen inte något klart besked om den frivillige vid beredskap och krig skall ha dagersättning och dagpremie eller dagpenning.

I "Bestämmelser för frivillig försvarsverksamhet — A- och B-personal — inom totalförsvaret" (FrivT), fastställd av ÖB och AMS gemensamt, anges följande om ersättningar i krig till frivillig personal inom totalförsvarets civila del: "1.20.2. Förmåner utgår enligt allmän författning, reglemente eller avtal". Från AMS har under hand upplysts att dessa ersättningar beräknas bli desamma som de som torde komma att gälla för dem som tas i anspråk med stöd av allmänna tjänstepliktslagen (159:83).

AMS redovisade i remissvar 1982-08-03 över värnpliktsförmånsutredningens betänkande (Ds Fö 1982:1) "Ersättningar till personal i krigsorganisationen" styrelsens syn på krigsförmånerna inom totalförsvarets civila del enligt följande.

Arbetsmarknadsstyrelsen har hittills utgått från att den frivilligpersonal som av länsarbetsnämnderna krigsplaceras för att arbeta vid åkerier, jordbruksföretag o.dyl. skall avlönas i likhet med övriga anställda inom samma verksamhetsområde, dvs. ha lön efter sin kompetens och arbetsuppgift. Vissa riktlinjer finns i ersättningsfrågan inom dessa verksamhetsområden.

Det av utredningen föreslagna krigssystemet kan kanske vara tillämpligt på den frivilligpersonal som arbetar inom områden där jämförelser med "fredspersonalens" ersättning ej går att göra. Denna fråga bör ytterligare utredas för att belysa konsekvenserna.

7.3.3 Värnpliktsförmånsutredningens synpunkter m.m.

Den förutnämnda värnpliktsförmånsutredningen redovisade i sitt betänkande bl.a. de allmänna förutsättningarna för utformning av ett ersättningssystem för krigsorganisationens personal. Utredningsmannen anförde i anslutning härtill bl.a. följande.

Enligt 1978 års försvarskommitté (Säkerhetspolitiken och totalförsvaret) är den fredstida lagstiftningen på det arbetsrättsliga området ett exempel på författningar som uppenbart inte är avsedda att tillämpas i krig och andra utomordentliga förhållanden men där undantagsföreskrifter inte finns. Försvarskommittén uttalar också att de särskilda beredskapsförfattningar som krävs bör vara utfärdade

i fred och att särskilda rekvisit för tillämpningen skall anges. Detta gäller också om förberedelser för avsteg från fredstida avtal på arbetsmarknaden.

Av redovisningen i det föregående framgår också att det inte finns författningens-
enliga grunder för företag och myndigheter att planera för förlängd arbetstid eller andra ändringar av gällande arbetsmarknadslagstiftning under krig. Därmed finns inte heller incitament eller lagenlig grund för arbetsmarknadens parter att träffa speciella avtal för krigsförhållanden. Jag anser därför att det inte finns förutsättningar för närvarande att åstadkomma speciella avtal om anställningsvillkor och förmåner i krig.

Enligt min mening är det inte heller rimligt att utgå från att fredsavtal med nuvarande utformning kan tillämpas i krig. Av redovisningen i kapitel 2 framgår att nuvarande löneavtal är beräkningstekniskt komplicerade och kräver dels noggrann redovisning av arbetad tid m.m., dels datorstöd för beräkning och utbetalning. Myndigheters och företags lönesystem är ofta uppbyggda kring centraldatorer. Större företag och myndigheter betalar genomgående ut lön via bankernas centrala system. I krig är risken stor att centralt uppbyggda datorsystem inte fungerar. Beräkning och utbetalning av löner kommer i det läget för flertalet företag och myndigheter inte att kunna ske enligt i fred gällande avtal.

Min bedömning är alltså att nu gällande fredsavtal på arbetsrättens område inte kan tillämpas i krig. Det är också liten sannolikhet för att de i fred tillämpade rutinerna för beräkning och utbetalning av löner och andra förmåner kan användas efter ett krigsutbrott. I avsaknad av en för krig eller andra utomordentliga förhållanden avpassad reglering av arbetsrättens område finns det inte heller f.n. förutsättningar att träffa speciella avtal för krig. Därför anser jag att det inte är möjligt att utforma ett ersättningsystem till personal i totalförsvarets krigsorganisation som bygger på förtjänstnivån på den civila arbetsmarknaden i krig.

Värnpliktsförmånsutredningens överväganden ledde så småningom fram till förslaget att all personal (med vissa angivna undantag) som tjänstgör i försvarsmaktens och civilförsvarets krigsorganisation under beredskapstillstånd och krig skall få dagpenning som motsvarar sjukpenningen.

Utredningen pekade även (kap. 8) på några områden inom de civila delarna av totalförsvaret inom vilka den bedömde det angeläget att pröva förutsättningarna för en vidgad tillämpning av det föreslagna systemet för ersättning i krig till värnpliktiga m.fl. Dessa områden var bl.a. den civila hälso- och sjukvården samt icke statsanställda som i krig kommer att tjänstgöra inom civilbefälhavarkanslier och länsstyrelser.

Vad gäller personal inom den civila hälso- och sjukvården pekade värnpliktsförmånsutredningen på att det finns ett ganska stort antal icke värnpliktiga personer uttagna i fred för arbeten inom försvarsmaktens sjukvårdsorganisation² i krig. Även de senare skulle enligt utredningens förslag komma att få värnpliktsersättning. Eftersom vissa sjukvårdskunniga personer skulle komma att omfattas av ersättningsystemet för värnpliktiga m.fl. i krig fann utredningen att rättviseskäl talade för att samma ersättning borde utgå även till motsvarande personalkategorier inom den civila sektorn.

Värnpliktsförmånsutredningen lämnade inte några synpunkter på hur systemet med ersättningar under beredskapstillstånd och krig till personal inom övriga delar av det civila totalförsvaret borde utformas. Denna fråga behandlades därmed inte heller i prop. 1982/83:115.

² De är krigsplacerade inom denna (kommitténs anm.).

Frivilligförmånskommittén kan i denna punkt slutligen notera att frågan om särskilda beredskapsförfattningar inom det arbetsrättsliga området f.n. behandlas av beredskapsdelegationen (A 1983:02) inom arbetsmarknadsdepartementet. Några direktiv för dennas arbete har, såvitt kommittén känner till, inte utfärdats av regeringen.

7.4 Frivilligorganisationernas egen personal

Frivillig, i fredstid utbildad och avtalsbunden personal tas under beredskapstillstånd och i krig i anspråk inom frivilligorganisationerna för följande uppgifter.

- Inom resp. avtalslutande frivilligorganisation för samverkan med totalförsvarsmyndigheter på skilda nivåer (jfr kap. 2, figur 2.1) samt för fortsatt planläggning och ledning av frivilligverksamheten.
- Inom frivilligorganisationernas egen barnorganisation för barnpassning åt inkallad frivillig personal.

Frågan om ersättning under beredskapstillstånd och krig till frivilligorganisationernas egen avtalsbunden personal behandlades inte av värnpliktsförmånsutredningen eller i prop. 1982/83:115.

7.5 Kommitténs överväganden och förslag

7.5.1 Ersättningar till frivillig personal inom försvarsmakten och civilförsvaret

Under frivilligförmånskommitténs arbete har inte framkommit något som tyder på att dagpenningssystemet, med tillägg av fälttraktamente och i förekommande fall befattningspenning, skulle vara olämpligt för den frivilliga personalen inom försvarsmaktens, inkl. hemvärdet, och civilförsvarets krigsorganisation under beredskapstillstånd och i krig. Kommittén har även erfarit att det inte heller under riksförsäkringsverkets arbete med utformningen av rutiner för utbetalning av ersättningen enligt dagpenningssystemet har framkommit något som talar mot att det omfattar även den frivilliga personalen inom försvarsmaktens och civilförsvarets krigsorganisation. Kommittén finner därför att pågående arbete med att införa detta system även för frivillig personal bör fullföljas.

På några punkter bör emellertid, enligt kommitténs mening, det tidigare fattade principbeslutet i frågan kompletteras. Det gäller dels tidpunkten då dagpenningssystemet för hemvärdets personal skall börja gälla, dels viss begränsning av systemets tillämpning inom hemvärdet.

Kommittén konstaterar att hemvärdet kan komma att bli den del av försvaret som före alla andra delar beordras inta beredskap — hemvärnsberedskap. Med anledning härav finner kommittén det vara naturligt att allmänna hemvärdets personal i princip omfattas av dagpenningssystemet från och med den tidpunkt då hemvärnsberedskap införs. Kommittén föreslår bestämmelser av denna innebörd i sitt författningsförslag.

I hemvärnets ingår också driftvärnets. Dess personal avlönas under fredstid av sin arbetsgivare. Kommittén utgår från att driftvärnets personal under hemvärnsberedskap och krig liksom under fredstid avlönas av sin arbetsgivare. Kommittén räknar även med att personal inom företagshemvärn, som utgör en del av allmänna hemvärnets, avlönas på samma sätt under beredskapstillstånd och krig.

7.5.2 Ersättningar till frivillig personal inom totalförsvarets civila delar (utom civilförsvaret)

Det kan konstateras att de frivilliga inom totalförsvarets civila delar utbildas och avtalsbinds för att AMS och socialstyrelsen i ett läge då värnpliktiga och civilförsvarspliktiga inkallas och då samhället omställs för krig skall ha ett antal direkt gripbara personer för att täcka avgångar eller tillgodose speciella behov.

De frivilliga är genomgående placerade inom civila verksamhetsområden där samtidigt tidigare verksamma fortsätter sitt arbete men där påfyllning av personal behövs. Eftersom de inom dessa sektorer tidigare verksamma och de som tillförs genom vanlig arbetsförmedling eller med stöd av t.ex. allmänna tjänstepliktslagen (1959:83) torde komma att erhålla lön enligt "gällande författning, reglemente eller avtal" synes det vara naturligt att även frivillig personal med A- eller B-avtal som placeras inom dessa sektorer får samma ersättning. Om de skulle få ersättning enligt dagpenningssystemet skulle detta komma att uppfattas som omotiverat och i vissa fall orättvist. Detta system torde dessutom bli krångligare för deras arbetsgivare.

Vad kommittén i det föregående har anfört gäller de delar av det civila totalförsvaret som är att hänföra till näringslivet. Bilden av de civila delarna av totalförsvaret är emellertid inte entydig. Inom andra sektorer kommer de frivilliga att tjänstgöra i civila organisationer (enheter) som sätts upp enligt i stort samma mönster som t.ex. staber inom försvarsmaktens krigsorganisation. Kring en i fredstid befintlig kärnorganisation byggs den krigsorganiserade enheten upp med bl.a. frivillig personal. Typexempel är civilbefälhavarkanslier och krigslänsstyrelser.

Eftersom frivillig personal inom nyssnämnda enheter tjänstgör under i stort samma betingelser som frivillig personal inom försvarsmaktens staber talar detta för att dessa två grupper av frivillig personal också bör vara inordnade i samma ersättningssystem under beredskapstillstånd och i krig. Härtill kommer att civilbefälhavarkansli resp. krigslänsstyrelse normalt är samgrupperade med militärområdes- resp. försvarsområdesstab. Frivillig personal inom sådan civil enhet kommer därmed ofta i kontakt med frivillig personal inom den samgrupperade militära staben och kan jämföra sin ersättning med den som de frivilliga inom den militära staben får. Av bl.a. psykologiska skäl bör frivillig personal inom civilbefälhavarkansli och krigslänsstyrelse därför under beredskapstillstånd och krig få ersättning enligt dagpenningssystemet med tillägg av fälttraktamente. Vad gäller befattningspenningen konstaterar kommittén att den utbetalas även till civilförsvarspliktiga som "genom sin befattning har särskilt merarbete eller ansvar" (prop. 1975/76:134, s. 19).

Kommittén finner att samma regel bör gälla för frivillig personal inom de civila delarna av totalförsvaret då den får ersättning enligt dagpenningssystemet.

Även enheterna inom den civila krigssjukvården organiseras kring en kärna av i fred anställd personal. Utöver frivillig personal tillförs dessa enheter vid beredskap och i krig personal som i fredstid inte är sysselsatt inom hälso- och sjukvård men som jämlikt lagen (1981:292) har tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m.m. Denna personal torde komma att erhålla lön enligt "gällande författning, reglemente eller avtal". Detta förhållande talar för att även den frivilliga personal som tillförs samma enheter bör få samma ersättning.

Huvuddelen av frivilligpersonalen inom den civila krigssjukvården är civilsamariter med B-avtal. Dessa samariter ur Svenska röda korset avses för förstärkning av distriktssköterskorna och hemsjukvården. De har, som framgår av deras avtal, tillfällig tjänstgöring inom krigssjukvården. Civilsamariterna kan visserligen inte direkt jämföras med någon befintlig yrkeskategori inom sjukvården. Kommittén bedömer emellertid att det bör vara möjligt att under beredskapstillstånd och krig ge denna personal lön enligt samma normer som annan personal som tillfälligt tas i anspråk inom krigssjukvården.

Den andra stora gruppen frivilliga inom den civila krigssjukvården är förare av ambulans (ur SKBR), krigsplacerade vid beredskapssjukhus. Dessa förare beräknas, enligt underhandsuppgift från socialstyrelsen, få arbetsuppgifter som är något lindrigare än de som åvilar yrkesförare av ambulans. Frivilligförmånskommittén betvivlar emellertid för egen del att det under de förhållanden som kan förutses råda under ett krig är möjligt att skilja mellan arbetsuppgifterna för yrkesförare av ambulans och frivillig förare av ambulans. Kommittén anser därmed att denna grupp av frivilligpersonal inom den civila krigssjukvården bör erhålla lön enligt "gällande författning, reglemente eller avtal".

Återstående grupper av frivilligpersonal inom den civila krigssjukvården är de ur SRK som avses för blodgivningsexpeditioner och krigsblodcentraler. Förstnämnda grupp fullgör kontorsarbete medan de frivilliga vid krigsblodcentraler saknar direkt motsvarighet i yrkeskategori inom sjukvården. Kommittén anser emellertid att det bör vara möjligt att ge båda dessa grupper av frivilligpersonal lön enligt "gällande författning, reglemente eller avtal" vid beredskapstillstånd och krig.

Kommitténs överväganden leder alltså fram till två skilda system för ersättning under beredskapstillstånd och i krig för frivillig personal inom de civila delarna av totalförsvaret enligt följande.

- Frivillig personal inom civilbefälvarkanslier och krigslänsstyrelser bör — liksom frivillig personal inom försvarsmakten och civilförsvaret — få ersättning enligt dagpenningssystemet med tillägg av fälttraktamente och i vissa fall befattningsspenning.
- All övrig frivillig personal inom totalförsvarets civila delar (utom civilförsvaret) bör få ersättning (lön) enligt "gällande författning, reglemente eller avtal".

7.5.3 Ersättningar till frivilligorganisationernas egen personal

Avtal för frivilligorganisationernas egen personal (jfr p. 7.4) i krigsorganisationen sluts mellan den enskilde och aktuell avtalsorganisation. A-avtal för tjänstgöring i organisationernas samverkansorgan (personal som avses för samverkan med totalförsvarsmyndigheter och fortsatt planläggning och ledning av frivilligverksamheten) tecknas härvid mellan den enskilde och egen organisation enligt dennas bestämmelser. Övriga avtal — B-avtal för tjänstgöring i samverkansorgan och alla avtal för barnorganisationen — tecknas mellan den enskilde och hennes kår (motsv.).

Frågan om vilken ersättning som bör utbetalas till organisationernas egen personal under beredskap och krig är enligt kommitténs mening bl.a. beroende av om ett arbetsgivare-arbetsstagareförhållande kan anses föreligga mellan berörd frivilligorganisation och den enskilde. Enligt kommitténs mening kommer så inte att vara fallet. Kommittén anser även att frivilligorganisationerna saknar förutsättningar att under beredskap och krig ikläda sig en arbetsgivarroll och ta arbetsgivaransvar för den interna verksamhet som avses bedrivas. Frivilligorganisationerna torde samtidigt också sakna möjligheter att fastställa och till den egna personalen betala ut ersättning (lön) enligt "gällande författning, reglemente eller avtal". Dessa förhållanden talar för att frivilligorganisationernas egen personal under beredskap och krig bör erhålla ersättning enligt dagpenningssystemet.

För den frivilliga personalen i barnorganisationen kan saken framdeles ev. komma i ett annat läge. Kommittén vill nämligen inte utesluta möjligheten att frivilligorganisationernas barnorganisation framdeles samordnas med den kommunala barnomsorgen varvid ansvaret för denna och arbetsgivaransvaret för personalen kan förutsättas övergå till kommunerna.

Kommittén konstaterar vidare att den del av frivilligorganisationernas egen avtalsbundna personal som avses för samverkan i flertalet fall kommer att under beredskapstillstånd och krig vara i nära kontakt med militär stab. Bl.a. skall myndigheterna medverka till att frivilligorganisationernas samverkanspersonal, om den så önskar och det är praktiskt möjligt, får tillgång till lokaler inom myndigheten. Kommittén finner det därmed vara naturligt att denna avtalsbundna personal erhåller ersättning enligt dagpenningssystemet under beredskapstillstånd och krig.

På grundval av det anförda föreslår kommittén att frivilligorganisationernas egen personal i samverkansorgan och barnorganisationen under beredskap och krig erhåller ersättning enligt dagpenningssystemet med tillägg av fälttraktamente och i vissa fall befattningspenning.

7.5.4 Frågan om näringsbidrag

Frivilligförmånskommittén kan för egen del inte finna några skäl för att frivillig personal inom försvarsmaktens och civilförsvarets krigsorganisation under beredskap och krig i ekonomiska hänseenden skall behandlas annorlunda än värnpliktig personal. Även frivillig personal som

enligt det föregående föreslås få dagpenning bör därför ha möjlighet att få näringsbidrag.

Vad gäller frivillig personal som enligt det föregående föreslås få ersättning (lön) enligt "gällande författning, reglemente eller avtal" finner kommittén följande.

Föreslagen ersättning (lön) är såsom framgår avpassad efter den arbetsuppgift som den frivillige har att fullgöra inom totalförsvarets civila delar. Lönen kan av naturliga skäl inte vara avpassad för att garantera att en frivilligs näring (rörelse) kan återupptas eller fortgå efter hans/hennes tjänstgöring. Kommittén anser därför att även frivillig personal som föreslås få ersättning (lön) enligt "gällande författning, reglemente eller avtal" bör ha möjlighet att få näringsbidrag under beredskapstillstånd och krig.

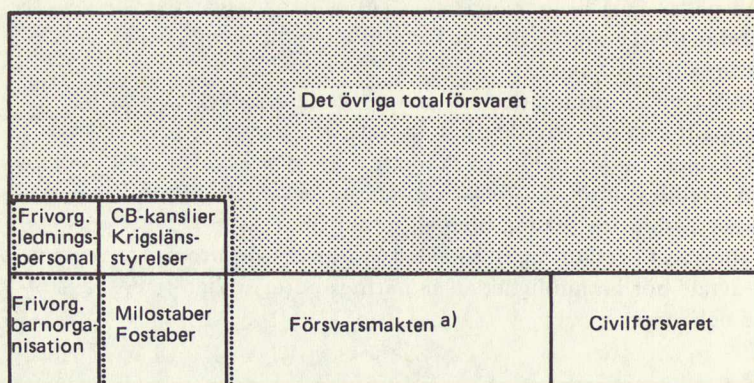
7.5.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis föreslår kommittén följande rörande ersättningar till frivillig personal under beredskapstillstånd och i krig.

- Pågående arbete med att införa dagpenningssystemet för frivillig personal inom försvarsmakten (inkl. hemvärnet) och civilförsvaret bör fullföljas.
- För hemvärnet bör gälla att ersättningar enligt dagpenningssystemet träder i kraft då hemvärnsberedskap beordras.
- Frivillig personal inom civilbefälhavarkanslier och krigslänsstyrelser bör få ersättningar enligt dagpenningssystemet.
- Frivillig personal inom övriga civila delar av totalförsvaret bör erhålla lön enligt "gällande författning, reglemente eller avtal", dvs. följa de regler som kan komma att gälla för anställda inom näringslivet resp. den civila krigssjukvården.
- Frivilligorganisationernas egna avtalsbundna personal bör få ersättningar enligt dagpenningssystemet.
- Även frivillig personal bör ha möjlighet att få näringsbidrag.

Kommittén åskådliggör sina förslag rörande ersättningar till frivillig personal i krigsorganisationen vid beredskapstillstånd och i krig med figur 7.1.

Figur 7.1 Kommitténs förslag till ersättningsförhållanden för frivillig personal under beredskapstillstånd och i krig

= lön enligt "gällande författning, reglemente eller avtal"

= dagpenning

= samgruppering

a) Personal i företagshemvärn och driftvärn förutsätts alltså bli avlönad av ordinarie arbetsgivare.

8 Ersättningar till frivillig personal i fredstid

8.1 Allmänt och vissa grunder

De krav som kommitténs direktiv ställer på ersättnings- och förmånssystemet för frivillig personal är följande.

- Det skall uppfattas som rättvist av dem som fullgör utbildning eller tjänstgöring och samtidigt vara enkelt och lätt att administrera.
- Det skall på enkelt sätt fortlöpande kunna anpassas till ändrade utbildnings- och tjänstgöringsbetingelser.

Direktiven ålägger härutöver kommittén att särskilt pröva möjligheterna att reglera förmånerna inom frivilligverksamheten genom mer generella bestämmelser. Del av denna prövning görs i kapitel 13. Vidare anges att kommittén särskilt skall granska om det är möjligt att omvandla olika förmånstyper till generella ersättningar och låta dessa utgå oberoende av tillhörighet till viss frivilligorganisation eller kategori av frivilligpersonal.

Med utgångspunkt i de begrepp som användes i regeringens prop. 1982/83:115 om förbättrade förmåner åt värnpliktiga m.fl. bör följande anses ingå i *begreppet generella ersättningar* och förmåner (jfr även tabell 8.1).

- Dagersättning, dagpenning, befattningspenning och utbildningspremier.
- Särskild ersättning för personal inom frivilliga flygkåren som deltar i flygning. De särskilda ersättningarna till värnpliktiga (för sjötjänstgöring, dykeriarbete, flygtjänstgöring och fallskärmstjänst) slopades efter förslag i prop. 1982/83:115.
- Förplägnadsersättning, inkvarteringsersättning och beklädnadsersättning.
- Samtliga reseförmåner och ersättningar vid resor.

De behovsprövade förmånerna är enligt samma proposition de ersättningar som omfattas av det övergripande begreppet familjebidrag och därutöver vissa ersättningsformer — flyttningsbidrag och särskild ekonomisk hjälp. De två senare har inte varit aktuella inom den frivilliga försvarsverksamheten.

Huvuddelen av frågorna om ersättningar i fredstid till frivillig personal behandlar kommittén i detta kapitel. Ytterligare frågor om ersätt-

Tabell 8.1 Förekomsten av vissa huvudgrupper av generella resp. behovsprövade kontanta ersättningar till frivillig personal. — Nuvarande ordning (terminologi enligt prop. 1982/83:115)

Typ av ersättning	Förekommer vid					
	Grund- utbild- ning (GU)	Befordrings- utbildning (BU)	Komplet- terings- utbildning (KU)	Repetitionsutbildning (RU)		
				KFÖ/SÖ	Kurs Annan tjt	Hemvärns- övning
A. Generella						
Dagersättning	X ^{a)}	X ^{a)}	X ^{a)}	—	X ^{b)}	X ^{b)}
Dagpremie	—	—	—	—	X ^{b)}	X ^{b)}
Dagpenning	—	c)	—	X	—	—
Befattningspenning	—	—	—	X	—	—
Utbildningspremie	X	X	—	—	—	—
B. Behovsprövade						
Familjebidrag	X ^{d)}	X ^{d)}	X ^{d)}	—	X ^{d)}	—

^{a)} Vid utbildning minst två dagar i följd och i medeltal minst sex timmar per dag.

^{b)} Vid utbildning minst tre timmar i följd och av visst slag.

^{c)} Kan förekomma under tillämpningsskede (då detta fullgörs under KFÖ).

^{d)} Vid utbildning minst fem dagar i följd.

ningar till frivillig personal i fredstid — till vissa befäl inom hemvärdet och till frivilligorganisationernas funktionärer — behandlar kommittén i kapitel 10.

En detaljfråga rörande familjebidragen — nämligen om frivillig personal skall kunna få näringsbidrag — behandlar kommittén i kapitel 7 (p. 7.5.4). Ytterligare detaljfrågor vad rör familjebidragen behandlar kommittén i p. 8.7 i det följande.

8.2 Grundläggande överväganden

Vad först gäller de ersättningar och förmåner som rubriceras som behovsprövade konstaterar kommittén följande.

Familjebidrag utgår f.n. till frivillig personal enligt i stort samma grunder som till värnpliktig personal. Den enskilde har att ansöka om det aktuella bidraget. Behovet av bidrag prövas och avgörs av den frivilliges hemortskommun eller i vissa fall av försvarets civilförvaltning. Det åvilar den enskildes hemortskommun att betala ut beviljat bidrag.

Frågor om familjebidragens närmare utformning och administrativa handhavande vad rör värnpliktig personal behandlades i prop. 1982/83:115. Däri framförda synpunkter och förslag synes i allt väsentligt vara tillämpbara även vad gäller familjebidrag till personal inom frivillig försvarsverksamhet om man väljer ett ersättningssystem för frivillig personal där dessa bidrag ingår.

Frågan om att slopa de behovsprövade familjebidragen och i stället införa en enhetlig skattefri dagersättning med ett inbakat generellt familjebidrag övervägdes särskilt och förkastades därefter under förarbetena till 1977 års beslut om frivilligförmånerna (SOU 1975:73, prop. 1976/77:49, FöU 1976/77:8, rskr 1976/77:153). Under de nämnda för-

arbetena övervägdes även att generellt tillämpa dagpenningmodellen på frivilligpersonalen. Denna modell förkastades dock i utredningsbetänkandet med hänvisning till att "deltagande i frivillig försvarsutbildning i hög utsträckning sker under tid för semester, vid arbetsfritt veckoslut eller annan fritid. De frivilliga har därvid i stor utsträckning — i motsats till under tid för sjukdom och värnpliktigas repetitionsutbildning — vanliga civila inkomster." I betänkandet uppgavs även att en generell tillämpning av dagpenningssystemet på frivilligpersonalen skulle medföra årliga merkostnader om brutto ca 12 milj. kr.

Som framgår av bl.a. tabell 8.1 förekommer f.n. tre olika huvudformer av generell, daglig ersättning till frivilligpersonalen, nämligen dagersättning, dagpremier och dagpenning. Härtill kommer de behovsprövade familjebidragen. Dagersättning, dagpremie och familjebidrag kommer i fråga för såväl avtalspersonal som hemvärnspersonal medan dagpremie inte förekommer inom frivillig befälsutbildning. Dagpenning är f.n. aktuell endast för frivilligpersonal som går genom repetitionsutbildning under krigsförbandsövning eller särskild övning inom värnpliktsutbildningen.

Kommittén har vid flera tillfällen kunnat konstatera att redan förekomsten av tre olika huvudformer av generell, daglig ersättning till frivilligpersonalen ger upphov till missförstånd och förväxlingar. Det synes därför vara önskvärt att antalet generella ersättningsformer reduceras. En genomgripande lösning vore att i fredstid ha endast en form av generell daglig ersättning till frivilligpersonalen. Förutsättningarna för en sådan lösning behandlas i det följande.

Kommittén anser sig vidare kunna konstatera att gällande bestämmelser om ersättning till avtalspersonal under repetitionsutbildning inte i alla delar kan uppfattas som rättvisa. Dagpenning erhåller den frivillige endast vid sådan repetitionsutbildning som äger rum vid krigsförbandsövning eller särskild övning inom värnpliktsutbildningen och förutsatt att vederbörande är krigsplacerad i befattning vid krigsförbandet i fråga. Många frivilliga inom den militära krigsorganisationen är krigsplacerade vid enheter som inte repetitionsövas. Dessa frivilliga genomför repetitionsutbildning i andra former t.ex. kurser. Nyssnämnda frivilliga och samtliga frivilliga som är krigsplacerade inom de civila delarna av totalförsvaret kan under avtalsenlig repetitionsutbildning som sker i annan form än genom krigsförbandsövning eller särskild övning endast erhålla dagersättning och dagpremie samt i förekommande fall familjebidrag. De senare utbetalas dock endast om repetitionsutbildningen pågår minst fem dagar i följd (jfr kapitel 4, p. 4.5). Gällande bestämmelser innebär vidare att en krigsplacerad frivillig som deltar i en mobiliseringsövning med eget krigsförband inte, såsom de värnpliktiga som deltar i samma övning, kan erhålla dagpenning under denna övning.

Värnpliktig frivillig som fullgör repetitionsutbildning frivilligt får ersättning enligt värnpliktförmånsförordningen (1976:1008). Denna ordning fungerar väl och bör enligt kommitténs mening tillämpas även fortsättningsvis.

De självklara utgångspunkterna för kommitténs överväganden är direktivens uttalanden att ersättningsystemet för frivillig personal skall

uppfattas som rättvist av alla frivilliga och samtidigt vara enkelt och lätt att administrera. Rättvisa åt alla frivilliga innebär bl.a. att social snedrekrytering till frivilligverksamheten skall undvikas. Den förhållandevis stora andelen statsanställda bland de frivilliga är ett exempel på sådan snedrekrytering. Kommittén konstaterar även att de nuvarande ersättningarna till frivilliga medför att personer med god ekonomisk ställning har lättare än andra att åta sig den belastning som en sammanhängande frivillig utbildning om en till flera veckor innebär. Ett nytt och modernt ersättningssystem bör enligt kommitténs mening motverka nyssnämnda två former av snedrekrytering.

I anslutning till konstaterad stor andel statsanställda inom frivilligverksamheten anser kommittén för sin del att det inte är en framkomlig väg att få till stånd avtal om rätt till behållen lön vid tjänstledighet för frivillig utbildning för de grupper som saknar sådan rätt (jfr även kapitel 6). Annan lösning måste därför väljas.

Rättvisa åt alla frivilliga i förening med stor administrativ enkelhet uppfylls enligt kommitténs mening bäst av en väsentligt vidgad tillämpning av dagpenningssystemet som generell ersättningsform till frivillig personal. En sådan generell modell möjliggör att ersätta den enskilde frivillige för huvuddelen av allt inkomstbortfall under frivillig försvarsverksamhet samtidigt som antalet ersättningsformer radikalt bör kunna begränsas. Modellen innebär även att samma ersättningssystem kommer att tillämpas på frivillig personal inom försvarsmakten och vissa delar av det civila totalförsvaret i krig och fred vilket är ytterligare en fördel.

Kommittén föreslår att en generell dagpenningmodell införs som ersättningsform för frivillig personal och redovisar i det följande (p. 8.3) sina detaljöverväganden rörande hur en sådan modell bör utformas.

Kommittén är dock medveten om att en generell dagpenningmodell för frivillig personal kommer att dra högre årliga kostnader än vad mindre genomgripande förändringar av ersättningssystemet skulle medföra.

Vad gäller dagersättning, dagpremier och utbildningspremier m.m. har kommittén även undersökt förutsättningarna att föra samman i varje fall nuvarande utbildningspremier och dagpremier samt ev. även nuvarande dagersättning och befattningspenning till en ny form av utbildnings- och tjänstgöringspremie. Under kommittéarbetet har denna form av premie benämnts *periodpremie*. Den skulle betalas ut till all avtalspersonal efter varje avtalsperiod om fyra år med fullgjord repetitionsutbildning enligt avtalet.

Syftet med att föra samman hittillsvarande premier till periodpremier skulle vara att stimulera de frivilliga att i ökad utsträckning dels fullgöra den avtalsenliga tjänstgöringen, dels efter hand förnya sina avtal för ytterligare en eller flera avtalsperioder och fullgöra därmed förbunden avtalsenlig tjänstgöring. Härigenom skulle antalet frivilliga i krigsorganisationen öka och nuvarande vakanser inom denna av frivilligpersonal minska. Samtidigt skulle nyutbildning av frivilliga i viss mån kunna begränsas. Systemet skulle även innebära en önskvärd förenkling av nuvarande ersättningsformer.

Kommittén finner ett system med periodpremier i och för sig värt att

överväga. En analys av det tänkta systemet ger emellertid vid handen att periodpremier som kan bedömas ge avsedd kvarhållande effekt kommer att dra avsevärda merkostnader i förhållande till nuvarande ersättnings-system. Kommittén avstår därför från att lägga fram förslag till sådana premier.

En fråga om att för hemvärnspersonal och avtalspersonal ersätta nuvarande dagersättning och dagpremie med en årlig premie för fullgjord kontrakts- resp. avtalsenlig utbildning behandlar kommittén i följande avsnitt (p. 8.3).

Kommittén finner också lämpligt att här behandla en av regeringen den 7 april 1983 (Dnr 44/82) till kommittén överlämnad framställning av rikshemvärnschefen (Rikshvch Förv 460 1981-11-20) om att för hemvärmän i företagshemvärn vid statlig myndighet skall gälla samma förmånsbestämmelser som för hemvärmän i driftvärn.

Av rikshemvärnschefens skrivelse framgår bl.a. att det under årens lopp har uppstått en praxis att hemvärnsförband i företagshemvärn vid statliga myndigheter utbildas huvudsakligen på ordinarie arbetstid enligt samma regler som gäller för driftvärn. Formell grund härför saknas emellertid.

Rikshemvärnschefens förslag, mot vilket ÖB inte har haft något att erinra, innebär att hemvärnsförmånsförordningen (FFS 1977:11) skulle få en kompletterande bestämmelse: "För hemvärmän i företagshemvärn vid statlig myndighet gäller samma bestämmelser som för hemvärmän i driftvärnet." Kommittén finner rikshemvärnschefens förslag vara lämpligt och redovisar detta i förslaget till författningsändringar. Under förutsättning att nämnda bestämmelse fastställs kan en regeringsbestämmelse (Civildepartementet 1952-09-05) om löneförmåner för hemvärnsman vid överståthållarämbetet och länsstyrelserna under tjänstledighet för deltagande i kurs vid HvSS upphävas.

8.3 Förslag till ersättningssystem

8.3.1 En generell dagpenningmodell

Ett ersättningssystem för frivillig personal i fredstid med generell dagpenning bör enligt kommitténs mening vara aktuellt vid all centralt anordnad utbildning/tjänstgöring. Det bör också tillämpas vid sådan kvalificerad regional utbildning/tjänstgöring som förutsätter att vardagar tas i anspråk — t.ex. militärområdesvis anordnad veckoutbildning. Härvid bör den frivillige erhålla dagpenning vid all utbildning och tjänstgöring under hel vardag samt under lördag och söndag som avsluts av utbildning/tjänstgöring som berör två eller flera veckor.

Kommittén anser det vidare vara rimligt att den frivillige erhåller dagpenning även vid styrkt inkomstbortfall på lördag och/eller söndag som inleder eller avslutar utbildning/tjänstgöring under vardag(ar).

Kommitténs förslag till riktlinjer för dagpenning innebär bl.a. att dagpenning för hemvärmnets del blir aktuell endast vid kurser som anordnas främst vid hemvärmnets stridsskola men inte under kontraktsenlig

årlig utbildning. Frågan om ersättningar till hemvärnets personal under sådan utbildning behandlar kommittén i p. 8.3.2.

Den av kommittén föreslagna, väsentligt vidgade tillämpningen av dagpenningssystemet för frivillig personal innebär att en rad av de nuvarande ersättningsformerna till frivillig personal bör kunna slopas. Kommittén anser sålunda att följande ersättningsformer bör kunna slopas helt:

- Dagpremie
- Utbildningspremierna efter grundkurser för avtalspersonal (jfr p. 8.4.2 B).
- Familjebidrag med undantag för näringsbidrag.

Av utbildningspremierna bör enligt kommitténs uppfattning de för befäls- och befodringskurser samt motsvarande befälskurser inom hemvärdet behållas. Kommitténs detaljförslag rörande utbildningspremier för frivillig personal redovisas i p. 8.4.

Som inledningsvis föreslås bör den generella dagpenningmodellen tillämpas vid all centralt organiserad utbildning/tjänstgöring och sådan kvalificerad regional utbildning/tjänstgöring som förutsätter att vardagar tas i anspråk. Eftersom frivilligorganisationerna är olika och frivilligutbildningen bedrivs under skiftande förutsättningar avstår kommittén från att föreslå detaljerade regler för dagpenning till deltagare i regional utbildning eller tjänstgöring. Sådana regler bör lämpligen överbefälhavaren resp. arbetsmarknadsstyrelsen och berörda frivilligorganisationer komma överens om och gemensamt fastställa. Dagpenning för enstaka veckoslut skulle därmed inte bli aktuell annat än i undantagsfall, t.ex. under mobiliseringsövning.

Kurssystemet för frivilliga är utformat så att eleverna har viss valmöjlighet att planlägga sitt deltagande i utbildningen. Hemortsutbildningen, som genomförs lokalt på kvällar och veckoslut, har stor betydelse för många frivilligas, inte minst kvinnors, möjligheter att delta i frivilligutbildning. Härtill kommer att deltagarna i hemortsutbildning för avtalspersonal har mindre avgångsbenägenhet än t.ex. de som genomför centrala grundkurser.

Bl.a. av dessa skäl bör det inte vidtagas några sådana förändringar av ersättningarna till personal som genomför hemortsutbildning som kan uppfattas som försämringar. Kommittén föreslår därför att ersättningsformen dagersättning behålls och utbetalas för utbildning som pågår två dagar i följd under veckoslut i hemortsutbildningen. Utbildningspremierna för grundkurserna bör däremot kunna avvecklas. Kommittén anser sig nämligen ha funnit att dessa premier inte har någon större betydelse för de enskildas vilja att åta sig frivillig försvarsutbildning (jfr p. 8.4.2 B).

Kommittén vill slutligen peka på att här föreslaget system för ersättningar till frivillig personal i fredstid även innebär att det inte längre förefaller vara nödvändigt att i allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (AST) behålla bestämmelsen om rätt att vid tjänstledighet för viss frivillig utbildning erhålla lön med B-avdrag.

Som framgår är den föreslagna modellen framtagen med utgångs-

punkt i kraven på rättvis ersättning till alla frivilliga och samtidigt stor administrativ enkelhet. Kommittén anser att modellen fyller dessa krav. Bland fördelarna i övrigt med den föreslagna modellen får kommittén särskilt framhålla att den kan bedömas verka rekryteringsfrämjande. Även sådana intresserade som i dag inte har råd att delta i frivilligutbildning bör nämligen med denna modell få möjlighet därtill. Vad gäller avtalspersonal torde dessa intresserade ofta vara äldre och mindre avgångsbenägna än de ungdomar som i dag utgör huvuddelen av nyrekryteringen. På sikt bör alltså kommitténs förslag innebära ett önskvärt ökat kvarstannande av frivilliga inom avtalsorganisationerna.

Modellen bör även kunna stimulera till vidareutbildning och repetitionsutbildning.

8.3.2 Ersättning vid kontrakts- och avtalsenlig årlig utbildning m.m.

Allmänna hemvärnets årliga utbildning beräknas även framdeles komma att bedrivas under hemvärnsmannens fritid (Hemvärnsskugörelsen § 16). Eftersom flertalet hemvärnspersonal genomför den årliga kontrakterade utbildningen utan inkomstbortfall finner kommittén inte anledning överväga dagpenning som ersättning vid denna utbildning. En annan förändring vad gäller hemvärnspersonalens ersättning vid årlig kontrakterad utbildning är emellertid enligt kommitténs mening aktuell. Här om får kommittén anföra följande.

Ordinarie och extra hemvärnsmän är f.n. skyldiga att varje år fullgöra utbildning under minst 20 och högst 50 timmar medan hemvärnets personal med B-avtal är skyldig att fullgöra högst 80 timmar under en fyraårsperiod. Hemvärnsbefäl skall härutöver fullgöra årlig särskild befälsutbildning om minst 14 timmar. Hemvärnsmusiker avkrävs 50 timmars årlig utbildning/tjänstgöring.

Av statistik som kommittén under hand har erhållit från rikshemvärnsstabens framgår att många hemvärnsmän inte fullgör föreskrivet antal övningstimmar.

Kommittén finner det vara mycket angeläget att deltagandefrekvensen i hemvärnets övningar förbättras. Hög sådan frekvens är nödvändig för att hemvärnsförbanden skall få den samträning som erfordras för lösande av stridsuppgifterna. Kommittén anser därför att ersättningssystemet för personal inom det allmänna hemvärnets bör utformas så att det uppmuntrar personalen till att fullgöra föreskriven årlig utbildning. Detta bör lämpligen ske genom att, i stället för hittillsvarande dagarsättningar och dagpremier vid varje övningstillfälle, införa årliga utbildningspremier som betalas ut till all hemvärnspersonal som under utbildningsåret har fullgjort föreskrivet minimiantal utbildningstimmar inom egen hemvärnskrets. Kommitténs förslag rörande utbildningspremier för fullgjord kontraktsenlig årlig utbildning inom allmänna hemvärnets redovisas i p. 8.4.1.

Hemvärnsmän inom driftvärnets fullgör i regel kontraktsenlig årlig utbildning på arbetstid. De behåller därvid sina avlöningsförmåner. Kommittén föreslår inte någon ändring av detta förhållande.

Inom hemvärnet bedrivs även utbildning, bl.a. vid hemvärnets stridskola, i form av kurser om en till två veckors längd. Frågan om ersättning vid deltagande i sådan kurs har tagits upp i riksdagsmotionen 1984/85:1267. Motionären anför att samma ersättning för förlorad arbetsförtjänst, dvs. ersättning motsvarande sjukpenning, borde utgå till deltagare i hemvärnets i regel en vecka långa kurser som vid civilförsvarets kurser.

Frivilligförmånskommittén konstaterar att den av kommittén i p. 8.3.1 föreslagna generella dagpenningmodellen tillgodoser motionärens önskemål.

Kommitténs förslag i det föregående att slopa nuvarande dagersättning och dagpremie vid årlig utbildning inom det allmänna hemvärnet och i stället införa en årlig utbildningspremie innebär att behovet av dagersättning i stor utsträckning faller bort inom hemvärnet. Dagersättningen bör emellertid enligt kommitténs mening behållas och betalas ut i de fall då hemvärnsövningar bedrivs två dagar i följd under veckoslut och dagpenning inte blir aktuell (jfr p. 8.3.3). Behovet av dagpremie som ersättningsform till hemvärnspersonal faller helt bort vid genomförande av kommitténs förslag i denna punkt.

Vad gäller hemvärnspersonal som deltar i sammanträde med hemvärnets särskilda organ för förslags- och beslutanderätt föreslår kommittén att nuvarande dagersättning byts ut mot ett arvode per sammanträdesdag. Detta föreslås uppgå till hälften av arvodet, enligt det s.k. bisysslobrevet, till ledamot i hemvärnets centrala förtroendenämnd, dvs. f.n. 110 kr. per sammanträdesdag. Vad gäller arvoden till viss personal inom frivilligorganisationerna hänvisar kommittén till kapitel 10 (p. 10.5).

Enligt kommitténs uppfattning är det också mycket angeläget att deltagandefrekvensen i avtalspersonalens repetitionsutbildning förbättras. Kommittén föreslår därför att en "årlig" utbildningspremie för fullgjord avtalsenlig repetitionsutbildning införs även för all avtalspersonal. Eftersom tjänstgöringsskyldigheten för denna personal skall fullgöras inom en fyra-årsperiod bör emellertid bestämmelserna för en sådan utbildningspremie vad gäller avtalspersonalen få en något annan utformning än den för hemvärnspersonal, jfr kommitténs förslag i p. 8.4.1.

8.3.3 Dagersättning och dagpremie

Kommitténs förslag i de två föregående punkterna innebär att dagersättning framdeles kommer att betalas ut till frivillig personal i väsentligt mindre omfattning än f.n. Dagersättning bör alltså framdeles betalas ut till frivillig personal endast för utbildning i hemorten, med undantag av ungdomsutbildning, om minst två dagars längd och med i genomsnitt minst sex timmars utbildning per dag. Ersättningsformen dagpremie blir inte längre aktuell.

Dagersättningen till frivillig personal är f.n. 20 kr. per dag medan den till värnpliktig personal fr.o.m. den 1 juli 1985 uppgår till 25 kr. per dag. Kommittén är medveten om att de värnpliktigas dagersättning till del kan vara tänkt att täcka något annorlunda behov än dem som de frivil-

ligas dag ersättning kan motsvara. Kommittén anser likväl att inte minst förenklingskäl talar för att de frivilliga skall ha samma dag ersättning som de värnpliktiga.

Kommittén föreslår att dag ersättningen till frivilligpersonal fastställs till samma belopp som dag ersättningen till värnpliktiga och att den framdeles automatiskt följer detta belopp. Härigenom uppnås att man får en nödvändig följsamhet till kostnadsutvecklingen.

Något tillägg till dag ersättning är enligt kommitténs mening inte aktuellt inom frivilligutbildningen.

8.3.4 Ersättning vid deltagande i ledningsövningar m.m.

Gällande bestämmelser (jfr kapitel 4, p. 4.3.3) om ersättning till viss hemvärnspersonal vid deltagande i ledningsövningar för totalförsvaret bör enligt kommitténs mening ändras och utvidgas enligt följande.

Bestämmelserna om ersättning för deltagande i ledningsövning för totalförsvaret bör gälla inte bara hemvärnschef och kretshemvärnschef utan alla berörda befattningshavare inom hemvärdet och de frivilliga försvarsorganisationerna.

Bestämmelserna bör vidare för hemvärdets del utvidgas att gälla även personal inom förband i allmänna hemvärdet som medverkar vid bevakning och efterspaning m.m. enligt förordningen FFS 1985:3 eller deltar i samövning med förband som genomför krigsförbandsövning.

I samband med att bestämmelserna omarbetas bör, enligt kommitténs mening, samtidigt ersättningens storlek ändras så att berörd personal får dagpenning.

Kommittén är medveten om att övergången till dagpenning som ersättning för inkomstbortfall vid deltagande i ledningsövningar av vissa hemvärns- och kretshemvärnschefer som innehar civil anställning kan komma att uppfattas som en förmånsförsämring. Kommittén anser emellertid att de administrativa fördelarna med att välja dagpenningssystemet är stora. I sammanhanget bör också beaktas de förbättrade ersättningar till hemvärns- och kretshemvärnschefer som kommittén föreslår i kapitel 10.

Sammanfattningsvis föreslår kommittén i denna punkt att befattningshavare inom hemvärdet och frivilligorganisation vid deltagande i ledningsövning (motsv.) för totalförsvaret samt personal i förband inom allmänna hemvärdet som medverkar vid bevakning och efterspaning m.m. enligt förordningen FFS 1985:3 eller deltar i samövning med förband som genomför krigsförbandsövning skall få ersättning med dagpenning. Bestämmelser härom inarbetar kommittén i sitt förslag till förordning om ersättningar inom frivilligförsvaret (jfr kommitténs författningsförslag).

8.3.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis föreslår kommittén följande rörande ersättningar till frivillig personal i fredstid.

□ Dagpenning bör utbetalas till frivillig personal vid all centralt anord-

nad utbildning/tjänstgöring och vid sådan regional utbildning/tjänstgöring som fastställs av myndighet (överbefälhavaren resp. arbetsmarknadsstyrelsen) och frivilligorganisation gemensamt enligt följande.

- Vid all utbildning under hel vardag samt under lördag och söndag som omsluts av utbildning/tjänstgöring som berör två eller flera veckor.
- Vid styrkt inkomstbortfall som uppstår vid utbildning/tjänstgöring på lördag och/eller söndag som inleder eller avslutar utbildning/tjänstgöring under vardag(ar).
- Dagersättning till frivillig personal bör komma i fråga endast vid utbildning om minst två dagars längd i hemorten. Den bör fastställas till samma belopp som dagersättningen till värnpliktiga och framdeles följa detta belopp.
- Ersättningsformen dagpremie blir t.v. inte aktuell inom frivilligutbildningen.
- Dagersättning och dagpremie till hemvärnspersonal som fullgör kontraktssenlig årlig repetitionsutbildning bör ersättas med en årlig utbildningspremie. En sådan utbildningspremie bör också tillkomma för avtalspersonalen. Premiens storlek m.m. redovisas i p. 8.4.1.
- Befattningshavare inom hemvärdnet och frivilligorganisation som deltar i ledningsövning (motsv.) för totalförsvaret samt personal i förband inom allmänna hemvärdnet som medverkar vid bevakning och efterspaning m.m. enligt förordningen FFS 1985:3 eller deltar i samövning med förband under krigsförbandsövning bör få ersättning med dagenning.
- Kommittén konstaterar vidare att bestämmelsen i allmänt avlöningsavtal om rätt för statstjänsteman till lön med B-avdrag vid tjänstledighet för viss frivillig utbildning synes bli obehövlig.

8.4 Utbildningspremier

8.4.1 Utbildningspremier för fullgjord kontrakts- och avtalsenlig årlig repetitionsutbildning

Med hänvisning till vad som anförs i p. 8.3.2 föreslår kommittén att utbildningspremierna inom allmänna hemvärdnet för fullgjord kontraktssenlig årlig repetitionsutbildning fastställs till följande belopp.

Hemvärnsbefäl	400 kr. per år
Meniga hemvärnsmän och hemvärdnets övriga B-personal	200 kr. per år
Hemvärnsmusiker	500 kr. per år

Som framgår av kapitel 10 (p. 10.5.4) räknar kommittén i den årliga utbildningspremien för huvuddelen av hemvärnsbefälet på troppchefs- och gruppchefs-nivå även in den befattningspenning som kommittén föreslår skall tillkomma för allt hemvärnsbefäl under kontraktssenlig årlig utbildning m.m. Kommittén finner det nämligen vara motiverat att

den årliga utbildningspremien för hemvärnsbefälet över troppchefs-nivån samt för hemvärnsadjutant och hemvärnsplutonchef på troppchefs-nivån är något större än för övriga hemvärnsbefäl.

För övrig avtalspersonal, oavsett tjänstegrad, bör premien vara 200 kr. Den bör utbetalas endast under förutsättning att den frivillige under året har fullgjort del av sin avtalsenliga repetitionsutbildning för aktuell fyra-årsperiod. Vad gäller skillnaden i premie mellan den avtalsbundna befälspersonalen i hemvärdet och övrig avtalsbunden personal kan följande anföras. Kommittén anser denna skillnad vara motiverad av det faktiska hårdare krav som åligger hemvärnspersonalen genom *årlig* fullgjord utbildning jämfört med övrig personal som har att inom en fyra-årsperiod fullgöra sin avtalsenliga tjänstgöring. Det bör i övrigt ankomma på myndigheter och organisationer att tillsammans fastställa och utfärda detaljbestämmelser i denna fråga.

8.4.2 Övriga utbildningspremier

A Allmänt

Frivilligförmånskommittén anser att utbildningspremier till frivillig personal för godkänd genomgång av viss bestämd utbildning är en lämplig och nödvändig uppmuntran för att stimulera till och behålla en god rekrytering till frivilligverksamheten. Kommittén vill också peka på att utbildningspremier är den enda uppmuntran som kommer i fråga till personal under hemortsutbildning på kvällstid. Utbildningspremierna bör alltså enligt kommitténs mening finnas kvar inom den frivilliga försvarsverksamheten.

Med utgångspunkt i dess direktiv finner kommittén det vara lämpligt att inledningsvis också något beröra principerna för fastställande av utbildningspremierna. Som framgår av kapitel 4 (p. 4.4) är f.n. vissa utbildningspremier till frivillig personal fastställda av regeringen medan andra premier får fastställas av överbefälhavaren eller arbetsmarknadsstyrelsen resp. civilförsvarsstyrelsen. Sålunda är utbildningspremierna för befodringsutbildning, hemvärnsutbildning och grundutbildning av avtalspersonal för försvarsmaktens krigsorganisation fastställda av regeringen. Övriga utbildningspremier är fastställda av överbefälhavaren för bl.a. befälskurser för hemvärnspersonal med B-avtal och personalvårdspersonal, av arbetsmarknadsstyrelsen för fortsättningskurser för avtalspersonal inom totalförsvarets civila del samt av civilförsvarsstyrelsen för personal inom frivilliga flygkåren.

Kommittén finner det vara praktiskt och lämpligt att regeringen fastställer vissa riktlinjer för utbildningspremierna till frivillig personal. Detta bör ge garantier för att förmånssystemet i denna punkt kommer att uppfattas som rättvist av alla berörda. Åt ÖB och AMS bör därmed uppdras att med ledning av regeringens riktlinjer fastställa utbildningspremiebeloppen och att fortlöpande anpassa dem efter kostnadsutvecklingen.

B Utbildningspremiebelopp

Beloppen för flertalet utbildningspremier till avtalspersonal samt beloppen för utbildningspremier till FBU-personal och hemvärnspersonal har gällt sedan den 1 april 1977, dvs. fr.o.m. den tidpunkt då gällande frivilligförmåns- resp. hemvärnsförmånsförordning trädde i kraft.

Kommittén anser att utbildningspremierna till frivillig personal med hänsyn till kostnadsutvecklingen inom samhället från april 1977 till sommaren 1986, dvs. till den tidpunkt då kommitténs förslag kan tänkas träda i kraft, borde räknas upp med 60 %. Kommittén har emellertid vid sina studiebesök vid intervjuer av elever ansett sig kunna konstatera att utbildningspremierna för grundkurserna spelar mindre roll som rekryteringsstimulans än premierna för befäls- och befodringskurserna. En sextioprocenlig höjning av grundkurspremierna skulle också bli relativt dyrbar. Kommittén bedömer att en sådan insats inte skulle motsvara effekten utan anser att utbildningspremierna för grundkurserna för avtalspersonal bör kunna avvecklas (jfr p. 8.3.1). Härigenom frigörs medel för angelägna förbättringar av ersättningarna till frivillig personal. Kommittén föreslår alltså att utbildningspremierna efter grundkurser för avtalspersonal slopas. För vissa andra kurser bör vidare enligt kommitténs mening avvikelser från den tidigare nämnda 60-procentsregeln göras varvid bl.a. vissa skevheter i nuvarande system bör rättas till.

Som princip bör enligt kommitténs mening gälla att kurser som leder till samma befälsnivå bör ha samma utbildningspremie. Undantag från denna princip kan dock behöva göras i vissa fall, t.ex. om kursernas längd är avsevärt olika eller av andra skäl.

Kommitténs förslag till riktlinjer redovisas även sammanfattade i tabell 8.2 i slutet av denna punkt.

Befälskurs 1 (Bk 1) för avtalspersonal och *befodringskurs till furir* (Bk Fu) leder båda till samma befälsnivå. Kommittén föreslår därför att dessa två kurser får samma utbildningspremie — 500 kr.

De två *instruktörskurserna för avtalspersonal* (Ik T och Ik P) leder till samma befälsnivå som *befodringskursen till fanjunkare* (Bk Fj). De förstnämnda kurserna bör därmed, enligt kommitténs mening, sammantagna ha samma utbildningspremie som den senare kursen. Eftersom utbildningspremien för genomgången befodringskurs till fanjunkare enligt kommitténs uppfattning har släpat efter övriga premier bör den räknas upp relativt kraftigt. Kommittén föreslår följande premiebelopp för dessa kurser:

☐ instruktörskurs, teori (Ik T)	1 000 kr.
☐ " praktik (Ik P)	1 500 kr.
☐ befodringskurs till fanjunkare (Bk Fj)	2 500 kr.

Kommittén föreslår vidare att utbildningspremierna för *befodringskurserna till löjtnant och kapten* (Bk Lt och Bk Kn) räknas upp med ca 100 % till 3 000 kr. resp. 6 000 kr.

Av *kurserna för hemvärnsbefäl* bör den om 40 timmar ha samma premie som befälskurs 1 och befodringskurs till furir, alltså 500 kr. 80-timmarskursen bör få en utbildningspremie om 1 500 kr.

Inom hemvärnet har under senare år tillkommit en *högre kurs* om sex veckor *för hemvärnschefer*. Kommittén anser att denna kurs för hemvärnsbefäl är av särskild vikt. Till elever vid denna kurs utgår f.n. utbildningspremier om 6 x 400 kr. = 2 400 kr. Kommittén föreslår att dessa sex premier omvandlas till en enda utbildningspremie om 6 000 kr. för hel genomförd kurs.

Av tabell 8.2 framgår dels nu gällande, av regeringen fastställda utbildningspremier, dels kommitténs förslag till utbildningspremier (riktlinjer) för befäls- och befodringskurser för frivillig avtalspersonal, FBU-personal och hemvärnsbefäl.

Tabell 8.2 Nuvarande och av kommittén föreslagna utbildningspremier (riktlinjer) för befäls- och befodringskurser

Kurs	Nuvarande belopp, kr.	Föreslaget belopp, kr.
<i>För avtalspersonal</i>		
Bk 1 (leder till graden furir)	400	500
Bk 2 (leder till graden sergeant)	600	1 000
Ik T	800	1 000
Ik P (leder till graden fanjunkare)	1 200	1 500
Hlk (leder till graden fänrik)	1 200	2 000
<i>För FBU-personal</i>		
Bk Fu	250	500
Bk Öfu	400	650
Bk Serg (FV)	600	1 000
Bk Fj	1 200	2 500
Bk Lt	1 500	3 000
Bk Kn	3 100	6 000
RO-utb Fj	1 700	2 700
RO-utb Fj + B-skede	2 500	4 000
<i>För hemvärnsbefäl</i>		
40 timmarskurs vid HvSS	400	500
80 timmarskurs vid HvSS	800	1 500
Högre kurs för kretshemvärnschef	6 x 400	6 000

8.5 Resor och reseersättningar

8.5.1 Gällande bestämmelser m.m.

Regeringsförordningarna (FFS 1977:10 och 1977:11) om förmåner till frivillig personal resp. hemvärnspersonal anger angående personalens fria resor till och från utbildning och tjänstgöring som första färd sätt resa ordnad genom försorg av utbildningsmyndighet eller, om sådan fri resa inte kan ordnas, resa med allmänt färdmedel varvid militär tjänstebiljett tillhandahålls.

Om tjänstebiljett inte har tillhandahållits eller om färd med allmänt kommunikationsmedel skulle medföra oskäligt lång restid får den en-

skilde resekostnadsersättning högst med belopp som motsvarar färdbiljett i andra klass. Detta är vanligtvis förhållandet.

Vid resa med tåg eller fartyg skall biljetten avse plats i andra klass och resekostnadsersättning utgå med högst det belopp som svarar mot kostnaden för resa i denna klass.

För färd till och från utbildningsplatsen som varar mer än sex timmar får personalen portionsersättning.

8.5.2 Överväganden och förslag

Gällande ordning innebär för frivilligorganisationernas del ett betydande arbete för att klarlägga hur varje enskild elevs resa till och från utbildning lämpligen skall ske samt för att beräkna de ersättningar för resorna till och från utbildningen som eleven är berättigad till. Vid kommitténs studiebesök har vid flertalet besöksobjekt kassaförvaltare (adjutant, motsv.) som svarar för utbetalning av reseersättningar till eleverna uttalat att från administrativ synpunkt är elevernas reseförmåner de besvärligaste. Samtidigt har förslag förts fram om att ersätta de nuvarande, detaljerade bestämmelserna med enklare bestämmelser om generella ersättningar. Detta ligger helt i linje med kommitténs direktiv (jfr p. 8.1).

Kommittén anser sig också kunna konstatera att förmånsförordningarnas begrepp "oskäligt lång restid" som grund för att den frivillige skall få resekostnadsersättning alternativt medgivande att nyttja egen bil mot bilersättning ger utrymme för skilda bedömningar från olika handläggares sida. Den nuvarande ordningen brister därmed även vad gäller önskemålet om rättvis behandling av de enskilda frivilliga.

De två nyssnämnda nackdelarna med den nuvarande ordningen vad gäller färdersätt för de frivilliga vid resa till och från utbildningsplats bör, enligt kommitténs mening, kunna avhjälpas genom att de frivilliga ges rätt att själva välja färdersätt, dock inte flyg. Eftersom det är angeläget att i möjlig mån begränsa kostnaderna för sådana resor bör emellertid följande åtgärder vidtas.

- De frivilliga bör i kursbroschyrer (motsv.) och blanketter för kursanmälan etc. upplysas om det angelägna i att de begagnar billigaste färdersätt till och från utbildningsplats.
- De frivilliga bör i anslutning till kursanmälan e.d. ges tillfälle att beställa militär tjänstebiljett för färden till och från utbildningen.
- Frivillig som begagnar egen bil till och från utbildningen ges ersättning med belopp motsvarande det statliga bilersättningsavtalet (BEA) med lägsta belopp — f.n. (från den 1 december 1984) 94 öre per kilometer.

Kommittén anser vidare att det finns starka skäl för att uppmuntra till ökat samåkande vid färd med privat bil till och från frivilligutbildning. Nuvarande ersättning enligt bilersättningsavtalet (BEA) — 5 öre per passagerare och kilometer — ger, enligt kommitténs mening, inte erforderlig stimulans. Kommittén har emellertid från finansdepartementet under hand inhämtat att om samåkningsersättningen till frivillig personal fastställs till högre belopp än enligt BEA torde mellanskillnaden bli

beskattningsbar och frivilligorganisationerna skyldiga att utfärda kontrolluppgifter för gjorda utbetalningar av sådana samåkningsersättningar. Detta medför krångel för såväl den enskilde frivillige som hans/hennes organisation. Kommittén avstår därför från att lägga fram förslag om höjd samåkningsersättning för frivillig personal.

Rörande här föreslagna ersättningsbelopp vid färd med egen bil resp. samåkning med privat bil vill kommittén även peka på att den i kapitel 9 föreslår att samma ersättningsbelopp också skall gälla för alla tillfälliga instruktörer i frivillig försvarsverksamhet. Kurselever, hemvärnsmän och tillfälliga instruktörer bör alltså enligt kommitténs uppfattning i dessa hänseenden ha samma ersättningar. Detta bör dels underlätta det administrativa hanterandet av dessa frågor, dels undanröja de orättvisor som nuvarande system innebär.

I olika sammanhang har till kommittén förts fram önskemål om rätt för viss frivillig personal — bl.a. hemvärnschefer och högre samt styrelseledamöter — att få företa enskild resa med tåg eller fartyg i första klass. Kommittén konstaterar att all värnpliktig personal, oavsett innehavd grad, numera vid fri resa i tjänsten skall begagna billigaste färdstätt, dvs. andra klass vid färd med tåg eller fartyg. Kommittén anser att samma princip bör gälla även frivilligpersonal. Kommittén föreslår alltså i denna punkt inte någon ändring av nuvarande ordning.

Kommittén vill i denna punkt slutligen även ta upp frågan om vilken ersättning de frivilliga bör erhålla för måltider under längre inställelse resp. utryckningsresor. Enligt gällande ordning får den frivillige vid sådan resa som omfattar mer än sex timmar portionsersättning. Denna utgör viss procent av traktamentet för hel dag enligt allmänt reseavtal för statstjänstemän (ARA), nämligen 20 % för frukost och 40 % för lunch resp. middag, dvs. i kronor fr.o.m. den 1 januari 1985 39,20 kr. för frukost och 78,40 kr. för lunch resp. middag.

Det kan noteras att värnpliktiga under motsvarande förhållanden inte får portionsersättning utan måltidsersättning som f.n. uppgår till 15 kr. för frukost och 20 kr. för lunch resp. middag.

Kommittén som i fråga om vissa andra ersättningar (jfr p. 8.3) föreslår att de till frivillig personal i möjlig mån blir desamma som för värnpliktiga anser att samma princip bör gälla även ersättningar för fri förplägnad då frivillig personal företar längre inställelse- resp. utryckningsresa. Kommittén föreslår därför att denna princip genomförs.

I regeringsförordningen (FFS 1977:10) om förmåner till frivilligpersonal m.fl. anges redan (12 §) att om frivillig under färd mellan bostaden och platsen för utbildningen eller tjänstgöringen inte kan ges fri förplägnad utgår ersättning enligt de grunder som gäller för sådan ersättning till värnpliktiga vid värnpliktstjänstgöring. Denna förordning behöver alltså inte ändras med anledning av kommitténs förslag. Det bör därför i stället ankomma på överbefälhavaren att utfärda erforderliga ändrade tillämpningsbestämmelser till frivilligförmånsförordningen.

Även ungdomar som deltar i frivillig försvarsutbildning får under längre inställelse- resp. utryckningsresor ersättning för måltider enligt samma bestämmelser som gäller för vuxna frivilliga. Kommittén anser att dessa ungdomar framdeles inte bör få någon sådan ersättning. De bör

i stället medföra färdkost från hemmet och före hemfärden få sådan på aktuell kursgård. Kommittén föreslår att förmånsbestämmelserna ändras i enlighet härmed.

8.6 Övriga generella ersättningar och förmåner

8.6.1 Särskild ersättning vid flygtjänstgöring

I regeringsbeslut den 9 oktober 1970 föreskrevs att medlem i frivilliga flygkåren som fullgör flygtjänstgöring som är att anse som utbildning eller övning för uppgifter inom totalförsvaret skall äga åtnjuta särskild ersättning härför med samma belopp för dygn som gäller för flygrisktilllägg till värnpliktigt och civilförsvarspliktigt personal.

Värnpliktsförmånskommittén föreslog i sitt betänkande (Ds Fö 1982:4) att de särskilda ersättningarna för värnpliktiga skulle slopas. Härom anfördes att kommittén ansåg att det inte är möjligt att gradera olika slag av risker. Man påpekade att de flesta skadorna bland värnpliktiga inträffar i samband med fysisk träning och olyckor med fordon. Kommittén framhöll att riskfyllda verksamheter bör göras så säkra som möjligt genom säkerhetsföreskrifter, skyddsanordningar m.m. Om en olycka trots allt skulle inträffa och skada uppstå bör staten, liksom f.n., tillhandahålla ett tillfredsställande ekonomiskt skydd.

Departementschefen ansåg för sin del (prop. 1982/83:115, s. 18) att det skulle medföra betydande administrativa förenklingar om de särskilda ersättningarna avskaffades. Det finns enligt hans mening inte heller något skäl att från rekryteringssynpunkt behålla dessa ersättningar till värnpliktiga.

Regeringen har därefter genom förordning (1983:456) om ändring i värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008) och förordning (1983:457) om ändring i förmånsförordningen (1976:1011) för civilförsvarspliktiga upphävt bestämmelserna om flygrisktilllägg (FFS 1977:41).

Civilförsvarsstyrelsen resp. frivilliga flygkåren har sedermera i skrivelser den 13 juli (Dnr 430- 1893/83) resp. den 18 juli 1983 hemställt om fastställande av belopp för särskild ersättning vid flygtjänstgöring till medlemmar i frivilliga flygkåren. Styrelsen resp. kårledningen förutsatte samtidigt att den särskilda ersättningen till kårens medlemmar under flygtjänstgöring alljämt skulle kvarstå och hemställde om regeringens översyn av bestämmelserna härför.

Genom regeringsbeslut den 1 september 1983 överlämnades framställningarna till frivilligförmånskommittén. Samtidigt föreskrevs att medlemmar i frivilliga flygkåren tills vidare vid flygtjänstgöring skulle erhålla särskild ersättning om 20 kr. per dygn.

Frivilligförmånskommittén anser att den aktuella särskilda ersättningen inte längre fyller sin ursprungliga funktion som risktilllägg och att den knappast har någon betydelse för rekryteringen till frivilliga flygkåren. Kommittén föreslår därför att denna ersättningsform till frivillig personal slopas.

8.6.2 Ersättningar vid personskada, sjukdom m.m.

Kommitténs undersökningar ger vid handen att frivilligpersonalen i fråga om ersättningar och förmåner vid personskada eller sjukdom i allt väsentligt är jämställd med värnpliktig personal.

På en punkt är emellertid del av den frivilliga personalen i sämre läge än såväl annan frivillig personal som värnpliktig personal. Det gäller vid skada på eller förlust av glasögon och klocka. Ersättning för sådan skada eller förlust regleras genom förordningen (FFS 1981:18) om skadereglering inom försvaret, m.m. Vad gäller frivilligpersonal omfattar denna förordning endast den personal som genomgår frivillig utbildning inom försvarsmakten. Frivillig personal som genomgår utbildning inom de civila delarna av totalförsvaret omfattas däremot inte av förordningen.

Kommittén anser att all frivillig personal, oavsett om den går genom utbildning inom försvarsmakten eller inom de civila delarna av totalförsvaret, bör ha samma möjligheter till ersättning för skada på egendom som tillhör den, allt under förutsättning att skadan har föranletts av tjänstgöringsförhållandena. Kommittén föreslår därför att förordningen (FFS 1981:18) om skadereglering inom försvaret m.m. vidgas till att gälla även frivillig personal inom de civila delarna av totalförsvaret. En ny sådan förordning torde böra ingå i Svensk författningssamling.

Kommitténs förslag i denna punkt innebär att skaderegleringen för all frivillig personal kommer att handläggas av en och samma myndighet — försvarets civilförvaltning. Detta bör ge garanti för att alla enskilda ersättningsfall för frivillig personal blir likformigt och rättvist behandlade. Kommittén utgår från att erforderliga medel för skadereglering vid behov skall kunna överföras från aktuellt anslag till anslag inom fjärde huvudtiteln.

8.7 Familjebidrag

Kommitténs förslag i p. 8.2 att frivillig personal i fredstid skall få ersättning enligt en generell dagpenningmodell innebär att behovet av familjebidrag med undantag för näringsbidraget upphör. Kommittén anser det dock vara nödvändigt att här behandla två detaljfrågor vad gäller familjebidragen. Den första frågan är föranledd av ett departementschefsuppdrag i prop. 1982/83:115 till kommittén.

Enligt gällande bestämmelser för familjebidrag skall den tjänstepliktiges semesterlön inte beaktas då inkomsten bestäms (specialmotivering § 11 till prop. 1977/78:127).

1982 års värnpliktsförmånskommitté anförde (Ds Fö 1982:4) i anslutning härtill följande.

Som tidigare påpekats utgår familjebidrag i den mån behov kan anses föreligga. För kommittén synes det därför vara naturligt att behovet reduceras för den som under tjänstgöringen uppbär semesterlön. Kommittén föreslår därför att den värnpliktiges semesterlön betraktas som inkomst. Kommittén är också medveten om att den kategori som här avses i huvudsak består av frivilligt tjänstgörande och att frivilligheten uppmuntras i olika sammanhang.

Kommittén anser dock att särskilda förmåner till frivilligt tjänstgörande bör regleras på annat sätt.

Departementschefen anförde i prop. 1982/83:115 härom följande (s. 30).

Enligt min mening är detta en fråga som i allmänhet inte berör den vanlige tjänstepliktige utan snarare sådan frivilligt tjänstgörande som genomför sin frivilligutbildning under sin semester. Regeringen har i juli 1982 tillkallat en kommitté att utreda förmåner m.m. vid frivillig försvarsverksamhet. Jag anser att denna fråga bör behandlas i denna kommitté.

Frivilligförmånskommittén delar de av 1982 års värnpliktsförmånskommitté framförda synpunkterna dels att det är naturligt att behovet av familjebidrag reduceras för den som under tjänstgöringen uppbär semesterlön, dels att särskilda förmåner till frivilligt tjänstgörande bör regleras på annat sätt. Eftersom kommitténs förslag innebär att behovet av familjebidrag (utom näringsbidrag) till frivillig personal upphör bedömer kommittén att det inte behövs någon författningsändring vad gäller synen på tjänstepliktigs semesterlön då behov av familjebidrag prövas.

Den andra frågan gäller det nuvarande stadgandet i familjebidragslagen att utbildningen eller tjänstgöringen skall omfatta minst fem dagar. Kommittén finner denna tidsbegränsning vara olycklig. Vid hemvärnets stridsskola har det nämligen befunnits lämpligt och rationellt att i vissa fall genomföra koncentrerade kurser under fyra dagar mot normalt fem dagar. Elever som har gått genom sådan koncentrerad kurs har emellertid gått miste om rätten till familjebidrag. Detta har lett till att skolan har måst återgå till kurser om fem dagar för att eleverna inte skall gå miste om rätten till sådant bidrag.

Kommittén anser det vara olyckligt att familjebidragslagens stadganden skall lägga hinder i vägen för önskvärda förändringar och rationaliseringar av frivilligutbildningen. Familjebidragslagen föreslås därför ändrad så att även utbildning eller tjänstgöring om fyra dagar i följd ger rätt till familjebidrag (näringsbidrag). Förslag till ändring av familjebidragslagen (1978:520) återfinns bland kommitténs författningsförslag.

8.8 Sammanfattning

Sammanfattningsvis föreslår kommittén följande rörande ersättningar till frivillig personal i fredstid.

- En generell ersättning enligt dagpenningssystemet och i enlighet med regler som närmare redovisas i p. 8.3.1 bör införas för all frivillig personal.
- Dagersättningen till frivillig personal och till värnpliktiga bör vara densamma. Till frivillig personal bör den betalas ut endast vid hemortsutbildning om minst två dagars längd.
- Ersättningsformen dagpremie bör slopas inom frivilligutbildningen.
- Dagersättning och dagpremie till personal inom allmänna hemvärdet som fullgör kontraktsevenlig årlig repetitionsutbildning bör ersättas

med en årlig utbildningspremie. Motsvarande utbildningspremie bör också införas för frivillig avtalspersonal.

- Befattningshavare inom hemvärnet och frivilligorganisation som deltar i ledningsövning (motsv.) för totalförsvaret bör få ersättning med dagpenning. Detsamma föreslås gälla personal i förband inom allmänna hemvärnet som medverkar vid bevakning och efterspaning m.m. enligt förordningen FFS 1985:3 eller deltar i samövning med förband under krigsförbandsövning.
- De årliga utbildningspremierna inom allmänna hemvärnet föreslås bli 400 kr. för hemvärnsbefäl, 200 kr. för meniga hemvärnsmän och hemvärnets övriga personal med B-avtal samt 500 kr. för hemvärnsmusiker. För avtalspersonal i övrigt föreslås motsvarande premie bli 200 kr. och utbetalas för år då den frivillige har fullgjort del av sin avtalsenliga repetitionsutbildning.
- Övriga utbildningspremier, utom de för grundkurser för avtalspersonal, föreslås höjda med i genomsnitt 60 % till belopp som redovisas i tabell 8.2. Utbildningspremierna efter grundkurser föreslås slojade.
- De frivilliga bör ges rätt att själva välja färdssätt, dock inte flyg, vid resor till och från utbildningsplats. Vid färd med egen bil bör härvid utgå ersättning med belopp som svarar mot lägsta belopp i det statliga bilersättningsavtalet.
- Nuvarande portionsersättning vid resa bör bytas ut mot måltidserättning.
- Den särskilda ersättningen vid flygtjänstgöring till medlemmar i frivilliga flygkåren föreslås bli slopad.
- All frivillig personal bör få samma möjligheter till ersättning för skada på egendom som tillhör den under förutsättning att skadan har föranletts av tjänstgöringsförhållandena.
- Familjebidragslagen bör ändras så att utbildning eller tjänstgöring fyra dagar i följd ger en frivillig rätt till familjebidrag (näringsbidrag).

Kommittén konstaterar slutligen att bestämmelsen i allmänt avlöningsavtal för statstjänstemän m.fl. (AST) om rätt till lön med B-avdrag vid tjänstledighet för viss frivillig utbildning synes bli obehövlig.

The first part of the report deals with the general situation of the country and the progress of the work done during the year. It is followed by a detailed account of the various projects and the results achieved. The report concludes with a summary of the work done and the prospects for the future.

The second part of the report deals with the financial statement of the organization. It shows the income and expenditure for the year and the balance sheet at the end of the year. It also shows the details of the various items of income and expenditure.

The third part of the report deals with the administrative matters of the organization. It shows the details of the various committees and the work done by them. It also shows the details of the various reports and the work done by the staff.

The fourth part of the report deals with the general remarks of the organization. It shows the details of the various projects and the results achieved. It also shows the details of the various reports and the work done by the staff.

The fifth part of the report deals with the general remarks of the organization. It shows the details of the various projects and the results achieved. It also shows the details of the various reports and the work done by the staff.

9 Ersättningar till instruktörer m. m.

9.1 Bakgrund

Som framgår av direktiven har kommittén vad gäller instruktörer inom frivilligverksamheten två särskilda åligganden. Det ena är att undersöka möjligheterna att i ökad omfattning anlita personal ur frivilligorganisationerna¹ för instruktörsuppgifter.

Det andra är att se över bestämmelserna om instruktörsförmåner med mål att göra dessa mera likformiga än f.n. och därmed enkla och lätta att administrativt hantera.

9.2 Ökat anlitan­de av frivilligorganisationernas instruktörer

9.2.1 Allmänna överväganden

Kommittén finner att bl.a. följande faktorer talar för att i ökad omfattning anlita personal ur hemvärdet och frivilligorganisationerna för instruktörsuppgifter.

- Antalet fredsförband och yrkesofficerare minskar efter hand. Därmed kommer förutsättningarna och möjligheterna att disponera yrkesofficerare för instruktörsuppgifter att minska.
- Vid beredskapshöjningar torde tillgången på yrkesofficerare som har tillfälle att tjänstgöra som instruktörer minska ytterligare medan intresset för frivilligutbildning sannolikt ökar.
- Utbildningen av den frivillige till instruktör och hans/hennes tjänstgöring som instruktör ger be­fäst förmåga inom egen tjänstegren och starkt självförtroende. Detta kommer krigsorganisationen till godo i form av höjd kvalitet.
- Möjligheterna för de frivilliga att få utbildning till och uppgifter som instruktörer är rekryteringsfrämjande samt allmänt sett motiverande och stimulerande. Denna aspekt har förts fram av bl.a. åtskilliga frivilliga under kommitténs studiebesök.
- God tillgång på egna instruktörer ökar frivilligorganisationernas oberoende och handlingsfrihet. Även från myndigheternas synpunkt är det av värde att utbildningskompetensen inom organisationernas egna led hålls hög.

¹ Kommittén utgår från att detta direktivuttalande även innefattar hemvärdet.

- Kostnaderna för organisationernas egna instruktörer kan i många fall vara lägre än för t.ex. yrkesofficerare främst inom hemortsutbildningen där organisationernas egna instruktörer i större utsträckning är lokalt rekryterade. De drar därigenom lägre traktaments- och resekostnader än yrkesofficerarna.

Det finns emellertid också faktorer som verkar återhållande, dvs. talar emot, då det gäller ökat anlitande av hemvärnets och frivilligorganisationernas egna instruktörer. Sådana faktorer är bl.a. följande.

- Den snabba utvecklingen inom främst teknikens och taktikens område samt organisatoriska och andra förändringar ställer höga krav på instruktörernas kompetens och på att dessa fortlöpande underhåller sina kunskaper och sin instruktörskompetens. Detta är rimligtvis lättare för en yrkesofficer än för en instruktör ur frivilligorganisation.
- Det torde vidare vara svårare för organisationernas instruktörer än för en yrkesofficer som tjänstgör inom garnisonsort att vid materielkrävande övningar ta ut och lämna in materiel, fordon etc.
- Kostnaderna för frivilligorganisationernas egna instruktörer vid regionalt och centralt anordnad utbildning kan till synes bli högre än för t.ex. yrkesofficerarna eftersom de förstnämnda enligt gällande ordning får ersättning för förlorad arbetsinkomst. Eftersom yrkesbefälet får behålla sin ordinarie lön vid tjänstledighet för dessa instruktörsuppgifter blir den sammanlagda effekten dock inte någon ökad kostnad. Däremot medför en ökad befäls- och instruktörsutbildning inom frivilligverksamheten med mål att efter hand få fram ett ökat antal instruktörer inom hemvärdet och frivilligorganisationerna i sig ökade kostnader.

Kommittén finner det därför vara realistiskt att räkna med ett relativt betydande behov av yrkesofficerare och annan yrkespersonal även framdeles i frivilligutbildningen. Kommittén anser det emellertid vara viktigt att instruktörer inom frivilligorganisationerna i ökat antal kan ges självständigt ansvar för utbildning. Kommittén utgår därvid från att fördelningen av instruktörsuppgifterna på yrkesofficerare och annan yrkespersonal resp. hemvärnets och frivilligorganisationernas egna instruktörer liksom hittills sker under nära samverkan mellan myndigheter och frivilligorganisationer.

Kommittén bedömer att ev. kostnadsökningar på vissa punkter är marginella och att hemvärnets och frivilligorganisationernas egna instruktörer totalt sett troligen drar något lägre kostnader än yrkesofficerare och annan yrkespersonal.

Kommittén anser sammanfattningsvis att övervägande skäl talar för att stimulera till ökat anlitande av frivilligpersonal som instruktörer. Kommittén anser dock, av skäl som har angetts i det föregående, att det inte är möjligt eller önskvärt att helt överlåta frivilligutbildningen på organisationernas egna instruktörer.

9.2.2 Möjliga stimulansåtgärder

Kommittén har i kapitel 6 övervägt lämpligheten av att införa lagfäst rätt

till tjänstledighet för instruktörstjänstgöring inom frivilligverksamheten. Sådan rätt till ledighet skulle nämligen enligt kommitténs mening sannolikt underlätta för många frivilliga att åta sig tjänstgöring som instruktör inom frivilligutbildningen. Av skäl som redovisas i kapitel 6 avstår kommittén dock från att föreslå sådan lagfäst rätt. Enligt kommitténs mening bör åtgärderna för att stimulera till ökat anlitande av frivilligpersonal som instruktörer främst avse förmånssystemet för instruktörerna.

Eftersom en av grunderna för kommitténs arbete är att förmånssystemet skall vara rättvist finner kommittén det vara helt uteslutet att premiera hemvärnets och organisationernas egna instruktörer och ge dem högre instruktörsarvoden än vad yrkesofficerarna får. Även reglerna för traktamente och reseersättning synes rimligen böra vara desamma för hemvärnets och frivilligorganisationernas instruktörer som för övriga instruktörer.

Kommittén har även övervägt att förbättra ersättningen för förlorad arbetsinkomst till frivilligpersonal som tjänstgör som instruktörer. F.n. gäller att sådan instruktör vid ledighet för utbildningskurs som pågår minst tre kalenderdygn med minst sex timmars verksamhet varje dygn får ersättning för mistad avlöning med belopp som motsvarar dagpenning för värnpliktig (jfr kapitel 4, p. 4.8). Eftersom denna dagpenning motsvarar hel sjukpenning enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring innebär ersättningen att vederbörandes inkomstbortfall vid ledigheten inte helt vägs upp. Yrkesofficer som är tillfällig instruktör vidkänns däremot under tjänstledighet för motsvarande instruktörstjänstgöring inte något löneavdrag utan behåller sin lön oavkortad.

Kommittén bedömer att ett system som ger instruktörerna fullständig ersättning för förlorad arbetsinkomst skulle bli något mera komplicerat samt besvärligare att administrera än nuvarande dagpenningssystem. Nuvarande ordning med ersättningar enligt dagpenningssystemet för mistad avlöning till frivilligpersonal som tjänstgör som instruktörer är däremot enkelt och lätt att administrera samt dessutom beprövat och väl fungerande. Härtill kommer att inkomstbortfallet av flertalet berörda torde uppfattas som marginellt. Kommittén anser därför att nuvarande dagpenningssystem för ersättning för förlorad arbetsinkomst till instruktörer ur hemvärdet och frivilligorganisationerna bör behållas.

Nuvarande bestämmelser är emellertid utformade så att t.ex. egenföretagare har svårt att få ersättning för inkomstbortfall vid tjänst som instruktör. Inte heller hemarbetande person eller studerande kan enligt nuvarande bestämmelser få ersättning trots att de i många fall kan ha kostnader för t.ex. barnvakt. Med utgångspunkt i att ersättningssystemet skall vara enkelt och lätt att administrera och uppfattas som rättvist av dem som fullgör tjänstgöringen föreslår kommittén att bestämmelserna ändras så att även egenföretagare som tjänstgör som instruktör får dagpenning. Även frivillig instruktör som är hemarbetande eller studerande bör vid tjänstgöring som instruktör vid utbildningskurs av här aktuellt slag få dagpenning (jfr kommitténs författningsförslag).

9.3 Instruktörsarvoden

Om de gällande instruktörsarvodena — dagarvoden resp. timarvoden, jfr kapitel 4, p. 4.8 — till s.k. tillfälliga instruktörer har till kommittén bl.a. anförts att de är för låga och måste räknas upp så att behållningen efter skatt blir rimlig.

Det har också framhållits att den enskildes behållning av dag- och timarvodena, med hänsyn till skatteprogressiviteten, är mindre ju högre lön han har. Detta gör det mindre attraktivt för äldre, erfarna personer än för unga, oerfarna att ägna sig åt frivilligutbildning.

Från olika förband har vid kommitténs studiebesök anmälts att man har stora svårigheter att få instruktörer främst till hemortsutbildningen. Andra förband har anmält att man hitintills har lyckats få instruktörer men att det nu börjar bli svårt. Ett skäl till de efter hand ökade svårigheterna att få instruktörer till frivilligutbildningen har angetts vara att den enskildes fritid blivit honom allt mera värdefull. Detta ställt i relation till den ekonomiska gottgörelsen för instruktörsarbete på fritid har medfört att den enskilde väljer att ha ledigt i stället för att ta instruktörsarbete på fritid.

Kommittén har mot bakgrund av myndigheternas efter hand ökade svårigheter att täcka behovet av kvalificerade instruktörer för frivilligutbildningen övervägt åtgärder av såväl organisatorisk som ekonomisk art för att tillgodose behoven av instruktörer. Vad gäller åtgärder av organisatorisk art har kommittén funnit följande.

Även om det ytterst är myndigheternas ansvar att frivilligutbildningen har tillgång till kvalificerade instruktörer är det ett starkt önskemål att den grundläggande frivilligtanken återspeglas även vad gäller sammansättningen av instruktörgruppen. Huvuddelen av den bör alltså även fortsättningsvis rekryteras på frivillig väg. Lösningar som förutsätter betydande utökningar av antalet yrkesofficerare direkt avsedda för frivilligverksamheten bör däremot inte väljas. Statsmakterna har nyligen beslutat om en principiell nedskärning av antalet yrkesofficerare. Utökningar av antalet ordinarie frivilliginstruktörer kan därför inte komma i fråga. Kommittén finner sålunda att möjligheter att genom organisatoriska åtgärder täcka behovet av instruktörer inom frivilligverksamheten inte föreligger.

Vad gäller åtgärder av ekonomisk art anser sig kommittén kunna konstatera följande.

- Det är nödvändigt med rejäla höjningar av timarvodena för att få väl kvalificerade och erfarna instruktörer till hemortsutbildningen.
- Det är också nödvändigt att åstadkomma att arvodesystemet fortsättningsvis blir följtsamt till utvecklingen av löner och olika former av kostnadsersättningar. Den nuvarande ordningen med återkommande översyner av förmånsfrågorna med ett antal års intervall är kostsam och opraktisk och kan inverka negativt på viljan att åta sig instruktörsuppgifter genom att ersättningen ständigt släpar efter i förhållande till kostnadsutvecklingen.

Kommittén understryker också vikten av vad som utsägs i direktiven att instruktörsarvodena måste kunna uppfattas som rättvisa av alla berörda.

Arvodessystemet bör vidare vara enkelt och lätt att administrera.

Då det gäller möjligheterna att kunna förverkliga ett arvodesystem som kan motsvara de nu ställda principiella önskemålen konstaterar kommittén att det inom försvarsmakten finns ett särskilt system med föreläsararvoden enligt föreskrifter utfärdade av försvarets civilförvaltning (FCF:s kungörelse, FFS 1978:39, senast ändrad 1984:27) som i sammanhanget är av stort intresse. Detta system är allmänt godtagget som lämplig ordning för ersättning till föreläsare för personal inom försvarsmakten. Systemet är nämligen följsamt i förhållande till kostnadsutvecklingen. Enligt kommitténs mening bör frivilliginstruktörernas insatser värderas på samma sätt.

Kommittén finner sålunda lämpligt att med nuvarande föreläsararvode inom försvarsmakten som utgångspunkt ange en arvodesmodell för sådan instruktörsverksamhet för vilken i dag utgår timarvode. Denna modell bör anpassas efter de särskilda förhållanden som råder vid frivilligutbildningen, varför även begreppen halvdags- och heldagsarvoden bör finnas. Reglerna bör vara enkla att tillämpa och redovisningen lätt att kontrollera såväl för instruktör som för utbetalande instans. Med utgångspunkt i angivna principer föreslår kommittén följande modell för arvoden för instruktörsverksamhet för vilken i dag timarvode utgår.

- Enstaka utbildningstimme, sammanlagt högst tre under en dag, ersätts med föreläsararvode enligt de regler som gäller för sådant arvode.
- Utbildning om halv dag (kväll) ersätts med halvdagsarvode som motsvarar tre föreläsararvoden i lägsta arvodesgrupp. Med halv dag (kväll) avser kommittén utbildning som pågår fyra till sex timmar.
- Utbildning om hel dag (sju timmar eller däröver) ersätts med heldagsarvode som motsvarar maximalt sex föreläsararvoden i lägsta arvodesgrupp.

Kommittén anser vidare att om verksamheten under ett helt veckoslutsdygn bedrivs under sådana villkor som förutsätts för ersättning under förbandsövning² bör, utöver nyssnämnda arvoden, även kunna utbetalas ett arvode som motsvarar förbandsövningstillägget (f.n. 306 kr. enligt lägsta alternativ). Kommittén utgår härvid från att frivilligverksamheten endast undantagsvis bedrivs i denna form. Inom ungdomsutbildning blir denna form av ersättning till instruktörer inte aktuell.

Kommitténs förslag bör normalt under ett veckoslut kunna ge en instruktör högst arvoden som framgår av tabell 9.1.

Härutöver kan i undantagsfall tillkomma arvode motsvarande ett förbandsövningstillägg om 306 kr.

²Innebörden av begreppet förbandsövning är (Militära arbetstidsavtalet 5 §) följande.

Sammanhängande övningsverksamhet med krigsorganiserade eller för utbildningsändamål organiserade staber och förband eller kadrar till dylika enheter, om övningsverksamheten bedrivs på ett sådant sätt att personalens arbetsinsatser inte kan tidsplaneras och att arbetet inte kan avbrytas av i förväg bestämda raster eller uppehåll för vila m.m.

Tabell 9.1 Högsta arvoden till en instruktör under ett veckoslut enligt kommitténs förslag

Tid	Arvodestyp	Antal	Kr.
fredagkväll	halvdagsarvode	1	363
lördag	heldagsarvode	1	726
söndag	heldagsarvode	1	726
		Summa	1 815

I förhållande till i dag gällande ordning kommer den nu föreslagna modellen att innebära en väsentlig höjning av instruktörernas ersättning. Av angivna skäl finner kommittén en sådan höjning vara angelägen och nödvändig.

I anslutning till föreslagen modell föreslår kommittén att all ersättning för förberedelse- eller efterarbete slopas.

Vad gäller *dagarvoden* till tillfällig instruktör får kommittén anföra följande.

Förhållandet mellan timarvodes- och dagarvodesbeloppen har under senare år varit de som framgår av tabell 9.2.

Tabell 9.2 Förhållandet under senare år mellan timarvodes- och dagarvodesbelopp

Från och med	Timarvode	Dagarvode
1 juli 1963	18 kr.	12 (20–30) ^{a)} kr.
1 juli 1972	30 kr.	25 (50) ^{b)} kr.
1 juli 1977	45 kr.	50 kr.
1 juli 1982	60 kr.	100 kr.

^{a)} Dagarvudet (då benämnt lägerkurstillägg) var 12 kr. Om en 24-timmarsperiod med instruktörsverksamhet omfattade del av lördag utgjorde lägerkurstillägget 20 kr. och om del av sön- eller helgdag ingick var det 30 kr. för den första sådana perioden.

^{b)} Dagarvudet var 25 kr. Om en 24-timmarsperiod med instruktörsverksamhet omfattade del av lördags-, söndags- eller helgdagsdygn eller flera sådana perioder i följd, utgjorde dagarvudet 50 kr. för den första av dessa perioder.

Motiven för att år 1977 ändra relationen mellan timarvode och dagarvode var att man ansåg det vara rimligare att dagarvudet var högre än timarvudet. Denna uppfattning delas av frivilligförmånskommittén. Kommittén anser att även dagarvudet till tillfällig instruktör bör följa kostnadsutvecklingen och föreslår att dagarvudet fastställs till 1,5 x beloppet för föreläsararvode (i lägsta arvodesgrupp) inom försvaret, dvs. f.n. $1,5 \times 121 = 181,50$ kr.

Eftersom kommittén finner det angeläget att undvika förväxlingar föreslår kommittén att den nuvarande beteckningen dagarvode byts ut mot *vekokursarvode*.

9.4 Reseersättningar till instruktörer

9.4.1 Gällande bestämmelser m.m.

Regeringsförordningen (FFS 1977:24, ändrad 1981:33, 1982:27 och 1983:7) om förmåner till instruktörer inom frivillig försvarsverksamhet anger följande om instruktörernas resor.

10 § En tillfällig instruktör har rätt till fri resa mellan tjänstestället eller bostaden och utbildningsplatsen. Om transport inte ordnas genom utbildningsmyndighetens försorg, erhålls fri resa genom tjänstebiljett. Om tjänstebiljett inte har kunnat tillhandahållas utgår resekostnadsersättning. Instruktören har vidare rätt till traktamente och ersättning för logikostnad för rese- och utbildningstiden.

Vid beräkning av reseförmåner som avses i första stycket tillämpas de bestämmelser om sådana förmåner som enligt kollektivavtal gäller för statstjänstemän i allmänhet. För en tillfällig instruktör som inte är statlig eller kommunal tjänsteman ersätts inte kostnad för sovplats i enbäddskupé.

I anslutning till denna paragraf har FCF i sin kungörelse (FFS 1983:16) om tillämpningen av instruktörsförmånsförordningen meddelat följande föreskrifter.

Med uttrycket "de bestämmelser om sådana förmåner som enligt kollektivavtal gäller för statstjänstemän i allmänhet" avses i första hand allmänt reseavtal 1981-07-14 (ARA) och det statliga bilersättningsavtalet 1982-06-23 (BEA).

Tillfällig instruktör erhåller traktamente för dagtid även då instruktörsverksamheten fullgörs inom instruktörens ordinarie tjänstgöringszon.

Tjänsteresetillägg utgår inte till tillfällig instruktör.

Här redovisade bestämmelser har lett till olika tillämpning inom de skilda myndigheter (förband m.m.) som har haft ansvar för utbetalning av reseersättningarna i samband med centralt anordnade kurser. Detta har i sin tur väckt irritation hos många instruktörer som har uppfattat det nuvarande systemet som orättvist och godtyckligt då det har gällt ersättningen vid färd med egen bil.

9.4.2 Undersökningar, överväganden och förslag

Kommittén har från huvuddelen av de fredsförband inom försvarsmakten som har ansvar för centralt anordnad frivilligutbildning erhållit uppgifter om instruktörernas resor till och från sådan utbildning och kostnaderna för dessa.

De lämnade uppgifterna är i vissa fall osäkra. Då undersökningen gjordes fanns nämligen instruktörernas reseräkningar inte längre kvar vid förbanden (motsv.). De datalistor e.d. som finns vid förbanden är normalt inte heller uppställda så att de av kommittén önskade uppgifterna kunde tas fram. Dessa förhållanden medförde att uppgifterna från en del förband (motsv.) torde ha haft karaktären av bedömningar.

Det inkomna materialet visar emellertid tydligt att såväl de nuvarande som de före den 1 juli 1983 gällande bestämmelserna för reseersättning till instruktörer i frivilligutbildningen har gett och alltjämt ger utrymme

till olika tolkningar. Enbart detta förhållande motiverar att bestämmelserna ändras så att instruktörerna känner sig rättvist behandlade. Detta ligger helt i linje med kommitténs direktiv som framhåller att förmånssystemet skall uppfattas som rättvist av berörd personal.

Kommittén har därför närmare övervägt en ordning i vilken reseersättning till alla tillfälliga instruktörer vid färd med egen bil till frivilligutbildning — oavsett om den anordnas centralt, regionalt eller lokalt — skulle medges enligt en schablon. Ersättningsbeloppet skulle därvid vara lika med bilersättningsavtalets (BEA) lägsta belopp — f.n. 94 öre per kilometer. Ersättningen skulle vidare betalas ut av berörd frivilligorganisation i stället för som f.n. av utbildningsansvarig myndighet.

Kommitténs kostnadsberäkningar ger vid handen att kostnaderna för den skisserade schablonmodellen för reseersättningar till instruktörer i allt väsentligt ryms inom ramen för nuvarande resekostnader för instruktörer. Modellen synes dessutom innebära en önskvärd förenkling av reseersättningen till instruktörerna.

Kommittén föreslår att tillfällig instruktör vid färd med egen bil till och från frivilligutbildning erhåller ersättning enligt en schablon med lägsta belopp enligt det statliga bilersättningsavtalet — f.n. 94 öre per kilometer.

Vad gäller frågan om vem som skall betala ut reseersättningar till instruktörer kan följande noteras. Sådan utbetalning vid central kurs gjordes tidigare av aktuell frivilligorganisation. Vid central kurs betalar f.n. berörd frivilligorganisation ut övriga ersättningar — arvode och traktamente — till instruktörerna. Det synes därmed vara logiskt att frivilligorganisationerna vid sådan kurs även svarar för instruktörernas reseersättningar. Detta gör det enklare för instruktörerna som f.n. måste skriva två räkningar. Det finns enligt kommitténs uppfattning heller inte anledning att tillämpa annat förfaringsätt för reseersättningarna till instruktörer vid regional och lokal utbildning.

Om frivilligorganisationerna åläggs att överta dessa uppgifter har de att följa av staten fastställda bestämmelser rörande reseersättningar till instruktörerna. Medlen för att bestrida kostnaderna för dessa reseersättningar måste framdeles utgöra del av organisationernas statsbidrag. Med utgångspunkt i dessa omständigheter finner kommittén det vara naturligt att frivilligorganisationerna bör jämföras med statliga myndigheter då de fullgör dessa utbetalningar. Instruktörernas reseersättningar bör då även fortsättningsvis, liksom f.n. deras traktamenten, vara undantagna från beskattning. Kommittén finner därmed att det inte föreligger några skäl som talar mot att genomföra denna omfördelning av åligganden och föreslår därför att alla reseersättningar till instruktörer betalas ut av berörd frivillig försvarsorganisation.

Kommitténs förslag till bilersättning till tillfälliga instruktörer innebär att ersättningen blir lägre i de fall då instruktören tidigare erhållit ersättning enligt bilersättningsavtalets högre belopp. Den blir däremot högre än ersättningen enligt allmänt reseavtal (ARA). Som framhålls i det föregående är motivet för kommitténs förslag att åstadkomma förenklingar och rättvisa — alla tillfälliga instruktörer får framdeles bilersättning enligt samma normer.

Som framgår av kapitel 8 föreslår kommittén samma bestämmelser för bilersättningar till elever som till tillfälliga instruktörer i frivillig försvarsutbildning. Även detta är ett led i kommitténs strävan efter att åstadkomma förenklingar och rättvisa bland dem som frivilligt åtar sig uppgifter eller utbildning inom frivillig försvarsverksamhet.

Sammanfattningsvis föreslår kommittén följande rörande reseersättningar till tillfälliga instruktörer.

- Instruktör som använder egen bil vid färd till eller från frivillig försvarsutbildning erhåller bilersättning enligt en schablon med lägsta belopp enligt det statliga bilersättningsavtalet — f.n. 94 öre per kilometer.
- Alla reseersättningar till instruktörer betalas ut av berörd frivilligorganisation.

9.5 Förslag rörande instruktörskategorierna(-begreppen)

Instruktörsförmånsförordningen definierar i 2 och 3 §§ begreppen ordinarie instruktör och tillfällig instruktör. Begreppet ordinarie instruktör definieras härvid enligt följande.

2 § Militär tjänsteman på aktiv stat och innehavare av för pensionerad militär personal avsedd arvodestjänst, som i tjänsten och inom fastställd veckoarbetstid fullgör instruktörsverksamhet, är ordinarie instruktör.

Denna definition synes omsluta alla instruktörer — vanligen yrkesofficerare — som beordras till instruktörsuppgifterna och som fullgör dessa på schemalagd tid enligt tjänstgöringslista. Till paragraf 2 lämnar emellertid försvarets civilförvaltning (FCF) i kungörelse (FFS 1983:16) med föreskrifter och anvisningar för tillämpningen av instruktörsförmånsförordningen följande förtydligande.

De militära tjänstemän och innehavare av arvodestjänster som här avses är de ordinarie instruktörerna vid hemvärns- och frivilligavdelningarna vid försvarsområdesförbanden och MKG stab eller motsvarande avdelningar inom marinen och flygvapnet.

Begreppet tillfällig instruktör definieras i instruktörsförmånsförordningen enligt följande.

3 § Militär tjänsteman på aktiv stat och innehavare av för pensionerad militär personal avsedd arvodestjänst som fullgör instruktörsverksamhet under andra förutsättningar än som anges i 2 § ävensom civilmilitär tjänsteman är tillfällig instruktör. Tillfällig instruktör är också annan som av vederbörande utbildningsmyndighet godkänts som instruktör.

Utöver ordinarie instruktör och tillfällig instruktör finns alltså ytterligare en kategori instruktörer — i regel yrkesofficerare — som beordras till instruktörsuppgifterna och fullgör dessa på schemalagd tid enligt tjänst-

göringslista, men som inte är placerade vid hemvärns- och frivilligavdelningar (motsv.).

Beordrande av instruktör tillgrips i de fall då vare sig ordinarie instruktör eller tillfällig instruktör är tillgänglig.

Kommittén anser att nuvarande oklarhet och ofullständighet i instruktörsförmånsförordningen bör avhjälpas så att kategoriindelningen av instruktörerna inom frivillig försvarsutbildning blir helt täckande och korrekt. Kategoribenämningarna på instruktörerna bör vidare väljas så att begreppet ordinarie instruktör kan slopas. Uppdragstilläggen till ordinarie instruktör regleras nämligen i annan ordning (genom avtal).

Kommittén finner vidare den nuvarande benämningen tillfällig instruktör vara något missvisande. Många s.k. tillfälliga instruktörer torde nämligen vara fortlöpande och regelbundet sysselsatta inom frivilligverksamheten. En ändrad benämning till *frivillig instruktör* synes lämplig eftersom en sådan benämning bättre än den nuvarande klarlägger denna instruktörskategoriens ställning.

Den hittills inte definierade instruktörskategorin föreslås få benämningen "*beordrad instruktör*" eftersom denna benämning klargör vad det är fråga om. Med beordrad instruktör skall förstås tjänsteman som i tjänsten och inom fastställd arbetstid fullgör instruktörsverksamhet inom frivillig försvarsutbildning. Denna instruktörskategori kommer att bestå av dels nuvarande ordinarie instruktörer (vid verksamhet på fastställd arbetstid), dels övriga yrkesofficerare m.fl. som beordras att fullgöra instruktörsuppgifter inom frivilligverksamheten. Om nuvarande ordinarie instruktör fullgör instruktörsuppgifter på fritid ingår han givetvis i kategorin frivillig instruktör.

Sammanfattningsvis föreslår kommittén benämningarna

- beordrad instruktör och
  - frivillig instruktör
- på de skilda instruktörskategorierna inom frivillig försvarsutbildning (jfr även kommitténs författningsförslag).

10 Ersättningar i fredstid till hemvärnets befäl och frivilligorganisationernas funktionärer

10.1 Allmänt

Kommitténs direktiv anger vad gäller ersättningar till hemvärnets befäl och frivilligorganisationernas funktionärer endast att kommittén bör "uttrycka sin mening om hur arvoden till funktionärer skall regleras".

Härutöver har kommittén som utgångspunkt för sin granskning av detta område även det allmänna direktivet att forma ett förmånssystem som är enkelt och lätt att administrera men samtidigt uppfattas som rättvist av berörd personal. Frågor om ersättning till funktionärer som är anställda av organisationerna anser kommittén inte ingå i uppdraget.

10.2 Nuvarande ordning

Som framgår av kapitel 4 (p. 4.7) fastställs arvoden m.m. till hemvärnets befäl av regeringen (genom det s.k. bisysslobrevet) medan arvoden till funktionärer inom de frivilliga försvarsorganisationerna fastställs av överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen gemensamt. Denna fördelning av fastställelseprinciperna fastslogs av riksdagen år 1977 (FöU 1976/77:8, rskr 1976/77:153).

De aktuella arvodesbeloppen enligt nyssnämnda två skrivelser redovisas i kapitel 4 (p. 4.7). De frivilliga försvarsorganisationernas normer för utbetalning av funktionärsarvoden redovisas i bilaga 9.

Arvoden och ersättningar till befäl i allmänna hemvärdet bekostas av berört försvarsområdesregemente (motsv.) medan arvoden till funktionärer inom frivilligorganisationerna bekostas av berörd frivilligorganisation. Motsvarande arvoden utgår inte till befäl inom driftvärdet eftersom de förutsätts fullgöra sina uppgifter inom ordinarie arbetstid. På alla arvoden, oavsett beloppets storlek, som betalas ut av försvarsområdesförband (motsv.) belastas anslagen med det för de flesta statliga myndigheter gällande lönekostnadspålägget om 39 % som bl.a. innefattar arbetsgivaravgift om 2 %.

På arvoden om 1 000 kr. och däröver till funktionärer under 65 års ålder belastas frivilligorganisationerna med lönekostnadspålägg (inkl. arbetsgivaravgift) som är detsamma som för andra arbetsgivare än staten, f.n. ca 37 %. För arvoden till funktionärer som har uppnått 65 års ålder belastas organisationerna dock inte med något sådant pålägg.

10.3 Kortfattad återblick

10.3.1 Ersättningar till hemvärnets befäl

Arvoden till kretshemvärnschefer och hemvärnschefer tillkom redan i samband med att hemvärn

År 1940 organiserades (prop. 1940:257, SU 1940:183, rskr 1940:297). Arvodet avsågs vara ersättning för det arbete med hemvärnets organisation och hemvärnsmännens utbildning som åvilade dessa hemvärn

Efter översyn och förslag av 1945 års hemvärnskommitté tillkom i 1947 års hemvärnskungörelse (nr 673) att hemvärnschef också kunde få viss ersättning för kostnader för anskaffning av expeditions- och för

10.3.2 Ersättningar till funktionärer

Arvoden till frivilligorganisationernas funktionärer tillkom efter förslag i prop. 1970:18 (SU 1970:87, rskr 1970:194).

Under förarbetet till beslutet framhöll ÖB bl.a. att förutsättningarna för att ersätta de aktiva funktionärerna för deras personliga omkostnader i samband med frivilligarbete måste förbättras samt att en sådan ersättning inte utgjorde kompensation för prestationer, som utfördes i form av frivillig arbetsinsats, utan avsåg att gottgöra dem som genom att verka inom frivilligorganisationerna gjorde direkta ekonomiska förluster t.ex. löneavdrag, utgifter för ersättare i hemmet samt kostnader för resor och transporter.

Arvodena borde enligt ÖB vara av samma storlek som de som utgick till hemvärnscheferna. Ersättning skulle dock endast utgå till de aktiva funktionärer vars verksamhet hade direkt anknytning till totalförsvaret. Med sådan verksamhet avsågs:

- Information, rekrytering och utbildning av personal med A- och B-avtal.
- Utbildning för viss krigsbefattning.
- Utbildning syftande till att höja den enskildes förmåga att lösa uppgifter inom totalförsvaret.

Utredningen rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m.fl. (UFV) behandlade i sitt betänkande (SOU 1975:73) Frivilligförsvarets förmåner ingående frågan om arvoden till funktionärer inom frivilligorganisationerna.

UFV ansåg att då gällande regler om högsta arvodesbelopp för frivilligorganisationernas funktionärer borde upphävas och att frivilligorganisationerna själva, inom ramen för de allmänna mål och uppdrag som myndigheterna anger, fritt borde få disponera statsmedlen avsedda för ledningsverksamhet. Vidare föreslogs att ökade ekonomiska resurser tillfördes för arvoden och administration inom ledningsverksamheten.

Departementschefen (prop. 1976/77:49) fann det motiverat att räkna upp arvodena och medelstilldelningen för dessa. Han kunde däremot inte godta förslaget om att frivilligorganisationerna själva skulle få bestämma arvodesbeloppen inom ramen för de medel som utgick för deras ledningsverksamhet. ÖB och AMS borde även i fortsättningen gemensamt reglera arvodesbeloppens storlek. Dock förutsattes att beloppen fastställdes efter nära samråd med frivilligorganisationerna.

Försvarsutskottet (FöU 1976:8) anförde bl.a. att hemvärdet som del av armén har en fastare anknytning till försvarsmakten än frivilligorganisationerna. "Utskottet finner det därför vara naturligt att arvodena till hemvärnsbefälet även i fortsättningen regleras av regeringen medan frivilligorganisationerna inom av myndigheterna lämnade ramar ges frihet att bestämma arvodesbeloppens storlek." Med uttrycket "av myndigheterna lämnade ramar" avsågs de av överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen gemensamt angivna högstbeloppen för arvoden.

Riksdagen beslöt (rskr 1976/77:153) i enlighet med försvarsutskottets förslag.

10.4 Framförda synpunkter på ersättningar och arvoden

Vid Hemvärnsbefälets riksförbunds riksstämma år 1981 beslöts att tillstålla regeringen en skrivelse med anhållan om uppdelning av nuvarande arvode i en arvodesdel — skattepliktig — och en lika stor kostnadsersättningsdel — icke skattepliktig.

I skrivelse den 22 juni 1982 till regeringen¹ hemställde därför Hemvärnsbefälets riksförbund att regeringen ville låta verkställa översyn av hemvärnsbefälens arvoden. Översynen borde enligt riksförbundet ske med utgångspunkt i följande.

Vissa hemvärnsbefäl måste, för att lösa sina uppgifter, hålla en liten expedition med telefon, skrivmaskin, förvaringsutrymme för böcker, instruktioner m.m. och i en del fall även inbrottsäkert skåp för förvaring av hemliga handlingar. Detta medför kostnader för vilka ersättning endast delvis eller inte alls utgår av statsmedel eller på annat sätt.

Efter redovisning av hemvärnsbefälens arvoden och ersättningar angav riksförbundet att hemvärnsbefälen i sina deklARATIONER yrkar avdrag för kostnaderna för intäkternas förvärvande. "Dessa yrkanden behandlas mycket olika av olika lokala taxeringsmyndigheter. En del hemvärnsbefäl har fått yrkade avdrag betydligt nedsatta, andra har helt nekats avdrag. Endast ett mindre antal har fått yrkade avdrag godkända".

Riksförbundet erinrade om uttalande av 1966 års värnpliktskommitté i betänkandet (SOU 1969:40) Frivilligförsvaret om det önskvärda i att taxeringsmyndigheterna tillämpade enhetliga regler vid prövningen av berörd avdragsgiltighet. Riksförbundet konstaterade att några enhetliga regler inte hittills har tillämpats.

I sammanhanget hänvisade riksförbundet till riksstämmans beslut år 1981 att anhålla om uppdelning av nuvarande arvoden och erinrade om

¹Sedermera överlämnad till frivilligförmånskommittén.

att ett liknande förfaringsätt tillämpas inom rättsväsendet vad gäller arvoden till övervakare.

Liknande synpunkter har framförts till frivilligförmånskommittén från enskilda befäl inom hemvärdet, från frivilligorganisationerna i övrigt och enskilda funktionärer.

I skrivelse den 12 december 1984 har vidare CFB:s överstyrelse hemställt att kommittén behandlar en av Stockholms FBU-förbund gjord framställning att kommittén prövar möjligheten att omvandla nuvarande funktionärsarvoden till ett särskilt bidrag till resp. förbunds- och föreningsverksamheten. CFB:s överstyrelse uttalar att den på CFB:s vägnar ställer sig bakom Stockholmsförbundets intentioner.

10.5 Kommitténs överväganden och förslag

10.5.1 Allmänt

Som framgår av kapitel 6 tillmäter kommittén stor vikt åt utbildningen och vidareutvecklingen av frivilligorganisationernas egna medlemmar till bl.a. ledare inom frivilligverksamheten i fredstid. Kommittén understryker samtidigt betydelsen av ökad självverksamhet inom frivilligorganisationerna på detta område. Aktiva och skickliga medlemmar som är villiga att åta sig befälsuppgifter inom hemvärdet och funktionärsuppgifter inom frivilligorganisationerna är av central betydelse för livskraften i vårt frivilligsystem. Den i fredstid av hemvärnsbefäl och frivilligfunktionärer bedrivna ledningsverksamheten utgör samtidigt en god förberedelse för befälsuppgifter inom krigsorganisationen. Kommittén vill också peka på de allt större krav som ställs på den fredstida beredskapen, inte minst incidentberedskapen, varvid frivilliga åtaganden och förberedelser är av mycket stor betydelse.

10.5.2 Principer för ersättningar och arvoden

Kommittén konstaterar att det redan f.n. i viss utsträckning förekommer två principiellt olika former för ersättningar till hemvärdets befäl och frivilligorganisationernas funktionärer.

Den ena formen är ersättning — antingen i form av schablon eller vanligare mot räkning — för havda kostnader. Kommittén konstaterar att det är tveksamt om schablonersättningen i dag ger full kostnadstäckning.

Den andra ersättningsformen är arvoden. Kommittén konstaterar att de nuvarande funktionärsarvodena och arvoden till hemvärnsbefäl utgör en kombination av kostnadsersättning och arvode. Del av arvoden utgör nämligen otvivelaktigt ersättning för direkta utgifter t.ex. telefonavgifter, resekostnader, porto m.m. Kommittén finner detta vara otillfredsställande.

Kommittén anser att det finns starka skäl att renodla systemet för ersättningar och arvoden. Som framgår av det föregående bör det framdeles bestå av åtminstone två klart åtskilda delar — en del med ersätt-

ningar för havda kostnader och en del med arvoden. Kommittén finner det vara synnerligen motiverat att vad gäller den senare delen överväga om inte denna naturligen bör vara uppdelad i två skilda ersättningsformer — en avsedd för vissa hemvärnsbefäl och funktionärer som redan i fredstid fullgör del av de uppgifter som åvilar vederbörande under krig och en, alltjämt benämnd arvode, avsedd för huvuddelen av frivilligorganisationernas funktionärer. Här om får kommittén anföra följande.

Kommittén konstaterar att hemvärdnet redan i fredstid avkrävs hög insatsberedskap. På hemvärdnets befäl — främst kretshemvärnschef och hemvärnschef — vilar ett stort ansvar för rekrytering, utbildning, krigsplanläggning och beredskap. Härtill kommer ett administrativt ansvar med bl.a. personal- och utbildningsredovisning samt underlag för utbetalning av ersättningar till hemvärnspersonalen.

Hemvärnsbefälens ansvar och de insatser som dessa befäl gör utöver vad den frivillige i allmänhet avkrävs bör enligt kommitténs mening gottgöras på särskilt sätt. Kommittén konstaterar att ett lämpligt system för att ersätta sådant ansvar och sådana insatser redan finns inrättat inom värnpliktssystemet i form av *befattningspenningar*. Under repetitionsutbildning i fredstid samt under beredskap och krig utgår sålunda befattningspenning till sådana värnpliktiga som genom sina befattningar i krigsorganisationen har särskilt ansvar och avkrävs större insatser än övriga värnpliktiga. Som framgår av kapitel 4 (p. 4.2) har riksdagen år 1983 beslutat att motsvarande regler även skall gälla under beredskap och krig för den frivilliga personal som tjänstgör inom försvarsmakten inkl. hemvärdnet och civilförsvaret. I kapitel 7 (p. 7.5.1) föreslår kommittén att det allmänna hemvärdnets personal härutöver i princip skall omfattas av systemet redan från och med den tidpunkt då hemvärnsberedskap införs. Däremot skulle dessa regler inte komma att gälla för hemvärdnets personal under normal fredstid. Kommittén anser att hemvärdnets befäl i princip bör likställas med det värnpliktiga befälet och därför erhålla befattningspenning även vid fullgörande av uppgifter i fredstid, dvs. under årlig kontrakt senlig utbildning och annan tjänstgöring som de är skyldiga att fullgöra i sina befattningar.

Vad gäller frivilligorganisationernas funktionärer finner kommittén att det inom de avtalsslutande organisationerna finns ett antal funktionärer som i dessa hänseenden bör jämsställas med hemvärdnets befäl. Det är de funktionärer som i fredstid har befattningar av typ förbundsordförande, kårchef (motsv.) och liknande och som under beredskap och krig utgör frivilligorganisationernas egen avtalsbundna personal för samverkan med totalförsvarsmyndigheter samt för fortsatt planläggning och ledning av frivilligverksamheten. Antalet sådana funktionärer uppgår överslagsmässigt till ca 800.

Sammanfattningsvis finner kommittén att systemet för ersättningar och arvoden till hemvärdnets befäl och frivilligorganisationernas funktionärer bör bestå av följande tre klart åtskilda delar.

- Ersättningar för havda kostnader.
- Befattningspenningar till personal som redan i fredstid har att fullgöra vissa av krigsuppgifterna.
- Arvoden.

Kommitténs detaljöverväganden rörande dessa ersättningsformer redovisas i följande punkter.

10.5.3 Överväganden och förslag rörande ersättningar för kostnader

Frivilligförmånskommittén finner det inom hemvärdnet tillämplade systemet med dels schablonersättning, dels ersättning enligt räkning (verifikation) vara i stort lämpligt. Kommittén föreslår därför att detta system tillämpas inom all frivillig försvarsverksamhet.

Schablonersättning synes kunna komma i fråga för att kompensera den enskilde för utgifter för bl.a. porto, telefon, expenser och vissa bilkostnader.

Ersättning enligt räkning (mot verifikation) synes vara aktuell i flertalet övriga fall.

Vad gäller schablonersättningen för frivilligorganisationerna bör det ankomma på ÖB och AMS att, efter organisationernas hörande, gemensamt fastställa vilken högsta schablonersättning som skall gälla för dessas funktionärer.

För hemvärdnet bör gälla att chefen för armén ser över och fastställer dess storlek för olika befälsbefattningar inom detta. Kommittén förutsätter härvid att samma principer för fastställande av beloppens storlek inom hemvärdnet som för frivilligorganisationerna kommer att tillämpas.

Kommittén får slutligen framhålla att kostnadsersättningarna — såväl schablonersättning som kostnadsersättning enligt räkning — självfallet måste vara skattefria och inte skall belastas med arbetsgivaravgifter eller sociala avgifter.

10.5.4 Överväganden och förslag rörande befattningspenning till hemvärnsbefäl och vissa funktionärer

Befattningspenningen för värnpliktiga infördes fr.o.m. den 1 januari 1977 (SFS 1976:1008 efter förslag i prop. 1975/76:134). Beloppen har sedermera inte ändrats. Kommittén utgår från att så måste ske så att de följer utvecklingen av löner och kostnader.

Kommittén föreslår att befäl i allmänna hemvärdnet i fredstid erhåller befattningspenning enligt följande normer.

- Eftersom stora krav redan i fredstid ställs på hemvärdnets beredskap skulle det i och för sig kunna vara motiverat att föreslå befattningspenning till vissa av hemvärdnets befäl för varje dag under året. Kommittén anser det emellertid vara rimligt att räkna bort visst antal dagar för ledighet och annan bortovaro och föreslår därför som utgångspunkt att befattningspenningarna för befäl från plutonchef resp. hemvärns- och kretshemvärnsadjutant och högre räknas för 340 dagar per år. För övrigt hemvärnsbefäl (på troppchefs- och gruppchefs-nivå) föreslås befattningspenning utgå endast vid den kontraktsenliga tjänstgöringen.
- Befattningspenningen per dag bör vara densamma som under beredskapstillstånd och i krig, dvs. f.n. exempelvis följande.

- Kretshemvärnschef, hemvärnschef, kretshemvärnscheFs ställföreträdare och hemvärnskompanichef — 10 kr. (kompanichefsnivå).
  - HemvärnscheFs ställföreträdare, hemvärnskompanicheFs ställföreträdare, hemvärnskretsadjutant, musikkårchef och hemvärnsplutonchef (del) — 8 kr. (plutoncheFs nivå).
  - Hemvärnsadjutant och hemvärnsplutonchef (del) — 6 kr. (troppcheFs nivå).
  - Övrigt hemvärnsbefäl — 6 resp. 4 kr. (troppcheFs- resp. gruppcheFs nivå).
- Kretshemvärnschef och hemvärnschef föreslås få befattningspenning om $340 \times 10 = 3\,400$ kr. Även hemvärnsadjutant, som under senare år genom nya uppgifter avkrävs vidgade insatser, främst vad avser personalredovisning och materielhantering, föreslås befattningspenning för 340 dagar.
- Övrigt hemvärnsbefäl från hemvärnsplutonchef och högre bedömer kommittén inte vara lika hårt ianspråktaga av hemvärnsuppgifter under året. De föreslås därför få 25 % av befattningspenning.
- Befattningspenningen för hemvärnsbefälet i övrigt (på troppcheFs- och gruppcheFs nivå) räknar kommittén in i den årliga utbildningspremie som kommittén föreslår skall tillkomma för fullgjord kontrakt-enlig tjänstgöring (jfr kapitel 8, p. 8.4).

Kommitténs förslag till befattningspenning till hemvärdnets befäl redovisas i tabell 10.1.

Tabell 10.1 Förslag till befattningspenning till befäl inom allmänna hemvärdnet

Befattning	Förslag till befattningspenning i kr.
Kretshemvärnschef	$340 \times 10 \times 1,0 = 3\,400$
Hemvärnschef	$340 \times 10 \times 1,0 = 3\,400$
Hemvärnsadjutant	$340 \times 6 \times 1,0 = 2\,040$
Ställföreträdande kretshemvärnschef	$340 \times 10 \times 0,25 = 850$
Ställföreträdande hemvärnschef	$340 \times 10 \times 0,25 = 850$
Hemvärnskompanichef	$340 \times 8 \times 0,25 = 680$
Hemvärnskretsadjutant	$340 \times 8 \times 0,25 = 680$
Musikkårchef ^{a)}	$340 \times 8 \times 0,25 = 680$
Hemvärnsplutonchef (del)	$340 \times 8 \times 0,25 = 680$
"	$340 \times 6 \times 0,25 = 510$

^{a)} Kommittén utgår härvid från att denna befattning kommer att ingå i hemvärdnets krigsorganisation och ingå i personaltabellerna.

Om en av rikshemvärnschefen tillkännagiven kommande omorganisation av bl.a. vissa små hemvärnsområden till hemvärnsplutoner kommer till stånd kommer de årliga merkostnaderna för kommitténs förslag till befattningspenning inom hemvärdnet att begränsas.

Kommittén föreslår vidare att funktionär som är avtalsbunden för samverkan med totalförsvarsmyndigheter etc. redan i fredstid skall erhålla befattningspenning. Nivån för resp. befattning förutsätts fastställas av ÖB och AMS medan fastställandet av insatsernas omfattning på resp.

nivå bör ske efter samråd mellan myndighet och frivilligorganisation. Kommittén utgår därvid från att för hemvärdets befäl fastställda befattningspenningar bör utgöra utgångspunkter.

Funktionärer inom frivilligorganisationerna bör i övrigt under fredstid kunna få arvode som hittills.

10.5.5 Överväganden och förslag rörande arvoden till funktionärer i övrigt

Tillgängliga uppgifter (jfr bilaga 9) om de normer som frivilligorganisationerna tillämpar för att inom ramen för ÖB:s och AMS gemensamma bestämmelser betala ut funktionärsarvoden visar tydligt att organisationerna iakttar stor återhållsamhet och känner sitt ansvar även i dessa frågor. Den sammanlagda omfattningen kommer liksom hittills att kunna följas upp av statsmakterna genom de årliga anslagsframställningarna. Kommittén finner det därmed vara uppenbart att frivilligorganisationerna kan och bör ges förtroendet att själva bestämma över och disponera statsmedlen för funktionärsarvoden.

Kommittén föreslår alltså att frivilligorganisationerna ges rätt att själva fastställa arvoden för sina funktionärer.

10.6 Sammanfattning

Sammanfattningsvis föreslår kommittén rörande ersättningar och arvoden till hemvärdets befäl och frivilligorganisationernas funktionärer följande.

- Framdeles bör klart skiljas mellan ersättningar för kostnader och befattningspenning resp. arvoden.

Kostnadsersättningar

- Ersättning för kostnader bör kunna ske dels som schablonersättning, dels som ersättning mot räkning.
- Schablonersättningarnas storlek bör för hemvärdets del fastställas av chefen för armén och för frivilligorganisationernas del av ÖB och AMS.

Befattningspenning

- Befäl i allmänna hemvärdet bör i stället för arvode få befattningspenning enligt vissa normer.
- Vissa funktionärer inom frivilligorganisationerna, vilka är avtalsbundna för samverkan, bör i likhet med befäl i allmänna hemvärdet få befattningspenning.

Arvoden

- Frivilligorganisationernas funktionärer i övrigt föreslås oförändrat få arvode av nuvarande typ.
- Arvodesbeloppen till funktionärer inom frivilligorganisationerna bör bestämmas av organisationerna själva.

11 Tjänstgöringsområden för frivillig personal inom totalförsvarets civila delar

11.1 Bakgrund

I kommitténs direktiv anges bl.a. följande.

Inom de civila delarna av totalförsvaret skall den avtalsbundna frivilligpersonalen vid krigsorganisering ersätta annan arbetskraft främst inom jordbruket, transportsektorn och sjukvården. Inom vissa sektorer av det civila totalförsvaret är det f.n. antingen stor brist på personal under beredskap och krig eller också finns det behov av ytterligare personell förstärkning av krigsorganisationen. Mot denna bakgrund finns det anledning att överväga en utvidgning av tjänstgöringsområdena för frivillig personal. Kommittén bör dels kartlägga bristområden, dels lämna förslag till nya tjänstgöringsområden för frivillig personal.

Frågan om utvidgning av tjänstgöringsområdena behandlades av 1978 års försvarskommitté (betänkandet Säkerhetspolitiken och totalförsvaret, Ds Fö 1981:1) som framhöll.

Det borde enligt försvarskommitténs mening övervägas om inte frivillig personal skulle kunna användas inom nya områden. Kommittén vill peka på att det inom statens järnvägars krigsorganisation finns en mycket stor brist på tågklarare. Uppbyggnaden av den hemskyddsorganisation inom civilförsvaret, som kommittén förordar i kapitel 7, torde även ge många betydelsefulla arbetsmöjligheter för frivillig personal. Bilförare till postverket och sambandspersonal till vägverket är andra områden där frivilliga skulle kunna sättas in. Initiativ i dessa frågor bör enligt kommitténs mening tas av både organisationer och myndigheter.

I riksdagsmotion 1981/82:2263 (Ulla Ekelund) angavs bl.a.

Det bör vidare övervägas att utnyttja frivillig personal för flera uppgifter inom de civila delarna av totalförsvaret.

Försvarsministern anförde i prop. 1981/82:102, bilaga 2 följande i denna fråga.

Vad gäller en eventuell utvidgning av områden för den frivilligt tjänstgörande personalens utnyttjande i krigsorganisationen delar jag kommitténs uppfattning. Det bör ankomma på både myndigheter och organisationer att ta initiativ i denna riktning.

Försvarsutskottet biträdde (1981/82:18) försvarsministerns förslag och fann det angeläget att frågan övervägdes i det kommande utredningsarbetet.

11.2 Utvecklingen under senare år

11.2.1 Tillgången på frivillig avtalspersonal

Underlag för 1978 års försvarskommittés överväganden och förslag rörande frivillig personal inom totalförsvaret var bl.a. en av överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen i samverkan med bl.a. värnpliktsverket och civilförsvarsstyrelsen gjord utredning (ÖB/AMS-utredningen) om totalförsvarets personalbehov (maj 1980). I denna sammanfattades bl.a. behov och tillgång i totalförsvarets krigsorganisation år 1979 på avtalsbunden personal ur frivilliga försvarsorganisationer. Vad gäller det i utredningen redovisade behovet av frivilliga inom den civila sektorn har från AMS sida särskilt framhållits att detta har fastställts som mål att sträva efter inom ramen för de betydligt större vakanser inom aktuella verksamheter och yrkesgrupper som uppkommer vid en mobilisering. Frivilligverksamheten är endast ett av flera medel som tillgrips för att täcka dessa vakanser. Andra medel är att den civila sektorn begär uppskov för krigsplacerade värnpliktiga, vanlig arbetsförmedling och tillförsel av personal med stöd av t.ex. allmänna tjänstepliktslagen (1959:83). De fastställda behovssiffrorna (målet) för rekrytering av frivillig personal kan höjas eller sänkas. Nås målet kan de höjas, dock högst till den reellt beräknade bristen (vakanssiffran).

ÖB/AMS-utredningen fann att bristerna i förhållande till det fastställda behovet av frivillig personal var relativt betydande samt större inom totalförsvarets civila delar än inom försvarsmakten.

Frivilligförmånskommittén har inhämtat motsvarande uppgifter om personalläget dels år 1982, dels år 1984. Av dessa framgår följande vad gäller personalutvecklingen 1979-1984 inom totalförsvarets civila delar.

Det fastställda behovet av frivillig avtalspersonal har ökat relativt kraftigt. Även tillgången på frivilliga med avtal har stigit. Eftersom ökningen av det fastställda behovet väsentligt har överstigit den ökade tillgången har dock samtidigt även bristen på avtalspersonal ökat.

Bristen på frivillig avtalspersonal inom totalförsvarets krigsorganisation beror enligt samstämmiga uttalanden från ansvariga myndigheter och de avtalslutande frivilligorganisationerna på otillräckliga ekonomiska resurser. Tillströmningen av frivilliga som önskar gå genom utbildning är inom flertalet verksamhetsområden större än det antal som inom nuvarande ekonomiska ramar kan ges utbildning.

Av kapitel 7 (p. 7.3.1) framgår för vilka uppgifter inom de civila delarna av totalförsvaret som frivillig, i fredstid utbildad och avtalsbunden personal f.n. tas i anspråk. De största bristerna i förhållande till fastställt behov av avtalspersonal föreligger beträffande bilförare ur såväl FAK som SKBR och djurvårdare ur SBS. Av redovisade, fastställda tjänstgöringsområden för frivillig personal har ett, nämligen det för hundförare (ur SBK) för räddningshundar, tillkommit under budgetåret 1984/85. Behovet av sådana hundförare har därför inte hunnit täckas. I detta sammanhang kan kommittén konstatera att det även på militär sida nyligen har tillkommit ett nytt tjänstgöringsområde för frivillig personal. Också detta gäller hundförare (ur SBK) men för bevakningshundar

inom flygvapnet. Inte heller detta behov av hundförare är f.n. täckt.

Ytterligare ett område — efterforskningsbyrån för krigsfångar och civilinternerade (EKC) — beräknas tillkomma under år 1985. Behovet av frivillig personal inom byrån är relativt litet — endast 20-30 personer. De avses teckna avtal för ständig tjänstgöring under tid då efterforskningsbyrån är i verksamhet.

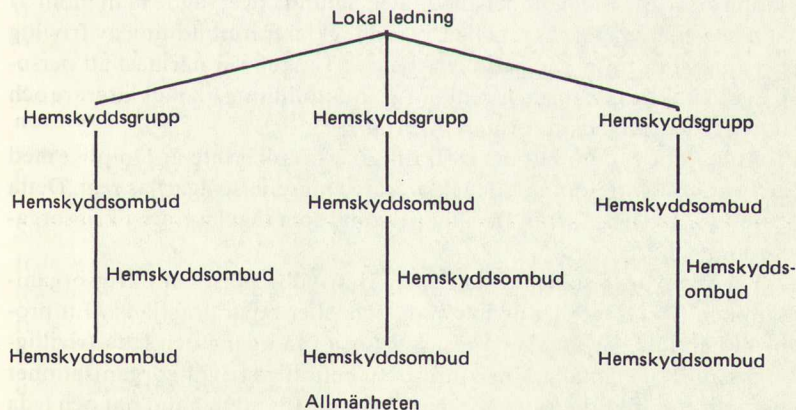
Enligt 1982 års försvarsbeslut (prop. 1981/82:102, FöU 1981/82:18, rskr 1981/82:374) införs en hemskyddsorganisation inom civilförsvaret. I denna organisation avses under beredskap och krig ingå bl.a. ett antal frivilliga hemskyddsombud. Frågan om bl.a. rekrytering och utbildning av hemskyddsombuden har utretts av Sveriges civilförsvarfsörbund (SCF) på uppdrag av civilförsvarfsstyrelsen (jfr p. 11.2.2).

Kommittén har i enlighet med sina direktiv gjort vissa egna undersökningar för att ytterligare kartlägga de bristområden som utpekades av 1978 års försvarskommitté. Kommittén har vidare hos arbetsmarknadsstyrelsen hemställt om dess medverkan med klarlägganden och uppföljning av initiativ och åtgärder avseende frivilligverksamheten inom de civila delarna av totalförsvaret. Resultaten av resp. undersökningar redovisas i det följande.

11.2.2 Hemskyddsorganisationen inom civilförsvaret

Enligt f.n. gällande planläggning införs senast fr.o.m. den 1 januari 1987 en ny yttäckande hemskyddsorganisation inom civilförsvaret. Denna hemskyddsorganisations utseende framgår av figur 11.1.

Figur 11.1 Principskiss över hemskyddsorganisation

Varje hemskyddsgrupp skall svara för ett hemskyddsområde med i genomsnitt ca 1 000 invånare. Gruppernas uppgift är att genom information och råd samt praktiska insatser biträda allmänheten vid främst skadeförebyggande åtgärder och utgöra en kontaktlänk mellan civilförsvarfsledningen och civilbefolkningen.

Varje hemskyddsgrupp — sammanlagt ca 8 000 — avses bestå av tre personer och rekryteras bland civilförsvarfspliktig personal. Inom varje hemskyddsområde skall finnas hemskyddsombud som skall biträda

hemskyddsgrupperna och därvid verka inom ett mindre område, t.ex. kvarter eller upptagningsområde för ett skyddsrum. Behovet av hemskyddsombud beräknas till 80 000 - 100 000. En del av dessa hemskyddsombud avses rekryteras på frivillig väg samt — enligt civilförsvarfsförbundets utredning — beredskapsregistreras och teckna avtal som frivilliga (B-avtal). Övriga hemskyddsombud skall enligt de preliminära planerna inte inskrivas i fredstid utan först vid beredskapstillstånd eller vid tidpunkt som regeringen avgör. Handläggningsläget är f.n. följande.

Utbildning av personal till hemskyddsgrupperna började som försöksverksamhet i sex län våren 1983. Utbildning i hela landet började hösten 1984.

Den av Sveriges civilförsvarfsförbund gjorda utredningen om hemskyddsombuden överlämnades till civilförsvarfsstyrelsen våren 1984. Försöksverksamhet med rekrytering av frivilliga hemskyddsombud började hösten 1984 i två län. Försöksutbildning av ombuden beräknas inledas ett år senare. Vad gäller målet för rekrytering av hemskyddsombud har i skilda sammanhang talats om att så många som möjligt skall rekryteras på frivillig väg i fredstid och resten under beredskapstillstånd.

För hemskyddsorganisationen i övrigt har civilförsvarfsstyrelsen satt målet att den skall vara uppbyggd till 60 % den 1 januari 1987 och i sin helhet senast år 1989.

11.2.3 Vissa totalförsvarfsmyndigheter

A SJ:s krigsorganisation

Tankarna på frivillig personal som tågklarare inom SJ:s krigsorganisation kom upp redan under 1960-talet. Sålunda övervägde man inom SJ att i museijärnvägarnas regi bedriva en tågklararutbildning av frivillig personal för krigsorganisationens behov. Tanken var närmast att personalen skulle gå genom en förenklad grundutbildning till tågklarare och därefter teckna någon form av A-avtal.

SJ har dock funnit att det av trafiksäkerhetsskäl inte är lämpligt med en begränsad utbildning till tågklarare i museijärnvägarnas regi. Detta gör att SJ t.v. avstår från frivillig personal som tågklarare i krigsorganisationen.

F.n. övervägs i stället att ta i anspråk frivillig personal i krigsorganisationen för klargöring av lok m.m. och/eller reparatörstjänst. Ett problem härvidlag är att skapa resurser för att få i gång och leda frivilligverksamhet med nämnd inriktning. Nu befintliga frivilligorganisationer har inte en inriktning som gör dem lämpade för att ta hand om och leda frivilligverksamhet av här aktuellt slag.

SJ har även visat intresse av att till sin organisation för linjetrafiken knyta bussförare ur frivilligorganisationerna — SKBR och FAK. Undersökningar i denna fråga inleddes hösten 1984.

B Postverkets krigsorganisation

Vid underhandskontakt med postverket har kommittén inte kunnat få någon bekräftelse på att postverket i sin krigsorganisation har brist på

bilförare. Däremot anges att brevbäringen är ett område inom vilket man beräknas få brist och att man där avser att sätta in skolungdom.

C Vägverkets krigsorganisation

Kommitténs underhandskontakter med statens vägverk har gett vid handen att det inom detta verks krigsorganisation inte föreligger någon brist på sambandspersonal och inte heller på annan personal.

D Krigssjukvårdens organisation

Enligt vad kommittén har inhämtat har underhandlingar tagits upp mellan socialstyrelsen och FRO om denna frivilligorganisations möjligheter att ställa sambandspersonal till den civila krigssjukvårdens — närmast beredskapssjukhusens — förfogande.

E Övrigt

Under budgetåret 1984/85 igångsatte AMS i samråd med FRO och FMCK en kompletterande inventering av behoven av sambands- och motorcykelordonnanspersonal inom de civila delarna av totalförsvaret — bl.a. för civilbefälhavarkanslier och krigslänsstyrelser.

11.3 Kommitténs synpunkter och förslag

Kommittén har under sitt arbete haft att beakta såväl det inledningsvis (p. 11.1) återgivna direktivuppdraget angående utvidgning av tjänstgöringsområdena för frivillig personal som följande uttalande i direktiven.

Kommittén bör utgå ifrån att de totala kostnaderna i stort sett skall rymmas inom nuvarande kostnadsram för frivilligverksamheten. Kommittén bör emellertid vara oförhindrad att föreslå åtgärder som förutsätter vissa ökade kostnader för frivilligverksamheten, men som innebär besparingar inom totalförsvaret i övrigt.

Som framgår av det föregående är bristen på frivillig avtalspersonal i förhållande till de nu fastställda behoven inom de civila delarna av totalförsvaret f.n. betydande. Kommittén konstaterar att bristerna främst beror på otillräckliga ekonomiska resurser och inte på brist på frivilliga som vill utbildas. Med den takt som nyrekrytering och grundutbildning f.n. kan genomföras ter det sig som osannolikt att det över huvud taget är möjligt att fylla nuvarande brister av frivillig personal i krigsorganisationen. Kommittén finner dessa förhållanden vara ytterst otillfredsställande.

Tillkomsten av befattningar för frivilliga hemskyddsombud inom civilförsvaret till det antal som planerats innebär härutöver att hittillsvarande fastställda behov av frivillig personal i det närmaste fördubblas.

Kommittén finner att täckandet av de f.n. fastställda behoven av frivillig avtalspersonal, inklusive de nya tjänstgöringsområden som har tillkommit efter 1982 års försvarsbeslut, det nya området hemskyddsom-

bud och de områden som ev. kan bli följd av överväganden enligt p. 11.2 i samtliga fall ställer krav på ökade medel för frivillig försvarsverksamhet. Besparingar inom totalförsvaret i övrigt är enligt kommitténs mening i detta sammanhang inte möjliga att påvisa.

Kommitténs slutsats är att i tider med begränsade ekonomiska möjligheter måste tillgängliga resurser i första hand utnyttjas för att vidmakthålla sådan frivilligverksamhet som redan finns och som bedöms angelägen och nödvändig att utveckla och stärka. Insatser på nya, oprövade områden bör under sådana omständigheter anstå eller begränsas till områden som bedöms vara särskilt angelägna att tillgodose med personal. Detta synes också överensstämma med grundtankarna i det sakkunnigförslag (Ds Fö 1985:2) Prioritering av personella resurser inom totalförsvaret som i januari 1985 har överlämnats till försvarsministern.

På grundval av det nu anförda finner sig kommittén böra avstå från att lägga fram förslag om utvidgning av tjänstgöringsområdena, utöver de redan nu befintliga, i krigsorganisationen för frivillig personal.

12 Kursavgift vid vissa ungdomskurser

12.1 Bakgrund

Som framgår av direktiven (jfr bilaga 2) åligger det kommittén att överväga om det är rimligt att låta deltagarna i de frivilliga försvarsorganisationernas ungdomsutbildning själva bidra till att täcka kostnaderna för denna genom att ta ut en kursavgift — i första hand för längre kurser.

12.2 Nuvarande ordning

12.2.1 Organisatorisk bakgrund

Ungdomsverksamhet och ungdomsutbildning bedrivs f.n. dels inom vissa av de frivilliga försvarsorganisationerna och inom hemvärnet, dels inom vissa särskilda ungdomsorganisationer som är nära knutna till en frivillig försvarsorganisation men i flertalet hänseenden intar en helt självständig ställning (jfr bilaga 4).

A Ungdomsverksamhet inom frivilligförsvaret

Ungdomsverksamhet inom frivilligförsvaret bedrivs i regi av FBU-rörelsen, FRO, FMCK, hemvärnet och i relativt liten omfattning — s.k. aspirantutbildning — av SLK och SKBR.

Denna ungdomsverksamhet med utbildning m.m. bedrivs med medel från fjärde huvudtiteln (försvarsdepartementet). Bestämmelser för denna ungdomsverksamhet utfärdas av bl.a. närmast berörda militära myndigheter (jfr p. 12.2.2 i det följande).

B Ungdomsverksamhet inom de självständiga ungdomsorganisationerna

De självständiga ungdomsorganisationerna med anknytning till frivilliga försvarsorganisationer är följande.

- Svenska blå stjärnans riksungdomsförbund
- Sveriges unglottor
- Ungdomens röda kors
- Skytterörelsens ungdomsorganisation.

Denna ungdomsverksamhet bedrivs med medel som disponeras av statens ungdomsråd från anslagen B 52 och B 53 under åttonde huvudtiteln (utbildningsdepartementet). De nyssnämnda fyra ungdomsorganisationerna får härutöver även bidrag från bl.a. landstingsmedel.

I detta sammanhang är även svenska pistolskytteförbundet — liksom vissa andra idrottsorganisationer — berättigat till lokalt aktivitetsstöd.

De nyssnämnda fyra självständiga ungdomsorganisationerna har — tillsammans med övriga f.n. 59 statsbidragsberättigade ungdomsorganisationer — samma barn- och ungdomsvårdande uppgifter i stort. Dessa uppgifter är (1962 års ungdomsutredning/SOU 1967:19, prop. 1969:1, bilaga 10, SU 1969:43, rskr 1969:129) främst samhällsfostran och personlighetsfostran samtidigt som de skall tillgodose ungdomens verksamhetsbehov, sociala kontaktbehov och behov av kulturellt stimulerande miljöer. Verksamheten skall vidare främja en demokratisk samhällsutveckling. Varje organisation har dock sin egen profil.

Organisationerna har däremot inte några direkta uppgifter i fråga om frivillig försvarsverksamhet och är inte formellt några frivilliga försvarsorganisationer. Det är däremot naturligt att medlemmarna i dessa ungdomsorganisationer får viss orientering om moderorganisationen och om frivilligförsvaret. De tjänar också som naturliga rekryteringsbaser till moderorganisationerna. Se även bilaga 10.

Ungdomsorganisationernas medlemmar är i åldern 7-25 år.

Inom samtliga här behandlade "självständiga" ungdomsorganisationer bedrivs utbildning av bl.a. ungdomsledare (instruktörer). Härutöver förekommer kursverksamhet som t.ex. inom Sveriges Unglottor smula-, stjärn- och triangelkurser samt regionala unglottaläger.

12.2.2 Mål för ungdomsverksamheten inom frivilligförsvaret

I ÖB:s "Bestämmelser för frivillig ungdomsverksamhet inom försvarsmakten (FU F 1977 års upplaga)" anges följande.

Målet för ungdomsverksamheten inom försvarsmakten är — utöver den allmänt ungdomsvårdande uppgiften — att

- bereda ungdomen meningsfull fritidssysselsättning
- lämna orientering om totalförsvaret som samhällsfunktion
- förbereda kommande värnpliktstjänstgöring
- väcka intresse för en framtida insats inom frivilligförsvaret
- informera om fast anställning, alla kategorier, inom försvarsmakten.

Vidare anges att ungdomarna skall beredas möjlighet att allt efter intresse ägna sig åt verksamhet som kan tjäna som förberedelse för kommande värnpliktstjänstgöring, för tjänstgöring inom hemvärdet eller för tjänstgöring som frivillig personal inom försvarsmakten.

12.2.3 Ungdomsverksamhetens omfattning inom frivilligförsvaret

Ungdomsverksamhetens omfattning vad gäller kurser som omfattar en till flera veckor under budgetåret 1982/83 framgår av tabell 12.1 som är

Tabell 12.1 Ungdomskursernas omfattning (hela veckor) budgetåret 1982/83

Kurslängd	Antal elever	Antal elevveckor
4 veckor	27	108
3 veckor	575	1 725
2 veckor	930	1 860
1 vecka	1 480	1 480
Summa	3 012	5 173

sammanställd av uppgifter från försvarsgrenstaberna.

Härtill kom aspirantutbildningen inom SLK och SKBR som budgetåret 1982/83 omfattade 125 resp. 65 elever under enveckorskurser.

Kommittén har även inhämtat att nämnda budgetår ca 5 000 elever deltagit i lokal ungdomsutbildning över veckoslut. Uppgifter om övrig hemortsutbildning av ungdomar har inte tagits in.

12.2.4 Lokalisering av och nuvarande avgifter vid ungdomsverksamhet

A Ungdomsverksamhet inom frivilligförsvaret

FBU-rörelsen och hemvärdet samverkar i ungdomsverksamheten så att konkurrens mellan organisationerna undviks. Lokalt och regionalt eftersträvas att anordna ungdomsutbildningen endast av endera organisationen. Där kurs anordnas av FBU deltar även hemvärnsungdom och vice versa. Härtill kommer att många ungdomar är medlemmar i såväl FBU som hemvärdet.

I de av CFB anordnade centrala kurserna deltar även hemvärnsungdom.

Hemvärdet (HvSS) anordnar årligen i Jämtland en fjällkurs om fyra dagar med fjällmarsch och — framdeles troligen vart annat år — gemensam ungdomstävling om några dagar vid HvSS.

CFB tar vid de centralt anordnade kurserna ut en liten avgift — f.n. 15 kr. — av eleverna. Denna avgift är avsedd för dels extraförplägnad, dels priser vid tävlingar.

SVK RF tar ut en båtavgift om 200 kr. av eleverna vid sommarkurserna. Båtavgiften är avsedd för underhåll av båtmaterielen. Chefen för marinen har emellertid beordrat en utredning om båtutnyttjandet inom marinen. Resultaten av denna kan ev. komma att påverka behovet för SVK RF att ta ut båtavgifter av eleverna.

Hemvärdet tar inte ut några avgifter av hemvärnsungdomen.

SLK:s resp. SKBR:s aspirantkurser äger rum på tre till fyra utbildningsplatser varje sommar. Ett litet antal ungdomar ur SLK deltar regelmässigt i fjällkurs för hemvärnsungdom i Jämtland.

Vare sig SLK eller SKBR tar ut någon kursavgift av deltagarna i aspirantutbildningen.

Samtliga frivilligorganisationer tar ut medlemsavgifter av sina medlemmar. För ungdomar kan dessa variera från 15 till ca 100 kr. per år.

B Ungdomsverksamhet utanför frivilligförsvaret

Kommittén har från de självständiga ungdomsorganisationerna med anknytning till frivilliga försvarsorganisationer under hand inhämtat att de ofta tar ut en kursavgift av kursdeltagarna. Varje ungdomsorganisation synes ha egna principer för avgiftsbeläggning av sin kursverksamhet. Från Ungdomens röda kors har dessutom anförts att man inom denna organisation inte har några centralt fastställda riktlinjer för avgiftsbeläggning utan överlåter på de skilda röda kors- distrikten att fastställa kursavgifter.

Avgiften för veckokurs är normalt 300 till 600 och i något fall 700 kr. Kursdeltagarna betalar dock vanligtvis endast del av kursavgiften som i övrigt subventioneras av förbund, distrikt, förening e.dyl.

12.3 Överväganden och förslag

12.3.1 Ekonomiska aspekter

Som argument för kursavgifter i ungdomsutbildningen har bl.a. anförts att intresset att få delta i denna är stort, men att de ekonomiska resurserna inte medger att alla villiga kan tas emot. Införande av kursavgifter för längre kurser skulle medföra att fler ungdomar kunde tas emot.

Kommittén konstaterar att de ekonomiska resurserna för frivilligverksamheten totalt sett är begränsade. Enligt ÖB:s anslagsframställan för anslaget F 16 Frivilliga försvarsorganisationer 1984/85 var de för budgetåret 1983/84 anvisade medlen otillräckliga. Kommittén har även erfarit att otillräckliga medel för den frivilliga försvarsverksamheten har medfört att under senare år bl.a. ungdomsverksamheten efter hand har måst begränsas.

En av frivilligorganisationernas huvuduppgifter är att tillföra krigsorganisationen utbildad personal och därmed höja kvaliteten på krigsförbanden. För de civila delarna av totalförsvaret är en huvuduppgift för frivilligorganisationerna att rekrytera och utbilda bl.a. civil arbetskraft till bristområden på krigsarbetsmarknaden.

I ÖB:s grundsyn på den frivilliga försvarsverksamheten anförts om frivilligorganisationernas ungdomsverksamhet avslutningsvis följande. "Insatserna på ungdomssidan måste emellertid vägas mot organisationernas huvuduppgifter." I CFB:s överstyrelses riktlinjer för verksamheten budgetåret 1982/83 inom FBU-rörelsen angavs bl.a. "öka antalet vuxna utbildningsdeltagare, främst befäl". Det kunde därmed i och för sig sättas i fråga om en avgiftsbeläggning av vissa ungdomskurser över huvud taget borde komma ungdomsverksamheten till godo. Starka skäl kunde tala för att inflytande medel i stället borde utnyttjas för att helt eller delvis finansiera någon av de förbättringar av frivillig- eller instruktörsförmånerna som kommittén funnit angelägen. Ett sådant synsätt och ett sådant utnyttjande av ev. kursavgifter inom ungdomsutbildningen skulle emellertid enligt kommitténs mening te sig i hög grad stötande. Kommittén finner vidare att även det fall då ev. kursavgifter utnyttjas för

att temporärt behålla en viss omfattning av ungdomsutbildningen kan uppfattas som ett indirekt stöd åt övrig frivilligverksamhet. De statsbidrag som organisationerna erhåller för utbildningsverksamhet är nämligen obundna. Den genom kursavgifter ökade insatsen på ungdomssidan belastar därmed inte övrig frivilligutbildning.

Kommittén har även sökt beräkna vad ev. kursavgifter inom ungdomsutbildningen skulle innebära vad gäller antalet deltagare i sådan utbildning. En kursavgift dimensionerad efter den genomsnittliga livsmedelskostnaden i hemmet för pojke i åldern 15-17 år skulle för en kursvecka om sex dagar uppgå till ca 200 kr. enligt 1983 års prisläge. En kursavgift enligt denna beräkningsgrund synes enligt kommitténs mening i och för sig vara rimlig och inte verka avskräckande på presumtiva deltagare i veckokurser för ungdom. En kursavgift om 200 kr. för en veckokurs om 30 elever skulle inbringa totalt 6 000 kr. Denna summa skulle möjliggöra deltagande för ytterligare tre elever eller — vid ogynnsam kostnadsutveckling — att annars nödvändig begränsning om högst 10 % av elevantalet temporärt kunde undvikas.

12.3.2 Slutsatser och förslag

Kommittén anser att all frivillig försvarsutbildning bör vara avgiftsfri.

Kommittén konstaterar vidare att samhället i dag erbjuder ungdomar kostnadsfri utbildning och även i övrigt strävar efter ökad social utjämning.

Som framgår av p. 12.3.1 medger kursavgifter av den storlek som kommittén bedömer vara rimlig och lätt att motivera endast en tioprocentig ändring av annars möjligt antal elever vid centralt anordnad ungdomsutbildning. Effekten av en avgiftsbeläggning är alltså begränsad. Detta förhållande och den allmänna strävan att sätta utbildningen av frivilliga för krigsorganisationen före ungdomsutbildningen talar enligt kommitténs mening mot att genom kursavgifter utvidga ungdomsutbildningen.

Med hänvisning till dessa slutsatser tar kommittén avstånd från avgiftsbeläggning av kurser inom ungdomsutbildningen. Kommittén finner emellertid att något förbud för frivilligorganisationerna att själva bestämma och ta ut en mindre avgift av elev i ungdomsutbildningen inte bör stadgas.

13 Övriga frågor

13.1 Samordning av statsbidrag

13.1.1 Bakgrund

I kommitténs direktiv anges följande. "Statsbidrag betalas idag ut till frivilligorganisationerna genom flera olika myndigheter. Kommittén bör undersöka samordningsmöjligheterna härvidlag."

13.1.2 Nuvarande ordning

Statsbidrag till de frivilliga försvarsorganisationerna lämnas f.n. av försvars-, arbetsmarknads-, social- och jordbruksdepartementen. Försvarsdepartementets bidrag omfattar dels det militära försvaret, dels civilförsvaret.

Bidragen har i vissa fall formen av allmänt samhällsstöd till berörd organisations verksamhet. Huvuddelen av medlen är dock uppgiftsbundna. Storleken på bidragen är avpassade efter konkreta åtaganden från organisationernas sida, t.ex. rekrytering av ett visst antal för utbildning till krigsorganisationens behov. De uppgiftsbundna medlen innefattar då även bistånd till den administration som är nödvändig för verksamheten. Inriktning och omfattning i stort av organisationernas uppgifter följer av kungörelsen om frivillig försvarsverksamhet.

Fördelningen av statsbidragen på givare och mottagare samt bidragens karaktär framgår av tabell 13.1. I tabellens högra kolumn redovisas även vilka frivilligorganisationer som får statsbidrag från flera huvudmän.

13.1.3 Överväganden

Som framgår av tabellen förekommer bidrag från flera huvudmän dels inom gruppen avtalslutande, dels inom gruppen övriga organisationer. Endast den sistnämnda innefattar organisationer som erhåller allmänt stöd. Detta kommer dels från riksidsrottsförbundet, dels från överbefälhavaren. Ingen organisation erhåller allmänt stöd från mer än en huvudman.

Tabell 13.1 Fördelning av bidrag på givare och mottagare samt bidragens karaktär
 U = uppgiftsbundna medel   S = anger allmänt samhällsstöd

Mot- tagande organisation	Bidragsgivare		Försvars- dep.	Arbetsmark- nadsdep.	Social- dep.	Jord- bruks- dep.	Flera hu- vud- män
	ÖB	Cfs	AMS	SoS	Riks- idrotts- förb.		
<i>Avtalslutande</i>							
FAK	U		U				X
FFK		(U)					Jfr KSAK
FMCK	U		U				X
FRO	U		U				X
SBK	U	U					X
SBS			U				
SKBR	U		U	U			X
SLK	U		U				X
SRK	U	(U)		U			X Jfr Riks- kom.
<i>Befälsutbildande</i>							
CFB	U						
SVK RF	U						
FVRF	U						
FIF	U						
<i>Övriga</i>							
Skytte ÖS	S						
SPSF						S	
SSF						S	
SCF		U					
SFF ^{a)}	U					(S)	X
Rikskommittén		U					
KSAK/SFS ^{a)}	S	U				S	X

^{a)} KSAK och SFS (Svenska flygsportförbundet) har gemensamt kansli men skilda styrelser. SFF (Svenska fallskärmsförbundet) är tillika egen sektion inom SFS.

Kommittén överväger dels (i p. A) om de uppgiftsbundna bidrag som nu lämnas från flera huvudmän kan samordnas, dels (i p. B) om det allmänna stödet kan samordnas med uppgiftsbundet statsbidrag i de fall då huvudmännen är olika.

A Samordning av uppgiftsbundna statsbidrag

Kommittén konstaterar att mot ett uppgiftsbundet statsbidrag svarar ett åtagande från en frivilligorganisation till en myndighet. Det kan avse rekrytering till viss utbildning ofta i form av en viss mängd som svarar mot ett behov för landets totalförsvar. Den närmare omfattningen av åtagandena fastställs av berörda organisationer och myndigheter ge-

mensamt. Sammanlagda kostnader för verksamheten är enligt särskilda regler fördelade mellan organisation och myndighet. Systemet följer helt grundregeln om att ansvar för viss verksamhet i fred i tillämpliga delar även gäller för beredskapstillstånd och krig.

Sålunda avser t.ex. det av överbefälhavaren utgivna bidraget till SKBR medel för att täcka behovet av avtalsbundna bilförare för den militära krigsorganisationen. Arbetsmarknadsstyrelsens bidrag till SKBR gäller rekrytering och utbildning av avtalsbundna förare för det ekonomiska försvarets behov i krig medan socialstyrelsens bidrag avses för motsvarande behov av ambulansförare.

Ett sammanförande av statsbidragen till en huvudman, t.ex. arbetsmarknadsstyrelsen, innebär ett avsteg från grundregeln om ansvarsfördelning. Det är lätt att förutse svårigheter och oklara ansvarsförhållanden när det gäller bl.a. prioriteringsfrågor.

B Samordning allmänt stöd — uppgiftsbundet bidrag

Kombinationen allmänt stöd och uppgiftsbundet bidrag från skilda huvudmän gäller endast två organisationer. SFS är sammanhållande organisation för den civila flygsportverksamheten. I denna egenskap är organisationen mottagare av de medel som riksidrottsförbundet förmedlar inom ramen för samhällets stöd till idrotten. SFF erhåller som sektion inom SFS huvuddelen av sina medel från denna organisation. Det uppgiftsbundna stödet är i förhållande till detta mycket litet. Det är knutet till i första hand behovet av medverkan av fallskärmsappare i utbildningsverksamheten samt möjligheter för den enskilde militärt utbildade hopparen att vidmakthålla sin personliga färdighet. En samordning fyller enligt kommitténs uppfattning inte någon praktisk funktion och innebär inte några besparingar. Det är knappast rimligt att tänka sig att de av riksidrottsförbundet fördelade medlen skall avses för militär verksamhet. Inte heller bör idrottsstöd av denna art utgå från försvarsmaktens resurser.

För totalförsvarsändamål mottar KSAK bidrag från försvarsdepartementet från två olika anslag. Från överbefälhavaren (F 16) erhålls ett allmänt stöd till segelflygverksamheten. Motivet härför är den betydelse segelflygsporten har för bl.a. flygvapnets rekrytering. Bidraget är inte direkt knutet till frivillig försvarsverksamhet.

Bidraget till KSAK från försvarsdepartementets civilförsvarsanslag (G) fördelas av civilförsvarsstyrelsen. Det är avsett för frivilliga flygkåren (FFK) och är helt uppgiftsbundet. Kommittén finner det olämpligt att lägga över ett allmänt stöd som avser flygvapnets nytta av segelflygverksamheten så att det "konkurrerar" om civilförsvarsresurserna.

13.1.4 Slutsatser

Kommittén finner att statsbidragen i dag betalas ut efter den inom totalförsvaret grundläggande principen att ansvar i fred också omfattar ansvar för motsvarande verksamhet under beredskapstillstånd och krig. Att överge denna regel för en formell samordning av bidragen skapar

enligt kommitténs mening andra problem, bl.a. oklara ansvarsförhållanden och prioriteringssvårigheter. Några avgörande fördelar synes inte föreligga. Det nuvarande systemet är med hänsyn till de uppgifter som skall lösas rationellt och effektivt.

Kommittén noterar slutligen att en av frivilligorganisationerna tillsatt arbetsgrupp som utrett frågan om minskad statlig reglering av frivilligorganisationernas statsbidrag i sin rapport i april 1982 inte fann skäl att föreslå någon samordning av statsbidragen till organisationerna.

13.2 Delegering av beslutsbefogenheter och föreskrifter

13.2.1 Allmänt

I kommitténs direktiv anges bl.a. att de frivilliga organisationerna bör ges ökat ansvar för sin verksamhet. "Kommittén bör därför pröva möjligheterna till delegering av beslutsbefogenheter och föreskrifter m.m. från myndigheterna till frivilligorganisationerna."

Myndigheternas uppgifter och ansvar vad gäller den frivilliga försvarsverksamheten resp. de frivilliga försvarsorganisationernas uppgifter framgår av kapitel 2 (p. 2.2.1 resp. 2.2.2).

Kommittén har funnit det lämpligt att frivilligorganisationerna själva övervägde och till kommittén inkom med förslag rörande vilka delegeringar av beslutsbefogenheter och föreskrifter som borde övervägas av kommittén.

Av organisationernas svar framgick bl.a. att Frivilligorganisationernas samarbetskommitté (FOS) efter motion av Försvarets personaltjänstförbund vid CFB:s riksstämma år 1981 tillsatte en arbetsgrupp för att utreda frågan om minskad statlig reglering av frivilligorganisationernas statsbidrag.

I samband med tillsättandet av arbetsgruppen anmälde FAK, SFF och SBS att de ansåg sig redan ha erforderlig frihet och följaktligen inte hade behov av ändring.

Arbetsgruppen, som antog namnet Ag RAFS (*Reglering Av Frivilligorganisationernas Statsbidrag*), redovisade sitt arbete i april 1982 i en PM.

Arbetsgruppen konstaterar däri att frivilligorganisationernas verksamhet i stor utsträckning är detaljreglerad av bestämmelser från regeringen, ÖB, AMS och försvarets civilförvaltning (FCF). Detta är en fördel för samordningen såväl mellan frivilligorganisationerna som mellan frivilligorganisationerna och de militära myndigheterna. Likformighet minskar irritation och konkurrens. Nackdelen är att detaljreglerandet i vissa sammanhang kan upplevas som ofrihet. Bestämmelserna borde kunna förenklas och större frihet i vissa avseenden tillämpas vid bidragsgivning. Arbetsgruppen lämnade dock inte några konkreta förslag.

Arbetsgruppen framhåller vidare bl.a. att de bestämmelser som skall tillämpas av frivilligorganisationerna måste vara enkla och obyråkratiska.

Myndigheterna bör — i samråd med frivilligorganisationerna — utforma bestämmelser för verksamheten i stort. Vissa bestämmelser kan även behöva samordnas mera i detalj, t.ex. rörande förmåner, eftersom där finns ett krav på likhet mellan organisationerna.

Avslutningsvis rekommenderar arbetsgruppen myndigheterna att inte behandla frivilligorganisationerna i administrativt hänseende på samma sätt som underlydande inom den egna organisationen. Försvarets planerings- och ekonomisystem (FPE-systemet) t.ex. kan inte tillämpas helt inom frivilligorganisationerna. De saknar nämligen personal, maskiner och tid m.m. för att uppfylla alla krav.

Flertalet frivilligorganisationer hade inte några synpunkter att framföra eller hänvisade till arbetsgruppens PM och angav att de inte hade några synpunkter utöver denna. Bland de synpunkter som framfördes var bl.a. följande.

Tre organisationer — FRO, FVRF och SBS — förde fram förslag att organisationerna själva mer eller mindre fritt skall få bestämma hur den del av statsbidragen som svarar mot funktionärsarvodet skall få användas.

Synpunkter framfördes också av SRK som önskade få rätt att själv få fördela medel mellan olika primäruppdrag. SCF synes ha varit inne på liknande tankegång medan FAK rekommenderade ett visst klarläggande av frivilligorganisationernas nuvarande befogenheter.

13.2.2 Överväganden, slutsatser och förslag

Kommittén har i det föregående (p. 13.1.4) bejakat den grundläggande principen för utbetalning av statsbidragen att ansvar i fred också omfattar ansvar för motsvarande verksamhet under beredskap och krig. Frivilligorganisationerna bör därmed inte ha rätt att själva utnyttja medel från en huvudtitel för verksamhet som bedrivs med medel från annan huvudtitel. Det synes heller inte vara lämpligt att ändra nuvarande ordning med åtskilda primäruppdrag. Överföring av medel från primäruppdraget allmän ledning till utbildning är därvid alltid tillåten men inte vice versa. I sammanhanget noterar kommittén att organisationernas arbetsgrupp inte fann skäl att föreslå någon delegering av beslutsbefogenheter i denna punkt och inte heller förde fram konkreta förslag till delegeringar över huvud taget.

I delegeringsfrågorna vill kommittén avslutningsvis anföra följande.

Med utgångspunkt i sina direktiv finner kommittén det vara angeläget att verka för så stor likformighet som möjligt mellan de skilda frivilligorganisationerna inte minst vad gäller ekonomiska ersättningar av olika slag. Såväl praktiska som psykologiska skäl talar starkt för detta. Med hänsyn härtill finner kommittén den nuvarande ordningen vara i princip lämplig. Som framgår av den tidigare redovisningen synes detta även vara uppfattningen i stort hos frivilligorganisationerna, även om förbehåll och behov av ändringar på enstaka punkter i vissa fall kommit till uttryck. Kommittén vill sålunda föreslå att nuvarande ordning vad gäller delegering av beslutsbefogenheter och föreskrifter i princip be hålls.

Kommittén vill emellertid samtidigt peka på vad som framhålls i frivilligorganisationernas arbetsgrupps PM i detta ämne. Det som där uttalas rörande vikten av att enkelhet präglar systemet vill kommittén med kraft understryka. Kommittén förutsätter också att inom behållen principiell ordning den fortsatta utvecklingen av samarbetet mellan myndigheter och organisationer präglas av nära samverkan när det gäller att utforma olika bestämmelser och en strävan till största möjliga självständighet för den enskilda organisationen.

13.3 Avtalspersonalens benämningar och indelning

Personal som genom skriftligt avtal åtar sig att frivilligt tjänstgöra inom totalförsvaret benämns jämlikt frivilligkunggörelsen (1970:301) A- eller B-personal. Dessa benämningar uppfattas av såväl berörd som utomstående personal ofta som en kvalitetsvärdering. De är därför olyckliga. Härtill kommer att frivilligkunggörelsens förklaring av innebörden av begreppet B-personal — ”sådan personal som står till förfogande för tillfällig tjänstgöring inom totalförsvaret” — är något missvisande då det gäller den stora och viktiga gruppen hemvärnets B-personal. Denna grupp av personal ingår nämligen som en oskiljbar del i hemvärnets förband och har samma tjänstgöringsskyldighet under beredskap och krig som övrig personal i dessa förband.

Frivilligförmånskommittén anser att starka skäl talar för att de nuvarande benämningarna på avtalspersonalen avvecklas. Då så erfordras bör det vara möjligt att särskilja personalen på annat sätt, t.ex. genom att ange typ av avtal — personal med hemvärnsavtal, personal med luftbevakningsavtal etc.

Eftersom frågan om avtalspersonalens benämningar och indelning ligger något vid sidan av det som kommittén har att utreda begränsar sig kommittén till att föreslå att de nuvarande benämningarna på avtalspersonalen slopas. Kommittén utgår från att det bör ankomma på ÖB och AMS att utfärda de närmare föreskrifter som behövs i denna fråga.

13.4 Övrigt

13.4.1 Begreppet frivillig tjänstgöring

Möjlighet att ta i anspråk personal för frivillig tjänstgöring inom försvarsmakten har funnits sedan senare delen av 1930-talet för manlig personal och sedan början av 1950-talet för kvinnlig personal. För manlig personal har det huvudsakliga syftet varit att avhjälpa brist på utbildningsbefäl till följd av vakanser och dylikt.

Riksdagen uttalade sig år 1957 (Rskr 1957:249) efter påpekande av riksdagens revisorer för en översyn av systemet med anställning i vakanta tjänster. Med anledning härav uppdrogs åt försvarets civilförvaltning

att företa en sådan översyn. Efter förslag av civilförvaltningen framlades i proposition 1960:110 förslag till nya grunder för att ta i anspråk personal för frivillig tjänstgöring. Dessa fastställdes av Kungl. Maj:t den 17 maj 1963 (det s.k. frivilligbrevet). De innebar att frivillig tjänstgöring av reservpersonal eller värnpliktiga m.fl. fick anordnas för att antingen tillgodose föreliggande behov av utbildningsbefäl eller utgöra egen utbildning för tjänstgöring i krigsbefattning eller dylikt. I nu gällande förordning om frivillig tjänstgöring vid försvarsmakten, det s.k. frivilligbrevet (FFS 1978:44, ändrad genom FFS 1980:17) har tjänstgöring i egen krigsbefattning och tillgodoseendet av befälsbehovet i krigsorganisationen skjutits i förgrunden. Tillgodoseendet av befäl i fredsorganisationen anges i tredje hand.

Frivilligförmånskommittén har erfarit att begreppet frivillig tjänstgöring ofta förväxlas med den tjänstgöring som frivillig personal jämlikt avtal är skyldig att fullgöra. Kommittén får därför föreslå att begreppet frivillig tjänstgöring byts ut mot ett begrepp som inte ger anledning till motsvarande missförstånd. Begrepp som härvid kan övervägas är bl.a. följande.

- Extra tjänstgöring eller anställning.
- Tillfällig tjänstgöring eller anställning.

13.4.2 Begreppet krigsfrivillig personal

En särskild kategori av frivillig personal är den personal som avses i Kbr den 4 september 1959 med vissa bestämmelser om antagning av krigsfrivilliga (ändrad och omtryckt genom kbr den 5 juni 1970, TKG 123:700 208). Enligt nämnda kbr får, under vissa i brevet angivna villkor, svensk medborgare genom avtal förbindas att under beredskapsövning samt under beredskaps- och krigstillstånd eller endast under beredskaps- och krigstillstånd tjänstgöra vid försvarsmakten i befattning som är upptagen i mobiliseringstabell. Den som på detta vis förbundit sig till tjänstgöring benämns krigsfrivillig.

Antagning av krigsfrivillig personal får ske för att tillgodose försvarsmaktens — utom hemvärnets — mobiliseringsbehov av personal. Sådan antagning får dock ske endast i den mån detta behov inte kan tillgodoses med personal som är tjänstgöringspliktig vid försvarsmakten t.ex. på grund av värnplikt, civilförsvarsplikt, fast anställning. Avtal, varigenom krigsfrivillig förbundit sig till tjänstgöring benämns krigsfrivilligavtal. Medicinalpersonal får inte antas som krigsfrivillig.

Utöver den tjänstgöring, som avses med krigsfrivilligavtalet, kan krigsfrivillig efter eget åtagande gå genom utbildning och fullgöra tjänstgöring såsom frivillig. Därvid gäller motsvarande bestämmelser om tjänstgöring och förmåner m.m. som för annan frivillig personal inom totalförsvaret.

Personal med A- eller B-avtal tillhör numera inte kategorin krigsfrivillig personal.

Frivilligförmånskommittén har erfarit att även begreppet krigsfrivillig personal ofta förväxlas med den frivilliga personal som omfattas av frivilligkungörelsen. Kommittén föreslår därför att begreppen krigsfrivillig

villig och krigsfrivilligavtal byts ut mot begrepp som klart skiljer denna personalgrupp från frivilligpersonalen i övrigt. Begrepp som kommittén finner lämpliga är personal med krigstjänstgöringskontrakt i stället för krigsfrivillig och krigstjänstgöringskontrakt i stället för krigsfrivilligavtal.

14 Ekonomiska konsekvenser av kommitténs förslag

14.1 Allmänt

På grundval av uppgifter som frivilligförmånskommittén inhämtat under vintern 1983/84 från de frivilliga försvarsorganisationerna samt från staber och förband inom försvarsmakten redovisas i det följande så långt det inhämtade underlaget gjort det möjligt kostnaderna för nuvarande ersättningar och ekonomiska förmåner till personal i frivillig försvarsverksamhet. Uppgifterna avser i allt väsentligt budgetåret 1982/83. Vidare redovisas översiktligt de kostnadsförändringar som uppstår efter genomförande av kommitténs förslag.

Kommittén konstaterar att nuvarande redovisningssystem inte medger en önskvärd specificering av kostnaderna för nuvarande ersättningar och förmåner från myndigheter och frivilligorganisationer. De sammansällningar av kostnader som redovisas i det följande grundas därför i enstaka fall på bedömda värden.

14.2 Kostnader för ersättningar och förmåner. — Nuvarande ordning

Kostnaderna för ersättningar och förmåner till hemvärnsmän täcks med medel som för ändamålet ställs till aktuell myndighets förfogande. Huvuddelen av övriga förmånskostnader täcks av medel som för ändamålet ställs till berörd frivilliga försvarsorganisations förfogande. Kostnaderna för befattningsspenning samt resor i samband med krigsförbandsövning (KFÖ) och särskild övning (SÖ) betalas dock av myndighet. Se även kapitel 4, tabell 4.3.

Av instruktörskostnaderna betalar aktuell myndighet alla kostnader i samband med utbildning av hemvärn och driftvärn, kostnaderna för uppdragstillägg enligt avtal till ordinarie instruktörer samt alla resekostnader för instruktörer. Övriga kostnader (traktamenten, dag- och timarvoden) för instruktörer betalas f.n. av aktuell frivilligorganisation.

14.2.1 Dagersättning, dagpenning och premier

Frivilligorganisationernas kostnader för dagersättning och premier till deltagare i frivillig försvarsutbildning var budgetåret 1982/83 följande.

☐	Dagersättning	3 406 600 kr
☐	Dagpremie	1 111 000 kr.
☐	Utbildningspremie	1 401 600 kr.
☐	Dagpenning	1 600 000 kr.
	Summa	7 519 200 kr.

Myndigheternas kostnader för dagsättning och premier till hemvärnets personal var budgetåret 1982/83 följande.

☐	Dagersättning till hemvärnsmän	4 659 000 kr.
☐	Dagpremie -"-	4 540 800 kr.
☐	Utbildningspremie -"-	859 700 kr.
☐	Dagersättning till personal med B-avtal	372 000 kr.
☐	Dagpremie -"-	372 000 kr.
	Summa	10 803 500 kr.

De totala kostnaderna för dagsättning, dagpenning och premier till frivilligorganisationernas och hemvärnets personal uppgick budgetåret 1982/83 till ca 18,3 milj. kr.

14.2.2 Funktionärsarvoden

Kostnaderna för funktionärsarvoden budgetåret 1982/83 uppgick till ca 2,8 milj. kr. för frivilligorganisationerna och ca 6,1 milj. kr. för hemvärdet. De totala kostnaderna för funktionärsarvoden var ca 8,9 milj. kr.

14.2.3 Övriga ersättningar och förmåner

Frivilligorganisationernas kostnader för övriga förmåner till deltagare i frivillig försvarsutbildning avser bl.a. kostnader för resor och förplägnad samt kontanta ersättningar härför. Dessa kostnader var budgetåret 1982/83 följande.

☐	Resor och resekostnadsersättningar vuxna	5 722 400 kr.
☐	-"- ungdom	647 700 kr.
☐	Förläggning	3 724 000 kr.
☐	Förplägnad och ersättning härför	8 519 400 kr.

Myndigheternas motsvarande kostnader var följande.

☐	Resor och resekostnadsersättningar vuxna	6 354 100 kr.
☐	-"- ungdom	199 900 kr.
☐	Förplägnad och ersättning härför	5 655 000 kr.

Utöver de redovisade kostnaderna hade frivilligorganisationer och myndigheter kostnader för en rad andra ersättningar och förmåner till frivillig personal — t.ex. fritt logi, beklädnadsersättning, familjebidrag samt sjukförmåner och begravningshjälp. Något underlag för att belysa kostnaderna för dessa ersättningar och förmåner har inte inhämtats av kommittén.

14.2.4 Ersättningar till instruktörer

Frivilligorganisationernas kostnader för instruktörer hänför sig till arvoden (dagarvoden och timarvoden), traktamenten och ersättning för mistad avlöning.

På grundval av erhållet underlag utgår kommittén från att organisationernas kostnader för nämnda instruktörsförmåner budgetåret 1982/83 var följande.

☐ Arvoden (inkl. lönekostnadspålägg)	7,7-8 milj. kr.
☐ Traktamenten	ca 4,6 milj. kr.
☐ Ersättning för mistad avlöning	ca 0,4 milj. kr.
	Summa 12,7-13,0 milj. kr.

Myndigheterna har kostnader för såväl ordinarie som tillfälliga instruktörer. Kommittén har ansett sig sakna anledning att klarlägga nuvarande kostnader för ordinarie instruktörer inom den frivilliga försvarsutbildningen.

Myndigheternas kostnader för tillfälliga instruktörer, huvudsakligen inom hemvärnet, bör enligt kommitténs beräkning under budgetåret 1982/83 i stort ha varit följande.

☐ Traktamenten ☐	ca 2,6 milj. kr.
☐ Resor och resekostnadsersättning ☐	ca 4,4 milj. kr.
☐ Timarvoden	ca 11,0 milj. kr.
	Summa ca 18,0 milj. kr.

De totala kostnaderna för tillfälliga instruktörer torde budgetåret 1982/83 ha varit ca 31 milj. kr.

14.3 Kostnadsförändringar

14.3.1 Allmänt

Som framgår av p. 14.2 var underlaget för att klarlägga kostnaderna för de nuvarande skilda ersättningsarna och förmånerna till frivillig personal inte helt fullständigt. Kommittén konstaterar i detta sammanhang att det gällande ekonomiska redovisningssystemet inom försvarsmakten uppenbarligen är utformat så att det vad gäller frivilligförsvaret skall ge en samlad bild av vad detta kostar. Det har däremot inte utformats så att konsekvenserna av förändringar av enstaka förmåner eller ersättningar till personal inom frivilligverksamheten smidigt och lätt kan klarläggas.

Eftersom kommitténs beräkningar av kostnadsförändringar, som följd av de i kapitlen 8-10 framlagda förslagen, bygger på utgångsvärden i fråga om nuvarande kostnader som på några punkter är osäkra kan den följande redovisningen innehålla någon osäkerhetsfaktor, t.ex. vad gäller de kostnadsförändringar som hänger samman med förslaget till förändringar på familjebidragssidan (jfr kapitel 8, p. 8.7). Bristerna i underlaget är emellertid inte så stora att de, enligt kommitténs mening, påverkar slutresultaten.

14.3.2 Kostnadsminskningar

Kostnadsminskningar som följd av kommitténs förslag beräknas uppkomma enligt följande.

A Bortfall av kostnader för dagersättning, dagpremie och vissa utbildningspremier då frivillig personal i enlighet med kommitténs förslag (kapitel 8, p. 8.3) i väsentligt vidgad omfattning erhåller dagpenning vid utbildning och tjänstgöring

Den årliga kostnadsminskningen beräknas till ca 5,2 milj. kr.

B Bortfall av kostnader för behållen del av lön till statliga och vissa andra tjänstemän som inte längre behöver ta tjänstledighet med B-avdrag för att delta i frivillig försvarsverksamhet (jfr kapitel 8, p. 8.3)

Kommittén bedömer att den årliga kostnadsminskningen bör kunna uppgå till ca 1,5 milj. kr.

C Ändring av ersättningen för måltid under resa varvid vuxen frivillig får måltidsersättning i stället för portionsersättning (jfr kapitel 8, p. 8.5.2) medan elev inom ungdomsverksamheten inte får någon kontant måltids- eller portionsersättning

Den årliga kostnadsminskningen beräknas till ca 0,5 milj. kr.

D Bortfall av behovet av familjebidrag utom näringsbidrag då dagpenning införs som generell ersättning (jfr kapitel 8, p. 8.7)

Kommittén bedömer att den årliga kostnadsminskningen uppgår till mellan 1,5 och 2 milj. kr.

De sammanlagda kostnadsminskningarna beräknas uppgå till ca 9 milj. kr. per år.

14.3.3 Kostnadsökningar

Kommitténs förslag (i den ordning de redovisas i det föregående) innebär följande kostnadsökningar i stort.

A Dagpenning till frivillig personal i väsentligt vidgad omfattning vid utbildning och tjänstgöring (jfr kapitel 8, p. 8.3.1)

Kommittén räknar med att antalet dagar då frivilligpersonalen erhåller dagpenning kommer att uppgå till följande antal dagar per år för

☐ FBU- personal	ca 17 000
☐ avtalspersonal	ca 55 000
☐ hemvärnspersonal	ca 6 000

Vidare räknas med att genomsnittlig dagpenning (inkl. LKP) f.n. är 345

kr. per dag för män och 150 kr. per dag för kvinnor som deltar i frivillig försvarsverksamhet.

Den årliga kostnadsökningen beräknas till ca 17 milj. kr. Kommittén finner här anledning peka på att dagpenningen, till skillnad från dagersättning och dagpremie, beskattas. Del av den beräknade kostnadsökningen kommer alltså att återgå till statsverket i form av skatt.

B Höjning av dagersättningen till värnpliktsnivå (jfr kapitel 8, p. 8.3.3)

Den årliga kostnadsökningen beräknar kommittén till ca 0,1 milj. kr.

C Dagpenning till hemvärns- och avtalspersonal vid kommunala ledningsövningar m.m. (jfr kapitel 8, p. 8.3.4)

Den årliga kostnadsökningen beräknas till mellan 0,1 och 0,2 milj. kr. Kommittén har härvid utgått från att hemvärnets medverkan vid bevakning och efterspaning m.m. enligt förordningen FFS 1985:3 blir av relativt blygsam omfattning.

D Årlig utbildningspremie inom hemvärdet och frivilligorganisationerna (jfr kapitel 8, p. 8.4.1 och p. 8.3.2)

För hemvärdets del och med nuvarande övningsdeltagande beräknas kostnaderna för den årliga utbildningspremien inte komma att överstiga kostnaderna för dagersättning och dagpremie. För personal med A-avtal räknar kommittén med en årlig kostnadsökning om högst ca 1 milj. kr.

E Höjning av utbildningspremier i övrigt (jfr kapitel 8, p. 8.4.2)

Kommitténs förslag till riktlinjer för utbildningspremier medför en årlig kostnadsökning om ca 1 milj. kr.

F Ändring av bestämmelserna för ersättning av resekostnader för elever i frivillig försvarsutbildning (jfr kapitel 8, p. 8.5)

Kommittén bedömer att dess förslag till förenklingar av de administrativa rutinerna för beräkning och utbetalning av reseersättningar till elever i frivilligutbildning kan komma att medföra vissa smärre kostnadsökningar. Kommittén utgår från att dessa blir relativt sett obetydliga — högst något hundratusental kronor.

G Höjning av instruktörsarvodena enligt förslag i kapitel 9

De faktiska kostnaderna för de framlagda förslagen är svåra att precisera. Det kan nämligen förutses att det framdeles blir mindre aktuellt än f.n. med beordrande av instruktörer som fullgör uppgifterna enligt tjänstgöringslista. Sådana förändringar innebär ökad belastning på frivilligorganisationernas anslag.

Även andra förändringar som inte direkt kan kostnadsberäknas kan

förutses som följd av kommitténs förslag i denna punkt. Kommittén beräknar emellertid den årliga merkostnaden till totalt ca 1 milj. kr.

H Befattningspenning till hemvärnsbefäl och vissa funktionärer inom frivilligorganisationerna (jfr kapitel 10)

Kostnadsökningen per år beräknas till ca 1,2 milj. kr.

De sammanlagda kostnadsökningarna beräknas uppgå till ca 21,5 milj. kr. per år.

14.3.4 Sammanfattning m.m.

Mot årliga kostnadsökningar enligt p. 14.3.3 om ca 21,5 milj. kr. står kostnadsminskningar om ca 9 milj. kr. Kommitténs förslag totalt innebär således årliga merkostnader om högst ca 12,5 milj. kr.

Kostnadsförändringarna beräknas påverka anslagen för frivilligverksamheten m.m. enligt följande varvid besparingen om 1,5 milj. kr. för tjänstledighet med B-avdrag inte ingår.

Inom försvarsdepartementets verksamhetsområde bör anslaget F 16 Frivilliga försvarsorganisationer m.m. skrivas upp med ca 12 milj. kr.

Inom arbetsmarknads- och socialdepartementets verksamhetsområden bör anslagen B 5 Försvars- och beredskapsplanering resp. I 11 Utbildning av personal för hälso- och sjukvård i krig m.m. skrivas upp med ca 2 resp. 1 milj. kr.

Utöver dessa förändringar måste — huvudsakligen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde — genomföras vissa justeringar och omfördelningar av medel från anslag för myndigheter till anslag för frivilligverksamhet.

Bilaga 1

Kommitténs sammansättning

<i>Ledamöter</i>		<i>Förordnad</i>	<i>Entledigad</i>
		fr.o.m.	fr.o.m.
Andersson, Axel	riksdagsledamot, ordf.	1983-03-02	
Alftin, Stig	riksdagsledamot	1982-12-22	
Allmér, Göran	"	1983-04-08	
Bergman, Holger	"	1982-10-01	avliden 1985-06-01
Ekelund, Ulla	"	1982-10-01	
Frändås, Berit	studierektor, f. d. le- damot av riksdagen	1982-10-01	1982-03-02
Hägelmark, Eric	riksdagsledamot	1982-10-01	
Körlof, Björn	"	1982-10-01	1983-04-08
<i>Sakkunniga</i>			
Andersson, Ann-Mari	riksbilkårchef	1982-10-01	1983-05-11
Antoni, Peter	major	1982-10-01	
Engdahl, Carl-Wilhelm	intendent	1982-10-01	
Mörtberg, Cecilia	förvaltningschef	1983-05-11	
<i>Experter</i>			
Rodin, Göran	departements- sekreterare	1982-10-01	
Sandgren, Gösta	"	1982-10-01	
Strömberg, Peter	"	1982-10-01	
Törnquist, Leif	överstelöjtnant	1982-10-01	
<i>Sekreterare</i>			
Lindahl, Carl-Fredrik	departements- sekreterare	1982-10-01	

I sekretariatet har även ingått assistent Kerstin Welin-Berger.

КОНСТИТУЦИЯ

1. Конституция

2. Глава I

3. Глава II

4. Глава III

5. Глава IV

6. Глава V

7. Глава VI

8. Глава VII

9. Глава VIII

10. Глава IX

11. Глава X

12. Глава XI

13. Глава XII

14. Глава XIII

15. Глава XIV

16. Глава XV

Bilaga 2

Kommitténs direktiv

Utredning om förmåner m.m. vid frivillig försvarsverksamhet

Departementschefen, statsrådet Gustafsson, anför.

Det nuvarande förmånssystemet

F.n. finns ett tjugotal frivilligorganisationer med olika försvarsfrämjande uppgifter. Till frivilligförsvaret hänförs i detta sammanhang även hemvärnet som organisatoriskt ingår i armén.

Frivilligförsvaret kompletterar värnpliktsförsvaret. Frivilligverksamheten bedrivs enligt kungörelsen (1970:301) om frivillig försvarsverksamhet. Av bestämmelserna framgår bl.a. att frivilligorganisationerna i samråd med myndigheterna leder försvarsupplysnings- och rekryteringsverksamhet och sådan utbildning som inte anordnas av någon myndighet samt medverkar vid sådan utbildning av frivillig personal som leds av myndigheter. Vidare svarar frivilligorganisationerna för registrering och placering av personal som tecknar avtal för tillfällig tjänstgöring inom totalförsvaret (B-personal). Personal som rekryteras av de frivilliga försvarsorganisationerna, men tecknar avtal för tjänstgöring i befattning inom totalförsvaret (A-personal), registreras i huvudsak av myndigheter.

Vissa frivilligorganisationer rekryterar och utbildar för befattningar i krigsorganisationen. Andra vidareutbildar personal i sådana befattningar. En del organisationers verksamhet tar sikte på att öka den enskildes personliga färdighet att verka inom totalförsvaret.

Vissa frivilligorganisationer bedriver även särskild ungdomsverksamhet.

Den frivilliga utbildningen för verksamhet inom totalförsvaret indelas med hänsyn till utbildningens inriktning i grundutbildning, repetitionsutbildning, befodringsutbildning, kompletteringsutbildning och ungdomsutbildning.

Utbildningen inom hemvärnet omfattar introduktionsutbildning, årlig utbildning och övrig utbildning. Hemvärnets årliga utbildning kan anses som en form av repetitionsutbildning.

Den frivilliga försvarsutbildningen kan också delas in i frivillig befälsutbildning, utbildning för A- och B-personal samt utbildning för hem-

värnsmän. Vid denna indelning utgår man främst från vilka personalgrupper den omfattar och de villkor som har ställts upp för att delta.

Nu gällande regler för förmåner till personal inom de frivilliga försvarsorganisationerna m.fl. går tillbaka på ett riksdagsbeslut år 1977 (prop. 1976/77:49) om förmåner åt frivilligpersonal m.fl. (FöU 8, rskr 153). Beslutet innebar, utom generella förbättringar av förmånerna, en vidareutveckling av förmånssystemet och ökad inriktning mot likformighet och administrativa förenklingar.

Vid utbildning och tjänstgöring som frivillig inom totalförsvaret bestäms förmånerna enligt förordningen (FFS 1977:10, senast ändrad 1979:23) om förmåner till frivilligpersonal m.fl. För närvarande lämnas dagersättning med tjugo kronor. Vid repetitionsutbildning och vid frivillig tjänstgöring i krigsbefattning utgår även dagpremie med tjugo kronor. Frivilliga som inom värnpliktsutbildningens ram genomgått utbildning tillsammans med värnpliktiga erhåller ersättning enligt värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008). Härvid kan dagpenning eller dagersättning med familjebidrag enligt familjebidragslagen (1978:520) utgå. Frivilliga, som med godkända vitsord har genomgått viss skedesutbildning, erhåller utbildningspremier. Vid in- och utryckningsresor samt vid tjänstledighetsresor erhåller frivilliga fria biljetter eller i vissa fall ersättning för omkostnader för resan. Frivilliga åtnjuter under utbildning fri inkvartering och fri kost.

Deltagare i frivilligorganisations ungdomsutbildning har fria resor samt fri kost och logi under utbildningen och vid resor.

För hemvärdet gäller förordningen (FFS 1977:11) om förmåner för hemvärdets personal. Förmånerna motsvarar i huvudsak dem som utgår till personal inom de frivilliga försvarsorganisationerna.

Viss frivillig personal kan i mån av behov och resurser fullgöra frivillig tjänstgöring vid försvarsmakten enligt av regeringen 1978 utfärdad förordning (FFS 1978:44).

För statstjänstemän finns avtal (AST 19 § A 2 b och 26 § 2 mom) om avlöningsförhållanden vid tjänstledighet för frivillig utbildning.

Frivilligorganisationernas funktionärer erhåller årliga arvoden enligt bestämmelser som utfärdas av överbefälhavaren och arbetsmarknadsstyrelsen gemensamt. Funktionärerna kan vara dels förtroendevalda, dels anställda.

För planläggning, organisation och genomförande av utbildningen inom den frivilliga försvarsverksamheten anlitas instruktörer. Dessa kan vara ordinarie eller s.k. tillfälliga instruktörer. Tillfällig instruktör kan t.ex. vara någon som är utbildad inom frivilligorganisationerna. Förmåner till instruktörer regleras i förordningen (FFS 1977:24, senast ändrad 1982:27) om förmåner till instruktörer inom frivillig försvarsutbildning. Förmånerna kan utgå i form av bl.a. dag- och timarvoden eller ersättning för mistad avlöning.

Riksdagens behandling

1978 års försvarskommitté har i betänkandet (DsFö 1981:1) Säkerhetspolitiken och totalförsvaret behandlat bl.a. frivilligverksamheten inom

totalförsvaret samt avgett vissa förslag. Vid min anmälan om de frivilliga försvarsorganisationerna till prop. 1981/82:102 om säkerhets- och försvarspolitikerna samt totalförsvarets fortsatta utveckling anförde jag bl.a. följande (bil. 2 s. 47).

”Jag delar kommitténs syn på betydelsen av frivillig personal och de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet. Det frivilliga engagemanget är enligt min mening ett uttryck för den starka förankring försvartanken har hos befolkningen. Jag delar försvarskommitténs uppfattning att förmånssystem, ledighetsregler samt möjligheterna för kvinnor att erhålla utbildning och uppgifter bör ses över. Det torde få ankomma på regeringen att närmare fastställa formerna m.m. för en sådan översyn”. Jag uttalade i detta sammanhang vidare att jag delade försvarskommitténs uppfattning att det borde övervägas att i ökad utsträckning utnyttja den frivilliga personalen inom de civila delarna av totalförsvaret.

I motion 2263, med anledning av propositionen, understryker motionären att nämnda översyn bör komma till stånd snarast. Hon framför också vissa synpunkter på vilka frågor som bör aktualiseras i utredningsarbetet. Bl.a. pekar hon på att statligt och kommunalt anställd personal har olika möjligheter att utnyttja tjänstledighet för att delta i sådan frivillig utbildning som behövs för att vinna eller behålla kompetens för befattning i totalförsvaret. Hon framhåller de olägenheter som är förenade med att olika ersättningar utgår till deltagare i samma utbildning beroende på vilken kungörelse som ytterst styr verksamheten (jfr FöU 1976/77:8 s. 7). Hon understryker behovet av förenklingar i administrationen av frivilligpersonalens förmåner.

Försvarsutskottet anförde som sin mening att det är viktigt att den av försvarskommittén föreslagna utredningen om frivilligpersonalens förmåner m.m. kommer till stånd snarast, varvid det är angeläget att de frågor som har aktualiserats av motionären övervägs i detta utredningsarbete. Utskottet hemställde att riksdagen som sin mening borde ge regeringen tillkänna, vad utskottet sålunda uttalade.

Riksdagen beslutade (FöU 18, rskr 374) i enlighet med försvarsutskottets hemställan.

Mot bakgrund av riksdagens behandling av denna fråga bör nu en utredning tillsättas. En sådan utredning kan kräva vissa övergripande överväganden och ställningstaganden. Jag föreslår därför att en parlamentarisk kommitté tillsätts för denna uppgift. Jag vill här ange några utgångspunkter för kommitténs arbete.

Utgångspunkter för en översyn av frivilligförmåner m.m.

Den frivilliga personalen utgör en omistlig del av vårt totalförsvaret. Om de frivilliga åtagandena minskas skulle detta få allvarliga konsekvenser för vårt lands försvarskraft. Inte minst skulle vår insatsberedskap komma att försämrats. Det är således angeläget att statsmakterna stödjer och uppmuntrar det frivilliga försvarsintresset.

Ett viktigt stöd är de olika förmåner som utgår till den frivilliga personalen. Nuvarande förmånssystem fastställdes senast år 1977. För-

månssystemet regleras i olika bestämmelser. Bestämmelserna är i vissa fall ganska detaljerade. I olika sammanhang har gjorts gällande att förmånssystemet innefattar gränsdragningar som bl.a. innebär inte rimliga olikheter ifråga om ersättningar vid samma slag av eller likartad tjänstgöring. Det har också uttalats att det är svårt att få en samlad bild av förmånernas inbördes sammanhang och avvägning. Det nuvarande regelsystemet innebär vidare, framhålls det, ett alltför omfattande och betungande administrativt arbete i förhållande till frivilligorganisationernas resurser härför.

Den första utgångspunkten för kommitténs arbete bör vara att skapa ett förmånssystem som är enkelt och lätt att administrera men samtidigt uppfattas som rättvist av den som fullgör utbildningen eller tjänstgöringen. Möjligheterna att reglera frivilligverksamheten genom mer generella bestämmelser bör särskilt prövas. Likaså bör särskilt granskas om det är möjligt att omvandla olika förmånstyper till generella ersättningar och låta dessa utgå oberoende av tillhörighet till viss frivilligorganisation eller kategori av frivilligpersonal. För att föreliggande behov skall kunna tillgodoses så rättvist som möjligt bör strävan vara att lika ersättning skall utgå för likartad utbildning och tjänstgöring. Vid översynen bör också beaktas att förmånerna på ett enkelt sätt skall kunna fortlöpande anpassas till ändrade utbildnings- och tjänstgöringsbetingelser.

Bestämmelserna om förmåner till instruktörer bör också ses över. Även härvidlag bör inriktningen vara att försöka minska nuvarande detaljeringsgrad till förmån för mer generella regler som är enkla och lätta att administrativt hantera. Kommittén bör också undersöka möjligheterna att i ökad omfattning anlita personal ur frivilligorganisationerna för instruktörsuppgifter.

Statsbidrag betalas idag ut till frivilligorganisationerna genom flera olika myndigheter. Kommittén bör undersöka samordningsmöjligheterna härvidlag.

De frivilliga organisationerna bör ges ökat ansvar för sin verksamhet. Kommittén bör därför pröva möjligheterna till delegering av beslutsbefogenheter och föreskrifter m.m. från myndigheterna till frivilligorganisationerna. I detta sammanhang bör kommittén bl.a. uttrycka sin mening om hur arvoden till funktionärer skall regleras.

Möjligheterna att skapa bättre förutsättningar för kvinnor att delta i frivillig utbildning och tjänstgöring samt att avtalsbinda sig för tjänstgöring i krig bör utredas. I denna del bör kommittén samråda med Jämställdhetskommittén.

För statsanställda finns avtal om att lön med B-avdrag utgår vid tjänstledighet för frivillig utbildning, som fordras för att vinna eller behålla kompetens för befattning i totalförsvaret. Motsvarande förmåner finns inte för andra anställda. Kommittén bör överväga och lämna förslag till hur andra än statsanställda kan ges möjligheter att delta i frivilligförsvaret på motsvarande villkor.

De frivilliga försvarsorganisationerna bedriver en omfattande ungdomsverksamhet. Även denna verksamhet bekostas till stor del av statsmedel. Intresset att få delta är stort, men de ekonomiska resurserna medger inte att det inom vissa verksamhetsområden och kurser är möj-

ligt att ta emot alla ungdomar som vill vara med. För att fler ungdomar skall kunna beredas plats bör det övervägas om det är rimligt att låta deltagarna själva bidra till kostnaderna genom att ta ut en kursavgift. Kommittén bör i första hand överväga avgiftsbeläggning för längre kurser.

Inom de civila delarna av totalförsvaret skall den avtalsbundna frivilligpersonalen vid krigsorganisering ersätta annan arbetskraft främst inom jordbruket, transportsektorn och sjukvården. Inom vissa sektorer av det civila totalförsvaret är det f.n. antingen stor brist på personal under beredskap och krig eller också finns det behov av ytterligare personell förstärkning av krigsorganisationen. Mot denna bakgrund finns det anledning att överväga en utvidgning av tjänstgöringsområdena för frivillig personal. Kommittén bör dels kartlägga bristområden, dels lämna förslag till nya tjänstgöringsområden för frivillig personal.

Kommittén bör vid sitt arbete beakta vad riksdagen har anfört med anledning av prop. 1981/82:102 om säkerhets- och försvarspolitikerna samt totalförsvarets fortsatta utveckling och motionen 1981/82:2263 angående förmåner till frivillig personal.

Kommittén bör utgå ifrån att de totala kostnaderna i stort sett skall rymmas inom nuvarande kostnadsram för frivilligverksamheten. Kommittén bör emellertid vara oförhindrad att föreslå åtgärder som förutsätter vissa ökade kostnader för frivilligverksamheten, men som innebär besparingar inom totalförsvaret i övrigt.

Förslag till nya författningar eller ändringar i gällande författningar som överväganden ger anledning till bör också presenteras.

Kommitténs arbete bör bedrivas så att det kan avslutas senast budgetåret 1983/84.

Kommittén skall beakta direktiven den 13 mars 1980 (dir. 1980:20) till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående finansiering av reformer.

Hemställen

Med hänvisning till vad jag anfört hemställer jag att regeringen bemyndigar chefen för försvarsdepartementet

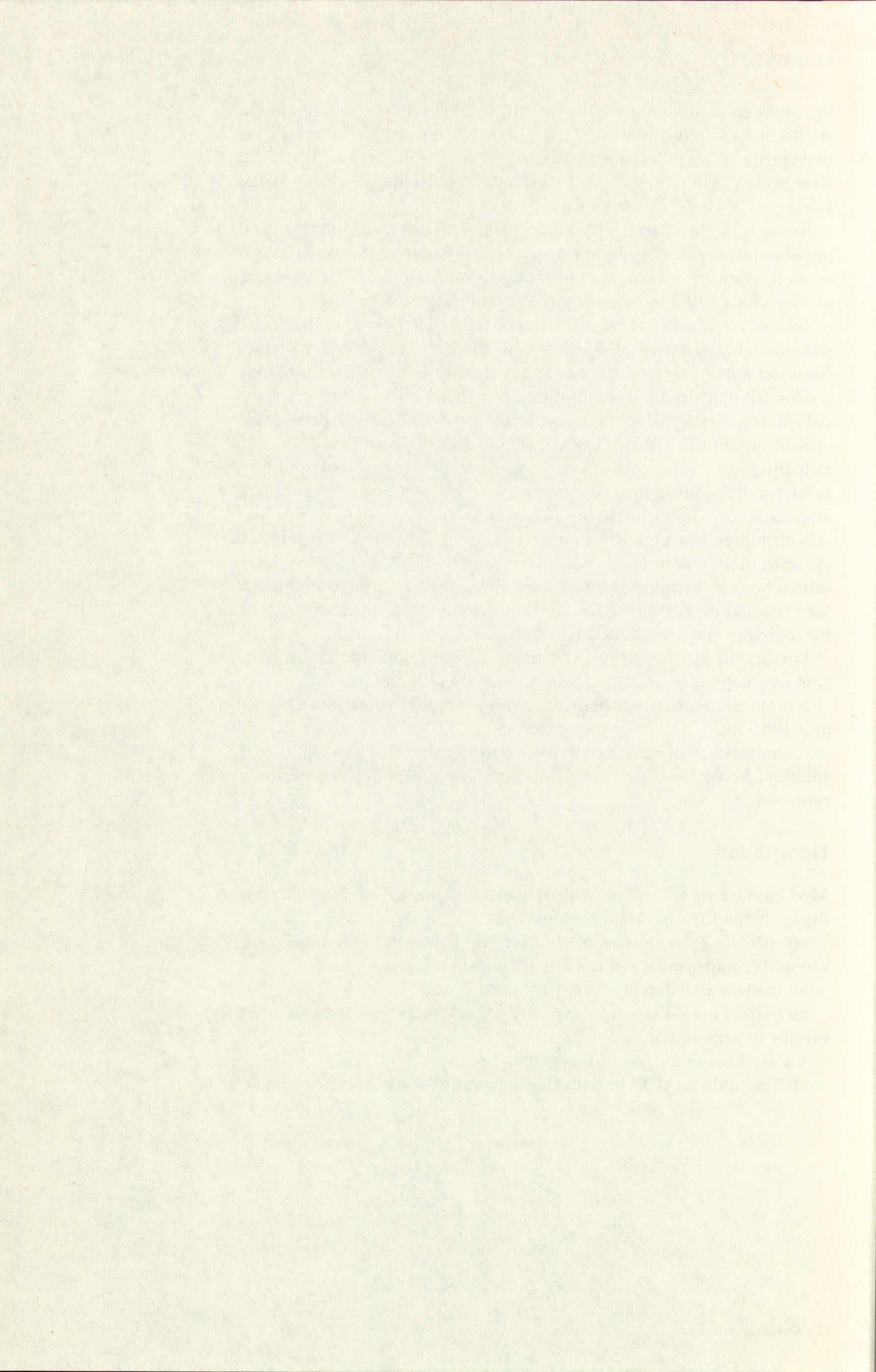
att tillkalla en kommitté med högst fem ledamöter med uppdrag att utreda förmåner m.m. vid frivillig försvarsverksamhet

att utse en av ledamöterna att vara ordförande

att besluta om sakkunniga, experter och sekreterare samt annat arbetsbiträde åt kommittén.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar

att kostnaderna skall belasta fjärde huvudtitelns kommittéanslag.

Bilaga 3

Förteckning över studiebesök

Datum	Besöksobjekt
1983-06-16	Marinens lottaskola i Karlskrona
1983-06-21	Kurser för personal ur Svenska Blå Stjärnan på Plönningeskolan i Halland
1983-07-04—05	SKBR-skolan, Marma
1983-07-13	FBU:s kursgård på Fårö med FBU- och sjukvårdskurser
1983-07-14	Flyglottaskolan, Bunge
1983-07-15	Armélottaskolan, Visborgsslätt (P 18)
1983-07-22	FBU:s kursgård i Skälderviken med psykförsvarskurs
1983-08-01	FBU:s kursgård i Köpingsvik med kurser i luftbevakningstjänst
1983-09-11	Hemvärnsövning inom Bollnäs hemvärnskrets
1983-09-17	Hemvärnsövning inom Gävle hemvärnsområde
1983-09-24	Marin kustbevakningsenhet under KFÖ inom ÖrlB O
"	Barninternat inom ÖrlB O
1983-10-05	Hemvärnets stridsskola (HvSS), Vällinge med kurs för krets-hemvärnschefer och instruktörskurs
1983-10-06	Underhållskompani under KFÖ inom milo V
1983-10-13	Luftbevakningskompani under KFÖ inom milo NN
1983-02-27—28	FBU:s kursgård i Gräsmark med vinterkurser för ungdom
1984-02-27—29	FBU:s kursgård i Hemavan med vinterkurser för ungdom
1984-01-28—31	FBU:s kursgård i Transtrand med vinterkurser för ungdom
1984-06-26	Sjövärnsskolan på Märsgarn

Förteckning öfver ...

...	...
...	1908
...	1907
...	1906
...	1905
...	1904
...	1903
...	1902
...	1901
...	1900
...	1899
...	1898
...	1897
...	1896
...	1895
...	1894
...	1893
...	1892
...	1891
...	1890
...	1889
...	1888
...	1887
...	1886
...	1885
...	1884
...	1883
...	1882
...	1881
...	1880
...	1879
...	1878
...	1877
...	1876
...	1875
...	1874
...	1873
...	1872
...	1871
...	1870
...	1869
...	1868
...	1867
...	1866
...	1865
...	1864
...	1863
...	1862
...	1861
...	1860
...	1859
...	1858
...	1857
...	1856
...	1855
...	1854
...	1853
...	1852
...	1851
...	1850
...	1849
...	1848
...	1847
...	1846
...	1845
...	1844
...	1843
...	1842
...	1841
...	1840
...	1839
...	1838
...	1837
...	1836
...	1835
...	1834
...	1833
...	1832
...	1831
...	1830
...	1829
...	1828
...	1827
...	1826
...	1825
...	1824
...	1823
...	1822
...	1821
...	1820
...	1819
...	1818
...	1817
...	1816
...	1815
...	1814
...	1813
...	1812
...	1811
...	1810
...	1809
...	1808
...	1807
...	1806
...	1805
...	1804
...	1803
...	1802
...	1801
...	1800

Bilaga 4

Frivilligorganisationerna. — Organisation och verksamhet

I Organisationer som rekryterar och utbildar för befattningar i krigsorganisationen

Riksförbundet Sveriges lottakårer (SLK) utbildar kvinnor för tjänstgöring i krigsorganisationen inom armén med hemvärdet, marinen och flygvapnet. Utbildningen sker inom fem huvudområden: expeditios- och stabstjänst, förplägnads- och underhållstjänst, sambandstjänst, luftbevakningstjänst och stridsledningstjänst fördelade på ca femton tjänstegrener.

Efter godkänd kurs krigsplaceras lottan t.ex som växeltelefonist, kock, kartmarkör eller biträdande luftvärnsledare. SLK anordnar för sina medlemmar och funktionärer interna kurser i föreningsteknik, ledarutbildning, försvarsupplysning m.m.

På regional nivå finns 24 lottaförbund. Omkring 550 lottakårer med ca 325 underinstanser bedriver verksamhet på lokal nivå.

Lottorna har även en självständig ungdomsorganisation, Sveriges unglottor. Denna är inte någon frivillig försvarsorganisation.

Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund (SKBR) rekryterar och utbildar kvinnliga bilförare för krigsplacering inom armén, marinen, flygvapnet, civila transportväsendet eller civila hälso- och sjukvårdens krigsorganisation. Utbildningen är anpassad till respektive kategoris uppgifter i totalförsvaret. Sålunda utbildas bilkårister för placering inom försvarsmakten i huvudsak till förare av personbil, för placering inom civila transportväsendet till förare av tung lastbil med tungt släp eller buss och för placering inom civila hälso- och sjukvårdens krigsorganisation till förare av ambulans.

SKBR anordnar årligen funktionärsutbildning innefattande bl.a. föreningsteknik, ledarutbildning, försvarsupplysning och förvaltningskunskap.

Vid sidan av de rena totalförsvarsuppgifterna bedriver SKBR verksamhet för ökad trafiksäkerhet.

Medlemmar i åldern 16-18 år ges utbildning speciellt avpassad för ungdomar som en förberedelse för en kommande uppgift inom frivillig försvarsorganisation.

Riksförbundet består av 125 bilkårer som regionalt är samordnade i 26 distrikt.

SKBR är som specialförbund anslutet till CFB.

Svenska blå stjärnan (SBS) rekryterar och utbildar huvudsakligen kvinnlig personal i djurvård och djursjukvård för uppgifter inom totalförsvarets civila del.

Organisationen utbildar främst djurvårdare, som i krig skall ersätta den manliga personalen inom lantbruket. Krigsplacering sker inom jordbrukets blockorganisation. Grundutbildningen sker i form av tvåveckorskurser på lantbruksskolor och följs upp med en traktorkurs. För veterinärväsendet utbildas veterinär-och tekniska biträden, vilka i krig skall biträda veterinärer, resp. kunna utföra enklare analyser vid ett laboratorium.

Organisationen har 25 förbund, vilkas verksamhetsområden i regel ansluter till länsindelningen. Inom förbunden organiseras kårer. Svenska blå stjärnan har även en självständig ungdomsorganisation, Svenska blå stjärnans riksungdomsförbund, med 90 ungdomsavdelningar. Denna är inte någon frivillig försvarsorganisation.

Föreningen svenska röda korset (SRK) är en av Internationella rödakorskommittén erkänd nationell röda-korsförening. Föreningens uppgift — såvitt gäller totalförsvaret — är att i krig medverka i totalförsvarets sjukvård och verksamheten för civilbefolkningens skydd samt att i fred förbereda denna verksamhet. När det gäller försvarsmaktens krigsorganisation är uppgiften att tillhandahålla sjukvårdspersonal samt att ställa sjukvårdspersonal till förfogande för hemvärdet. För totalförsvaret rekryterar och utbildar SRK avtalsbunden personal för krigssjukhus (sjukhussamariter), för hemvärdets sjukvård (hemvärdssamariter) och för den civila krigssjukvården (civilsamariter). SRK medverkar i självskyddsutbildningen av allmänheten. Till SRK är knuten en särskild byrå för efterforskning — i krig av krigsfångar och civilinternerade och i fred av civilpersoner.

SRK:s medlemmar tillhör lokala röda-korsorganisationer. Dessa utgörs av röda-korskretsar, röda-korskårer och ungdomens röda-korsföreningar. SRK har 24 förbund, ca 1 830 lokala kårer och ca 330 ungdomsavdelningar. Ungdomens röda kors är inte någon frivillig försvarsorganisation.

Frivilliga motorcykelkårens riksförbund (FMCK) är en organisation med i huvudsak ungdomar. FMCK:s medlemmar utbildas i motorcykelordonnanstjänst både för den militära och civila delen av totalförsvaret. FMCK främjar och upprätthåller intresset för trafiksäkerhet. Riksförbundet indelas i kårer. En kårs verksamhetsområde fastställs av riksstyrelsen och bör omfatta försvarsområde eller del därav. Antalet kårer är f.n. 23. FMCK är som specialförbund anslutet till CFB.

Frivilliga automobilkårens riksförbund (FAK) omfattar ett antal självständigt verkande frivilliga automobilkårer. FAK har till uppgift att rekrytera och utbilda frivillig manlig personal, som inte genom pliktlag är bunden till annan del av totalförsvaret, till fordonsförare samt vid samhällets krigsorganisering tillhandahålla sådan personal för den civila delen av totalförsvaret — företrädesvis det ekonomiska försvaret, att vid mobilisering tillfälligt utföra tjänster för försvarsmakten inom transportområdet samt att medverka i trafiksäkerhetsarbetet.

På lokal nivå bedrivs verksamheten i 24 kårer. Vidare finns en ungdomsavdelning.

Frivilliga radioorganisationen (FRO) har som främsta uppgift att rekrytera och utbilda frivilliga män och kvinnor i sambandstjänst. Organisationen omfattar även värnpliktig personal, som ges befodrings- och kompletteringsutbildning, samt ungdomar.

Avtalspersonalen placeras, efter grundutbildning, i sambandsbefattningar inom såväl de militära som de civila delarna av totalförsvaret. Största avnämaren är hemvärnets staber och förband.

Andra befattningar för FRO-personal är som signalister i militära staber och i krigslänsstyrelser.

FRO kan även ställa personal och materiel till samhällets förfogande när samband behövs, t.ex. vid skogsbrand och naturkatastrofer.

Regionalt bedrivs verksamheten i 26 kretsar. Verksamheten samordnas i sex distrikt på högre regional nivå. Lokalt finns 116 avdelningar.

FRO är anslutet som specialförbund till CFB. Förändring avses ske år 1985 så att FRO kommer att ingå i FBU-rörelsen som självständigt, riktstäckande förbund, som bedriver frivillig försvarsutbildning.

Frivilliga flygkåren (FFK) vidareutbildar flygförare för tjänstgöring främst inom civilförsvaret. Flygkårens centrala ledning under civilförsvarsstyrelsen handhas av Kungl. Svenska aeroklubben (KSAK). Inom varje län utövas ledningen närmast under länsstyrelsen av länsflygchef.

Lokalt bedrivs verksamheten inom de till aeroklubben anslutna flygklubbarna.

Svenska Brukshundklubben (SBK) har till uppgift att utbilda hundförare och hundar för totalförsvaret liksom för andra samhällsnyttiga ändamål. Förbundet skall också främja avel av sunda, mentalt och exteriört goda hundar av brukshundsras. Utbildningsverksamheten omfattar, förutom kurser för hundförare, kurser för lärare, instruktörer, domare, tävlingsledare, studieledare m.m. liksom utbildning av hundar, bl.a. bevakningshundar. Förbundet bedriver dessutom en omfattande tävlingsverksamhet. Fr.o.m. år 1981 pågår försök med utbildning av räddningshundar för civilförsvaret och fr.o.m. år 1983 bevakningshundar för flygvapnet.

SBK-förbundet är verksam som riksorganisation genom distrikt, lokalklubbar och rasklubbar. 1982 fanns 15 distrikt, 220 lokalklubbar och 11 rasklubbar. Förbundet är i egenskap av specialförbund anslutet till CFB samt anslutet som medlem till Svenska Kennelklubben.

2 Organisationer som vidareutbildar för befattningar i krigsorganisationen

Centralförbundet för befälsutbildning (CFB) är en frivillig försvarsorganisation som utgör en sammanslutning av frivilliga befälsutbildningsförbund och -föreningar, förbund och föreningar med riksomfattande verksamhet, ungdomsavdelningar och ekonomiska stödorganisationer.

Till CFB hör också de kollektivt anslutna specialförbunden, som är självständiga riksorganisationer.

Frivilliga befälsutbildningen (FBU), som är kärnan i CFB, vänder sig till värnpliktigt befäl, meniga som vill bli befäl, hemvärnsbefäl och reservbefäl och erbjuder dels befodringskurser, dels kurser för att komplettera och förbättra den militära utbildningen. FBU bedriver vidare ungdomsutbildning. Huvuddelen av utbildningen sker i hemorten på kvällar och veckoslut. Central utbildning anordnas vinter och sommar på FBU:s olika kursgårdar. Anslutningen till kurserna främjas av att deltagarna har möjligheter att ta med sina familjemedlemmar till kursgårdarna.

Det finns 370 FBU-föreningar och ungdomsavdelningar öppna för personal inom armén och kustartilleriet. I Stockholm, Karlskrona och Göteborg finns särskilda kustartilleriföreningar. FBU-föreningarna är sammanslutna till 30 FBU-förbund. Ett förbunds verksamhetsområde omfattar oftast ett län.

Anslutet till FBU-rörelsen är också Sjövärnskårens riksförbund, Flygvapenföreningarnas riksförbund, Försvarets personaltjänstförbund samt Totalförsvarets psykförsvarsförbund. På riksplanet verkar även Befälsföreningen Militärtolkar, Föreningen Fältpostbefäl och Totalförsvarets hälsovårdsförening.

Sjövärnskårens riksförbund (SVK RF). För att tillgodose flottans behov av frivillig befälsutbildning bildades i mars 1974 Sjövärnsföreningarnas riksförbund (SVF RF). Då sjövärnskåren år 1981 upphörde omvandlades SVF RF från den 1 oktober 1981 till Sjövärnskårens riksförbund (SVK RF) och övertog samtidigt ansvaret för den ungdomsverksamhet som tidigare hade bedrivits i sjövärnskårens regi. Den frivilliga befälsutbildningen anordnas centralt av chefen för marinen. Den regionala och lokala utbildningen anordnas av örlogsbaser, örlogsskolor och de lokala kårerna. Verksamheten är fortfarande under utbyggnad.

Inom förbundet finns 16 kårer.

Flygvapenföreningarnas riksförbund (FVRF) har till uppgift att på frivillig väg utbilda värnpliktigt befäl m.fl. som tillhör flygvapnet. Utbildningen omfattar luftbevakningstjänst och även viss bastjänstutbildning, exempelvis till transportbefäl. FVRF bedriver också ungdomsverksamhet. Inom förbundet finns 27 flygvapenföreningar.

Flygfältsingenjör föreningarna (FIF) medverkar vid rekrytering och utbildning av flygfältsingenjörer. Antalet föreningar är tre.

Till frivilliga försvarsorganisationer hänförs även *Svenska Värnplikts-officersförbundet* (SVOF) och de tre reservbefälsförbunden, dock endast i vad avser frivillig befälsutbildning. Förbunden, vilka är anslutna till CFB som specialförbund, är: *Svenska Arméns och Flygvapnets Reserv-officersförbund* (SAFR), *Svenska Flottans Reservofficersförbund* (SFRO) och *Kustartilleriets Reservofficersförbund* (KAROF).

Reservbefälsförbundens medlemmar kan delta i den frivilliga befälsutbildning som anordnas av FBU. De bedriver också viss egen utbildning för att öka medlemmarnas kunskaper i de egna krigsbefattningarna.

SAFR har 26 lokala föreningar. SFRO har fyra och KAROF sex lokala föreningar medan SVOF:s lokala föreningar uppgår till 17.

3 Organisationer som utbildar för att öka den enskildes personliga färdighet

Sveriges civilförsvarsförbund (SCF) är civilförsvarets frivilliga stödorganisation. Verksamheten är inriktad på frivillig utbildning i självskydd åt allmänheten. Förbundet lämnar försvarsinformation och annan upplysning om civilförsvaret och det övriga civila försvaret. Förbundet anordnar vidare sammankomster för personal som är inskriven i civilförsvaret. Regionalt finns 24 länsförbund. Länsförbunden är sammanslutningar av bl.a. civilförsvarsföreningar, vilkas verksamhetsområde i regel motsvarar civilförsvarsområde. Det finns ca 135 sådana föreningar.

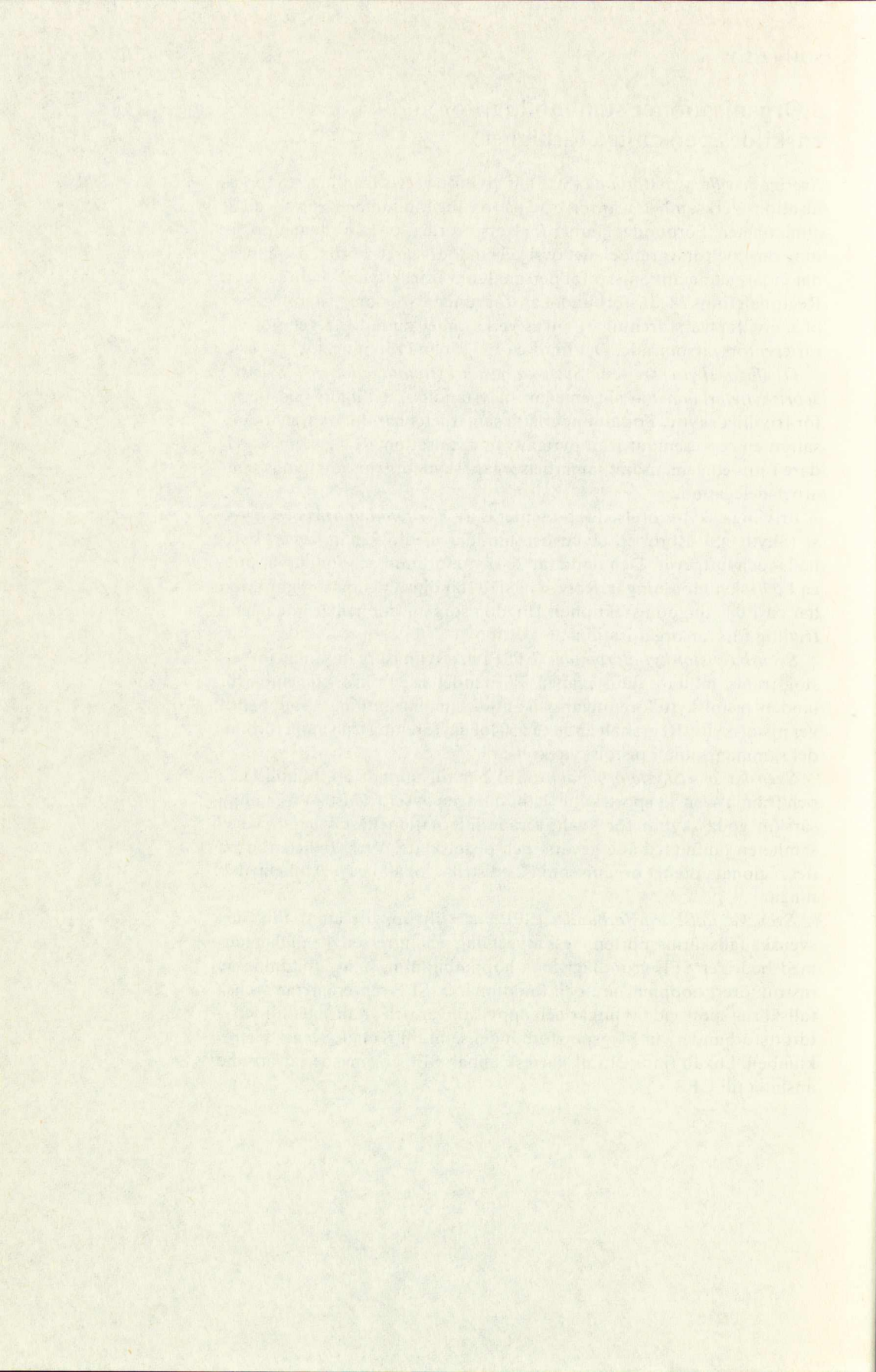
Frivilliga skytterörelsen, Svenska pistolskytteförbundet och Svenska sportskytteförbundet är sinsemellan självständiga frivilligorganisationer för frivilligt skytte. För att underlätta samarbetet har dock varje organisation en representant från övriga två organisationer i sin styrelse. Vidare finns ett gemensamt samarbetsorgan, skytteorganisationernas samarbetsdelegation.

Frivilliga skytterörelsen representeras av *Skytteförbundens överstyrelse* (SkytteÖS). Rörelsen tävlar och utbildar med 6,5 m.m. gevär, korthålls- och luftgevär. Den omfattar 27 skytteförbund och för närvarande ca 1 570 skytteföreningar. Rörelsens självständiga ungdomsorganisation har ca 1 000 ungdomssektioner. Ungdomsorganisationen är inte någon frivillig försvarsorganisation.

Svenska pistolskytteförbundet (SPSF) är tävlingsorganisation för pistol, främst militära tjänstevapen. Förbundet är en riksorganisation för landets pistolskytteföreningar och andra sammanslutningar som bedriver pistolskytte. Regionalt är de ca 650 lokala föreningarna inom förbundet sammanslutna i pistolskyttekretsar.

Svenska sportskytteförbundet (SSF) har till uppgift att administrera och främja svenskt sportskytte. Utbildningen avser främst att träna upp särskilt goda skyttar för kvalificerade internationella tävlingar. Verksamheten omfattar både gevärs- och pistolskytte. Verksamheten är på det regionala planet organiserad i 23 distrikt, lokalt i ca 980 lokalavdelningar.

Svenska fallskärmsförbundet (SFF) har till uppgift att främja den svenska fallskärmsporten, dess utveckling och intressen. I enlighet härmed bedriver SFF grundläggande hopp utbildning samt utbildning av instruktörer, hoppmästare och funktionärer. SFF representerar svensk fallskärmsport vid tävlingar och uppvisningar och är anslutet till Riksidrottsförbundet via Flygsportförbundet samt till Kungl. Svenska aeroklubben. Lokalt finns 21 fallskärmsklubbar. SFF är som specialförbund anslutet till CFB.

Bilaga 5

Allmänna hemvärnet och driftvärnet. — Organisation och verksamhet

För *allmänna hemvärnets* verksamhet indelas försvarsområde i hemvärnsområden. Hemvärnsområde omfattar del av kommun. Flera hemvärnsområden kan föras samman till en hemvärnskrets. Hemvärnskrets omfattar kommun eller del därav. Indelningen i hemvärnsområden och hemvärnskretsar bestäms av militärbefälhavaren i samråd med rikshemvärnschefen.

Chef för hemvärnskrets (kretshemvärnschef) leder närmast under chef för fo-regemente (motsv.) hemvärnet inom hemvärnskretsen. Kretshemvärnschefen skall leda hemvärnsförbandens strid. Han skall också kunna leda tillförda mobiliserade förband, samordna underrättelsetjänst, underhållstjänst m.m. över ytan, allt under de snabbt växlande lägen som förutses känneteckna ett överraskande angrepp. På kretshemvärnschef ankommer det särskilt att medverka i utbildningsverksamheten och att i samråd med försvarsområdets förtroendenämnd verka för rekrytering och för samarbete med civila myndigheter och frivilliga försvarsorganisationer. Chef för hemvärnsområde (hemvärnschef) leder hemvärnet inom hemvärnsområdet. Hemvärnschefen åligger även att leda utbildningsverksamheten inom hemvärnsområdet och att i samråd med hemvärnsområdets förtroendenämnd verka för rekrytering och för samarbete med civila myndigheter och frivilliga försvarsorganisationer.

Hemvärnspersonalen inom hemvärnsområdet lyder under hemvärnschef. Hemvärnspersonalen är med hänsyn till bostadsort, arbetsplats och tilldelad krigsuppgift sammanförd till grupper, vilka i sin tur organiseras i plutoner. Inom vissa hemvärnsområden med många hemvärnsmän kan de, då uppgiften så kräver, organiseras i kompanier.

Driftvärn är organiserat vid vissa statliga myndigheter eller företag, inom vissa kommuner och vid vissa enskilda företag med omfattande verksamhet. Driftvärn har till uppgift att skydda myndighets eller företags egna anläggningar och egen verksamhet och får inte utan medgivande av myndigheten eller företaget användas för andra uppgifter. Denna hårda bindning till företaget och till de civila arbetsuppgifterna sätter sin prägel på driftvärnets organisation och lydnadsförhållanden.

Driftvärnets ledningsorganisation sammanfaller i regel helt med företagets (verkets) organisation i övrigt. De administrativa befälslinjerna inom företaget är också driftvärnets befälslinjer.

Chef för driftvärn vid myndighet eller företag (driftvärnschef) utövar under rikshemvärnschefen ledningen av och uppsikten över myndighe-

tens eller företagens driftvärn. Driftvärnschefen har också att verka för utbildningen inom det egna driftvärnet. Chef för fo-regemente (motsv.) svarar i samråd med vederbörande chef inom driftvärnet för utbildning och utrustning av driftvärn inom försvarsområdet.

Driftvärnets indelning bestäms av rikshemvärnschefen efter förslag av myndigheten eller företaget. Organisationen kan skifta med hänsyn till företagets varierande storlek och organisation. Hemvärnskungörelsen föreskriver härvidlag att för driftvärnets verksamhet kan indelning ske i driftvärnsdistrikt, driftvärnssektioner eller andra områden samt i lokala driftvärnsavdelningar. Driftvärnsdistrikt sammanfaller med myndighetens (företagets) distriktsindelning i övrigt.

Distrikts- och sektionsledningens uppgifter är närmast av administrativ karaktär eftersom driftvärnsförbanden är bundna till den plats där hemvärnsmännen i driftvärnet har sin civila arbetsplats. Inom varje driftvärnsdistrikt förordnas en befälhavare för driftvärnsdistrikt. Denne är också ofta chef för det civila distriktet, t.ex. postdistrikt.

Driftvärnen organiseras i förband — driftvärnsgrupper, driftvärnsplutoner, driftvärnskompanier — beroende på antalet driftvärnsmän vid företaget. Organiserandet i förband fastställs av chefen för armén efter förslag från rikshemvärnschefen och efter samråd med driftvärnschefen och försvarsområdesbefälhavaren. Driftvärnsförband leds av förbandschef (driftvärnskompanichef osv.). Förbandschef är underställd vederbörande chef inom driftvärnet men lyder i fråga om utbildning och utrustning under försvarsområdesbefälhavaren. Chef för driftvärnsförband lyder också under försvarsområdesbefälhavaren i fråga om samordning av stridsverksamhet under krig när särskilda förhållanden påkallar det. Chef inom driftvärnsområde skall, när det är möjligt, samråda med vederbörliga militära myndigheter i frågor om driftvärnsförbands insättande och beredskap.

Bilaga 6

Exempel på grund- och repetitionsutbildning enligt gällande ordning för avtalsbunden personal

Tabell 1 Exempel på grund- och repetitionsutbildning enligt gällande kursplaner (1984) för A-avtal inom försvarsmakten

Utbildning	SRK	SLK	SKBR
Grundkurs (Gk)	126 tim.	100—132 tim.	120 tim. ^{a)}
Befälskurs 1 (Bk 1)	126 tim.	100—132 tim.	ca 200 tim. ^{b)}
KFÖ (motsv.)	KFÖ 8—10 dagar	KFÖ 8—10 dagar	
Befälskurs 2 (Bk 2)		132 tim.	ca 190 tim. ^{b)}
KFÖ		KFÖ 8—10 dagar	
Instr.kurs, teori (Ik T)		132 tim.	102 tim.
Instr.kurs, praktik (Ik P)		126 tim.	196 tim.
Högre ledarkurs (Hlk)		120—200 tim.	180 ^{c)} —200 tim.

^{a)} Därav vinterutbildning 15 timmar.

^{b)} Därav vinterutbildning 96 timmar.

^{c)} Gäller för körlärarkurs.

Tabell 2 Exempel på grund- och repetitionsutbildning enligt gällande kursplaner (1984) för A-avtal inom totalförsvarets civila delar

Utbildning	Civila hälso- och sjukvårdens krigsorganisation SKBR	Bilförare SKBR	Djurvårdare SBS	Bilförare FAK
Grundutbildning	Utbildningen avser personal med A-avtal för civila krigssjukvården. Den omfattar tre skeden enligt följande: Gk 115 tim. Fk sjv sommar 96 tim. Fk sjv vinter 45 tim.	Grundutbildningen av bilförare omfattar sammanlagt sex veckor och är uppdelad på tre skeden enligt följande: Gk 115 tim. Fk 1:1 96 tim. Fk 1:2 74 tim.	Grundutbildningen avser djurvård inom jordbruket och omfattar: Gk 130 tim. Fk I 75 tim. Fk II ej fastställt	Grundutbildningen av bilförare är uppdelad på två skeden enligt följande: Kurs nr 1 119 tim. ^{a)} Kurs nr 2 72—115 tim. ^{a)}
Repetitionsutbildning	Repkurs omfattande 60 tim./4 år. Möjligheter till utbildning till instruktör finns.	Reputbildning omfattande 60 tim./4 år Möjligheter till utbildning till instruktör och militär körlärare finns.	Repkurs i allmän djurvård <i>dels</i> som fullgjord avbyttjänst minst 10 dgr under 4 år, <i>dels</i> som separat allmän försvarsutbildning 10 tim. Repkurs infaller efter Gk.	Reputbildning omfattande 20—45 tim-/4 år.

^{a)} Utbildningen anpassas efter elevernas förkunskaper. Övervägande delen av eleverna utbildas endast under 72 tim. (dvs kurs nr 2).

Tabell 3 Exempel på grund- och repetitionsutbildning enligt gällande kursplaner (1984) för B-avtal inom försvarsmakten och totalförsvarets civila delar

Utbildning	Armén			Marinen	Flygvapnet	Civila totalförsvaret SRK
	SRK ^{a)}	SLK	SKBR			
A. Grundutbildning						
Gk	65 tim.	45 tim.	45 tim.	Ca 40 tim. enligt CörlB/CK bestämmande. Kan även genomföras vid kurs för personal med A-avtal som del av sådan kurs.	Ca 40 tim. enligt flottiljchefsbestämmande	45 tim.
Bk	42 tim.	45 tim.				
B. Repetitionsutbildning						
	I regel 40 tim. under en 4-årsperiod. Genomförs främst som tillämpningsövningar vid eget förband			Ca 40 tim. eller 6 dagar för varje 4-årsperiod	Ca 40 tim.	22 tim. under en 4-årsperiod

^{a)} Vidareutbildning med bibehållande av B-avtal gäller endast för personal med B-avtal inom hemvärnet.

Bilaga 7

Sammanfattningar av försvarsgrenschefernas principiella syn på och mål för frivilligverksamheten

Chefen för armén framhåller bl.a. att den nuvarande totala volymen på den frivilliga befälsutbildningen bör behållas även i fortsättningen. Särskild vikt skall fästas vid utbildning av plutonchefer som saknar formell kompetens och vid utbildning av avtalspersonal.

Mål för de avtalsbindande organisationerna är att öka nyrekryteringen så att vakanserna bland avtalspersonalen blir i huvudsak täckta under perioden 1985/94. Den avtalsbundna personalen skall hållas krigsduglig i första hand genom deltagande i eget krigsförbands repetitionsutbildning.

Den frivilliga befälsutbildningen och utbildningen av avtalspersonal prioriteras före övrig frivilligutbildning. Stor vikt läggs vid utbildning av instruktörer ur frivilligorganisationernas led.

Chefen för marinen anser att frivilligverksamheten inom marinen allmänt skall prioriteras och kommer att eftersträva att de marina myndigheternas bistånd till frivilligorganisationerna om möjligt ökas.

CM prioriterar frivilligutbildning som ger effekt i krigsorganisationen. Detta innebär en satsning på i första hand frivillig kompletteringsutbildning för vissa värnpliktiga och utbildning av kvinnlig avtalspersonal. För den senare gruppen är målet att utbilda i sådan omfattning att nu rådande vakanser i möjligaste mån kan täckas under de närmaste åren. Genom att i lämplig omfattning omfördela resurser från ungdomsutbildning till prioriterad vuxenutbildning kan effekten i krigsorganisationen ökas.

Rörande hemvärnets marina uppgifter framhåller CM bl.a. följande. "För att kunna möta snabba förändringar i ett läge av internationell spänning (skymningsläge) och för att punktvis förstärka (skärpa) övervakning av havs- och skärgårdsområden i övrigt vid lösandet av marina beredskapsuppgifter är det *angeläget att utöver fredsorganisationens ordinarie resurser kunna disponera frivillig personal med hög insatsberedskap.*"¹

CM anser vidare det vara väsentligt att frivilligorganisationernas personal engageras i frivilligutbildningen som lärare och instruktörer, där så är möjligt.

Även *chefen för flygvapnet* anser att frivillig försvarsverksamhet är så betydelsefull att den skall utgöra ett av de verksamhetsområden inom flygvapnet som prioriteras.

Verksamheten inriktas mot sådan utbildning som ger kunskaper och

¹Kursiverat här.

färdigheter för krigsplacering i en viss bestämd krigsbefattning. Uppfyllnad av vakanser i krigsorganisationen dels genom grundutbildning av nyrekryterad personal, dels genom vidareutbildning av redan grundutbildad personal är främsta kravet. Genom lokalrekrytering av frivilligpersonal ökas mobiliseringsberedskapen.

CFV konstaterar också att förestående förändringar inom flygvapnets freds- och krigsorganisation medför ökat behov av insatser av frivilligpersonal.

Bilaga 8

Sammanfattningar av vissa civila totalförsvarsmyndigheters principiella syn på och mål för frivilligverksamheten

Civilförsvarsstyrelsen framhåller att frivilligverksamheten inom civilförsvaret i framtiden kommer att få alltmer ökad betydelse.

För Frivilliga Flygkåren, som i krig skall lösa viktiga uppgifter för såväl civilförsvaret som övrigt totalförsvaret, räknas med att gällande inriktning och ambitionsnivå beträffande organisation och utbildningsverksamhet skall behållas.

Utbildning av räddningshundar med förare för räddningshundgrupper i krigsorganisationen pågår. Dessa gruppers uppgift är att markera inestängda och/eller skadade människor i rasmassor och terräng. Grupperna skall samverka med undsättningsorganisationen och skall även kunna kontrakteras för den fredstida räddningstjänsten inom resp. kommun.

Den rikstäckande hemskyddsorganisationen, som enligt statsmakternas beslut skall byggas upp under 1980-talet, kommer också att kräva ett frivilligt engagemang av stor omfattning. Organisationen skall bestå av dels ca 25 000 personer i s.k. hemskyddsgrupper, dels ca 80 000-100 000 s.k. hemskyddsombud. Förstnämnda grupp rekryteras med civilförsvarsplikt och kommer att utbildas och övas i fredstid. Hemskyddsombuden skall till viss del rekryteras på frivillig väg och utbildas i fredstid. Kadern skall fyllas på vid beredskap och i krig. Styrelsen anser att så många hemskyddsombud som möjligt bör rekryteras i fredstid för att hemskyddsgrupperna senast vid mobilisering skall kunna komma i gång med sina viktigaste arbetsuppgifter.

Socialstyrelsen anger att den personal som utbildas genom frivilligorganisationernas försorg utgör ett mycket värdefullt tillskott till hälso- och sjukvården i krig.

Styrelsen konstaterar emellertid att hittillsvarande medelstilldelning inte har medgett grundutbildning och repetitionsutbildning av frivillig personal i sådan omfattning att det årliga utbildningsbehovet av civilsamariter, personal i blodförsörjningstjänst och ambulansförare kunnat uppnås.

Statens jordbruksnämnd konstaterar att de frivilliga försvarsorganisationerna har kommit till genom medborgarnas initiativ och har en så bred förankring i samhället att de har karaktär av folkrörelser. Av största värde är enligt nämndens uppfattning att de tillför totalförsvaret utbildad personal för speciella uppgifter och skapar goda kontakter för aktiv medverkan i löpande försvarsupplysning m.m.

Sammanfattningsvis anser JN att frivilligorganisationen Svenska Blå Stjärnan har en viktig och stor uppgift att fylla med rekrytering och utbildning av personal för frivilliga arbetsinsatser inom det ekonomiska försvarets livsmedelssektor.

Lantbruksstyrelsen och transportrådet anför att de delar den syn på frivilligverksamheten som har framförts av statens jordbruksnämnd resp. arbetsmarknadsstyrelsen.

Svenska kommunförbundet konstaterar att frivilligverksamheten har varit en bidragande orsak till att vår säkerhetspolitik kunnat förankras i breda medborgargrupper. Förbundet anser att de frivilliga insatserna utgör en mycket viktig del av vårt totalförsvar.

Förbundet erinrar om att frivilligförsvaret kompletterar främst värnpliktsförsvaret men skall tjäna totalförsvaret och omfatta försvarsupplösning samt rekrytering och utbildning av frivillig personal. Frivilligorganisationerna bedriver dessutom, framhåller förbundet, en omfattande ungdomsverksamhet av stor betydelse.

Vissa delar i frivilligorganisationernas verksamhet har ett närliggande samband med den kommunala verksamheten. Sysselsättning av ungdom på fritiden är ett sådant exempel. — Förbundet vill i detta sammanhang särskilt betona värdet av den ungdoms- och idrottsverksamhet som är knuten till frivilligorganisationerna, t.ex. inom hemvärnet, skytterörelsen och Svenska blå stjärnan.

Avslutningsvis framhåller förbundet uppfattningen att det är viktigt att frivilligförmånskommittén i sitt arbete särskilt uppmärksammar frågor som berör kvinnors möjligheter att aktivt delta i frivilligorganisationernas arbete.

Bilaga 9

De frivilliga försvarsorganisationernas normer för utbetalning av funktionärsarvoden

1 Centralförbundet för befälsutbildning

CFB:s normer för utbetalning av funktionärsarvoden är följande.

Till funktionärer inom *FBU-förbund* (motsv.) avsätts 5 000 kr. per förbund. Medlen är främst avsedda för förbundssekreterare och förbundskassör. Resp. förbundsstyrelse beslutar dock om fördelningen med hänsyn till hur verksamheten bedrivs inom styrelsen. Högst 2 500 kr. får utbetalas per funktionär.

Till funktionärer inom *FBU-förening* (motsv.) avsätts 1 100 kr. per förening. Förbundsstyrelse avgör medelsfördelningen mellan de olika föreningarna med hänsyn till aktiviteterna inom föreningarna. Föreningsstyrelse beslutar om fördelningen inom föreningen. Beloppet uppdelas regelmässigt på flera befattningshavare.

Till funktionär (ungdomsledare) inom *ungdomsavdelning* avsätts 550 kr. per avdelning. Beloppet kan delas på flera befattningshavare.

2 Riksförbundet Sveriges lottakårer

Inom SLK fördelas funktionärsarvoden enligt följande principer.

Överstyrelsen fastställer storleken på de belopp som skall fördelas. Det högsta arvodesbeloppet är lika med det som i "bisysslobrevet" gäller för hemvärnschef, f.n. 2 780 kr. per år.

Arvode utgår till sex befattningshavare — kårchef, sekreterare, kassaförvaltare, informationslotta, mobiliseringslotta och gruppledare. Arvodets storlek är beroende av antalet medlemmar i kåren enligt följande:

Befattning	Medlemsantal			Grupper
	0—99	100—399	400—	
Kårchef	450 kr.	1 100 kr.	2 780 kr.	
Sekreterare	325 "	800 "	1 900 "	
Kassaförvaltare	325 "	800 "	1 900 "	
Informationslotta	325 "	800 "	1 900 "	
Mobiliseringslotta	325 "	800 "	1 900 "	
Gruppledare				325 kr.
Summa/lottakår/grupp	1 750 "	4 300 "	10 380 "	325 "

Om en person innehar flera av nyssnämnda befattningar erhålls arvode för dessa, tillsammans dock högst 2 780 kr. Om flera personer innehar samma befattning erhåller endast en person arvode.

Motivet till detta är att funktionärsarvodet är ett *bidrag* till kårernas verksamhet för att garantera några befattningshavare ett arvode. Övriga funktionärer skall ersättas av kårens egna medel.

3 Sveriges kvinnliga bilkårers riksförbund

SKBR:s centralstyrelse fördelar de medel som avsätts till funktionärsarvoden till kårer och distrikt. Härvid får varje kår ett grundbelopp vars storlek varierar från 1 000 till 1 500 kr. beroende av antalet medlemmar samt härutöver ett mindre belopp per avtalsbunden medlem. Distrikten får ett belopp på mellan 600 och 4 000 kr. beroende på antalet kårer inom distriktet.

Kårer och distrikt bestämmer själva över hur medlen för funktionärsarvoden skall fördelas.

4 Svenska blå stjärnan

SBS centralstyrelse fördelar medlen för funktionärsarvoden på sina förbund varvid varje förbund får ett grundbidrag om 900 kr. och ett mindre belopp per aktiv medlem.

Förbunden bestämmer själva över hur medlen för funktionärsarvoden skall fördelas.

5 Svenska röda korset

SRK fördelar medlen för administrationsbidrag och funktionärsarvoden som en gemensam summa på sina distrikt. Distrikten avgör själva hur stor del av denna summa som skall användas till funktionärsarvoden.

6 Frivilliga motorcykelkårens riksförbund

FMCK:s riksstyrelse fördelar funktionärsarvoden enligt följande:

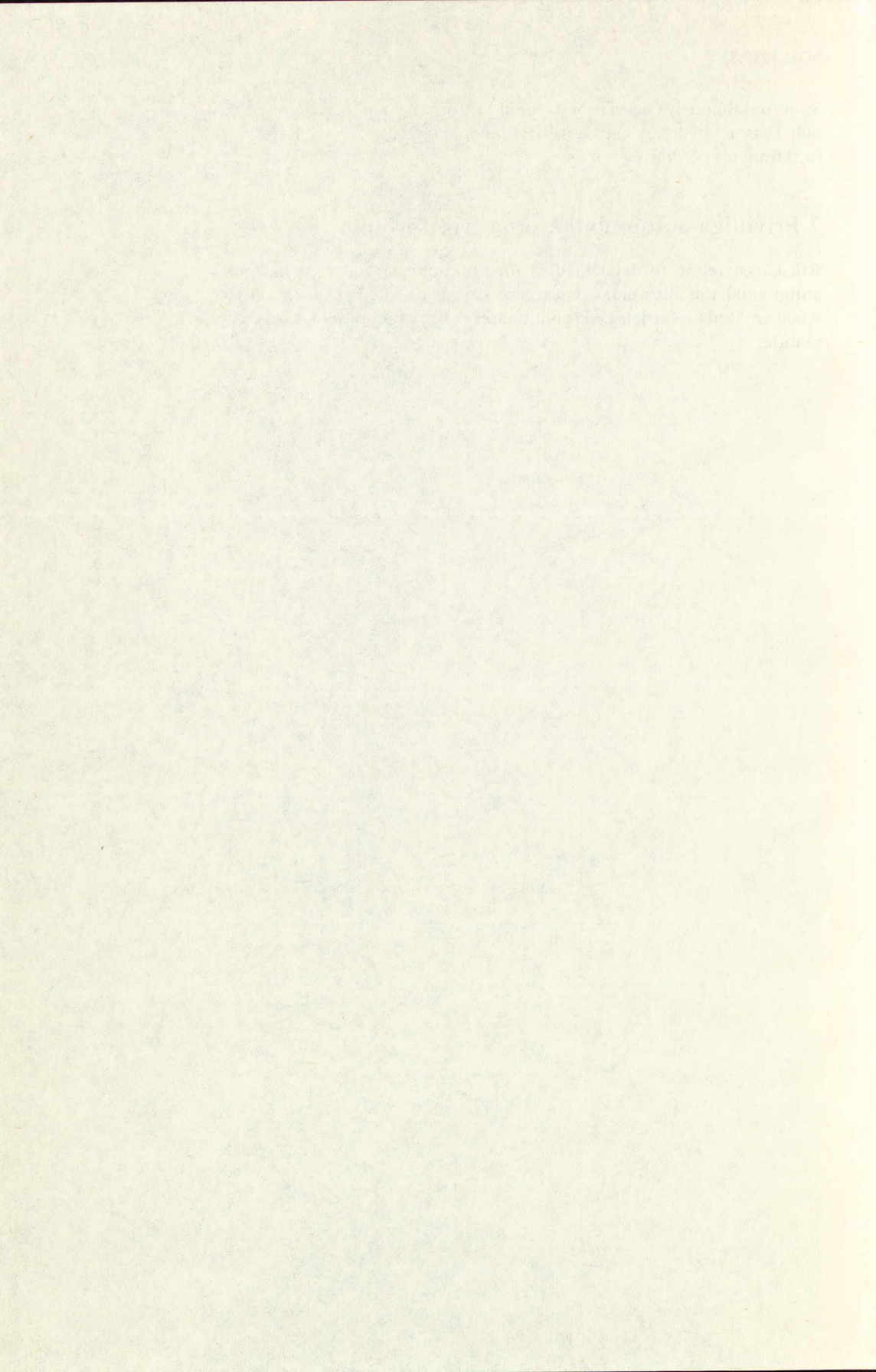
Befattning	Medlemsantal		
	0—99	100—399	400—
Funktionär 1	300 kr.	400 kr.	490 kr.
2	150 "	250 "	355 "
3	150 "	250 "	355 "
Summa	600 "	900 "	1 200 "

Som funktionär 1-3 utses i första hand ordförande/kårchef, sekreterare och kassör vid lokal kår. Arvodessumman får fördelas på högst tre funktionärer per kår.

7 Frivilliga automobilkårernas riksförbund

Rikskårsstyrelsen fördelar medlen för funktionärsarvoden på kårerna enligt antalet medlemmar i dessa. Stor kår får ca 6 000 och liten kår ca 4 000 kr. Medlen fördelas på funktionärer enligt kårstyrelsernas bestämmande.

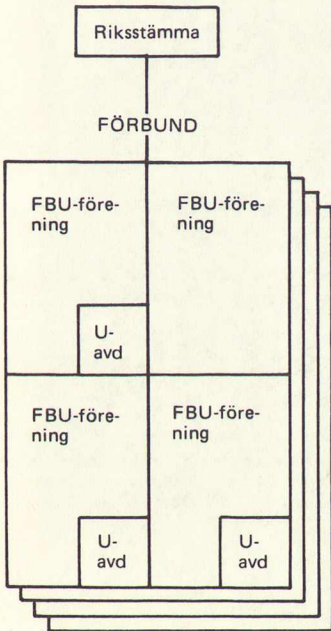

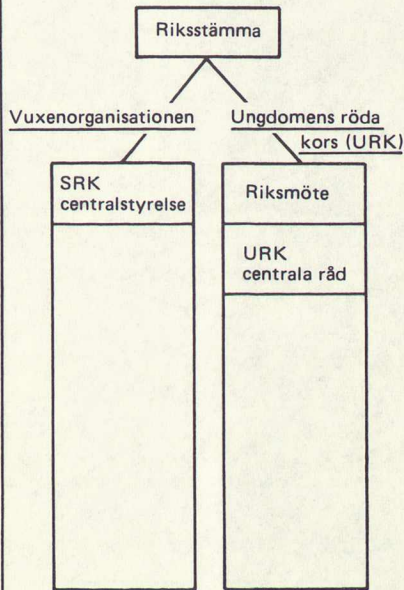
Bilaga 10

Exempel på ungdomsorganisation inom frivilligorganisation och självständig ungdomsorganisation

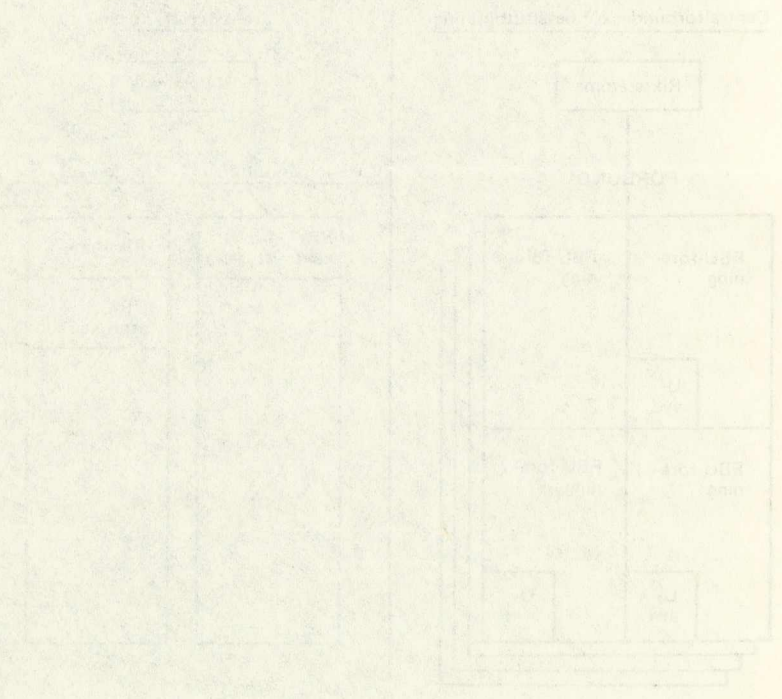
Centralförbundet för befälsutbildning

Svenska röda korset

EXHIBIT A - FLOOR PLAN

Statens offentliga utredningar 1985

Kronologisk förteckning

---

1. Församlingar i samverkan. C.
2. Livsmedelsforskning II. Jo.
3. Leva som äldre. S.
4. Rättshjälp. Ju.
5. Barn genom befruktning utanför kroppen m. m. Ju.
6. Förförköp av bostadsrätter. B.
7. Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde. A.
8. Beredskapsarbete i AMS-regi. A.
9. Kulturarbetsförmedling. A.
10. Pantsättning av patent. Ju.
11. Ny räntelag. Ju.
12. Skolbarnsomsorgen. S.
13. Fornlämningar och exploatering. U.
14. Den barn- och ungdomspsykiatriska verksamheten. S.
15. Handel med alkoholdrycker. S.
16. Den svenska psalmboken. Texter och melodier. Volym 1. C.
17. Den svenska psalmboken. Historik, principer, motiveringar. Volym 2. C.
18. Den svenska psalmboken. Text och musikkommentarer. Volym 3. C.
19. Den svenska psalmboken. Ackompanjemang. Volym 4. C.
20. Sammanhållen skatteförvaltning. Fi.
21. Ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna. S.
22. Förskola — skola. U.
23. Svensk säkerhetspolitik inför 90-talet. Fö.
24. Ordningslag m. m. Ju.
25. Kunskap för kemikaliekontroll. Jo.
26. JO-ämbetet. R.
27. Gripen anhållen häktad. Ju.
28. Aktivt folkstyre i kommuner och landsting. C.
29. Principer för ny kommunallag. C.
30. Skola för delaktighet. C.
31. Dagens äldre. S.
32. Hushållning för välfärd. Fi.
33. Några barn- och ungdomsfrågor 1982—1985. SB.
34. Gruppförsäkring. Fi.
35. Ersättningar och förmåner inom frivilligförsvaret. Fö.

Statens offentliga utredningar 1985

Systematisk förteckning

Riksdagen

JO-ämbetet. [26]

Statsrådsberedningen

Några barn- och ungdomsfrågor 1982—1985. [33]

Justitiedepartementet

Rättshjälp. [4]

Barn genom befruktning utanför kroppen m. m. [5]

Pantsättning av patent. [10]

Ny rättelag. [11]

Ordningslag m. m. [24]

Gripen anhållen häktad. [27]

Försvarsdepartementet

Svensk säkerhetspolitik inför 90-talet. [23]

Ersättningar och förmåner inom frivilligförsvaret. [35]

Socialdepartementet

Leva som äldre. [3]

Skolbarnsomsorgen. [12]

Den barn- och ungdomspsykiatriska verksamheten. [14]

Handel med alkoholdrycker. [15]

Ökat förtroendemannainflytande i försäkringskassorna. [21]

Dagens äldre. [31]

Finansdepartementet

Sammanhållen skatteförvaltning. [20]

Hushållning för välfärd. [32]

Gruppförsäkring. [34]

Utbildningsdepartementet

Fornlämningar och exploatering. [13]

Förskola — skola. [22]

Jordbruksdepartementet

Livsmedelsforskning II. [2]

Kunskap för kemikaliekontroll. [25]

Civildepartementet

Församlingar i samverkan. [1]

Den svenska psalmboken. Texter och melodier. Volym 1. [16]

Den svenska psalmboken. Historik, principer, motiveringar. Volym 2. [17]

Den svenska psalmboken. Text och musikkommentarer. Volym 3. [18]

Den svenska psalmboken. Ackompanjemang. Volym 4. [19]

Aktivt folkstyre i kommuner och landsting. [28]

Principer för en ny kommunallag. [29]

Skola för delaktighet. [30]

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde. [7]

Beredningsarbete i AMS-regi. [8]

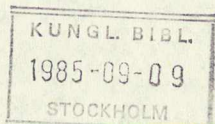
Kulturarbetsförmedling. [9]

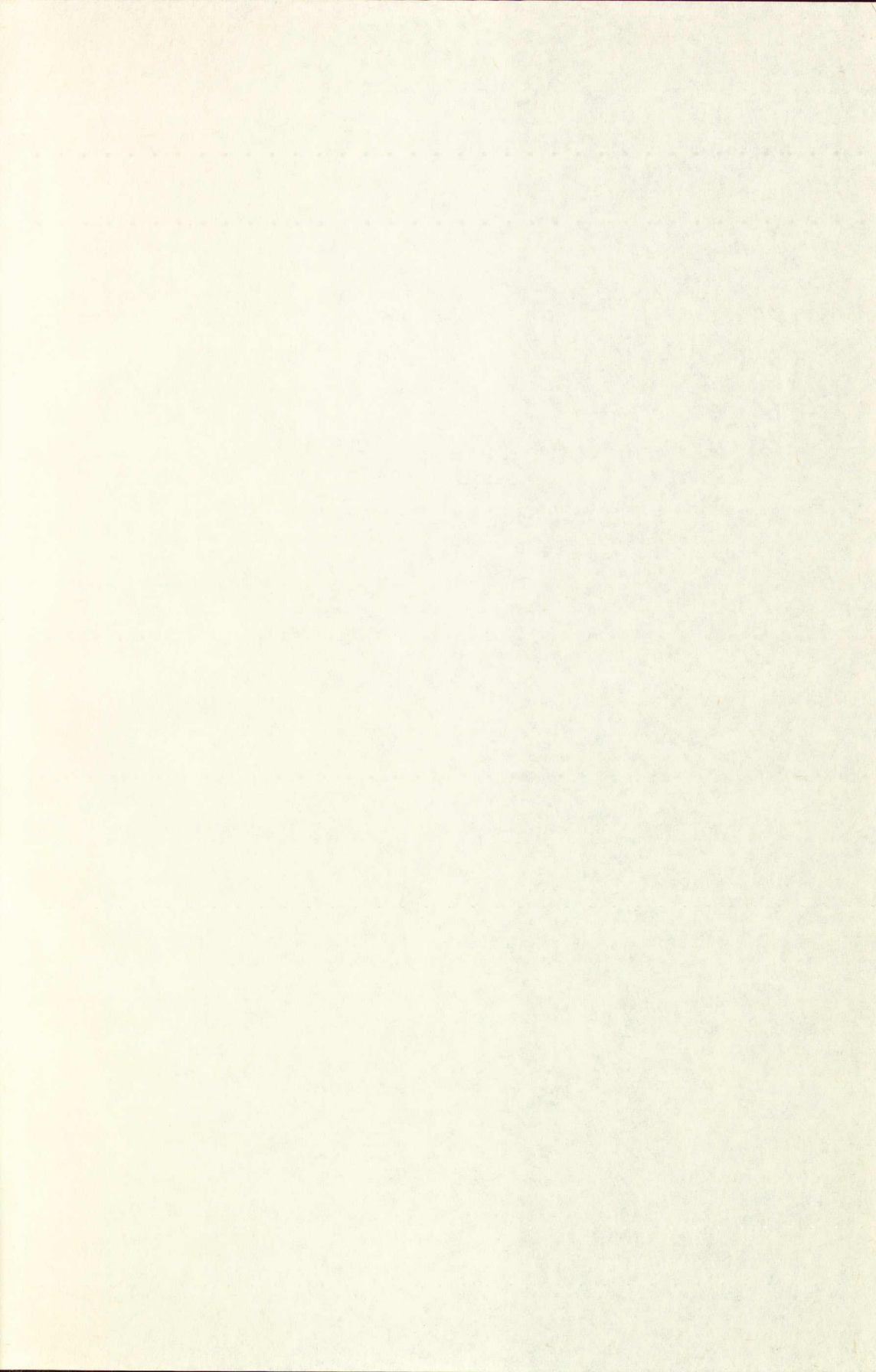
Bostadsdepartementet

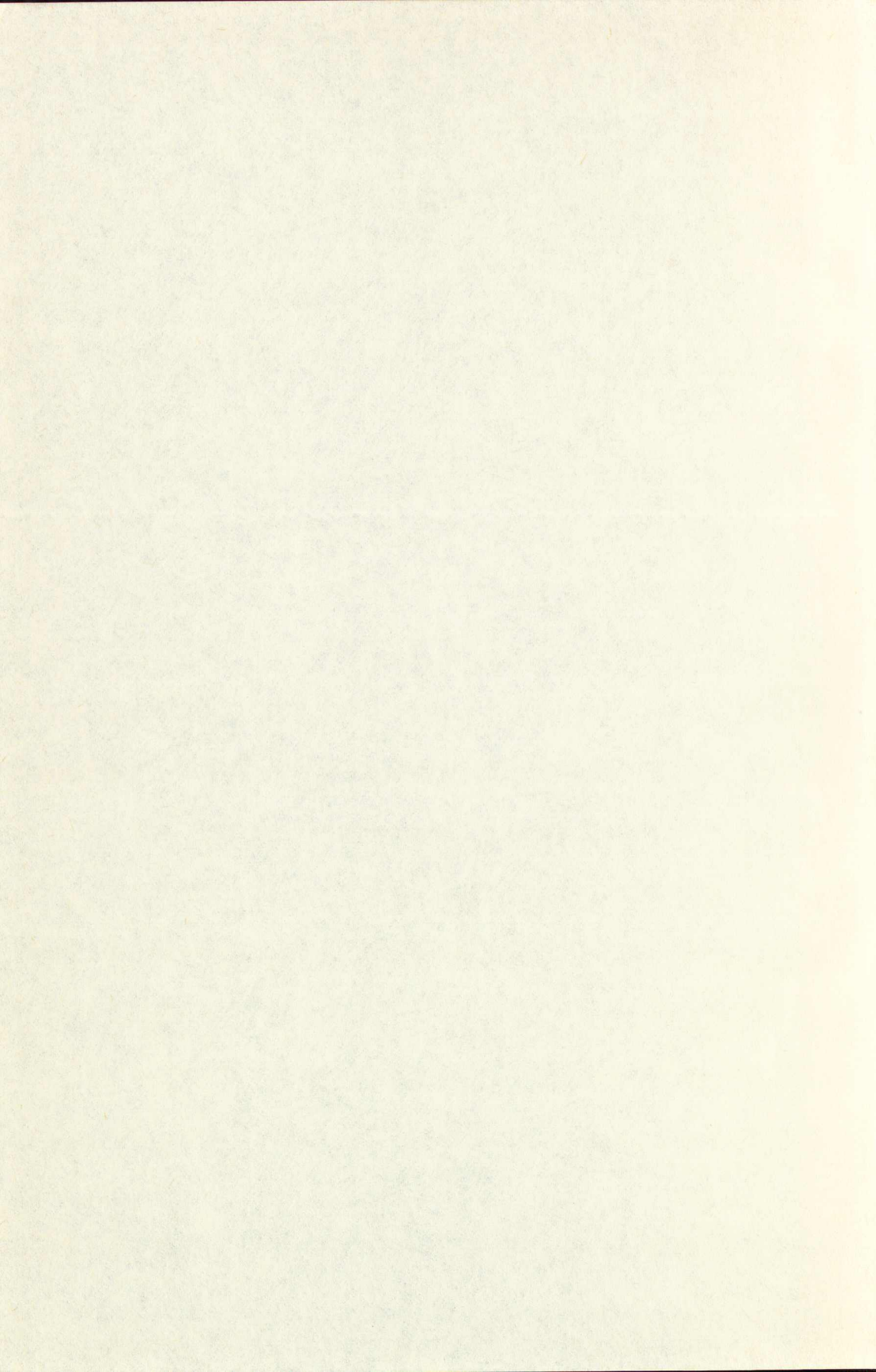
Förköp av bostadsrätter. [6]

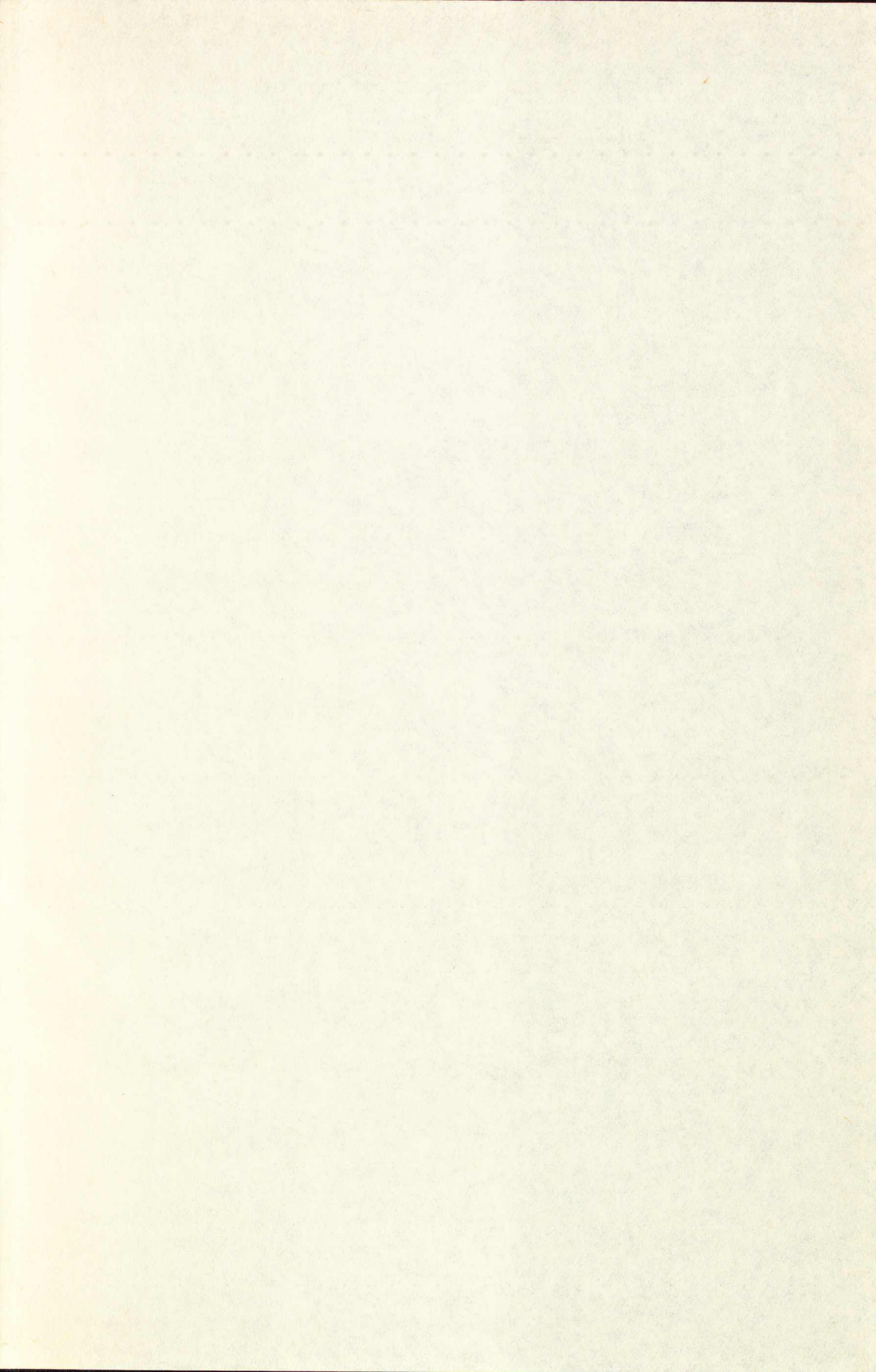

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningens nummer i den kronologiska förteckningen.

 Liber
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-0893-8
ISSN 0373-250